

اوزون گونلرده روزه

اجتهاد قیاسی تعلیم تطلانی، بیر یوزلده، عمارت، انسانیت ایندایی، آدم حوالا حقیقی حقیقه، کلیش حدیثلر، عمارت حدیثی، کجیلرک کوندوزلرک بقاوی حقیقه فن هستین معنایات، ذی القربین ذمهسی حقیقه یز، ملاحظه، فیله ندیده، سیاحت، سحر قویاشی، قویاش حقیقه اسکی دینلرک شو کونگی اهل علمک نظرلی، طلوع غروب زوال ساعتلرند نازدن نهک حکمتی، قویاش ناتمان یا طوعمار یرلرده نماز وقتلری، دیانتک مشألری، بش وقت حقیقه کتب فقهینده یازلمش سورلرک خلاصهسی، دجال حدیثی حقیقه، ملاحظه، قران کریمده کلش "امه واحده" — "کلمه سایقه" تفسیرلری، روزه، روزنده بولنور مصلحتلر، رمضانک اهمیت، بری مجمل بری مبین سورنده کلش ایکی آیتک حکمتی، روزه آیت کریمه لرینک تفسیرلری — "مسائل ثلاث لا یرجی لیا" عبوانیله شیرت کسه اینمش مسئلهلرک جوابلری، قران کریمده روزه ایستیمایینش یرلرک تیلای، روزه آیت کریمه لرینده تفسیرلرک قصورلری، فضل سورنده بیخ مسئلهلری، قران کریم اینلرینده، منسوخ یوقلغی، قران کریم نظرند، برهانک حقیقی، علم مطوق ده بولنور ایک بیوک قصور، برهانک اتسامی، قیاس مسئلهلری، قیاس حهلگنده اختلفای اینر ایکی طرفک دلیللری، هر بر طرفک خطالری، اصولک دورته کیم انحصاری، افطار عذرلری، کفارت مسئلهسینده دورت مدهنگ هر بزدنی آچیق سورته ابطال، تحفیلر، وتلی بر اعتراض، عالم اسلامینک شو کونگی چاللزلی حقیقه "شورا" مجله علمک سینگ مهم سوالنه جواب، مناسبت چیلدیچه ذکر قیلنش یوزدن وباده آیت کریمه لرک تفسیرلری، کتب فقهیمده درج قیلنش سورلری تقید، قران کریمک اعجازینه اسلامینک تالکیشنه نمونه اولا ییلوز سورلری، جمع ایتمش بر کتابدن.

مؤلفك انزلين بعصلي

(١) تاريخ القرآن والصالح عرو اورنا مؤلفك بعصلي ١٢٠ صفحہ

(٢) العقيلہ شرحی قرآن کریم ترجمہ دائرہ عربی، اورنا مؤلفك ٧٢ صفحہ

(٣) ناطقہ الزهر شرحی قرآن کریم، انظر فہم مشورہ انزلين دائرہ عربی، ١٧٠ صفحہ

(٤) ساطعہ مقدماتی قرآن کریم انزلين، بریلون، عروك تارو شرحی عربی، ١١٠ صفحہ

(٥) شرح سنغہ معنایی، بلارون، ده نسخ، بوقلغی مشهور، يكرسى امامك

ترجمہ لری، نورکى، ١٧٠ صفحہ، شاطعہ ایلہ برانتر مشر بلندن، ١٥٠ صفحہ

(٦) طبعہ النشر فی العشر شرحی، شوکتاں قطعہ سنغہ، ٢٥٠ صفحہ زیادہ صفحہ

(٧) اللزوميات ترجمہ سنغی، ٢٦٤ صفحہ

(٨) ادنیات عربیہ ایلہ علوم اسلامیہ، ٧٢ صفحہ

(٩) شرح یعقوب بن زرقیبی اعتبار التمش؟ ١١٢ صفحہ، مؤلفك

ك گورہ ادری

(١٠) قواعد فہمہ، ١٢٠ صفحہ

(١١) ك انزلين، داران، ده صناع، معارف، بول، كرسى لری

(١٢) فطرات الكرام، سنغی السنار، مشورہ راجل سنغی قطعہ سنغہ، ٨٠ صفحہ سنغی

(١٣) فطرات الكرام، سنغی السنار، مشورہ راجل سنغی قطعہ سنغہ، ٨٠ صفحہ سنغی

(١٤) فطرات الكرام، سنغی السنار، مشورہ راجل سنغی قطعہ سنغہ، ٨٠ صفحہ سنغی

(١٥) فطرات الكرام، سنغی السنار، مشورہ راجل سنغی قطعہ سنغہ، ٨٠ صفحہ سنغی

(١٦) فطرات الكرام، سنغی السنار، مشورہ راجل سنغی قطعہ سنغہ، ٨٠ صفحہ سنغی

(١٧) فطرات الكرام، سنغی السنار، مشورہ راجل سنغی قطعہ سنغہ، ٨٠ صفحہ سنغی

(١٨) فطرات الكرام، سنغی السنار، مشورہ راجل سنغی قطعہ سنغہ، ٨٠ صفحہ سنغی

(١٩) فطرات الكرام، سنغی السنار، مشورہ راجل سنغی قطعہ سنغہ، ٨٠ صفحہ سنغی

(٢٠) فطرات الكرام، سنغی السنار، مشورہ راجل سنغی قطعہ سنغہ، ٨٠ صفحہ سنغی

(٢١) فطرات الكرام، سنغی السنار، مشورہ راجل سنغی قطعہ سنغہ، ٨٠ صفحہ سنغی

(٢٢) فطرات الكرام، سنغی السنار، مشورہ راجل سنغی قطعہ سنغہ، ٨٠ صفحہ سنغی

علم الہندی مقصود بشریاتی

(۱) قرآن کریم، سورۃ بقرہ، باب ۱، آیت ۱-۲، ۳۲ تین

(۲) قرآن کریم، سورۃ بقرہ، باب ۱، آیت ۱-۲، ۵

(۳) قرآن کریم، سورۃ بقرہ، باب ۱، آیت ۱-۲، ۵

(۴) قرآن کریم، سورۃ بقرہ، باب ۱، آیت ۱-۲، ۵

(۵) قرآن کریم، سورۃ بقرہ، باب ۱، آیت ۱-۲، ۵

(۶) قرآن کریم، سورۃ بقرہ، باب ۱، آیت ۱-۲، ۵

(۷) قرآن کریم، سورۃ بقرہ، باب ۱، آیت ۱-۲، ۵

(۸) قرآن کریم، سورۃ بقرہ، باب ۱، آیت ۱-۲، ۵

(۹) قرآن کریم، سورۃ بقرہ، باب ۱، آیت ۱-۲، ۵

(۱۰) قرآن کریم، سورۃ بقرہ، باب ۱، آیت ۱-۲، ۵

(۱۱) قرآن کریم، سورۃ بقرہ، باب ۱، آیت ۱-۲، ۵

(۱۲) قرآن کریم، سورۃ بقرہ، باب ۱، آیت ۱-۲، ۵

(۱۳) قرآن کریم، سورۃ بقرہ، باب ۱، آیت ۱-۲، ۵

(۱۴) قرآن کریم، سورۃ بقرہ، باب ۱، آیت ۱-۲، ۵

С. Петербургъ, Глазовская № 174, 2-й этаж, Магистратъ

موسی جار الله بیگیف.

“یرید الله بکم الیسر ولا یرید بکم العسر” — “وما جعل علیکم فی الدین من حرج.”

اوزون کونلرده روزه

شریعتک بیوک مساعکسنه، رخصتک کیاکلگنه طایانوب، فرضلرک اهمیتلرینی قدسیتلرینی اهمال ایتمز اهل انسانک مطالعهلرینه مخصوص اولور اییدیله تألیف قیلندی.

اجتهاد بقاسی، تقلید بطلان، بر یوزنه عمارت، انسانیت ایتداسی، آدم حوا خلقتی حقتک کلمش حدیثلر، عمارت جدودی، قویاش باتماز یا طوعماز یرلرده نماز وقتلری، دجال حدیثی حقتک ملاحظه، روزه، نماز کبی فرضلرک اهمیتتی، رخصتک حکمی، روزه آیتلری حقتک علمی تفصیلات، نسخ مسئلهلری، اوزون کونلرده مشقتلی حاللرده روزه حکمی “مسائل ثلاث لا جواب لها” عنوانیله شهرت کسب ایتیش مسئلهلرک جوابلری، مناسبت کادکجه ذکر قیلنور علمی مسئلهلر متعدد حدیثلر متعدد آیت کریمهلر، قرآن کریمک کلمش “امة واحدة” — “کلمه سابقه” تفسیرلری، قرآن کریمده ذکر قیلنیش ذوالقرنین قصهسی، طلوع غروب زوال ساعتلرک نمازدن نهیاک حکمتی، مهدی حقتک اهل علمک فکری، فینله ندیهده سیاحت، سحر قویاشی، نجاتی یرق عالم وجودک اتعاسی حقتک حسیات دینیه، هیئت اجتماعیه سعادتنه سبب اولور اوچ بیوک اساس کبی مهم شیلری، قیاس مسئلهلرینی بیان ایدر کتابدر.

کتابک لسانی، موضوعک اقتفاسنه کوره، طلبهله، معلم افندیله. محترم حضرتلره مخصوص ادبی لساندر.

КАЗАНЬ.

Электро-типографія „УМИДЪ“.

1911.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نە ایچون؟ کیم ایچون؟

شریعت اسلامیە تکلیفلیرنیڭ اکثری — تعظیم الوهیت، تئذیب انسانیت فریضەلرینە عائددر. نماز، روزه کبی عبادت اسلامیەلرە علی العموم — هم تعظیم الوهیت، هم تئذیب انسانیت جەتلری واردز. تکالیف اسلامیەدە عمومیتلە شو ایکی بیوک مصلحت، یعنی تعظیم الوهیت، تئذیب انسانیت مصلحتلری مقصد اساسی اولمق صفتیلە معتبردر.

شو ایکی الڭ بیوک مقصد — اسلامیتنڭ هم اساسیدر، تعبیر جائز ایسه، هم فلسفەسیدر. تکلیفڭ اهمیتی دە یالکوز شو ایکی جەتلەدر. بونکله بزابر، شو ایکی مقصددن برینه عائد تکالیف اسلامیەدە بیوک مساعدهلر، هم دە غایت کیڭ رخصتلیر علی الاطراد بولنور. شریعت اسلامیەدە وارد تکلیف عموماً سهولت مرکزنده قائمدر، محیطی تجاوز ایتمه مک شرطیلە، تیسیر دائرەسندە مستقردر.

عن ابی هریره عن النبی قال «ان الدین یسر» البخاری

«وما جعل علیکم فی الدین من حرج»

«یریدالله بکم البسر ولا یرید بکم العسر»

«طه. ما انزلنا علیک القرآن لتشقی. الا تذکرة لمن یخشى»

فرض، واجب کبی تکالیفڭ الڭ مؤکد صورتده اهمیتی، حاجت اقتضاسنه کوره رخصتلیرڭ اولدقجه اتساعی — بری دیگرینڭ تمامیدر. او اهمیتلە، شو اتساع — اسلامیت بناسنده الڭ مهم ایکی رکندر.

ئەۆلارڭ مؤکدلیگینه ایمان نه قدر لازم ایسه، کریم مطلق شارع حکیم

www.ewlat.org

www.uyghurkitap.com

بۇ كىتابنىڭ قەدىمىي تەسۋىر ۋە قولتازمىنلار تاپسىرى

ظرفندن توسيع قيلنمش مساعده لری رفاھیتلری قبول ایتمکده او قدر لازمدر.
قطعی دلیلی وار مؤکد فرضی ترک ایتمک یا انکار ایتمک نه قدر جنایت ایسه، قطعی دلیلی
وار رخصت شرعیه بی کتم ایتمکده او قدر جنایتدر، احتمال، دها بیوک خیانتدر.
«واذ اخذ الله ميثاق الذين اوتوا الكتاب لتبيننه للناس، ولا تكتمونه.
فبنوه وزراء ظهورهم، واشتروا به ثمناً قليلاً فبئس ما يشترون.» (آل عمران
— ۱۸۷)

«يا ايها النبي بلغ ما انزل اليك من ربك. وان لم تفعل فما بلغت رسالته.»
(المائده—۶۷) شریعت اسلامیه ده از فرضلرک واجب لرک اهمیتلری مصلحتلری
وار ایسه البته شریعت اسلامیه ده کلمش رخصتلرکده بیوک مصلحتلری بولنمق
لازم اولور.

حاجت ساعتلرنده طارافی دفع ایدر رخصتلرک مشروعیتی — اسلامیتک
غایت بیوک بر کمالیدر، هیچ بر وقت فرضلرک تأکیدینه خلل ویرمز، هیئت
اجتماعیه ده بایتاق واقع اولور احوالک اقتضاسیله او یله رخصتلرک وجودی البته
لازمدر. شارع کریمک حکمتی، نیایتی یوق احسانی رحمتی البته او یله
مساعده لری حاجت ساعتلرنده منع ایتمز.

فرضلرک فرضیتلرینه نظر ایدر کوز ایله رخصت شرعیه لرنده وار وسعتک
اهمیتنده نظر ایدوب، شریعت اسلامیه ده وار کیک رخصتلردن بیوک
مساعده لردن برینی بعث ایده یم (ملیله)، یعنی کتب فقیهه صحیفه لرنده دفن
قیلنوب قالمش بر میم رخصت شرعیه بی احیا ایده یم قصدیله، «اوزون کونلرده
هم ده بیوک مشقتلی حاللرده روزه طومتق — مسئلهسی حقنده شریعت اسلامیه
قرارینی بیان یولنده بر رساله یازوب نشر ایتمگی آرزو ایتدم.

شو مسئله شو کون باشمزه کلمش میم بر مسئلهدر. وقوعی نادر
فرضیاتدن دگل، بلکه بزم سیاره مزک بایتاق یرلرنده واقع اولور بر حادثهدر.
شریعت اسلامیه ده شو مسئله بی قطعی هم آچیق صورتده حل ایدر بر جواب
بولنمق البته لازمدر. کتب فقیهه شو مسئله ده عاجز قالمش، غافل اولمش،

ياخود سكوت ايتىش ايسه، اولاييلور. لکن کلیاتی جزئیاتی كچمش هم كلهك همه حادثاتی احاطه ایدن الله رب العالمین حضرتلری طرفندن ترولی اعتقاد قیلنور شریعت اسلامیه عاجز قالمش غفلت ایتیش اولماز.

مذهب اماملرینك سكوتی، ياغفلتی، ياخود احیاناً عجزلری ثابت واقعهلرده شریعت اسلامیهی جوابدن عاجز کبی کویسترمک، بیوک مجتهدلری احترام دگل، بلکه شریعت اسلامیه حرمتنه صوگ درجه ده اگ بیوک چنایتدر. بنده مجتهدلری احترام ایدرم، لکن شریعت اسلامیه کمالنه تعدی اولاجق طریقله دگل.

اصول شریعتی دلالت لفظیه دائره سنه صوفیش فقیهلری، کتاب وسندن عالم اسلامیتی منع ایدر متفقیلری شریعت اسلامیه اوزرینه حاکم ایتمک—شریعت اسلامیهی تمامیله الدن براقیق کبی بر حرکت اولسه کرک. هیئت اجتماعیه ده واقع اولور بیوک مسئله لرک اکثرندن سکوت ایدر کتب فقیهیه ده جوابلری یوق مسئله لرک شریعت اسلامیه ده جوابلری یوقدر معناسنه عائد اولور سوز او قدر گوزل سوز اولماسه کرک.

اهل اسلامک قطعی اعتقادینه کوره، شریعت اسلامیه تاقیامت باقیندر. بنده اعتقاد شویله در. لکن احاطه سی غایت طار کتب فقیهیه اغانه سیله دگل، بلکه آیات قرانیه هم ده سنن نبویه برکه سیله اولاجق. قران کریم ده متعدد آیتلرده نازل اولمش « لیظهره علی الدین کله » بشارت عظیمه سی شوکون الیزده وار کتب کلامیه لر کتب فقیهیه لر سایه سنده اولاجق دگل، بلکه قران کریمک اوزینک برکه سنده اولاجق.

قران کریم، عالم انسانیت دائم ایکن، دائم قالاجق. دوامی مدننده قران کریمک ابواب هدایتی هر آدم ایچون بلا استثنا آچیق قالاجق. دورت مذهبک یا اون مذهبک بریله، یا همه سیله قران کریم منسوخ اولاجق دگل. اهل اسلامک افکار و اعتقادینه، اعمال و حرکتنه قران کریمک اوزی اساس هم رهبر اولاجق. اهل علم قلبیه ندوین قیلمش کتب کلامیهی کتب فقیهیهی، مذهب اولقی

صفتیه، بزه فالمش افکار مذهبیہ ہی بز البتہ احترام ایدرز، لکن اللرمزه آیافلرمزه عقلمزه قید مؤبد اولمق صفتیلہ دگل، بلکہ علمی کتاب علمی اثر اولوب، وقت طلبده قوه عقلیہمزی تربیہ ایدر گوزل بر وسیلہ اولمق جتیلہ. یالکئزشو جیتای؛ یوقسه قران کریم، سنن نبویہ میدانده ایکن، اسکیدن فالمش مذهبلردن برینه تقلید هیچ بر وقت واجب اولماز.

- وار یا اولاجق مذهبلردن برینه تقلید واجبدردی دیمک—دها آجیق تعبیر قیلنور ایسه—“اومذهبل قران کریم نسخ قیلندی یا قیلنور” دیمکدر.

عالم اسلامیتده ترقیات فکریہ تاریخنده “تقلید” مسئلہسی کبی ضرری بیوک بر بلاى عظیم ظاهر اولمامش. تقلید بلیہسی کوکئلرمزه دماغلرمزه کای سکتہ ویردی، شریعت اسلامیهمزی تمامیلہ اشدن چیقاردی. سیاسی، اجتماعی دیگر بلیہلرک هر بری بوکاتبعا عالم اسلامیتی استیلا ایتدی دیهچک اولور ایسهکده احتمال اصابت ایتمش اولا بیلوروز.

یوقاریده یازلمش سطراره، بوندن صوگ بیان قیلنهجق مسئلہیہ مناسبتی تعلق جتیلہ، بن بوراده فتوحات مکیدهن بر قاچ سطر نقل ایدیم.

یحیی الدین ابن عربی حضرتلری “فتوحات” ک ۲نجی جلدنک (۱۷۶۲) نجی صحیفهسنده دیمش: “کانت الاحکام تحدث بعدوث السؤان عن النوازل. فکان غرض النبی حین علم ذلك ان یمنع الناس عن السؤال، ویجرون مع طبعهم، حتی یكون الحق سبحانه هو المتولی من تنزیل الاحکام ماشاء، فکانت الواجبات وامحظورات نقل؛ وتبقى الکثرة فی قبیل المباحات التی لا یتعلق بیا اجر ولاوزر.

“فابت النفوس قبول ذلك، وان تقف عند الاحکام المنصوص علیها. فاثبتت لیا عنلا. وجعلتیا مقصوده للشارع، وطردتیا، وقاست المسکوت عنه بالمنطوق به. ولونم یفعل لبقی علی اصله من الاباحه والعفو. کثرت الاحکام بالتعلیل وطردت العنة، والقیاس والرأى والاستحسان. وما کان ربک نسیاً. ولكن بحمدانه جعل الله فی ذلك رحمة اخرى لنا، لولا ان الفقهاء حجرت هذه الرحمة علی العامة

بالمزاج من مذهب شخص معين، لم يعينه الله ولا رسوله، ولا دل عليه ظاهر كتاب ولا سنة صحيحة ولا ضعيفة، ومنعوا ان يطلب رخصة نازله في مذهب عالم آخر اقتضاه اجتهاده. »

« شددوا في ذلك، وقالوا: هذا يفضى الى التلاعب بالدين. وتخلوا ان ذلك دين! وقد قال النبي: ان الله تصدق عليكم، فاقبلوا صدقته. والرخص مما تصدق الله به على عباده. »

« وقد اجمعنا على تقرير حكم الاجتهاد، وعلى تقليد العاقل له في ذلك الحكم. لانه عنده عن دليل شرعي، سواء كان صاحب قياس او غير قائل به. »

« وربط الانسان بمذهب معين لا يعدل عنه، وان يحجر عليه مالم يحجر عليه الشرع— من اعظم الطوام، واثق التكليف على عباد الله. والذي وسعه الشارع بتقرير حكم الاجتيد من هذه الامة ضيقه عوام الفقهاء. واما الائمة كابي حنيفة ومالك والشافعي فحاشا لهم من ذلك. »

فتوحات مكيه صاحبى محيى الدين حضرتلرينك شو سوزلرى نه قدر گوزل نه قدر حق سوزلردر!

درست، حيات انسانيهي طارلقدن صاقلامق هم ده اشيائي مصلحت اقتضاسنه براقمق حكمتيله، شارع كريم يوقبار سؤاللىرى ياراتماز ايدي. اصحاب كرام حضرتلرى ده شارع كرىمك شو گوزل سياستنه واقف اولدقلارينه كوره، يكرمى اوچ سنه رسالت امتدادنده يالكز اون اوچ دفعه سؤال ايتمشلر. يعنى هر ايكنى سنه ده بر سؤال! شو اون اوچ سؤال قران كريم ده «يسألونك» آيتلريله حكاييت قيلنمش!

اصحاب كرامك گوزل ادبلىرى، عجيب حر كترلرى! بوندىن ده اعجيبدر كه قران كريم گوياء، او اون اوچ سؤالى ده كوبسنوب، ديمش:

« يا ايها الذين آمنوا لا تسألوا عن اشياء ان تبد لكم تسؤكم. وان تسألوا عنها حين ينزل القرآن تبد لكم. عفا الله عنها. والله غفور حلیم. » (سورة المائدة - ۱۰۱)

يعنى: يوقبار سؤاللر سوزلردن صوراشماكز! بيان قيلننه حق ايسه، زحمتى سزه

اولور. قران اينوب طورر ايكن صورارسه كز، سزه بيان فيلنورده، تكليف واقع اولور. الله، اونوتوب دگل، بلكه عفو طر يقيله، اوشيلري براقدي. سزه براقكز! شارع كريمك سكوتى، الليك عفو — انسانلري مصلحت مسلكلرينه براقوب تكليفلري تكثير ايتمه مك حكمنه مبنى ايدى. لكن فقيلرك كوكللري بوگا راضى اولمادى: تكليفلري ممكن قدر تكثير ايتمك ايچون، تعليل، قياس، استحسان اصوللرينه التجا ايتديلر. درست، انكارمز يوق، شارع نظرندە قياس مشر وعدر؛ لکن تكليفلري زياده ايتمك ايچون دگل، بلكه حيات دائره لرينى توسيع ايتمك ايچون، همده رحمت اصوليله انسانلره تخفيف ايتمك ايچون.

اما بزم فقيلر مرك اكثري — قياسى مقصد شارعك تمام خلافك استخدا م ايدرلر: فقيلر النده قياس — تكليف دائره لرينى ممكن قدر توسيع ايتمك، حيات مسلكلرينى ممكن قدر تضيق ايتمك مقصدلرينه خدمت ايدر.

شارع كريمك سكوتى انسانلره رحمت طر يقيله ايدى؛ مجتيدلرك اجتيادلرينى شارعك تقريرى ده امت اسلاميه حقنده بيوك رحمت ايدى: مصلحت طلب ايدر، حقيقتى آرار هر بر انسانك فكري محترمدر: اويله فكرلره انسانك حياتى بنا قيلنه بيلور؛ عملده حرج يوقدر، محقول بر فكر اوزرينه ادا فيلنور؛ حيات طر يقلرنده طارلق يوقدر، حيات طر يقلري افكارك اختلافى قدر مختلفدر. مجتيدلرك اجتيادىنى تقريردن شارعك مقصدى شوايدى. لکن "فقيه لر بونى ده ابا ايتديلر:

منهبلرك بريله تقيد وجوبى، تقليد فرضيتى، الك بيوك بر بليه اولمق دهشتيله، عالم اسلاميتده "فقيه لر همتهيله چيقدى. مشهور دورت منعبدن برينه تقيد ايتمك انسانلرك هر برينه جبراً الزام فيلنور اولدى. انسانك باشنه بر حاجت كشمش ايكن، رخصت شرعيه دن استفاده ايتمك منع قيلندى. "فلان آدمك سوزى سوز! لکن فلان دليلك دلالتنه بر پاره لك اعتبار يوقدر! " كى دعوالر هر بر مذهب اربابى طرفندن بيوك جسارتلر سويلندى. الله

طرفىدىن توسىچ قىلىنىش شۇرىعتلە عملى "تلاعب بالدين" دىدىلردە اوزلرىنىڭ
طار مذهبلىرى دائىرسىدە انسانلارنى سوقۇق غىرىتتە كىلدىلر.
انسانلارنى مذهبلىك بىرىنە باغلامق بىلەسى، فتوحات صاحىبى محىبى الدين
حضرتلرىنىڭ افادەلىرى كىبى، اسلامىت باشنە قوبىش قىيامتلىك كى بىوگىدر،
اهل اسلام اوزرىنە كىمىش زىمىتلىك كىڭ آغرىدر. شۇ تىقلىد بىلەسى — امام
ابو حنىفە، امام مالك، امام شافعى، امام احمد كىبى بىوگىمىتلىردىن دىگىل، بىلكە
"فقىه" نامى طاقنىش عوامدىن چىقىدى دە دىيائى خراب ايتىدى.

محىبى الدين ابن عربى حضرتلرى فتوحاتك ۴ نجى جلدندە (۸۵) نجى
صحىفەسىدە دىمىش: "يحكم القطب بالعدل الذى هو حكم الحق فى النوازل.
وربما يقع فيه من خالف حكمه من اهل المذاهب. فاذا حكم بخلاف ما يقتضيه
ادلة هذه المذاهب قال اتباعيا بتخطئه فى ذلك الحكم. واتموا عند الله بلا شك.
وليس لهم ان يخطئوا مجتهداً لان المصيب عندهم واحدا لا بعينه. فوالله لا
يكون داعياً الى الله الا من دعا على بصيرة، لا من دعا على ظن، وحكم به، ولا
جرم ان من هذه حاله حجر على امة محمد ما وسع الله به عليهم. فضيق الله عليهم
امرهم فى الآخرة وشد الله عليهم المطالبة يوم القيامة، والمحاسبة. لكونهم شددوا
على عباد الله ان لا ينتقلوا من مذهب الى مذهب فى نازلة طلباً لرفع الحرج.
واعتقدوا ان ذلك تلاعب بالدين. وما عرفوا انهم بيذا القول قد مرقوا من
الدين. بل شرع الله اوسع! وحكمه اجمع، وانفع. وفقوهم انهم مسئولون. ما
لكم لا تناصرون. بل هم اليوم مستسلمون. هذا حال هولاء الفقهاء يوم
القيامة. فلا يؤذن لهم فيعتدرون."

شۇ سوز محىبى الدين ابن عربى حضرتلرىنىڭ حرفىدا اوز سوزىدر.

كورگىز، نه دىدى!

بەلەد گۆزۈپىسى

ورخصت شرعىە

www.uyghurkitap.com

برينه تقيد ايتمك، تقليد فرضدر دعواسيله اورخصندن منع ايتمك — اسلاميتي ترك ايتمك اولور ديمش محي الدين حضرتلري!

غايث طوغرى سوز! ايلياك شريعتي مذهبلك هر برندن ده، همه سندن ده نسيست ممكن دگل درجه ده، كيك در. شريعت الهيه انسانلك فائده لريني مصلحتلريني دها زياده جامعدر. صاحب فتوحاتك شو سوزلريني بز البته قبول ايدرز، «اوققيلر يوم قيامت ده طارقلره فالورلار، اعتدارلري ده قبول قيلماز!» سوزينه اشتراك ايتمز ايسه كده.

۴ نجى جلد فتوحات مكيه ده (۵۴۲) نجى صحيفه سنده محي الدين ابن عربى حضرتلري ديمش:

«والذى اوصيك به ان كنت عالماً فحرام عليك ان تعمل بخلاف ما اعطاك دليلك ويجرم عليك تقليد غيرك، مع تمكنك من حصول الدليل. وان لم تكن لك هذه الدرجة وكنت مقلداً فاياك ان تلتزم مذهباً بعينه، بل اعمل كما امرك الله به. فان الله امرك ان تسأل اهل الذكر ان كنت لا تعلم. واهل الذكر هم العلماء بالكتاب والسنة. فان الذكر هو القرآن بالنص. واطلب رفع الحرج في نازلتك ما استطعت، فان الله يقول: وما جعل عليكم في الدين من حرج؛ وقال النبي دين الله يسر. فاسأل عن الرخصة ما استطعت في المسئلة حتى تجدها. فاذا وجدتها فاعمل بها. وان قال لك المفتى هذا حكم الله او حكم رسوله فخذ به، وان قال لك هذا رأي فلا تأخذ به، واسأل غيره. وان اردت ان تأخذ بالعزائم في نوازلك فافعل. ولكن فيما يختص بك. ورفع الحرج هو السنه. واذا علمت علماً من علوم الشريعة فبلغه من لا يعلمه. تكن من حملة العلم لمن لا يعلم. واياك ان تكتم ما انزله الله من البيئات للناس.»

شيفه يوق، محي الدين ابن عربى حضرتلرينك شو سوزلرنده!
الته بر دليل شرعى وار ايكن، اماملك برينه تقليد ايتمك البته حرامدر.
شرعى بر دليلي بولقندن عاجز قالور ايسه بر انسان، معين مذهبلردن برينه

تقليد ايدەمز، بلەكە صورار. لىكىن "قىل يى لرى، روايتلىرى نقل ايدىر آدمىن دىگل، بلەكە قران كرېمىدىن سنت نبويهدىن تبليغ ايدىر اهل الذكردىن. الله قران كرېمىدە "فاسألوا اهل الذكر ان كنتم لاتعلمون" دېمىش دىگلىمى؟ شو آيت كرېمىدە "الذکر" دن مراد قران كرېمىدۇر. زىرا خدای - انا نحن نزلنا الذکر وانا له لحافظون" دېمىش.

كورگىز، اسلاميت زىنتى محبى الدين حضرتلىرى دېمىش: "ممكن قدر حرجدىن قاچ، اسلاميتدە حرج يوقىدۇر، شرعى رخصتلىرى آرا، بولدىدە عمل ايت. عزيمتلىرى التزام ايدىكك ايسەكك، اختياركك، لىكىن يالكىز اوز خصوصكك دە التزام ايت. احتياط ايدەيم خياليلە، ديگرارە عزيمتلىرى الزام ايتىمە. حرج يوقلىق اسلاميتكك گوزل بر شعار ايدىر. شرعى رخصتلردىن برىنى بيلور ايسەكك، بيلمەينلرە تبليغ ايت، نبيلك شرفىدە ايرشورسىن. صاقن، الله ايندىرمش رخصتلىرى وسعتلىرى بينەلرى كتم ايتىمە! "

"ان الذين يكتُمون ما انزلنا من البينات والهدى من بعد ما بيناه للناس فى الكتاب اولئك يلعنيم الله.." (سورة البقره — ۱۵۹).

تقليد بليدىسى بدعت سيئە اولمىق اوزىرە، عالم اسلاميت افكارىدە يالكىز صوك عصرلردە تورەمىش ايسەدە، نە دندىر، غايىت قۇتلى صورتكك تامورلاشوب قالمىش. بوگاكورە، بطالانى اوقىر معلوم بر بليە مسؤلەسندە فتودات مكبە صاحبى محبى الدين محمد بن على حضرتلىرىنىكك سوزلىرىلە استشهاد نىكلەرىنە بر قدر محتاج اولدىم. يوقسە، تقليدكك حراملىقى قران كرېمىكك آيتلىرىلە، نبى محترم شارع كرېمىكك سنتلىرىلە، مذهب اماملىرىنىكك حديث اماملىرىنىكك سوزلىرىلە كيون كىبى معلوم بر حقيقتدۇر.

بىنم نظردە - تقليد جائىزدۇر يا واجىبدۇر، سوزىلە شريعت اسلاميە تاماميلە تا ابد منسوخىدۇر، سوزى بر معنى دەدۇر. تقليد وجوبيلە، قران كرېم بىقاسى — اختيارلىرى ممكن دىگل ايكى نقيضدۇر.

درست، عالم اسلامیت ده وار کتب فقیهده وقوعی ممکن حادثه لرك هر برینه مخصوص شرعی جوابلز حاضرلنمش اولسه ایدی، اوتقدیرده دلیل آرامق، مسئلهیی حل ایتمک زحمتلریله احتمال فکرمزی یورماز ایدک؛ راحت فالق خاطر ی ایچون گنه اولسه ده تقلید ایدر ایدک.

بویله حاضرلک بولنمش اولسه ایدی، احتمال گوزل اولور ایدی. لکن حال بویله دگلدر. کتب فقیهده هیئت اجتماعیه مزه عائد مسئله لرك همه سی دگل، حتی عبادتمزه دائر بایتاق مسئله لرده حل قیلنماش. حل قیلنمش، جوابلری یازلمش مسئله لرك ده هیئت اجتماعیه مصلحتلرینه انسانلرك صلاحنه خدمت ایده میور.

حقیقت بویله ایکن، ایندی تقلید ممکن اولورمی؟ حل قیلنماش هم جوابی یوق مسئله لرده تقلیدک معناسی وارمی؟

یوقاری ده، انصاف طریقیله، شرف اسلامیتی محافظه قصدیله یازلمش حقیقتلر بکا بیوک برشجاعت ویردی. من القدیم بولنوبده حل قیلنماش، شو کون باشمزه کلمش مهم بر مسئله دینیه حقنک قرآن کریمدن سنن نبویه دن آلمش رأیی عوموم روسیا مسلمانلرینه کتاب صورتنده عرض ایده جک اولدم. اصابت ایدر ایسه م، بنم ایچون اک بیوک شرف! خطا ایدر ایسه م، نه ضرر؟ شأنم اودر! فقط، دیگر مذهب لرك خطالری کبی عالم اسلامیتده ضرر ویرمز. زیرا اصابت ایدر ایسه مده، خطا ایدر ایسه مده، هیچ بر انسانی تقلید دعوت ایتمه یورم.

حقیقتی طلب یولنده خطا، نه قدر بیوک اولور ایسه ده، انسانی عصمت اسلامیتده دائره سندن چیقارماز. صوابی قصد ایدر ایکن، خطا ایدر ایسه م، اوخطا، نه قدر بیوک ایسه ده شارعک مسامحه سیله عفو قیلنور.

«هدایت — الله النذر» اعتقاد ی هم گوزل هم حق اعتقاددر. انسانک وظیفه سی حقیقتی آرامقدر. «حقیقتی بولوق» انسانک وظیفه سی دگل، بلکه

غايەسىدەر. انسان يالگىز وظيفەسىلە تىكلەپ قىلىنور، اما غايە مۇتلەپ سەنە
ايرىشەك خىدايك تىسىرىلە اولوز. بىر قىدر عقل، طلب يولىندە جىدىتلى ئىباتلى
اولمىق شىرەپلە بىيوك اجتەپاد كىبى اسباب تىسىرى بولىنور ايسە، اويلە آدم غايە
مۇتلەپ سەنە البتە واصل اولور. «والذین جاهدوا فینا لنجذبهم سبیلنا. وان الله
لمع المحسنین». (العنكبوت - ۶۹)

«اوزون كۈنلردە، مىشقتلى حاللردە روزە» مىسئەلسەنە دائىر شو كىتاب دە
رأىمى اعتقادى تمام حریتلە سويلەدم. كىتب فقیهە دە شو مىم مىسئەلە حقنە
قطعی جواب يوقلغىنە، ھەمدە قرآن كرىم دە اينمىش خطابلر ك لسان آكلار ھەمە
انسانلرە ھەممىتتە كۈرە، فكىرىمى عرض ایتىمە حقى دعوى ایدە بىلورم.
بلكە، واذ اخذ الله ميثاق الذین اوتوا الكتاب لتبینهن للناس ولا تكتمونه»
آیت كرىمەسنىڭ ھكىمە كۈرە، مۇكفلىگىمى اعتقاد ایدرم.

بوگنا كۈرە، بن شو كىتابىمى نشر ایتدم. قبول قىلىنورلىق اولور ايسە،
مطالعە ایدرلر، قبول ایدرلر. يوقسە، اعتبارسىز قالور. بن بىر تقدير:

وما على اذا ما قلت معتقدى دع الجبول يظن الحقى عدوانا

سوزىنى سويلەمىمە حقى قازانىش اولورم.

يازدم بونگچون، اما كىم ايجون؟

شرىعت اسلامىدە وار رخصتلر كىكلگىنە طايانوب، فرضلر ك اهمىتلرىنى
اهمىت ایتىمىز، قدسىتلرىنە تعدى ایتىمىز قدر انصافى صاحبى اهل اسلام ايجون،
بن شو كىتابى يازدم.

كەنجك صحىفەلردە حال، زمان، مكان اقتىصاسىلە افطار عىذرلىرى بيان
قىلىنەجق. او عىذرلردن بىرى مؤمنلر ك بىرنە بولنور ايسە، افطار حقنە شارە
كرىم طرفىندىن توسىع قىلىنىش كىك رخصت شمولنە او مؤمن البتە داخل اولور.
بنم كىتابم اشته اويلە عىذرلىرى وار منصفى مؤمنلر ك كىك رخصت شرىعە
رحمىتلرىدىن استفادەلرى ايجون تاليف قىلىندى. فرضلىرى ادادە يالقاولق ایدر

ئۇلاد كۆرۈپمىسى

www.ewlat.org

www.uyghurkitap.com

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازىملار ئامبىرى

«نازلی» لوه یول آچمق ایچون دگل. فرضلری اداده یالقاولق ایدر آدملر نظرندۀ عنذرلرک نه اهیتی واردر. عنذری یوق ایکن، فرضلری ترک ایتهجک آدملره رخصت بوللرینی آرامق زحمتی بیهوده زحمتدر، ریاسز، تکلفسز، طوغری بدن طوغری ترک ایدرسه، دها گوزل اولور. بر شرعی جنایت ارتکاب ایتمش اولور. جنایتلرینی دیانت بویاویله بویامق خیانتنه مرکب اولمش اولماز.

شرع سماوی یا وجدان انسانی فاشنه منعی منفور شیلره ارتکاب قیلوبده، یالکز ریا لباسیله بورکنمک، انسانلری ده خدایی ده آلدماق ایچون، اوزینک حرکتلرینی اشلرینی دین حکملرینه توفیق ایتمک دعواسنده بولنمق، ائک بیوک جنایتلرینی دیانت بویاویله بویامق — حقیقت کوزیله نظر ایدر ایسهک، دینسرلگک ائک منفور، ائک قبیح قسیدر: انکارینی ستر ایتمه یین منکر، لافل، همتی بیوک عالی جناب منکر اولور؛ اماریا لباسیله بورکنمش منکر — خدایی ده، انسانلری ده آلدار، آجاق، دنی منکر اولور، رسمی صورتده نامی مؤمن ایسهده.

دنیاده ائک خائن ائک غدار مخلوق — اوزینک جنایتلرینه فسقلرینه شرعی حیللر یوقبار بیانه لر آرار «متدین» لر، همده دینلرینی اوز غرضلرینه آلت ایدر یالان صوفیلدر.

انسان — ایکیدن بری اولور: ۱) یا خالص مؤمن، ۲) یار یاسز دهری، طوغری کافر. اماریا سیله بیانه سیله انسانلری ده خدایی ده آلدار مرائی، انسان دگل، زوحی اوفاق مخلوقدر.

یر یوزنده کونلری اوزون، قویاشلری باتماز اقالیم واردر. دنیاده ائک آغر ائک مشقتلی خدمتلرده عمر ایدر انسانلر واردر: توبی یوق «ویل قویو» لرنده بیگ مشقت ایچنده یر قازر بی چاره لر، فابریقلرده زاوودلرده جهنم کبی اوت یانلرنده یانار قاورلور مسکین «جهنمیلر» کون بوی طاغ کيسهر طاش بوک طاشور ضعیف فقیرلر، آچیق قویاشده اوزون کونلرده قر اشلریله عائللرینی بالاچاغالارینی تربیه ایدر عاجزلر — دها عمومیتله

تعبیر ایده‌یک — روزەلریلە حالدن کوچدن طایاچق، اشدن برکیسهک ایکمکدن محروم فالاقچ مسکین انسانلر دنیاده آز دگل بلکه غایت کوبدر. عالم انسانیتک عمومنه رحمت اولمق اوزره کلمش اسلامیتک کیث رخصتترینی او انسانلره، روزەدن ضرر کوره بیلور اومسکینلره بیان ایدر ایسه، شریعتک بیوک بر مصلحت ایچون اینمش رخصتی احیا قیلنمش اولور، حسابی یوق اهل اسلامک وجودلری عائله‌لری ضرردن صافلانمش فالور، اسلامیتە محبت انسانیت ککوکلنده آرتار. دین‌ده غلوحسیله اهل اسلامی اسلامیتدن تنفیر کبی بر حرکت بولنماز.

شو قدر مهم مصلحتلری بولنماسه‌ده ایدی، قران کریم‌ده اینمش گوزل رخصت شرعیه‌یی کتم ایتمه‌ک فریضه‌سیله، البته بن یازاجقم فتوایی یازار ایدم. یالقولق ایدر نازلیلره وزه‌سزلک بوللرینی آچمق محذوری بنی‌منع ایتمز ایدی. عالم اسلامیت‌ده تقلید حسی نه قدر شدتلی صورتده طامورلاشوب قالمش که، قران کریم‌ده اینمش لکن کتب فقیه‌ده کومولمش شرعی حکملردن برینی احیا ایده‌یم قصدیله انسان، الله قلم آلور ایسه، مقلدلردن وقوعی احتمال هجو ملره سپر ایتمک یولنده بر قاچ صحیفه‌لری مقصد خار جنده یازمق لازم اولور. بن‌ده شویله بر مجبوریت اقتضاسیله شو صحیفه‌لری یازدم. ایندی مقصدی بیان نوبتی کلدی.

مقصد: قویاشلری باتماز، کونلری اوزون اقالیم‌ده نماز، روزە مسئله‌لرینی، هم‌ده ائ‌آغر ائ‌مشقتلی حاللرده رمضان آینده افطار خصوصتده شریعت اسلامیه‌ده وار رخصت شرعیه‌یی قران کریمک آیت کریمه‌لریله اثبات ایتمکدر. شو مسئله‌لر حقنده کتب فقیه‌ده آچیق قطعی جواب یوقدر. عشا نمازینک فرضیتی یاسقوطلی حقنده من القدیم قراری یوق نزاعلر دوام ایده کلمش ایسه‌ده روزە مسئله‌سی حقنک گوزل بیان هنوز یوق ایدی. بوکا کوره، بن

بازدم. اجتهاد دعواسیله ده دگل، بلکه رحمت الینه هم هدایت قاپورینک
عموم انسانلره تا ابد مفتوحینی سائقه سیله.

رحمت الهیه دن امید اوزمک شریعت اسلامیه نظرنده منیه در. بنده
امید ایندم. اللہک رحمتلری بنده لرینک برینه یا مقر بلرینه مخصوص دگلدر.
کلانمد، هؤلاء وهؤلاء من عطاء ربک. وما کان عطاء ربک محظوراً.
تعظیم ربک فی تعظیم ماشرہا * فاصدع فان سعید القوم من صدعا.

یر یوزنده عمارت.

قران کریم عرفیله فن اصطلاحنده «عمارت» انسان یا حیوان ایله
مسکونیت معناسنده در. یر معمور در دیک — انسانلر یا حیوانلر مسکون
دیمکدر. خانه ده انسان اقامت ایدر ایسه، او خانه معمور اولور. مسجدلرده
جماعت نمازلری ادا ایدر ایسه، او مسجد معمور اولور، بوقسه، معمور
دگل، خراب دینور.

یر یوزنک عمارت سوزندن مرادمز — یر یوزینک انسانلرله مسکونیتی در.
یر — عالم وجودده وار همه پلانترلر سیاره لر کی، — کره در. یرک
کره لگی — انسانلره من القدیم معلوم بر حقیقت قطعیه در. «زیچ ایل خانی»
شرحنده محمد خفری حضرتلرینک سوزینه کوره، یر یوزنده ائک اول خلق
قیلمش انسانه یعنی آدم علیه السلام حضرتلرینه یرک کره لگی، سنه لراک
۳۶۵ کونده تمامی معلوم اولمش. آدم علیه السلام آفریقاده جبل القمر
خله سنده بر مقیاس او طور تمش ده، کوله گه سنک حرکتیلر کوندوز ساعتلری بیلور
اولمش. مقیاس کوله گه سنک کون اورتاسنده اوزونلغنه فیصله لغنه بوغالووینه
نظر قیلوب سنه کونلرینی چیقارمش.

هر حالده یرک کره لگی انسانلره من القدیم معلوم بر حقیقت قطعیه در.
اولیلر بر حقیقت قطعیه یی اسلامیت نامندن انکار ایتمک نه قدر بیوک حماقت
ایسه، یرک کره لگنه آیات قرانیله ایله استدلال ایتمکده اوقدر بیجوده بر تعبد،
حاجتی یوق بر زحمتدر، بر تکفدر.

باش كوز يله ده عقل كوز يله ده مشاهدە قىلنە بىلور حقائق طبيعەي اثبات لازم ايسە، آيات كىتابىيە ايله دگل، آيات طبيعە ايله اثبات ايتىمك لازىمدر. بر زمان وار ايدى، " برك كره لىكى " مسئلەسى بر مسئلە نزاىعە بر مسئلە حربىيە ايدى. دشمنلە محاربه ايدر كىبى حقائق عقلىيە ايله محاربه ايتىمە الميثاق كوندە عىد ايتىمىش كلاميون اسلاميت نامىنن كره لىكى ابطال ايدرلر ايدى. لىكن اوزمان، فكر بشرىك ترقىياتى تارىخىنە عطالت، فترت زمانى ايدى، بلكە تاخر، انحطاط ساعتلىرى ايدى.

حرىكات فكرىيە دە ساعتلك سكتە كىبى اعتبار قىلنە بىلور او زمانلر كچدى كندى. من القديم انسانلرە معلوم " كره لك " حقيقتى — بر قدر عقلى وار انسان فاشندە انكارى ممكن دگل حقيقت قطعىە اولدى. كره لىكى ايندى كون كىبى قطعى شو " برى ك تقرىباً اوچدن برى قوربلىق اولوب، اوچدن ابكىسى محيط صولر ايدر.

ازليت طرفنە، ابتداسى انسانلرە معلوم دگل زمانلرە برك قوربلىقى ذى حيات شىلرە مسكون اولاباشلامشدر. مسكونيت تارىخى غايت قديمدر. حتى انسانلر كى مدنىت درجەلر ينە وصول تارىخلىرى دە مليون سنەلرە تقدير قىلنە ماز قدر قديمدر.

قران كرىمىك ابكى اوچ آيت كرىمەسى شو حقيقتى بايتاق واضح صورتندە افادە ايدر.

معلومدر كە، بولدوزلر كى حرىكلر ينە انسانلر كى نظرلىرى، او حرىكلر اعانە سىلە زمانى تقديرلىرى، تقدير مسئلە سنەك اوتوز كوندن عبارت " آى لرى استعماللر، آيلر كى هر بر ينە اوز ينە مخصوص اسملر حكملر تعينلر — انسانيت ابتدا سنە دگل، بلكە تارىخ مدنىت اورتاسندە حاصل اولابىلمشدر.

مدنىتك اودرجهسى دە قران كرىم دە التوبە سورە سنە (۳۶) نچى " ان عده الشيور عند الله اثنا عشر شجراً فى كتاب الله يوم خلق السموات والارض " آيت كرىمە سنەك افادە سنە كورە، غايت قديمدر: " كوكلىرى برى خلق ايتىمىش

كونه آيلز اون ايكي ايدى» ديمك تاريخ مدنيت — ابتداسى انسانلره معلوم
دگل قدر قديمتر ديمك. ازليت طرفنده ابتداسى يوقلق — لشان عرب عرفنه
«يوم خلق الله السماوات والارض» جمله سيله، اما ابديت طرفنده نهايتى يوقلق
«ما دامت السماوات والارض» كى جمله لرله افاده قيلنور.

في الواقع تاريخ حيات غايت قديمتر. اللهك قدمنه نظراً عالم وجودى
حادثدر ديسه كده، ازليت طرفنده بزه معلوم ابتداسى واردر معنا سيله دگل.

محبى الدين ابن عربى حضرتلرى فتوحات مكيه ده (٣) نجى جلدينك
٣٨٨ نجى صحيفه سنده ديمش:

«قلت لادريس عليه السلام انى رأيت فى واقعتى شخصاً فى الطواف اخبرنى
انه من اجدادى، وسمى لى نفسه؛ فسألته عن زمان موته، فقال لى اربعون الف
سنة؛ فسألته عن آدم، لما تقرر عندنا فى التاريخ من مدته. فقال تسأل عن
اى آدم؟ تسأل عن آدم الاقرب. فقال لى ادريس صدق. اننى نبى الله ولا
اعلم للعالم مدة نفى عندها بجملتها. الا انه بالجملة لم يزل خالفاً. ولا يزال دنيا ولا
آخرة. والآجال فى المخلوق بانتهاؤ المدد، لا فى الخلق. فالخلق مع الانفاس يتجدد.»
شوسوز عالم وجودك عمومى حقنده دگل، بلکه ير بوزنده حياتك غايت
اسكيلگنه دائردر. حكيم الانبيا نبى محترم ادريس عليه السلام «نبى ايسه مده
تاريخ انسانيتك ابتداسى بكا معلوم دگلدر» ديمش.

فتوحات مكيه ده (٣) نجى جلدينك ٦٠٧ نجى صحيفه سنده:

«ولقد ارانى الحق فيما يراه النائم وانا طائف بالكعبة مع قوم من الناس
لا عرفهم فانشدوا بيتين ثبت عندى البيت الواحد، ومضى عنى الآخر. فكان
الذى ثبت على من ذلك:

«لقد طفنا كما طفتم سنينا بهذا البيت طراً اجمعينا.

فقال لى الواحد منهم انا من اجدادك. قلت له كم لك منذمت؟ فقال لى

بضع واربعون ألف سنة. فقلت له فما لآدم هذا القدر من السنين! فقال لي عن اى آدم تقول؟ عن هذا الاقرب لك، او عن غيره؟ فتذكرت حديثاً عن النبى ان الله خلق مائة الف آدم، فقلت قد يكون ذلك الجد الذى نسبني اليه من اولائك. والتاريخ فى ذلك مجهول مع حدوث العالم.»

هر حالده ير يوزنك حيات تاريخى، انسانيت ابتداسى، حدوثيله برابر، غايت اسكيدر. اخبار يهوددن نقل قيلنمش خبرلر، طبيعت عالمالرينك علمى تخمينلرى — او اسكيلك قاشنده برساعتلك بركونلك زمان كى قيصه در.

اسلاميت زينتى فيلسوف ابو العلا حضرتلرى ديمش:

قدم الزمان وعمره ان قسته فلدیه اعمار النسور قصار
يعنى: زمان او قدر قديمترکه نشر يولدزلرينك عمرلرى زمان قديمنه
نسبتله قيصه قالور.

فيلسوف اسلام دها ديمش:

ومولد هنى الشمس اعيالك حده وخبر لب انه متقدم.
وما آدم فى مذهب العقل واحداً ولكنه عند القياس اوادم.
يعنى: شمسك قديمى قدر، حيات تاريخى ده قديمدر. آدم بر دگل، حکم
عقلده آدهلرک حسابى يوقدر.

قران كريمك آيت كريمهسى، شارع كبيردن نقل قيلنمش "ان الله خلق مائة الف آدم" حديثى، صوفيون رئيسى محبى الدين حضرتلرينك فتوحات مكبه ده سوزلرى، حكيم الانبيا ادريس عليه السلام حضرتلرينك "انى نبى الله، ولا اعلم للعالم مدة نفقى عندها" جمله نبويهسى، فيلسوف عالم ابو العلا حضرتلرينك آيات لزمويهسى — شوبوك شاهدلرک همهسى برابر — تاريخ حيات مسئله سنه اسلاميتك نظرينى گوزل صورتده اثبات ايدرلر. راويلرک روايتلرى، اهل علمك تخمينلرى، باطل دگل ايسه ده، لكن قاصدر.

ئەۆلاد گۆرۈپبىسى

www.ewlat.org

www.pyghurkitap.com

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولتازمىلار ئامبىلىرى

اسلامیت نظر نہ۔ تاریخ حیات قدیم ایسہدہ، انسانیت سلسلہ سی حیوانات سلسلہ سندن مترقی بر شعبہ اولیٰ طریقہ دگل۔ بلکہ انسان ابتدای خلقت دہ تمام شو کونگی صورتیہ خلق قیلندی۔

اہل حدیث امامی عبدالرزاق حضرتلری روایت ایتمش «ان الله خلق آدم علی صورته» حدیثی دہ ہوگا شاهد اولیٰ بیلور۔ یعنی: انسان ابتدای خلقت دہ شو صورتیہ خلق قیلندی۔

«ان الله خلق آدم علی صورته. والضمیر لآدم. والمعنی: اوجده علی الهيئة التي خلقه علیها. لم ينتقل فی الوجود احوالا، ولا تردد فی الادوار اطواراً. بل خلقه كاملاً سوياً من اول الخلق.»

شوحدیثک تفسیرندہ اہل علم اختلاف ایتمش ایسہدہ، اڈ گوزل تفسیر شو تفسیر اولیٰ بیلور۔

«ان الله خلق الانسان علی صورة الرحمن» روایتی بزم تفسیرمزه معارض دگلدر۔ زیرا رحمانہ اضافہ — تکریم، تشریف اضافہ سیدر۔ کمال دہ، جمال دہ انسانک نظیری یوقلغنه کورہ، صورت انسانیه «صورة الرحمن» اطلاق قیلنمش ایسہ، اولیٰ بیلور۔

«قد ورد ان الله خلق آدم علی صورة الرحمن. وهی اضافه تشریف وتکریم۔ لان الله خلقه علی صورة لم يشاكلها شيء من الصور فی الكمال والجمال.»

حبی الدین ابن عربی حضرتلری فتوحات مکبہدہ ایکنجی جلدینک ۱۴۳ نجی صحیفہ سندہ «ان الله خلق آدم علی صورته» حدیثی حقندہ اوزون بیان سوکنندہ دیمش:

«لو سأل مثل هذا السؤال فیلسوف اسلامی اجبناه بان الضمیر يعود علی آدم. ای انه لم ينتقل علی اطوار الخلق، ولا انتقل من صغر جسم الی کبره.»

یربوزندہ تاریخ عبارتی بیان ایدر ایکن، نوع انسانک ابتداسنہ دائر

فكرمزی بیان مناسبتیله، خاطر مزه صحابی ابو هریره رضی الله عنه حضرتلرندن روایت قیلنمش «خلق الله آدم وطوله ستون ذراعاً. فلم يزل الخلق ينقص في الجمال والطول حتى الآن.» حدیثی خطور ایتدی.

امام ابن حجر العسقلانی حضرتلری فتح الباری ده دیمش:

«ويشكل على هذا ما يوجد الآن، من آثار الأمم السالفة كديار ثمود. فان مساكنهم تدل على ان فامانهم لم تكن مفرطة الطول على حسب ما يقتضيه الترتيب السابق. ولاشك ان عهدهم قديم، وان الزمان الذي بينهم وبين آدم دون الزمان الذي بينهم وبين اول هذه الامة. ولم يظنرلى الآن ما يزيل هذا الاشكال.»

امام ابن حجر حضرتلرینک شوسوزی — علمی هم غایت معقول سوزدر. اولگی امتلردن فالش خانه، مغاره کبی شیلرک قطعی صورتده دلالتنه کوره، او امتلرک فاملرلی شو کونگی آدملرک فاملرلی قدر اولمشدر. قامتده جمالده انتقاص مسئلهسی — عالم وجودده سنت الهیه اولقی اوزره ثابت دائمی ترقی قانوننده بر قدر مخالفدر. هر موجود دائمی ترقی ده ایکن، او موجودلرک غایه کمالیهسی اولان انسان تندی ده اولا بیلورمی؟

شو حدیثده، بونندن ماعدا، دها بر اشکال وارد: فاملرلی تقدیرده معروف اولان ذراع — انسانک اوز ذراعیدر. اگرده اک اول خلق قیلنمش آدمک قامتی اوزینک ذراعیه آلتمش ذراع اولور ایسه، او آدمک قیافتی غایت قبیح اولقی لازم اولور. قامتی غایت اوزون، اللری غایت قیصه بر صورت تخیل قیلنکز! اللری یوق بر بدن، غایت دهشتلی یا غایت منفور بر وجود کوزکز اوکنده تمثل ایدر!

اگرده انسانک اوز ذراعی اراده قیلنماش ایسه، او وقت ذراعک مقدارینی بیان لازم ایدی. یوقسه، حدیث افاده سز اولور. زیرا معلوم دگل مقدارله تقدیرده فائده یوقدر.

تولک گورنوسنی سلسله درعها سبعون ذراعاً آیت کریمهسی کبی

اولسه ایدی، او تقدیرده ذراعی تعیین ایتمک البته لازم اولماز ایدی. ریرا آیت کریمهده مقصد یالکمز غایت اوزونلقدر؛ ذراعی تعیین ایتمه مک مقصده دها زیاده موافق اولور. آیتک مقامی ممکن قدر تجویل مقامیدر. اما حدیث تاریخی بر حقیقتی بیان مقامنده کلمشدر، تعیین قیلنماز ایسه، مقصد تمامیه فائت اولور.

راویلری اوهامدن تزکیه ایتمکه، لسان نبوتی تنزیه ایتمک آراسنده بنی تخبیر ایدرلر ایسه، بن البته بلا تردد لسان نبوتی تنزیه طرفنه میل ایدرم. لکن سندینه طعن، راویلرینی بجرح طریقیله دگل. سندی صحیحدر. راویلری ده عدلدر. قصداً یالان سویله مزلر. اما، نصل ایسهده، نقلده بر آفت بولنه بیلور. یوقسه، فولاق وار ایکن، انسانک عقلنه حاجت قالماز ایدی. فیلسوف اسلام ابو العلاء حضرتلری لسان نبوتی تنزیه بولنه دیمش:

دنیاک تشبه ناضحاً متردداً	من شأنیا الاقبال والادبار
آلیت ما الحبر المراد بکاذب	بل تکذب العلماء والاحبار:
زعموا رجالاً کالذخیل جسمیم	ومعاشراً امامتیم اشبار.
ان یصغروا ویعظموا فبقدره	ولربنا الاعظام والاکبار.
ووجدت اصناف التکلم ستة	بالمین منیا افرد الاخبار.

یعنی: «بویلری خورما آغاچی قدر اوزون، هم قاریش قدر قیصه انسانلر وار ایمش! روایتی لسان نبوتدن چیقمش سوز دگل، بلکه عالملرک احبار ییودک یالانلریدر؛ یاخود اسکى خلقک قوه خیالیه سیله انشا قیلنمش، صوگره آغزدن آغزه نقل قیلنه کلمش حکایتلردر. صوگ کلنلر او حکایتلری—واقعی تاریخی اولمق اوزره نقل ایدر اولمشلارده، عاقبت نیلرک لسانلرینهده وضع قیلنمش.—یوقسه، لسان نبوتی تنزیه البته لازمدر.

شو رسالهدن مقصد اصلی اولان رخصت شرعییه مناسبتی بلکه لزومی

چئیل «یر یوزنده عیارت» مسئله سنده سوزی بر قدر اوزاندق. هر نه قدر موضوع مسئله دن خارج کبی ایسه ده، التزام قیلنمش مسلکمه غایت بیوک مناسبتی وارد. «کتب دینیه» نامیله متداول کتابلرده وار، لکن اصلی یوق شیلردن اسلامیتی پاکله مک فریضه سنه خدمت — بزم مسلکمزك روحیلر، اساسیلر. اصلی یوق شیلری اسلامیتنه نسبتندن صافتمق یا اوتانمق — اشته بزم ادبمز شودر.

بر سوزك فلان بیوكدن صدوری، یاخود جمجور طرفندن مقبولیتی بزه اوقدر دهشت ویره مز. کوکلمه حق کبی کورنور حقیقت هم دلیل بزم نظر مزده اك بیوک قوتدر. او قوت بزم طرف ده ایکن، مغلوبیت احتمالی خیال مزی تشویش ایتمه یور. مسلکمزده ثبات فریضه سیله، بن بوبله حاللرده محیی الدین ابن عربی حضرتلرینه تقلید برکه سیله متشرف اولورم.

فتوحات مکیه صاحبی محیی الدین حضرتلری «الدیوان الاکبر» نده دیمش:

«لنا همه ان الثریا لدونیا نعم، ولنا فوق السماکین منزل»
«ولم الف صمصاماً بقدر عزائمی ولو جمعوا الایسیاف عزمی افضل»
«حملت به لاره ب الموت والردي ولا ابتغی حمداً له النفس تعمل»
«ولکن لیعلو الدین عزاً وشرعنا الی موضع عنده الطواغیت تسفل»

یعنی: ثریادن بیوک همتمز، کوکلردن یوقاری منزلمز وارد. عزمه کبی برسیف بولامادم، عزمم فکرم سیقیله هجوم ایتمم، اولومدن هلاکمز قورقوب، یا انسانلرک ثنالرینی امید قیلوب، دگل، بلکه دینمزك جهالت اللری ایره مز قدر عزت درجه لرنده بلندلگی، همده دیگر دینلر واصل اولاماز یرلره شرعمزك وصولی ایچون.

بنده اسلامیتی یوقبار شیلردن پاکله مک ایچون، بیوک جسارتله یاخو

نه اوله ایچون درجه سیله، علمای اسلامك جمجورینه، بیوکارینه هجوم ایدر ایسه.

اهل طلب نظر نده شاید معذور اولورم.

پر یوزنده آدمځ ظورینه دائر، حقیقت اولاً بیلور، فکرمزی یازدق. بالطبع خلقت حوا مسئلهسی، او مسئله حقنده کتب اسلامیهده قبول قیلنمش فکرلر البته انسانځ خاطرینه خطور ایدر. حقیقت طالبلرینه احتمال فائده اولور امیدیله شومسئلهده دائر فکرمزی بوراده ثبت ایتدک. اسلامیت مجبوری بلکه شاد اولور، تقلید لوئندن پاک عقللریله شاید محاکمه ایدر.

مکتب بالالرینه علم حال، تاریخ مقدس کتابلرته «حوا—آدمځ صول فابورغه سنن خلق قیلندی» سوزی، بر مسئله اعتقادیه یاخود حقیقت واقعیه اولوق صفتیله، تعلیم قیلنور. اهل حدیث—کتب حدیثده، اهل تفسیر—«وخلق منیا زوجیا» آیت کریمه سنځ تفسیرنده «حوا—آدمځ صول فابورغه سنن خلق قیلندی» سوزینی بالاتفاق سویله مشلر.

شو سوز، هم مسئله ایمانیه هم حقیقت تاریخیه اولوق اوزره، همه کتب اسلامیه طرفندن گویا بالاجماع قبول قیلنمشدر. اهل تفسیرځ بیوکلریده اوفاقلریده، متکلملریده فقیهلریده، محدثلریده ادیبلریده، بلا استثنا، شو سوزی گویا بر آغزدن سویله مشلر.

شوسطرلری بازار ایکن، تفسیرلرځ بیوکلرینه اوفاقلرینه، کتب حدیثځ شرحلرینه حاشیهلرینه مراجعت ایتدم، همه سنده هیان بر سوز تکرار قیلنمشدر، کوردم.

قران کریمځ عرفنه اوقدر مخالف بر تفسیرده علمای اسلام بر آغزدن نصل اتفاق ایله بیلمش؟! تعجب ایتدم. بر ثانیه قدر مدت فکر صوکنه بطلانی ظاهر اولور بر سوزله قران کریم آیتلرینی تفسیر ایتمک غایت بیوک بر مساهله دگلمی؟ وهمدن ناشی، اصلی یوق سوزلرله آیت کریمهلری تفسیر ایتمک—قران کریمی تمامیله ابطال کبی بر جنایت اولمایورمی؟

اگرده «وخلق منیا زوجیا» آیت کریمه سنده «من حر فی تبعیض ایچون اولوب «منیا» — «من ضلعیا» معناسنک اولسه ایدی، شو تقدیرده «ومن آیاته ان خلق لکم من انفسکم ازواجاً»

« الله الذى خلقكم من ضعف »

« خلق الانسان من عجل »

« لقد من الله على المؤمنين اذ بعث فيهم رسولا من انفسهم »

« لقد جاءكم رسول من انفسكم »

كئى آيت كريمه لرك مغنالى نصل اولور ايدى؟

اولگى آيت كريمه « صول قابورغه لرگزدن سزه خاتونلر خلق ايندك »

معناسنه مى اولور؟ ديگر آيت كريمه لرى ده اومشور تفسير له مى تحريف ايدرز؟

« فاتحه سورهنندن اون بيك مسئله استخراج ايدرم » دعواسيله بيوك

تفسير بازار رازيلر، قراعت، اعراب، كلام مسئله لرينه اوقدر همت صرف

ايدر قاضيلر، « دنيا ده بنم تفسيرمك مثلى بولنماز » سوزينه جسارت ايدر

مدعيلر، قران كريمى اوز منهبلرينك طار دائره لرينه سوقمش فقيهلر — قران

كريم آيت كريمه لريني تفسير ايدر ايكن، بر قدر اعتنا ايدر اولسه لار

ايدى، البته گوزل اولور ايدى. روايتلرده كلمش بعض كلمه لرك ظاهرينه

آلدانوب، قران كريم آيت كريمه لريني حقيقت واقعه خلافيله تفسير ايتمز

قدر اعتنا البته لازمدر.

درست، عباره سى علماي اسلامك تفسير لرينه بر قدر موافق حديث،

بخارى مسلم كئى الك معتمد كتابلرده، شارع كبير عليه الصلاة والسلام حضرتلرينك

لسان تشریح لرندن اهل اسلام ايچون بيوك بر قانون اولمق صفتيله روايت

قيلنمشدر. لکن سياقى، معناسى بالكلية باشقه حديثله، آرالرنك هيچ بر مناسبت

يوق آيت كريمه يي تفسير ايتديلر ديمك علماي اسلامك بيوك شأنلرينه

همان موافق كلمز.

او حديث شودر:

« عن ابي هريرة ان النبي صلى الله عليه وعلى آله قال: من كان يؤمن

بالله واليوم الآخر فلا يوذى جاره. واستوصوا بالنساء خيراً. فانن خلقن من

ضلع. وان اعوج شيء في الضلع اعلاه. اذا ذهبت تقيمه كسرتنه. وان تركته لم يزل اعوج. واستوصوا بالنساء خيراً. » متفق عليه.

شو بالاتفاق صحيح حديث محترم — خانولنرى ظلم ايتمه مك، حقوقلرىنى رعايه ايتمك، وار ايسه قصورلرىنى عفو ايتمك، احياناً جفالرىنى ده تحمل ايتمك حقه شارح كبير عليه الصلاة والسلام حضرتلرىنك لسان نشر يعلرندن امتلرىنه ارشاد اولمق يوليله صدور ايتمشدر .

يعنى: الله وجودينه، جزا كوننه ايمان ايدن آدم هيچ بر وقت ديگرلرى ظلم ايتمز. خانولنرگزه گوزل معاملهى امر ايدنرم، قبول قيلگنز. فابورغه كى بوگوريلك خانولنرده طبيعتدر. كوچله توزه تيجك اولور ايسهك، كسر ايدرسن. (يعنى فراق واقع اولوز.) اوز حاللرنده براقور ايسهك، او وقت هر ايكى طرف راحت ايدر.

«وعاشروهن بالمعروف. فان كرهتموهن فعسى ان تکرهوا شيئا ويجعل الله فيه خيراً كثيراً. » (سورة النساء — ۱۸) آيت كريمهسى معناسنك. شو حديثده «فانين خلقن من ضلع» جمله بليغهىسى «خلق الانسان من عجل» آيت كريمهسى كى، انسانده غالب اولور طبيعتى غايت بليغ تركيله بياندر.

«انسان — عجلدن خلق قيلندى» ديمك نه معنىده ايسه، «خانولنر فابورغه دن، يعنى بوگوريلك دن خلق قيلندى» سوزىده البته اومعنىده اولور. «فانين خلقن من ضلع» جمله نبويهسى «الله الذى خلقكم من ضعف» آيت كريمهسنگ ترجمهسى كييدر. يالكز سياق مختلفدر: برى شفقت، مرحمت سيروهسنة ارلرى دعوت مقصديه، اما آيت كريمه ماده انسانيهي حالدن حاله تحويل ايدر قدرت الهيهيه نسيتهلر بعثك امكاننه دلالت ايتدرمك يوليله. لكن هيچ برى طبيعتده وار بوگوريلك، يا اصلده وار ضعيفك ايله خانولنرى ارلرى ذم ايتمك تحقير ايتمك طريقيهلر دگل.

شارح كبير عليه الصلاة والسلام حضرتلرى مقصدلرىنى دها مؤكد دها

ابلاغ صورتىدە بيان ايجون. «وان اعوج شىء فى الضلع اعلاه» سوزىنىدە
زياده ايتىدى.

يعنى: اڭ بوگورى بىر قابورغەدە باش طرفى اولور. خاتونڭ طبعىنى
قابورغە باشى كىي بوگورى اولور. ايسەدە، تحمل ايت، عائلهڭ اعضالرىنى
كوچلە قۇتلا دگل، يومشاققلە تريبە ايت. اشته عائله انتظامندە، بالالرتريبەسندە
اڭ مەم اڭ طوغرى قانون!

اوحدىث شۇدر، لکن شوحدىثدە «حوا—آدمڭ صول قابورغەسندن
خلق قىلندى» سوزىنە دلالت ايدە بيلور بىر نقطە بوقدر.
راويلر لسان نبوتدن صادر سوزى ظاهرندين صرف ايتىش. ايكى
مقصدلە ايكى زماندە سويلنىش سوزلرى خلط قىلوب، بطلانى قۇطعا معلوم
مصنوع بىر جملەيى لسان نبوتە وهم سائقەسپلە وضع ايتىش. سوگرە خلقت
حادثەسندە بيوك بىر معجزە الهية اولمق اوزرە نقل هم قبول قىلنوب «حدىث
نبوى» اولمق شرفندە ايرشمش!

بىن شو قدر سوزلرە جسارت ايتىم، لسان رسالتڭ عصمت الهيةسندە
طوقنىماق فرىضەسى يولندە، راويلرڭ اولا بيلور وهىلردن نجاتلرىنى فدا
ايتىم. اللياڭ عنايت خصوصيهسندە مظهر دگل عادى انسانلر نسيان، خلط كىي
وقوعى غايىت جوق آفتلردن تامايىلە البته معصوم دگلر. لکن لسان نبوتلە
اسلاميت البته اوهامدن پاكدر.

راوى عدلدر، ثقەدر، اميندر. لکن هر حالذە بشردر، انساندر.
اونوتور، خلط ايدر، وهم ايدر، ايكى مقصدلە ايكى زماندە سويلنىش
سوزلرى جمع ايدر ايسە، يالان سويلەشمش اولماز.

قواعد فقهيەدە (۲۱۰) نجى صحيفەدە «وخلق منيا زوجيا» — «وجعل منيا
زوجيا، ليسكن اليها» — «خلقكم من نفس واحدة ثم جعل منيا زوجيا» آيت
كريمەلر ينىڭ تفسىرلرىنى يازمىش ايدىم. بىن تفسىر م تاويل زحمتلرندىن،
تەۋلاد گۆزۈپىيەسى

تخریف جنایتلارندن، قران کریمك معجز نظملرینی اصلاح ایتمک دعوالریندن انشاء الله، تاممیله پاکدر.

قران کریمك عربیتی، بلاغت اعجازیه سی، باطلدن طهارتی، الك مهم مسئله لری غایت دقیق اسلوب ده بیانی، شارع کبیرك معصومیتی، اسلامیتك تخمینات علمیه یه نسبتله علویتتی، اساطیر یهودیه دن خالصلگی کبی کلی مصلحتلر بزم طرف ده ایکن، اهل علمك اجماعلرینه مخالفت ایتمک، راولردن بعضلری حقنده «انساندر، وهم ایده بیلور» کبی سوزلری سویله مک انشاء الله جنایت اولماز، ادبسنلك ده اولماز.

بن شوسطرلری یازدم، لکن «خدایه شکر، حقیقتی آکلادم» شادلغیله دگل، بلکه «اوقدر عصرلر امتدادنده علمای اسلام کوزندن حقیقت نصل غائب اولا بیلدی!» قایغوسیله ایدی.

شوکشیات عصرنده، یعنی خزائن الیه من غیر حساب، هر کون هر ساعت، اسرار طبیعتی. آتوب چبقاروب طورور برزمان ده، «اوقدر آچیق بر حقیقتی کشف ایتدم» دیمکدن بن البته اوتانورم، بونی ده آکلماز قدر مغرور هم غافل دگلم. لکن اوقدر عصرلر امتدادنده علمای اسلامك بیوک عقللرندن کیك کوزلرندن غایت آچیق حقیقتك غائبلگی بنی البته الك شدتلی صورنده متأثر ایدر.

اوقدر آچیق بر حقیقت نصل غائب اولمش؟

روایت کلمه لر یله تقیدك، راولرلر حقنده حدوددن طیش اعتقادك تأثیر یله شو حال حاصل اولمش اولسه کرک.

سوزم شودر، عندر شودر. حقیقت طالبلری فاشنده عندرم البته مقبول اولور! سوزم قیمتیه ده شاید تقدیر قیلنوب، احتمال قبول قیلنور. ایمان سؤقیله، اسلامیه قران کریمه محبت سائقه سیله سویلندی، یازلدی.

فكرك خرىتى، طلبك اهمىتى، فصدك صحتى معلوم ايكن، بويلا اعتدارلره البته حاجت يوقدر. لکن، انشاءالله بتهجك موقت بر حالهك تاثيريله، بن مجبوريت حس ايتدم.

عمارت، ظهور انسانيت، خلقت آدم، خلقت حوا مسئلهلرینه دائر اسلاميتك نظرىنى آن چوق مناسبتله بوراده يازدق، شهرت بولمش لکن اصلى يوق فكرلردن نظرلردن — رايهمزى قبول ايدر طلبه لرى آزاد ايتمك فصديله ايدى. موضوعدن طيش مسئله لرى يازمقدن مقصدمز يالكز شو ايدى. عمارت موضوعنه دائر ديگر مسئله لر حقنده اصلى يوق فكرلر بزم كتب اسلاميهده يوقدر. بوگا كوره او مسئله لر حقنك يازمق مجبوريتى ده يوقدر. ايندى موضوعمه عائد مسئله لره كلهيك.

عمارت حدودى.

كيچه لرك كوندوزلرك تفاوتى.

سنه فصللرينى، كيچه لرك كوندوزلرك تفاوتلرينى، يرلرك شيرلرك چيكلرينى چيكلرينى بيان هم تعيين ايچون، جغرافيا هيئت فنلرى دورت دائره: (۱) افق، (۲) نصف نيار، (۳) معدل نيار، (۴) منطقه البروج دائره لرى فرض ايتديلر. قوزموغرافيا، جغرافيا فنلرنده بيان قيلنور حاللرك همه سى شو دورت دائره اعانه سيله ضبط قيلنور.

(۱) افق: هر محلك افقى او محله نسبتله يرى آست اوست اولمق اوزره متساوى ايكى قطعه يه تقسيم ايدر بيوك دائره در. قوياشك، يواندوزلرك طلوعلرى غروبلىرى افق دائره سيله اولور. افقندن يوقارى چيقمق طلوع، افقندن آشانغى اينمك غروب اولور. قوياش طلوع ايتدى ديمك — افقندن يوقارى آشىدى ديمكدر. غروب ايتدى ديمك افقندن ايتدى ديمكدر.

(۲) نصف نهار: هر محلك نصف نهارى او محله نسبتله برى بزی شرقى برى غربى اولمق اوزره متنسارى ايكى قطعه يه تقسيم اينر بيوك دائره در. اودائره نصف نهار تسيبه قيلنور، قوياشك مركزى اودائره يه واصل اولور. «آن» ده تام نصف نهار اولمق اعتبار يله.

ير يوزنك افقلى برى — نقطه لر بولنماز. لېكن نصف نهارلى برى — نقطه لر كثرته بولنور. هر محلك اوزينه مخصوص افقى واردر. لېكن اوزينه مخصوص نصف نهارى وار نقطه لر — ير يوزنك يوقدر. برى نصف نهار — حسابى يوق محله نسبتله نصف نهار دائره سى اولاييلور. برى نصف نهارى — حسابى يوق افقلى تنصيف اينر. بوگا كوره، جغرافيا فنى ير كره سنده على حسب الاصطلاح ۳۶۰ — اوچيوز آلتمش نصف نهار دائره لرى فرض قيلوب، طول حسابلرنده بولنورله اكتفا ايتمشلر.

(۳) معدل نهار: حركت يوميه دائره سى. بوگا استوا دائره سى اطلاق قيلنور. قوياش اودائره يه حلول اينر «آن» ده كيچه لرك كوندوزلرك هر يرده برابرلگنه كوره، اودائره يه «معدل نهار» نامى ويرلمش.

(۴) منطقة البروج: حركت سنويه دائره سى. ير كره سى شودائره اوزرنده حركت اينر. ير ايله قمر شودائره ده اجتماع اينر لر ايسه، يا خسوف يا كسوف واقع اولور. بوگا كوره، شودائره يه خسوف كسوف دائره سى اطلاق قيلنور. سنه فصللرينك اختلافى، كيچه لرك كوندوزلرك اختلافلر يله تفاوتلرى شو ايكى دائره دن يعنى حركت يوميه دائره سيله حركت سنويه دائره سندن ناشيدر.

اگر شوايكي دائره بر سطح اوزرنده واقع اولسه ايدى، يا خود برى ديگرينه موازى اولسه ايدى، اوتق بونده سنه ده فصول بولنماز ايدى، كيچه لر كوندوزلر همان بر حالده قالور ايدى.

حكمت الهيه اقتضاسيله، شو ايكى دائره تقاطع ايتمش: حركت سنويه

دائرەسنىڭ بىر نىسفى مەدەلڭ شىمالىدە، اىككى نىسفى — جىنوبىدە واقع اولمش. شو تقاطع بىكرمى اوچ يارىم درجه زاويه ايله اولوب، حرکت سنويه دائرەسنىڭ مەدەلنىڭ بىعيد نىقەسى — $۲۳۱/۲$ درجه دە بولمىش.

اشتە شو تقاطع حادثەسى، قدرت الیهیه نىستلە غایت اوفاق بىرتدبىر، بىزم شو «بىر» مزده حیياتىڭ حدودىدە دوامىدە، سە فضللىرىنىڭ اختلافىدە، كىچەلرڭ كوندوزلرڭ تفاوتلرىدە، سولرڭ هولرڭ مختلف صورتلردە حرکتلرىدە، بىر يوزىدە نولغى مختلف حیوانلرڭ نباتلرڭ مەدەلرڭ حصولىدە، استراحتە البتە محتاج اولور قوه طبعیەلرڭ استراحتلرىدە تجدىلرىدە، عمومیتلە تعبیر ایلایىڭ، فنون اربابىدە معلوم طبعی، كىمىوى حادثەلرڭ هر بىرىدە ھەسە سبب اولوب، بونىڭلە برابر نوع انسانىڭ مدنىت درجهلرىدە حرکتلرىدە تفاوتلرىدە، عالم انسانیتدە ظاهر اولمش ھەم اولور اوفاق، بىوك حاللرڭ هر بىرىدە ھەسە بالواسطە سبب اولمىش.

«ذلك تقدير العزيز العليم!»

بىرڭ حرکت يومیەسىلە حرکت سنویەسى دائرەلرىنىڭ بىكرمى اوچ يارىم زاويه ايله تقاطعلىرى كىچەلرڭ كوندوزلرڭ تفاوتلرىدە سبب اولمىش: خط استواء واقع بىرلرڭ افقارى حرکت يومیە دائرەسىلە اودائرەیه موازى ھەمە مدارلرى تصیف ایدر. خط استواء بولنور انسان ۲۴ ساعت امتدادىدە كوك يوزىدە وار ھەمە يولكوزلرى كورر. كىچە كوندوز اورادە على الدوام متساوى اولور. يولكوزلرڭ هر بىرى اون اىكى ساعت افق اوستىدە، اون اىكى ساعت افق آستىدە بولنور.

حرکت يومیە قۇبۇلرڭ هر بىرىدە حال تمام باشقەدر. اورادە طلوع غروب يوق. بلكە مەدەلڭ بىر طرفىدە قالمىش قىسم ھەروقت كورنور، اصلاً غائب اولماز، اىككى طرفىدە قالمىش قىسم ھىچ ھەروقت كورنمز، ابدى الخفا اولور. مەدەلڭ بىر طرفىدە اولان كوكبىلر مؤبىد صورىدە طالعدر، دىگر طرفىدە قالمىش كوكبىلر مؤبىد صورىدە غاربدر. اورالردە حرکت يومیەدن ناشى

ئەۋلاد گورۇپىسى
طلوع، غروب بولماز.

لكن یرك حرکت سنویه سیله یالکز قویاش حقنده طلوع، غروب بولنور. قویاش حرکت ظاهریه سیله شمال برجلرنده ایکن، قطب شمالیده آلتی آیدن بر قدر زیاده مدت غائب اولماز، قطب جنوبیده اوقدر مدت ظاهر اولماز. قویاش اوزینک حرکت ظاهریه سیله جنوب برجلرنده ایکن، قطب جنوبیده تقریبا آلتی آی غائب اولماز، اومدتده قطب شمالیده ظاهر اولماز.

بوگا کوره، قطبیرك سنه لری آلتی آی کوندوز، آلتی آی کیچه دن عبارتدر. اوچ آی فجر لری شفق لری ایچون حساب ایدر ایسهك، الك شدید قارا کلق تقریبا اوچ ای قدر مدتدن عبارت اولور.

ایکی قطبک برنده واقع بلادک افق لری معدلدر. لکن اوراده نصف نیار دائره سی بولنماز. مغرب لری ده مشرق لری ده بولنماز. اوراده ساعت لری حساب، طلوع، غروب، زوال اعتبار یله دگل، بلکه دوره اعتبار یله، پاخود کوله گه حرکت یله اولور.

قطب طرف لری طلوعدن غروب دن نصیب لری یوق ایسه ده لکن حرکت یومیه دن نصیب لری تمام بزم نصیب مز کبیدر. حرکت یومیه ۲۴ ساعت ده تمام اولور. کوله گه یا بولدوزک دوره سیله حرکت یومیه دوره سی غایت گوزل صورتده ضبط قیلنه بیلور.

قطبلرده طلوع، غروب یوق دیمک حرکت یومیه یوق دیمک دگل. ۲۴ ساعتدن عبارت حرکت یومیه یر یوزینک بلا استثنا همه نقطه لری حقنده بردر. غروب، طلوع، استوا کبی شیلر — یرك کوله گی هم حرکتی اقتضاسیله بزم کوزمه نسبتله ظاهر اولور نسبی شیلردر. فی الواقع محقق شی: یرك حرکت یومیه سی، بر دوره ایله تقدیر قیلنور ۲۴ ساعت زمان.

كله كده، انشاء الله، بيان ايدرز: عبادت اسلاميه لر طلوع، غروب، استوا اعتباريله تكليف قىلنماش، بلكه حركت يوميه اعتباريله. ۲۴ ساعت ده تمام اولور بر دوره امتدادنده انسانلر ك هر برينه نره ده بولنور ايسه ده، بش نماز تكليف قىلنمشدر. "طلوع، غروب، شفق يوق، بوگا كوره ايكي اوچ نماز ساقطدر. ديمك اڭ بيوك نادانلقدر. مخصوص فصل ده شو كتاب ده شو مسئله انشاء الله آچيق روشن ده بيان قىلنور.

خط استواده كيچه لر كوندوزلر اون ايكي ساعت اولور، زيرا خط استوا افقلى همه مدارلرى تنصيف ايدر. اما معدلك يا شمالنده يا جنوبنده واقع يرلر ك افقلى معدلى تنصيف ايدر ايسه ده، ديگر مدارلردن هيچ بريني تنصيف ايتمه يور؛ بلكه متساوى دگل ايكي قطعيه تقسيم ايدر، ياخود هيچ بر تقسيم ايتمه يوب، مدارلر ك بعضلى افقلى اوست طرفنده، بعضلى آست طرفنده قالور. بوگا كوره كيچه لره كوندوزلرده تفاوت حاصل اولور؛ اما تقسيم قىلنماش مدارلرده قوياش يا هيچ طلوع ايتمز، يا هيچ غروب ايتمز.

عرضى $۶۶\frac{۱}{۲}$ درجه دن كم يرلر ك افقلى مدارلر ك هر بريني تقسيم ايدر. بوگا كوره، اويله يرلرده قوياش هر كون غروب ايدر. عرضى $۶۶\frac{۱}{۲}$ درجه يرلر ك افقى انقلاب مدارىنى قطع ايتمز، بلكه انقلاب مداريله تماس ايدر. قوياش انقلاب مدارينه كلدك ده اوكون اوپرده قوياش غروب ايتمز، دوره تماميله كوندوز اولور؛ ياخود طلوع ايتمز، دوره تماميله تون اولور. اشته شو عرض ده اڭ ابتدا كوندوز تماميله تونه، تون تماميله كوندوزه ايلاج قىلنمش اولور.

«يولج الليل فى النيار ويولج النيار فى الليل» آيت كريمه سنك معناسى بوراده نام صورتده ظاهر اولور.

ئەۋلاد گۆزۈپېسى

www.ewlat.org

www.uyghurkitap.com

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

عرض، یعنی خط استوادن بعد زیاده لشد کچه، او بیلرک افق لریله قطع
 فیلماش مدار لرک صانی آرتار. غروبی یا طلوعی بوق حرکت یومیه لرک مقداری
 سرعتلی صورتده زیاده لشور. اک اوزون کوندوز لری اک اوزون کچه لری
 هفته اولور، ایکی هفته اولور، آی اولور، ایکی آی اولور، نهایت، قطبلرده
 اک اوزون کوندوز لری کچه لری آلطی آی اولور.

استطرا دی طریقه او اسه ده ذکر ایدهیم: ذی القرنین قصه سنده ذکر
 قیلنور «ظلمات» جیتی — قطبلرک آلطی آی دوام ایدر کچه لریله تاویل
 قیلنه ماز. قران کریمک شهادتنه کوره، عالم انسانیتده ظاهر اولمش اک نیوک
 فتوحات صاحبی بر ملک، طاغ قدر «سد» بنا ایتره بیلور ریاضی مهندس بر
 حکیم قطب جیتنه کیده جک ایسه، البته کوندوز کیدر ایدی. او قدر بیوک
 مهندس، گوزل ریاضی ایکن، کچه لری نه وقت، کوندوز لری نه وقت اولور،
 البته ذی القرنین حضرتلرینه معلوم ایدی. او وقتلرده عمارتدن نصیبی بوق
 قطب جیتلرینه فتوحات همتیلده، «آب حیات» بولمق املیلده ذی القرنین کبی
 بیوک انسان البته کیده جک دگل. آب حیات، خضر دگل، ذی القرنین بولدی.
 لکن «ظلمات» جیتلرنده دگل، قران کریمده ذکر قیلنمش جهتده.

ذی القرنین قصه سی کبی — علمای اسلام آغزلرندن قلملرندن ملاحظه سز،
 میزانشز، تفکر سز سوزلر سویلنمش بر قصه تصور ی ممکن دگلدر. «عقیق
 الهیه لره نظر» مقاله لرمده قران کریمده مذکور ذی القرنین قصه سینی بشنجی
 برهان قیلمق صفتیله یازاق ایدم. مانع لر چیقدی. شاید بوندن صوگ.

یوقاریده یازلمش سطراری اجمال ایدر ایسه ک، حاصلی شو اولور:
 (۱) خط استواده بولنور بیلرده کچه لر کوندوز لر متساویدر، زیرا استوا
 افق لری مدار لرک هر برینی تنصیف ایدر؛ کچه قوسیه کوندوز قوسی برابر
 اولور.

(۲) عرضی وار یرلرک افقلری معدل نیاری تنصیف ایدر؛ قویاش معدل نیارده ایکن کیچهلری کوندوزلری برابر اولور. لکن مدارلرک هیچ برینی تنصیف ایدمهز. یا منساوی دگل ایکی قوسه تقسیم ایدرده، قویاش اومداره کلور ایکن، بری اوزون بر قیصه کوندوز کیچه بولنور؛ یا هیچ تقسیم ایتمز. قویاش اومداره کلور ایکن طلوع غروب بولنمایوب، حرکت یومیه یا یالکز کیچه، یا یالکز کوندوزدن عبارت اولور. عرض آرتدیقه، قطع قیلنماش مدارلرک عددی آرتار؛ طلوع، غروب یوقلق او قدر دهاز یاده ممتد اولور.

(۳) قطبلرده افق — معدلک اوزی اولور. مدارلرک هیچ بری قطع قیلنماز. معدلک بر طرفی علی الدوام ظاهر اولور، دیگر طرفی موبد صورتده خفی قالور. قویاش حرکت ظاهر یه سیله بروج شمالیه یه چیقار ایسه، قطب شمالی ده قویاش غروب ایتمز، اما قطب جنوبی ده طلوع ایتمز. بروج جنوبیه یه چیقار ایسه، قطب جنوبی ده غروب ایتمز، قطب شمالی ده طلوع ایتمز. قطبلرده مشرق، مغرب، نصف نیار بولنماز.

عرض، یعنی خط استوادن بعد حسیله کیچهلرک کوندوزلرک تفاوتلرینه سبب ظاهر اولدی. یر یوزنده کیچهلر کوندوزلر تفاوت ایدر ایسه ده، حرکت یومیه هیچ بر یزده متفاوت دگلنر. حرکت یومیه خط استواده یکریمی دورت ساعت ایسه، قطبلرده ده یکریمی دورت ساعت اولور. کوندوزلک بر هفته قدر، بر آی قدر، حتی آلطنی آی قدر دوام ایدر. لکن حرکت یومیه، یر دوره هر یرده هر وقت ده ثابتدر، مقداری همان ۲۴ ساعت اولور.

عظمت الیه فاشنده بنده لک وظیفهلری اولمقی اوزره، انسانلره موقت عبادتله شریعت اسلامیه ده فرض هم بیان قیلنمش، لکن کیچهلرک قارا کلغنی کوندوزلرک یاقیتلغنی اعتبار یله دگل، بلکه دوره تمامی اعتبار یله در. محدود، موقت زمان امتدادنده معدود عبادتله فرضدر. فقط قارا کلغنی یاقیتلغنی کبی وصفلرک نظر شریعت ده بر پاره لک اهمیتلری یوقلر. «بر دوره امتدادنده

بش نماز!« اشته بنده لك وظیفه لرینی ایفا ایچون شرع شریفك قاعده ضروریه سی شودر. دوره، تمامیله قاراگلی اولسه ده، تمامیله یاقتی قالسه ده، بر قدری قاراگلی بقیه سی یاقتیلق اولسه ده، خدايک عظمت الیمه سی، انسانلرک بنده لگی همان ثابتدر. بش اولوب، تکرار قیلنور عبادت لرك وقتی همان باقیدر.

کیچه لرک کوندوزلرک تفاوتلرینی، اوتفاوتلرک سببلرینی بیان سوگنده عمارتک حدودلرینی بیان ایده یک.

شو کونده اگ مکمل جغرافیا خریطه لرینه، مفصل جغرافیا کتابلرینه، اگ جامع جغرافیا آطلاس لرینه نظر ایندن انسان کورر:

بر یوزنده قوریلق حدودی: آسیاده، نصف شمالی ده یتمش یدی درجه اوتوز دقیقه عرض شمالی ده منتی اولور. آمریقاده قاره سی اعتبار یله یتمش ایکی (۷۲) درجه ده، اما جزیره سی غره نلاند اعتبار یله سکسان اوچ درجه عرض شمالی ده. جنوب قسمنده قوریلغک اگ نیایه سی آمریقاده ایلی دورت درجه عرض جنوبی ده منتی اولور.

شو، یتمش یدی درجه اوتوز دقیقه عرض شمالیله ۵۴ درجه عرض جنوبی آراسنده محصور، قوریلغک نره لرینه قدر عمارت ایرشمش؟ یوقاری ده یازدیق: یرک معموریتی — انسانلره مسکونیتدن، یاخود انسانلرک سکناسنه یرک صلاحیتندن عبارتدر.

اسکی جغرافیا اربانه، ایکی اوچ بیگ سنه مقدم، قسم شمالی ده آلتمش آلتی درجه ۲۵ دقیقه نه ایسنه قدر عمارت معلوم ایدی. شو کون جغرافیا اربانه معلوم عمارت حدودی ده — اسکی ده معلوم عمارت حدودندن اوقدر اوزاقلره کیده مه مش.

روسیاده اگ شمالی عمارت: آر خانگه لسک ولایتنده Кола اویزدیدر. شو اویزد ۶۶ درجه ۳ دقیقه عرض شمالی بدن ۶۹ درجه ۵۷ دقیقه عرض شمالیگه قدر ممتد اولور.

شو اویزده «قولا» نامنده بیر اوفاق شهر وارد. ۶۸ درجه ۵۳ دقیقه عرض شمالیده واقعدر. اوفاق بر شیردر، بش آلتی یوز قدر نفوسی، بر مکتبی وارد. اولده اویزده شهری ایدی. ۱۸۹۹ سنهده «قولا» دن شمال چیتنه آلہ کساندر ووسک شهری بناقلندقدن صوڭ، اویزدلق آلہ کساندر ووسک شیرینه نقل قیلندی. او یگی شهرک بر شفا خانہسی، ایکی کتب خانہسی، بر مکتبی وارد. بورالزده قویاش تقریباً ایکی آی قدر مدت باتماز، طوغماز. یالکز روسیاده دگل، بلکه بوتون بر یوزنده الڭ شمالی معموریت: نوره گیہ مملکتنده فیمارکن ولایتیدر. شو ولایتک اوتوز اوچ بیڭ قدر نفوسی وارد. ولایت شهری واردو شهریدر.

شو ولایتده کوالو اسملی جزیرهده، ایکی بیڭ قدر نفوسی وار «هامرفهست» شهری وارد.

بر یوزنه الڭ شمالی شهر — شو شیردر. یتمش (۷۰) درجه اوتوز طوقز (۳۹) دقیقه (۱۵) ثانیه عرض شمالیده واقعدر.

اون اوچ (۱۳) مایدن یکریمی طوقز (۲۹) ایوله قدر، یتمش سکز تهولک قویاش اوراده باتماز. فجر، شفق اعتباریلہ یاقتیلیق اوراده غایت اوزاق دوام ایدر.

حکمت الهیه تدبیریلہ عالم طبیعتده وجود بولور شیلرک هر بری انسانلرک کوزلرینی اوزینه جلب ایدر قدر جمالدن گوزللکدن البته آز جوق نصیبی حائز اولور. هر شی اویلهدر. حتی بزم کوزمزده اهمیت سزلیک درجه سنه قدر عادیلشمش، یا کؤڭلمزه ملال ویرور قدر منفور اولوب قالمش ایسهده. بزم کوزمزده اهمیت سز اولمق، یا منفور کورنمک بزم قصورمزدر، بزم تأثرمزدر.

کیم بیلور، هفته لرجه آیلرجه دوام ایدر کوندوزلر، اوزون مدت امتدادنده کوزدن غائب اولماز قویاش اوچیت یرلرده عمر ایدر انسانلره بلکه بیوک راحتسزلیک، آغر ملال ایجاب ایدر. او یرده عمر ایدر انسانلر ایچون اینهنز قویاشک، احتمال، بر پارہلک اهمیتی یوقدر، لکن بن، هم

اوله حادثه لری کورمه مش هر بر انسان یاقتی نونلری، اوزون کوندوزلری، اینمز قویاشلری کورمه البته رغبت ایدر.

سحر قویاشی بگا بلکه بیوک لذت ویرور ایدی؛ نون اورتاسنده سحر ساعتلرنده اینمز قویاشی کورمک بنم ایچون البته غایت غریب، اڭ عجیب بر حادثه کبی اولور ایدی. اویرده عمر ایدر انسانلر ایچون بلکه اهمیت سزدر، ملال ویرور بر حالدر، لکن بنم کوزمده بیوک اهمیت بولنور ایدی، بنم قلبیه احتمال غایت بیوک ممنونیت ویرور ایدی.

اوڭلگی کوروشده بزم کوزمز، اوڭلگی تأثرمزده بزم کوڭلمز فطری حالده بولنور؛ تکرار کورودن کلور حجاب کوزلرمزده، عادتلنیش اولمقدن کلور غفلت کوڭللمزده بولنماز. بیوک بر مصلحت ایچون حکمت الیه تدبیریه حاضرلنیش اوفاق بیوک حادثه لرک هز بری وار قدر جمالیه بزم کوزارمزده کورنور، وار قدر هیبتیه کوڭللمزده تأثیر ایدر. بوڭا کوره، هر بر انسان اوڭلگی کوروده هر حادثه یه آز چوق دقتل نظر ایدر، تعجب ایدر؛ کوزنده وار اوتکونلک، قلبنده وار حسیات، عقلنده وار قوت نسبتلرنده حظ آلور، ممنونیت کسب ایدر.

لکن انسانڭ کماللری، انفعاللری، قوتلری محدوددر. «وخلق الانسان ضعيفاً. بوڭا کوره، انسانڭ تأثری هم تأثیری او قدر اوزون وقت دوام ایدمز، انسانه ملال کلور، اوڭلگی دفعه لرده صفا ویرمش گوزل شیلر ایندی جفا اولور؛ طبیعی، حادثه لرده وار قصوردن دگل، بلکه انسانڭ تأثرندن کلور بر حالدر.

یوقسه، قدرت الیه الیه ابداع قیلنیش عالم وجودده وار نظام غایت گوزلدر، حکمت الیه قلیلله وجود صحیفه لرنده رسم قیلنور حادثه لر غایت جمیلدر. اهل تصوفڭ بیوک لرندن خواجه حافظ شیرازی حضرتلری دیمش:

«گدا چرا نزن لاف سلطنت امروز که خیمه — سایه ابرست، و بزمگه لب کشت» یعنی: چادری بولوط کوله گه سی، مجلس صفاسی صو کناری اولان فقیر سلطانلقدن نیچون لاف اورمایور؟ یعنی طبیعتڭ جمالی گوزلمگی کوزی

عقلی وار انسانی مفتون ایدر، هر شیدن مستغنی سلطان ایدر.
اورمان باغ آراسنده، یاشیل اوت آقار صو کنارنده، یوزی یا عقلی
گوزل بر انسان صحبتنده، یر یوزینی نهایتی یوق فضایی، کولگری، یولدوزلری
تماشا ایتمک اڭ بیوک بر لذتدر، اڭ بیوک بر سعادتدر. بنم اعتقادم، بنم
حسیاتم شویله در.

شو حسیانڭ سو قیله، پتر بورغده اوزون کونلری یاقتی آق تونلری
کور دکن صوڭ، تون اور تاسنده سحر ساعتلرنده «اینمز قویاشی» کورمک
شوقیله، شمال طرفنه فیئله ندیه نهایتنه «آواسا کسه» طاغنه، محترم لطف الله
افندی الاسحاقی حضرتلریله برابر سیاحت ایتیمه قرار ویردک.

سحر قویاشی.

شو سنه ایون ۵۷، تون ساعت ۱۲ راده سنده، پتر بورغ باقچه لرینڭ
برنده، آقشام جریده لرندن برینی اوقوب، لطف الله افندی الاسحاقی حضرتلری
اوطوروز ایدی. بنده پتر بورغڭ یاقتی آق تونلرینی کورمک قسدیله چیقمش
ایدم. بالتصادف اوچراش دق. شهر غایت طن، هوا غایت آچیق؛ تون ساعت
اون ایکی؛ حروفاتی اوفاق روس جریده لرینی آسانلقلی اوقور قدر یاقتیلق.
جریک خبرلری، یوقبار سوزلری سویله شدک. «اینمز قویاشی» کورمک ایچون
قرار قیلنمش سفرمزی تعیین ایتدک. ایون ۸ ده آقشام ۸ ساعت ۳۰ دقیقه
پویزدیله حرکت قیلاجق اولدق.

خط حرکتمز: پتر بورغدن فین تیمور بولیله طورنه او. تقریباً بیڭ چاقرم.
طورنه اودن آواسا کسه طاغنه، آرابا بولیله یتمش بش چاقرم.
آواسا کسه طاغی ۶۶ درجه ۲۶ دقیقه عرض شمالی ده، دیڭز سویه سنه
نسبتله ۳۳۰ آرشین بیوکلیگی وار بر طاغدر. ایون ۹-۱۰-۱۱ ده اوچ
ته وک طوتاش اینمز قویاشی کورمک ایچون اوزاق یرلردن اورایه کلورلر
ایمیش. ^{نه اسلام قلیله یازلمش} اسکی هیئت کتابلرنه عمارنڭ نهایه سی

اولمق اوزره قبول قىلىنىش (۶۶ درجه ۲۵ دقيقه) يى كچمك بزم ايگىز ايچون
خصوصى بر اهمىتى حائز ايدى. بوگئا كوره، آواسا كسه طاغنه سياحتى ترجيح ايتدىك.
اسلام علماسنىڭ اوزلر ينه معلوم اولمامش، مبارك قىلملر ينه ده نصيب
اولمامش بر طاغاك توبه سنه آشوب، طبيعت ده نادر بولنور بر حادثه يى
كورمك نزه بزشرف اولور كى ايدى، بيوك بر تاثر ويره جك كى ايدى.
ديانت كوزيله نظر ايدر ايسهك، بزم شو سياحتمز يالگىز «شفق غائب
اولماز كونلر ده يستو نمازى» حقنده دگل، بلكه اوچ نماز: آقشام، يستو،
ايرته نمازلرى حقنده اجتياد سياحتى اولور كى ايدى.

اسلاميتىڭ اك بيوك ركىنلر ندىن برى حقنه صوك سوزى، روزه فر يسه سنه
داثر شرع شريف ده وار اك كىڭ سوزى، مشاهده صوكنده، سويله مك
آرزوسى ده بزه وار ايدى. يعنى مقدس بر مقصد بزم عزمىزى تاكيد ايتدى.

برادر لطفى الله افندى الاسحاقى حضرتلى جمعه نماز ينه نائىب تعيين
ايتدى ده، ايون ۸ ده آقشام ۸ ساعت ۳۰ دقيقه پوز ديله «فينل، نديبه» واقزلندن
۳ نجى قلاص ده قوزغالدق كىدىك. فین تیمور يولنده واغونلار غايت پاك،
فين خلقى ادب بيلور حرمت صاقلار، طن، آقرماز، باقرماز، كيف قرماز،
طبيعتلىرى گوزل، كيوملىرى پاك خلقدر. ۳ نجى قلاص بورالده انسانه
راحتسزلك ويرمز. يامان سوز، ناچار ايس، خلاف ادب حرمت بورالده
بولنماز. ادب سهور، راحت استر انسان فین تیمور يولنده ۳ نجى قلاص ده
كیده بيلور، طارلق كورمز.

فين تیمور يولنه بنم شو سياحتم ايكنجى دفعه سياحت ايدى. ۱۹۱۰ سنه
كوز اخيرلر نده كورمك اوگرنمك قىدىله بن ايكى هفته قدر مدت فین
شهرلر نده يورمش ايدم.

اولگى سياحتم ده بنم كوزم فین يرينىڭ طبيعى حاللر ينه، يعنى هوا سنه
صولر ينه طاغلىر ينه طاشلر ينه آغاچلر ينه اورمانلر ينه كوللر ينه چاپلر ينه باقماز

احتمالندن قورقو بورالرده بولنماز؛ پویزدلرده يالکیز بر قوندوقتور بولنور، بيلت سز اوطورمق قويانلق قيلمق فينلرده هيچ يوق ايمش؛ تراموايلرده بيلت ويرمك بيلت باقمق يوق، هر انسان اوزی ترامواي و اغونلرينك قوطليرينه تعيين قيلمش پاره لری سالور كيدر. صالماق، يابش تين بيرينه اوچ تين صالماق كبی احتماللر، فينلرک طبيعتلرنده وار امانت حكيمله گویا اصلا ممكن دگل كيدر. «آبو» شهرينك تراموايلرنه فينلرک شو حاللرينی هم دقتله هم تعجبله مشاهده ايتدم. تعجب ايتدم، زيرا استانبول، مصر، روسيا گيمور يوللرينك تراموايلرينك حاللری بگا معلوم ایدی.

اولگی سياحتمده هلسينفورص شهرينه كيدر ايكن، لاهتی شهرنده دنياسی گوزل حسن افندی خانه سنه ايندم. مقصدم: لاهتی ده اورتا مکتبلرده آلمان انگليز لسانلرينك معلمی، تورك روس لسانلرينی گوزل بيلور ياش پروفه سوری زيارت ايتمك، همده ممكن اولور ايسه، بر قدر معلومات آلمق ایدی. حسن افندی، گوزل مانوفاقتورا مغازه سی وار، همده فينلر كوزنده گوزل اعتباری وار، ياش مسلماندر، بگا لازم ياش پروفه سوركده آشناسی ايمش. برابر پروفه سورك زيارنه كندك. احترامله بزی قبول ايتدی. تورك لسانلرينك صرف نحو قاعده لرينه دائر بر ايکی غريب مسئله سويله دی، كتابخانه سنده وار غريب اثرلری كوستردی، سوگره اعتدار ايتدی ده، قزله گيمنازيه سنده درس لرينه كندی. ياش پروفه سور غایت ساده عمر ايدر جانلی نشاطلی بر آدمدر. آفشام ۶ ساعت راده لرنده ويزينه قايتارمق ايچون بزم مچمانخانه مزه كلدی. اوچ دورت ساعت دوام ايتمش مصاحبه سنده فينلرک حاللرينه تاريخلرينه دائر بنم ايچون غایت مهم شيلری بيان ايتدی. النده بر ستانيسيتيق وار ایدی. فينلرک مکتبلرينه، مطبوعاتنه، فنی تجاری جمعيتلرينه، شركتلرينه، محصولاتنه دائر الك صوگ حسابلری نقل ايتدی.

ايکی ياريم ميليون قدر نفوسی وار فينلرک آمریقا ده آوروپاده تجارت ايدر بر بيگ بشيوز قدر پاراخودلری وار ايمش. آمریقا يه خدمت ايچون

ھجرت ایتىش فېن عملەلرى اېچون آمرىقادە فېن لسانندە اون طوقز جريەلرى وار ايتىش. فېنلەندىدەدە عمر ايدىر دورت بىك قدر چنگانەلر اېچون دە فېن لسانندە بىر جريدە نشر قىلنور ايتىش.

بالالر اېچون تېلىمك عمومىتى مسئلەسندە پروفە سور جنابلرى دىدى: تېلىم بزدە نظام حكىمىلە مجبورى دگلىر، لکن مقدس دىانتىز اېجابىلە تېلىم بزدە فرض كىبى ھر انسانك اوزىنە عائد وظىفەدر. بىن شو سوزى آكلامادم، تفسىرىنى طلب ايدىر كىبى سكوت ايتدىم. پروفە سور جنابلرى دىدى:

سوادى يوق آدمك شىداتى دعواسى قبول قىلنماز، مدنى معاملەلدە اھلىت صاعبى اولاماز، فېن ھىئت اجتماعىەسندن اعضا اولمق اېچون سوادلازمىر. تفسىرى اۆلگى سوزندن دھا غرىب كورندى. مقدس دىانت نظرنندە تېلىمك فرضلىقى—سوادى يوق، يعنى او قوبازو بىلمىز آدملك حقوق مدنىدەدن اعضالقدن محرومىتى معناسندە ايتىش. دىنلرىنى فېن فقېھلرىنك او قدر گوزل او قدر دىقق فېھلرىنە، چن معناسىلە، حسد ايتدىم.

مصاحبەمىزك صوگى فېنلردە عائلە، تىرىبە، ىر، ادىبات مسئلەلرىنە دائىر ايدى. علوملرىلە آوروپادە شىرت كسب ايتىش فېن ادبىلردىن ھەستىمارق، مەھەلىن، رونەبرغ كىبى ذواتك اسملرىنى خىدمتلىرىنى دە بيان ايتدى. تون ساعت ۱۲ لردە ياش پروفەسورى خانەسنە قدر اوزاتوب، سحر ساعت ۶ رادەسندە لاھتىدن پىر بورە حرىكت ايتدىم.

اۆلگى سىياھتم كوز اخىرلرنندە ايدى. فېن ىرى او وقت قارلر بوزلر ايلە تمام قاپلانمىش ايدى. خاضرگى سىياھتمىز ياز اورناسندە، ايون باشلرنندە. اطرافى تمام باشىللك.. يول دە گوزل داچالر، اورمانلر، آفارسولر، گوزل كوللر، كىك بواونلر، باصولر، طاشلقلر، سانلقلر؛ بىرى دىگرندىن آرالىرى **اوزاق دگل شېھلر قىرەلر.**

بزم هیچ بزمك فکرىنى كوزىنى فین یرىنك اوطىغى حاللى مشغول ایتمه يور ایدی. طبعی حاللرینه بز دقت ایدمهز، یاخود ایتمز ایدك. قزىمك باغچه لرىنى، قافقاز طاغلىرىنى، وولغا قاما بويلرىنى، سىبر سته پلرىنى، تورکستان عربستان آفرىقا چوللرىنى، شام سمرقند تاشكند باغلىرىنى، هندوستان عجائبلىرىنى، افغانستان طاغلقلىرىنى تاشلقلىرىنى، پتر بورغ سازلقلىرىنى كورمىش بىلمىش آدملره فین یرىنك اوطىغى حاللى تاشلقلىرى ده سازلقلىرى البته او قدر غریب كورنمىز.

فین یرىنده وار معدنلردن تىهورمى، باقورمى، غرانىت مى، مرمومى، پورفىرمى چىقار، بزه اوجىتى یا هیچ معلوم دگل، یاخود بزم نظر مزده هیچ بر اهمىتى يوق كى ایدی. بزم وار قدر دقتىز — بر يوق ايكن بر ايجاد ایدن، يعنى فینلر ندىه سازلقلر ندىه تاشلقلر ندىه اوز كوچله ايگون یرلرى ايجاد ایدن فینلر ك اوزلرینه حرکتلرینه طوغرىلقلرینه پا كلكارینه محصور قالمىش كى ایدی. سوزسز آغزلرینه، اوپلى باشلرینه، اشلكلى اللرىنه، چداملى تنلرینه، صبر ايدر كوكللرینه، مشقتلره بيوك آغرىلاره غلبه ایتك حقتده المىثاق كوننك ویرلمىش عىدلرینه ایمانلرینه، ماكلایلر ندىن یاغهور كى آقمىش ترلر یله صوغارلمىش یرلرینه، پاك كىوملرینه خانه لرىنه صوقلانوب باقار ایدك. بزم ايچون «فینلر نره دن نه وقت بورايه كوچوب كلمشلر؟ یدى سكر عصر محكومىت ده قالمىش فینلر ملیتلرینی لسانلرینی نصل صاقلامىشلار؟» كى مسئله لر او قدر مهم دگل ایدی. سازلقلىرى تاشلقلىرى ايگونك باغچه لىق اورمانلىق قىلمىق چاره لرىنى بولمىش فینلر ملیت، لسان صاقلاو چاره لرىنى البته بولوزلار. فینلر ك اوقدر فعالیتی كوز اوكنك ايكن، «طوفاندىن صوك مىلاددىن قبل، آسیادىن كوچوب بورالره كلدىلر» سوزى كى خيال تارىخلىرىنك نه اهمىتى واردر؟ اوپله سوزلر قابىنه لرده غفلت دقیقه لرىنده مؤرخلر ك كىك خياللرینه خطور ايدر، اما سازلقلرده تاشلقلرده حسابى يوق مشقتلر صوكنده حاصل اولاي بىلمىش ايگونك باغچه لىقلىرى كورودىن كلور دهشت ساعتلر ندىه اوپله خياللر انسان باشنه كلمز. فعالىت خياللىرى دگل، بلكه فعلیتی آراتور.

سكردن سگزه قدر حرکت ايندك، قاراگنلقدن بر اثر يوق ایدی. پویزد ستانسیه دن ستانسیه یه طورماز کیدر ایدی، یولچیلر بیری اینر، دیگرى بئر ایدی. تیانر پرده لری آچیلور قاپانور کبی، بزم کوزمزه منظره لر همان همان یا گارور ایدی.

طبیعت، بیلت سز بوش تماشا قیلنور، اگ گوزل اگ بیوک بر تیانردر. طبیعت صحنه لرنده کورنور فاجعه لر، غریب حادثه لر، قومه دیه لر — شاعرلرک طارخیالرنده دگل، طبیعتک کیگ غایت کیگ میدانلرنده، تمثیل یا تقلید اولمق طریقله دگل، بلکه حقیقت اولمق صفتیله واقع اولور.

پویزد ساعت ۱۱ چاماسنده تامرفورص شهرینه کلدی. ربیعی مهکی، طویالادن صوگ، ۳نجی دفعه بورایه اینمک بزه لازمدر، شوپویزد "آبو" شهرینه کیده چک. طوغری "طورنه او" شهرینه تون ساعت برده حرکت ایده چک پویزدی بوراده بکله مک بزه لازم ایدی. تامرفورص کبی غایت گوزل بر شپرده، ۱۳ — ۱۴ ساعت طورمق بزه بلکه مطلوب ایدی. ممنونیتله ایندک. تامرفورص مسلمانلری بزی، بز آنلری گوزل بیلور ایدک. ستانسیه ده حسن افندی خیر الدینف طوغری کلدی. خانه سته کتدک، برر ساعت استراحت ایندک. تل فونله مسلمانلرک اکثرینه خبر ویردی. بوراده هر خانه ده هر قوارتیره ده تله فون واردز. هر بزیله کورشدک، صوگره شو گوزل شهرک تماشا سنه کتدک. تامرفورص — فابریقه لری، زاوودلری اعتباریله فینله ندیده اگ برنجی شپردر. فابریقه لرک زاوودلرک اکثری — "نهسی یاروی" کولندن "پوهی یاروی" کولنه آقار "تامپهرن کوسکی" اسملی اینر صو (водопадъ) قونیله اش کورر. شو شپرده وار قرق بیگ قدر نفوسک اکثری یاخود همه سی فابریقه لرده، زاوودلرده، تجارت ادازه لرنده خدمت ایدر عمله طائفه سیدر.

اوراملری یورتلری بنالری غایت پاک بر شهرک گوزل باغچه لرنده کیگ میدانلرنده کیوملری غایت پاک، استراحت ساعتلرنده سیراری حرکتلری غایت ادبلی عمله لری کورر ایسه، انسان غایت بیوک لذت آلور. قانون

نامیلہ کاغذ لکھنے والے مسواقی دگل، سعادت اساسی اولان حقیقی، فعلی برابر لگی انسان بورادہ کورردہ، بلا شعور شاد اولور۔

بورالردہ انسان — حاجتی یوق تکلفی زینتلی، ضرورتدن محروم یالانچ تنلی، اش آغرلغندن یا اش سزلیک قایغوسندن سرخوش اولور شقیلی، یالقولق خستہ لگیلہ ال اوزاتور دنیلری، چیل یا ضرورت اقتضاسیلہ عفت صانار خاتون قزلی، قدر حکمیلہ اشدن کوچدن قالمش عاجزلی کورمز۔ بلکہ اش برکہ سیلہ وجودلی صاغلام اولمش، کوکلیلی شاد لقلہ طولمش، قوت یا گارتمق یگی نشاط طولیلاق ایچون یورر عملہ لی کورر۔

انسان بورالردہ اوزینی سعید بر جماعت، گوزل بر هیئت انسانیه ایچندہ حس ایدر: عدلدن طوغار امنیت، امدن طوغار املی، امدن طوغار عملی امدن طوغار راحت و سعادت۔ همه طارمقریلہ آچیق صورتہ مشاہدہ ایدر۔ شہرک مکتب لرینی موزہ خانہ لرینی اولگی دفعہ سیاحتہ فین لسانہ آشنا خیر الدین افندی حسن الدینف اعانہ سیلہ تماشا ایتمش ایدم۔ لسان یوقلق حسبیلہ بر شی آکلامق البتہ ممکن دگل ایدی، لکن باش کوزیلہ کورنور جہنلری، قیاس طریقیلہ معلوم اولا بیلور حاللری بگا کورہ غایت عجیب ایدی۔ روسیا شقوللرینی گیمنازیہ لرینی، تورکیا مکتب لرینی اعدادیلرینی بن گوزل بیلورم۔ فین مکتب لرنہ وار پاکلگی نظامتی کیٹلگی بن هیچ بر یردہ کورمہ دم۔ ایدہ نلری، دیوارلری تمام کوزگی کبیر۔ بر قاچ مکتبہ ایدہ نلرینی بارمقرملہ سیلدم، توزاندن بر اثر بولامادم۔

شہرک بازارلرینی خارجی منظرہ لرینی تماشا ایتدکدہ، عماد الدین افندی جمال الدینف خانہ سندہ کمال الدین افندی بابیولاطف، حسن افندی خیر الدینف، احمدجان افندی جمال الدینف، فتاح الدین افندی کبی نامرفورص مسلمانلریلہ طویلاندق۔ عادی بر گوزل صحبت اولدی۔ فینلہ ندیہ، باخصوص نامرفورص مسلمانلرینک ہمتیلہ یگی پار قریہ سندہ قز بالالر ایچون کچمش سنہدہ آچیلمش مکتبک گوزل صورتہ دوامنہ، او یگی مکتب تاثیریلہ باشقہ

قرىلەردە قز بالالار ايچون آچىلىش هم آچىلاق مکتىبلە دائر گوزل سوزلر سويلندى. يىكى مکتىبلرگ گوزل ئىمرەلر ينى، ياش معلملەرگ گوزل اجتىادلر ينى كورمىش نىژنى مسلمانلر نىڭ قز بالالار مکتىبنە رغبىتلر ي محبتلىرى قات قات آرتىش، بونكلە مکتىبلرگ كلەجگى بر قدر تامين قىلىنىشىدۇر.

تامر فورىس مسلمانلر نىژنى ولايتىدىن سودا تجارت اشلىرىلە فىنلەندىيە شىرلر ينىلە كلوب، فىنلر كوزىدە امنىت قازانىش ياش گوزل مسلمانلردۇر. بورادە اقامت ايدىر مسلمانلر هر چىتدە، يعنى حلق، پاكلەك، اجتىاد، امانت، اقتصاد، همت كىبى چىتلىدە فىنلىشىش مسلمانلردۇر.

تامر فورىس مسلمانلرىدە مطبوعات مطالعەسىنە رغبىت اولدقچە بىوكىدۇر. روسىيادە نىشر قىلىنور مطبوعاتىدىن جىرىدەلر، ژورناللر، بىوك اوفاق كىتابلر، رسالەلرگ همەسى واردۇر. سىياسى هم كونلك خىبرلر ي فىن جىرىدەلرنىڭ اوقور فىنلەندىيە مسلمانلر ي، بونگ تاثيرىلە اولسە كرك، روسىيادە وار همە جىرىلەر ژورناللەر اشتراك ايدىلر، عربى فارسى توركى لسانلردە نىشر قىلىنور همە كىتابلر ي آلورلار. مطبوعات اسلامىيە كوبلىگى چىتلىلە تامر فورىس شىرى فىنلەندىيە مسلمانلر ي ايچون بر قراىت خانە كىبىدۇر.

ايون ۹دە آقشام ساعت ۸چاماسىدە عمادالدىن افندىنىڭ برادرى لطفى الله جمالالدىنىف امضاسىلە «رووانى ئەمى» دن تلەغرام آلدق: «بورايە كىلگىز، قوباش كورنور» دىمىش. گوزل اولدى. يىتمىش بش چافرمى فىن آرباسىلە طاش طوزان آراسىدە وارمىق دن قوتولدىق. بونگ اوزرىنە، «رووانى ئەمى» نىصل ايسەدە بر قىرىدەر، آواساكسە طافى كىبى قردە صحرا دە دگلدر، عرضى دە آواساكسە طاغىدىن زيادەدۇر. پوزىد اورايە كىدۇر.

«رووانى ئەمى» منطقه معتدلە نىيايەسىدە منطقه بار دە ابتداسىدە بنا قىلىنىش بر قىرىدەر، عرضى ۶۶ درجە ۳۰ دقىقە قدردۇر.

وقت يىتىدى، طوردىق، كىندىك. اوزاتدىلار. پوزىد نەدىنر، كىچوككى. بر قدر كوتىدك. كلدى، امانلاشوب كىندىك. يول اوزون، پوزىد يكرمى ساعتىن زيادە حركت ايدەجىك. دورت مارقە ويروب ايكى پىلاس قارت

آلدى. سحر قالمش قوياشه اعتراض ايدى كى يولچىلار ياندىلار، اوبودىلار. بر قدر استراحت صوننده قالدىلار.

بورالده ستانسيونلار سىرهك دگل اويوشدى. اكثرى اوفاق اولور. هر ستانسيونده فينلر اوزلرينك مصنوعاتلارندن، نه وار ايسه، يولچىلره ساتارلار. اوكونلر فينلرگ بايرامى ايدى. ستانسيون غلبه لىكلىرىده كوكل آچار شيلر بزم ايچون بولنور ايدى.

توش وقتى يتدى. بوفهتى وار ستانسيونلرگ برنده پويزد صباح طعامى تناول قىلنه بيلور قدر مدت طوقئادى. يولچىلر ستانسيونده، بنده برابر.

بوفهت گوزل، غايىت پاك، فينلره مخصوص ساده لك. زال بيوك، اورئاسنه اوزون مائده. اوزرنده اون بش — يكرمى طبق طولوسى انواع طعام. غارسونلر، آفيتسيانلر يوق. بوفهتده چاي وار، قيهه كى شيلر وار، لكن شراب فلان يوق. چاي قيهه ويرمك، پاره اوفاقلامق ايچون بوفهت آرفاسنده ايكى اوچ گوزل، خاتون يا قز. زالده طن، طاوش يوق. يولچىلر اللرينه ويلقه، فاشيق، تاريلقه آلمشلازده، اشتغالرينه ذوقلرينه كوره، طبقلردن نه قدر استرسه آلور كيدر، بيهر. هر آدم مائدهي اشتهاسنه كوره، بر دفعه ايكى دفعه دور ايدى. صاق يوق، حساب يوق. اوقدر. غلبه لكده كيم بيمش، كيم بيمه مش، نه قدر بيمش، بيلن يوق. تيبىك، ايندى پاره وير! «ديهك آدمده يوق. بزم مملكت طبيعتنه كوره غايىت غريب حالدر. تعجب ايندم. نه قدر گوزل امانتدر! طعام بيمش وويازيرلرگ هر بزي كلىدى، پاره لريني ويردى، كئدى. ويرمه بيندن استهك يوق، لكن بيمش ايسه بورالده ويرمهكده يوقدر. درست، فينلرده بزم كى خائىنلر بولنه بيلور، لكن فينلهنديده وار امانت عموميه روحى خائىنلرىده براقماز، يعنى خيانتلرينه يول ويرمز، خائىنلرگ اوزلرىده خيانت ايتيه جسارت ايدمز اولور. ايلك روحي نصل ايسه، برگ روحيده البته اويله اولور.

وويازيرلرى نماشا قىلوب آش سز قالمش ايسه مده، گوزل بر درس

آلدم. شىدى يېمەش ايسەم، ضرر يوق. بوندىن صوڭ يول دە بويلە گوزل بوفت دها طوغرى كلبه فالسە، يولچىلىرى تماشا لازم دگل، بلكە بر مارقە وپوروم دە فین آشلىرىنى اڭ لذتلىرىنى «تانا چە» يعنى سحر آشى كىبى هم طوبىقى هم زاپاس آلىقى ايچون گوزل صورتدە آشارم (يېهرم). ديدم دە، پويزد طرفنە عجلە ايتدم.

كتدك، يول دە غايت گوزل بوفەئلى ستانسىبە لره طوقئادق ايسە دە، يولچىلىرى تماشادن بوئامادق. عاقبت آقشام ساعت اون چاماسندە «تورنە او» شىرىنە يتدك. تورنە او — بالتىك دىكزىنڭ اڭ شمالندە اوفاق بر جزيرە اوزرنده، «تورنە او» اسملى بر نىرك طاماغندە، روسيا ايلە شوەسىە حدودنە واقع اوفاق بر شىردر. تورنە او نىرىنڭ ايكنچى طرفندە شوەسىە شىرلىرىدىن «حاآپاراتە» اسملى اوفاق بر شىر واردر. شو ايكى شىردن هر برىنى ساعت ۱۲ دن صوڭ تماشا ايتدك. بزم ايچون اهميتلىرى يوق ايدى. فايتدق، ستانسىون جوارندە بر فین خانەسندە استراحت ايتدك. ساعت يدى دە كيدىر پويزد ايلە «رووانى ئەمى» قريەسنە كتدك: بورادن يوز ايللى چاقرم قدر ايدى. اون — اون بر ساعت چاماسندە «رووانى ئەمى» يە يتدك. موسى كايم الله اسملى بر ياش سوداگر ايلە لطف الله افندى جمال الدينف بىرى بورادە استقبالة ايتدىلر. اوكون ايون اون برى شنبە كون ايدى.

رووانى ئەمى قريەدز، لکن گوزل قريەدز. بازار وار، اوراملار پاك، گوزل مسافر خانەلر وار. بىرنە بىز ايندك. بواەمز كىڭ، پاك، ياقتى ايدى. بونكەلە برابر قيمتى بىر مارقە ايدى.

آقشام ساعت اون چاماسندە موسى افندى، لطف الله افندى جمال الدينف لره ايلە دورت آرقاداش اولدق دە، رووانى ئەمى دن اوچ دورت چاقرم اوزاقلق دە بر طاغ باشنە كتدك. سحر قوياشىنى كورمك ايچون كيدىرلر آز دگل، كوب ايدى. هر سنە ايون اوندىن يكرمى سىنە قدر بورايە تورىستلر اينمز قوياشى كۆلەك قىزىلەكلورار كيدىرلر ايمش.

اوافق بر پارخودايله اوراده وار نیری کوچدك، بو طرف ده پایان كندك یول گوزل ایدی. طاغ بولی ده اوقدر تگكه دگل، بلکه صوزاق ایدی. زحمتسز، مشقتسز آشدق، طاغاك الك توبهسنه ایرشدك. اوزونلغی دورت بش صاژهن باغانه باشنه غایت بیوك بر «بوچقه»، علامت اولمق اوزره اولسه كرك، اوطورنلمش ایدی.

بیوك دگل شو طاغاك توبهسندن اطرافی تماشا ایتدم. اوزاق دگل رووانی ئەمی فریهسنده وار زاوود فابریقه لراك. مورجه لری، كنیسه مناره سی یرله برابر کبی کورنور ایدی.

كوك یوزی آچیق، افق ده قوی بولوط. ساعت اون بر — فرق. طبیعت ده طنلق. طاوش سس، یوق. سکون! تون اورتاسی. قویاش افق اوستنه اینسه ده، قوش قورت همه سی استراحت ده.

طاغ توبهسنده فینلردن، تور یستلردن، ئەكس قورصانلردن آلتمش یتمش قدر خلق.

تون ساعت ۱۲. قویاش بولوط آرقاسنده، لکن اوست طرفی یگی طوغمش آی کبی، قزمش قزارمش غریب توس ده کورنمك ده. بر قاچ ثانیه می، بر قاچ دقیقه می سکنه اولمش کبی، قویاش اینمزدن بنمزدن همان او حال ده قالمش کبی!

ثانیه لری دقیقه لری حساب ایده مدك، بردن بره قالمش کبی قویاش بالقدی، کندی. اطراف ده نه وار همه سی جانلاندی: صبا ایسدی، قوش قورت صایرادی، اینمز قویاش شرفنه تور یستلر آتش یاقدی لار، شنلکلر یاپدی لار، «اورا! قچقردی لار».

طاغ باشنده بولنور یدی سکز مسلم، معنوی بر دهشتنك تأثیر یله اولسه كرك، هیبت الیه حضورنده تأدب ایدر کبی طن سز، طاوش سز! دم بسته. «وخشعت الاصوات للرحمن، فلا تسمع الا همساً»

اهل هیئت تخمینلرینه کوره، آلتی میلیارد مربع کیلومترو قدر یوزی،

— سانغاڭ عظمت قاهرەسنە نىسبەت دەشتىلە اولسە كرك، — قزمش قزارمىش،
عادى اوقاق بر تابه كىبى!

قۇتق يوزلرجه سيارەلرى، حسابى يوق قويروقلى يولدىزلى اوزىنڭ
مركزىندە على الانتظام دور ايتىدىن شو كورە نارىە شو قوياش عظمت الییه
محرابىندە سىجە ایتىمىش كىبى، وظیفەسندە دوام ایچون قالمىش دە، افق بویلاب،
تترەبوب حرکت ایدر كىبى!

قدیم زمانلردە مدنیت ایتدالرنده معبود اکبر اولمىش او قوياش — شو
ساعت بزم آیاقلرمز آستنده، بالالر اویونجى اوقاق بر طوب اولمىش دە،
آیاق ضربەلریلە یووارلانوب کیدر کىبى!

نیایتى حدودى يوق عالم وجوددن عبارت عرش اعظم حرمندە، اڭ
منتظم صفوفى ترتيب ایتىمىش كواكب مجموعه لرى جماعتندە امام اولوب،
خالقڭ عظمت الییهسى محرابىندە ایكى دیزی اوزرىنە چوكمىش « الجائى على
ركبتیه » بولدوزینە شو بزم قوياش اقتدا قىلوب تىكبير ایدەرك سىجە ایتدكدن
صوڭ قالمىش دە بتمز توكنمز خرائن الیهدن استفادە قىلمىش حرارت هم
نورینى اوزىنڭ منظومەسندە توزیع ایتیمە عجلە ایدر كىبى!

اللہڭ جلالندن كبر یاسندن، عالم وجودڭ كىڭلگىندن بیوكلگىندن حكايت
ایدر لسان نبوت دە كلمىش حدیثلرڭ. تأثیریلە، قلبىزى اودقیقە دە شو حسیات
استیلا ایتىمىش ایدی.

شو قوياش، خالقڭ عظمت الییهسنە نىسبەتلە بر ذرە ايسە دە، عالم كواكبڭ
نیایتى يوق كىڭلگىندە غائب اولور بر نقطە ايسە دە، بزم عقلمزه كورە، بزه
معلوم مقدارلرە كورە، او قوياشڭ جسامتى، نورى، حرارتى تقدیر قىلنە ماز
قدر بیوكلر.

انسان فکرىنى شو چەتتە توجیه ایدر ايسە، انسانى، چن معناسیلە، دەشت آلور!
بوزلرجه سيارەلرى، حسابى يوق قويروقلى يولدىزلى اوزىنڭ مركزىندە
دور ایتىمە ايجار ایدن اوقوت — نه قدر هائل قۇتدر!

هر دقیقه ده حسابی یوق حرارتی، نیایشی یوق نوری اطراف عالمده بجاناً نشر ایدر شمس — منتهای دگل عصر لر امتدادندۀ توکنه مش بتمه مش اوقدر حرارتی اوقدر نوری نره دن آلور؟
اوقدر شدتلی حرارتده احتراق سببیله کول اولمقدن محفوظ قالا بیلور ماده عجباً نصل ماده در؟

ماده احتراقیه سی قویاشک اوزندن حاصل اولور ایسه، کنله سی نه قدر جسیم اولور ایسه ده، ملیارد عصر لر دور لر امتدادندۀ اودهشتلی حرارت نصل ثابت قالا بیلور؟

بویله شیلری ملاحظه ایدر ایکن، بنم فکرم عاجز قالور.
شو معماره، اعتراف ایده یک، علومک معارفک «بر کون کلور، احتمال، معلوم اولور.» دبیکن باشقه بر جوابی وارمی؟
اللیک عظمت الهیه سنه تسبیح اولمق اوزره، معارفک لسان دهشتیله، من غیر شعور، سویلنمش بر سوزی وارد:

«عالم کوا کبک نیایشی یوق اتساعنه نسبتله بر ذره کبی اولان شو قویاش — بزم یزمزده یعنی کوه ارضیه مزده وار همه فیوضاتک منبعیدر.»
درست، یر یوزنده وار همه فیوضات، یعنی: معدنلرک نشاتی، نباتلرک حیوانلرک حیاتلری حرکتلری همه قوه لری، انسانک اوزی کوزی دماغی همه اعضاسی، انسانک غداسنه لباسنه همه حاجتلیرینه صرف قیلنور همه همه راحتلیرینی تأمین ایدر یرک بتمز توکنمز برکسی، یلرک صولرک محیطلرک حرکتلری، بخارک ارتفاعی، یاغمورک نزولی، انسانیت عالمنه هم اوللرده هم حاضرده خدمت ایدر حرارتلر نورلر الکتریقلر، عمومیتله تعبیر ایده یم، یرک اوزی یرده وار قوتلرک هیئت مجموعه سی قویاشدن بر ذره در.

لسان دهشتله معارف بونی سویله مش، ارباب معارف بونی همه علوملرینک نتیجه سی اولمق اوزره قبول ایتمش. لکن آتشنه پرستش ایدر جوسیلر، قویاشه عبادت ایدر اسکی دینلر شو حقیقتی ده ا مقدم بولمش، یر یوزنده

ۋار ھەمە قۇتلرۇڭ حركتلرۇڭ حياتلرۇڭ افكارۇڭ منبعى شمس اولمق حقيقتى او
مجوسيلرۇڭ ھندولرۇڭ عبادتلر يله دھا بليغ صورتدە افادە قىلىنمىش.
ارباب معارفۇڭ عرفلر يئە تبعت ايدەيك دە، مجوسيلر ھندولرە اسكى دينلرە
«وحشيلر» سوز ينى اطلاق ايدەيك.

او «وحشيلر» مليون زحمتلر نتيجه سئدە سزە معلوم اولمىش او بيوك
حقيقتى اوزلر يئەڭ عبادتلر يله غايت سادە افادە ايتمىلر دگلى؟ «وحشيلر»
اسكىدن معلوم بر سادە حقيقتى شرح ايدە بيلمك شرفى — مليون زحمتلر
سوكئدە علومكزە معارفكزە يالكلز شو كون نصيب اولاي بيلدى دگلى؟
بز، طبيعتى غايت گوزل آكلار ارباب معارفۇڭ خالقى انكار ايدر
درجەدە تهورلر يئە تبعت ايتە يورز؛ الوهيتى طلب دە مجوسيلر ھندولر اسكى
دينلر كىي اورتا پول دە توفى دە ايتە يورز، بلكە طبيعتك دە طبيعت دە وار
اوافق بيوك قوياشلرۇڭ دە خالقى الله رب العالمين حضرتلر يئە اسلاميت ارشاد يله
عبادت ايدر. نهايتى يوق عالم وجودك خالقنە، عالم وجودك اوافق بر ذرە سيله
بزه بتمز توكنمز بركتلر، حسابى يوق نعمتلر احسان ھم انعام ايدر طورور
كريم مطلق الله رب العالمين حضرتلر يئە بز مؤبد صورتدە سجدە ايدر.
بن، حيات، نور منبعى قوياشه عبادت ايدر «وحشيلر» تصويب
ايدرم، ياخود، لا اقل، تصويب ايدە بيلورم. لکن شفق غائب اولماز كيچە لردە
يستونمازئدە اخلاق ايتمش «فقيهلر» اويلە كيچە لردە سجادەسى اوزر يئە
اوطورمش دە خداسنە سجدە ايتمكدن استنكاف ايدر اولمش غافلر ي تصويب
ايدەم. روح ديانتدن اوقدر غافل درويشلرە تعجب ايدرم.

آز مناسبتلە ايسەدە، احتمال طلبلرە فائدە اولور اميد يله، شارع كبير
نبى اسلام عليه الصلاة والسلام حضرتلرندن ثابت اولمش بر سنت حقئدە
فكرمى، ھمدە فيلسوف اسلام ابو العلا حضرتلر يئەڭ مسئلە مزە تعلقى وار
يئتلر ينى **ابن ابورادە يازدم.**

فیلسوفی ابو العلاء حضرتلری «اللزومیات» ده دیمش:

اذا ما رأيتم عصبة هجرية فمن رأيا للناس هجر المساجد.
والله سر مرفد كل ساهر على غرة، او موقظ كل هاجد.
يقولون تأثير النجوم مغير من الدين آثار السراة الاماجد.
متى ينزل الامر السماوى لا يفد سوى شبح ربح الكنى البناجد.
وان لحق الاسلام خطب يفضه فما وجدت مثالا له نفس واجد.
وان عظموا كيوان عظمت واحداً يكون له كيوان اول ساجد.

«بر يادها زياده نمازلرك و قتلرينى بولامايوب، انسانلرى مساجدن منع ايتمش فقيهلر كيبيلرك سوء تاثيرلريله اسلاميت باشنه بلالر ياغمش ايسه ده، اسلاميتك مثلى همان بولنماشدر. عبادتله ياخود سعدلگى واردر اعتقاديله يولدوزلرى تعظيم ايدرلر ايسه، بن او برى تعظيم ايدر م كه يولدوزلر آكنا لك اول سجده ايدلر. دينك بيوكلردن قالمش ساده لگى گوزللگى يولدوزلرك شوملغيله تغيير قيلنور ديرلر. يوق سوز! يولدوزلرك شوملغيله دگل بلكه روح ديانتندن غافل «فقيهلرك» ايمان علويتندن غافل متكلملرك شوملغيله اولسه اولور. دهرك او ياولرى او يوتور، او يورلرى اوباتور عجب دهشتلرى معلوم دگل سرلرى واردر كه حكيملرك حكمتى، بيادرلرك قوتى او ساعتده بر فائده ويرمز.»

فيلسوفك يوقارى ده يازلمش سوزينك من حيث المعنى ترجمه سى شودر. يولدوزلرى تعظيم ايدر طبيعت عابدلرينى ارشاد يولنده، وقتلرى يوقدر وهيله بر قاچ نمازدن مساجدن انسانلرى منع ايدر فقيهلرى تفنيد يولنده سويلنمش غايت گوزل سوزدر.

اينمز قوياشى طاغ باشنده، تماشا ايدر ايكن، بر نقطه ده بر دقيقه ده هم غروبك هم طلوعك تصادفى حسبيله، «اوچ وقتده نمازدن نهى» حقتنده كشم حديث خاطر مه كلدى.

امام مسلم بن الحجاج حضرتلری صحابی عقبه بن عامر حضرتلرندن روایت ایتمش:

«ثلاث ساعات كان رسول الله صلى الله عليه وسلم ينجانا ان نصلى فيهن، وان نقبر فيهن موتانا: (۱) حين تطلع الشمس بازغة، حتى ترتفع؛ (۲) وحين يقوم قائم الظميرة حتى تزول الشمس؛ (۳) وحين تنضيف الشمس للغروب.» یعنی: اوج ساعتدرکه نبی اسلام بزى اوساعتلرده نمازدن جنازه دن منع ایدر ایدی: (۱) قویاشک طلوعی دقیقه سندن ارتفاعنه قدر، (۲) نوش وقتنده حرارت قوتلنو سببيله توله لرك قالقولارندن قویاشک زوالنه قدر، (۳) غروبه یاقینلاشودن قویاشک غروبنه قدر.

شو حدیث — مشهور مذهب اماملرینک هر بری طرفندن قبول قیلنمشدر. درست مذهبده اختلافی واردر. امام الایمه ابوحنیفه رضی الله عنه حضرتلری حدیثک عموميله عمل ایدوب، او اوج وقتده کراهتدن هیچ بر صلاتی استثنا ایتمه مش، اما دیگر اماملر شو حدیثی — مقارن یا سابق بر سببی یوق نافله لره تخصیص قیلوب، فضالری؛ تحیه، تلاوت، عید، کسوف، جنازه کبی نافله لری استثنا ایتمه مشلر.

شو اوج وقتده نمازک کراهتی نیچون؟ فقیلرک اجتیادینه کوره، اوساعتلرده تعبد ایدر طبیعت عابدلرینه یاخود دیگر ملتله عبادتلرده تشبیهن صاقنمق ایچون ایتمش.

«ما حرم سداً للذریعة، یباح للمصلحة الراجحة. من ذلك نفيه عن الصلاة قبل طلوع الشمس وقبل الغروب، سداً للذریعة التشبه. وایح ما فيه مصلحة راجحة من قضاء الفوائت والسنن، والجنائز، وتحية المسجد. لان مصلحة فعليا ارجح من مفسدة النی.»

بن شیو حدیثده، همده اهل اجتیادک شو توجیهلرینه بر قدر ملاحظه ایتمدم. اهل اجتیادک توجیهلری بنم نظرمدده او قدر معقول دگل کبی ایدی. قویاشک عبادت ایدر عابدلرک سجده لری — قویاشک طبیعتک خالقى الله

رب العالمين حضرتلرينه مؤمنلرڭ سجدهلرينى نصل منع ايده بيلور؟
مانع هر وقت اقوى اولور دگلمى؟

طبيعت عابدلرى طبيعته سجده ايدر ساعتلرده — طبيعتڭ خالقنه سجده
ايتمك مؤمنلره دها گوزل اولمازى ايدى؟ يا ارشاد ياخود، لا اقل، اعتراض
صورتى بولنور ايدى.

بكا قالور ايسه، شو اوچ ساعتده عبادتدن مؤمنلرى شرع شريفڭ
منعى — طبيعت. عابدلرينى بر قدر اقرار كى اولسه كرك. اهل كتابى
شريعت اسلاميه اقرار ايدر، طبيعت عابدلرينى ده البته اقرار ايده بيلور.
طبيعت عابدلرى مثلا قوياشه سجده ايدرلر ايسه، البته قوياشاڭ
الوهيته اعتقاد تاثيريله سجده ايدرلر.

“وقضى ربك ان لاتعبدوا الا اياه..”

طبيعت عابدلرينڭ فى الحقيقه معبودلرى خداذر. الوهيتى اعتقاد صوكنده
سجده ايدرلر ايسه، مسجود فى الحقيقه خدا اولور. طبيعت عابدلرى نسبتده
نه قدر خطا ايتمشلر ايسهده، فصلرنده البته اصابت ايدرلر.

شريعت اسلاميه طبيعت عابدلرينڭ فصلرنده اصابتى اعتبار هم احترام
ايدوب، او اوچ وقتلرده سجدهي طبيعت عابدلرينه تخصيص ايتمش اولسه كرك.
توجيه شويله اولور ايسه، كفرڭ اثرى ايمانڭ اثرينه غلبه ايتمش
اولماز، بلكه ايمان گوزل بزم امتياز كسب ايتمش اولور. معبوديتڭ
مسجودلگڭ يالكز بر “الله” رب العالمين حضرتلرينه اختصاصىده غايت
گوزل صورتده ثابت اولور. “شريعت اسلاميه سماوى دينلرڭ هر بريله
احترام اوزرنده مجامله ايدر” قاعدهسىده تايد قيلنمش بولنور.

ير يوزنده وار همه فيوضاتڭ، انسان فائدهلرينه حاجتلرينه صرف
قيلنور همه خيراتڭ، عالمى تنوير ايدر نورڭ منبعى كى كورنور قوياشى
طبيعت سوقيله انسانڭ تعظيمى خصوصنه بر قدر حقيقت رنگى ويمك —
كلاميون نظرنده دياتنڭ اساسى اولان “شكر المنعم واجب عقلا” قاعدهسنده
تامينل موافقدر.

«وجودى، ھەم حاجىلىرىمى، ھەم خىرائى بىئا وىرن اودر» اعتقادىلە طبيعت عابدى قوياشە عبادت ايدىر ايسە، خطاسى قىصدنە دگل، منعمە شكرنەدە دگل، بلكە منعمى تعين خصوصندە در. حقيقى منعم شمسك خالقى ايكن، شمسى منعم گمان ايتمك خطا اولور، قصور اولور، لكن اشراك اولماز. حقيقى منعمدر اعتقادىلە ظاهرى منعمە عبادت ايتمك دە حقيقت رنگى البته وارد. طبيعت عابدى فى الحقيقه خدايه عبادت ايدىر.

اسلاميتك ديگر دينلرە نسبتلە علويتى، بىئا فالسە، شو جهتيلە دھا زيادە ظاهردر. اسلاميت انسانلر ك فكرلر ينى شعورلر ينى ظاهرى شيلردە حبس ايتمز، بلكە حقيقته ارشاد ايدىر. نە قدر بيوك ايسەدە، قوياش كىي، بعض شيلرە منبع ايسەدە، مخلوق حضورندە تدللدن خضوعدن انسانلرى حفظ ايدىر، شرف انسانيتى بيوك طوتار، نپايتى يوق عالم وجودك ذرەلرى اولان يولدوزلرە قوياشلرە الوهيت صفتى ويرمك. كىي طارلقدن، فارا كلفدن، قصوردن عقل انسانيتى خلاص ايدىر. عقيدە اليه لرندە قصور وار انسانلرى، مسامحه طريقتيلە، حقيقته ارشاد يوليلە، دعوت ايدىر.

اينمز قوياشى تماشا دقيقه لرندە بنم عقلمدە شو فكلر، قلمدە شو حسيات جولان ايتدى. وجود قدر كيك، كوكلر قدر بيوك اسلاميت شريفلە قلمزدە كوزمزدە بولنور «علويت» حسيلا بز اينمز قوياشى بر ساعت قدر تماشا ايتدكدن صوك طاغدن ايندك. بالالرك آياق ضر بەلر يله يوورالانوب كيدر اوفاق طوب كىي، قزمش قزارمش آتش طوبى كىي، قوياش افق بويلا ب يوورالانوب كيدر ايدى. نپايتى يوق عالم وجودى ابداع ايتمش خالقك عظمتى محرابندە قوياشلە برابر مؤبد صورتندە سجدە شرفنە نائل اولدى. شارع حكيم لسانندە فرض قيلنمش نمازلرك و قتلر ينى آرامق زحمتلرندە، بولماق غفلتلىرندە نچانمزى كوكلمزلە كوزمزلە كوردك. سياحتمزدن كلمش علمى دىنى فائدهلرە مەنون اولدىدە قايتدى.

فەواد گۆرۈپچىسى
www.uyghurkitap.com

اولمق اوزره، اسلامیتک اڭ بيوك ايکى رکنى: نماز، روزه حفته بر رساله جه يازاجق اولمش ايندک.

نماز و قتلرى.

انسانيتى تهذيب، عظمت الیهى تعظيم، منعمک نيائتى يوق انعاملرينه شکر وظيفه لرى — انسانلرک هر برينه فطرى صورتده معلوم شو اوچ اڭ بيوك وظيفه لرى — هر بر انسانک قلبنده عقلنه و روح ديانتى نفخ ايدر. ديانت انسانده قوزقو تاثيريله، اضطرار، احتياج اقتضاسيله حاصل اولا بيلور ايسه ده، اڭ درست معناسيله ديانت — فطرى صورتده معلوم او اوچ بيوك وظيفه ارشاديله حاصل اولور.

انسانلرده، على العموم سماوى دينلر شو اوچ اساس اوزرنده وجود بولمشدر، شريعت اسلاميه لساننده مؤمنلره فرض قيلنمش عبادتلرک همه سى ده شو اوچ اساس اوزرينه ايتنا قيلنمشدر.

شريعت اسلاميه ده تهذيب، تزکيه اساسى، احکام شرعيه ده عموماً، عبادت اسلاميه ده خصوصاً معتبردر.

«لقد من الله على المؤمنين اذ بعث فيهم رسولا من انفسهم يتلو عليهم آياته ويزكيهم ويعلمهم الكتاب والحكمة. وان كانوا من قبل لفي ضلال مبين.» شو آيت کریمه افاده سنه کوره، شريعت اسلاميه انسانى عقلى، روحى، عملى جيتيله تزکيه، تهذيب اساسنه مبتنيدر.

نبى محترم، اللهک آيتلرينى تلاوت ايدر، کتاب هم حکمتى تعليم ايدر، بونکله انسانلرى تزکيه قلوب، پاكلک، حلقق، استقامت يوللرينه ارشاد ايدر. «ان الله يأمر بالعدل والاحسان وايتاء ذى القربى وينهى عن الفحشاء والمنكر والبغى يعظكم لعلکم تذكرون.»

شو آيت کریمه اسلامیتک کلی مقصودلرينى، همه انسانلرينى جمع ايتمشدر. شريعت اسلاميه عدالتله احسانله امر ايدر، انسانى عقلنده خطادن، اخلافنه

اعمالندە فساددن نېى ايدر. «شريعەت اسلاميە انسانىتى تزيكە اساسە مبتنى» دېمكدر.

«اتل ما اوحى اليك من الكتاب، واقم الصلاة. ان الصلاة تنبى عن الفحشاء والمنكر. ولذكر الله اكبر. والله يعلم ما تصنعون.»

«وحى قىلىنىش كىتابى اوقو، نمازى اقامت ايت. نماز — اخلاق، اعمال فسادلرندىن انسانى صاقلار. حقى خاطر كده طوت، رىضاسنه موافق حرىكت ايت. هر بر اشكزى حق بىلور. طوغرى اول، غفلت ايتتە.»

«ان الانسان خلق هلوعاً: اذا مسه الشر جزوعاً، واذا مسه الخير منوعاً. الا النصلين الذين هم على صلاتهم دائمون.»

يعنى «نمازلىرىنى هر وقت اقامت ايدر انسان — صبرسىزلىق صارانلىق كىبى بوزوق اخلاقدن پاك اولور.»

«والشمس وضحاها. والقمر اذا تلاها. والنهار اذا جلاها. والليل اذا يغشاها. والسماء وما بناها. والارض وما طحاها. ونفس وما سواها. فالتينا فجورها وتقواها. قد افلح من زكاها. وقد خاب من دساها.»

انسانىك كلى جزئى منفعتلىرىنه موافق صورتتە خلق قىلىنىش عالم وجودىك همەسىلە، همەدە عالم وجودى بنا ايتىش موجودىك عظمتىلە، قران كرىم قسم ايتىش دە، «فلاح يالكىز نفسلىرىنى تزيكە ايدەنلرە اولور» دېمىش.

سوزى بر قدر قىصە ايدەيك. شىبە يوق، انسانىتى ئىنئىب؛ عقلى، روحى، عمللىرى تزيكە، سماوى شريعەتلىك هر بىرنەدە على الخصوص اسلامىت دە اىك مىم اىك كلى مقصددر.

عظمت اىيەبى تعظيم، نىيەتلىرى يوق انعاملىرىنه احسانلىرىنه شىكر وظيفەلىرى دە — ثبوتلىرى قطعى بىوك ايكى اساسدر. «بندەلك» — «عبدلك» معنالىرى دە تعظيم ايتىك، شىكر ايتىك دېمكدر.

شۇ ايكى اساس «ديانت» كى روحىدر، بلىكە عىنىدر. قران كرىمىك ^{ئەۋلاد كۆرۈپىنىسى} _{www.uyghurkitap.com} ^{ئەھمەت سورەلىرى ھەمە آيتلىرى شۇ ايكى اساسى تفصىل ايدر.}

«يا ايها الناس اعبدوا ربكم الذى خلقكم والذين من قبلكم لعلكم تتقون. الذى جعل لكم الارض فراشاً والسماء بناءً وانزل من السماء ماء فاخرج به من الثمرات رزقاً لكم.»

يعنى: سزى، اۆلگيلرى خلق ايتمش، بىرى كوكلىرى سزىك منبغتلرگزه موافق طرزده ترتيب ايدوب، كوكلردن اينئر برکه لرله سزه همه گزه رزقلرگزى احسان ايتمش الله حضرتلرينه شکر يولنده عبادت قيلگز.

«واشکروا الله ان کنتم اياه تعبدون»

يعنى: يالگز الله حضرتلرينه عبادت ايدر اولسه گز، احسانلرينه شکر قيلگز. احسانلرينه شکرگز يوق ايکن، عبادتلرگزده روح بولنماز.

تعظيم الوهيت، شکر نعمت اساسلرينى — ايکى بينه اولمق صفتيله قبول ايبىكده، بر قدر فکر ايبىك: عظمت الپيهي تعظيم، نپايتى يوق احسانلرينه شکر اولابيلور بر حرکت بزده، يعنى هر شيدن عاجز انسانلرده بولنورمى؟

نمازلرده بزم حرکتلرمز، لساننزه جارى اولور سوزلر — اللپک عظمت الپيه سنه تعظيم اولابيلورلرمى؟

بزم وجودمز، همه وارمز، هر بر حرکتمز، هر بر سوزمز — اوز باشلرينه هر بىرى بيوک نعمت اولور ايسه، عبادت نامى ويرلمش اوفاق حرکتلرمز، ذکر نامى ويرلمش اوفاق سوزلرمز شکر اولمق صفتيله خدايک درگاه عظمتنه تقدیم قيلنه بيلورمى؟

شيخ سعدى گلستان ديباجه سنده نه قدر گوزل سوز سويله مش:

«هر نفسى که فرميرود — ممدحياتست، وچون برمى آيد — مفرح ذات. پس در هر نفسى دو نعمت موجودست، وهر هر نعمتى شکرى واجب.»

يعنى: هر نفس اينئر ايکن، حياته مدد وپرور، چيقار- ايکن، ضررى دفع قيلوب شادلق وپرور. اويله ايسه، هر بر نفسده ايکى بيوک نعمت وارد، هر برينه على حبه شکرلر واجبدر.

وجودى، قوتلرى، سلامتلىگى، عقلى، دماغى، قلبى، همه وارى خداستندن

كلور انسان — اوزىنىڭ حرىكلىرى سوزلىرىلە خداسنىڭ عظىتىنە مۇناسىپ، تەظىمى، نىيىتى يوق احسانلىرىنە مۇقابىلە ئىدە بىلور شىكرى ھىچ بىر ۋقت اىفا ايدىمىز. حقىقت حال شۇ بىلە در. يعنى بزم اوفاقى حرىكلىرىمىزدە تەظىم اولاي بىلىمىك، شىكر اولاي بىلىمىك قىمىت حقىقىيەلىرى يوقدر. لىكىن كىيىقتى صىقتى شىرىعت اسلامىدە كوستىرلىشى حرىكلىرىمىزە سوزلىرىمىزە اللىك عظىمت الھىسەنە مۇناسىپ تەظىم اولمىق، نىيىتى يوق احسانلىرىنە شىكر اولمىق قىمىتى شارغى حىكىم طرفىدىن وىرلىشىدە، بزم او اوفاقى حرىكلىرىمىز تەظىم اولمىق شىكر اولمىق صىقتىرىلە، كرم مطلق درگاھنىڭ قبول قىلىنە كالمىشىدر. علاۋەسىنە بىۋىك ئوابلىر وعد قىلىنمىشىدر. بزم عبادتلىرىمىز روھىمىزى اعمالىمىزى تىزكىدە وظىفەسىنە نىسبەتلە قىمىت حقىقىيەلىرى حائىز ايسەدە، تەظىم الوھىت، شىكر نعمت وظىفەلىرىنە نىسبەتلە قىمىتلىرى حقىقى دىگىلىكىدە درگاھ كرم دە يالىكز مقبولىت شىرفىلە قىمىت اعتبارىيەلىرى حائىز اولاي بىلىمىشىدر. بۇگا كورە اولسە كىرك، انساننىڭ ايمانى ھەمە اعمالىدىن افضل حساب قىلىنور. زىرا انسان دە تەظىم الوھىت، شىكر نعمت وظىفەلىرىنە نىسبەتلەدە قىمىت حقىقىيەسى وار شى — انساننىڭ يالىكز ايمانىدىر. روھىمىزى اخلاقىمىزى تىزكىدە وظىفەسىنە نىسبەتلەدە ايماننىڭ اھىمىتى قىمىتى دىگىز عبادتلىرىڭ ھىر بىرىدىن زىيادەدر.

عبادت اسلامىيە اساسلىرىنى، مقدمە قىلمىق طرىقىلە، بىيان ايتىك. شۇ فىلىدە مقصد قىلىنىشى نماز وقتلىرىنىڭ اعتبارىنە، اھىمىتلىرى چىتتە دائىر سوزلىرىمىزى ايدىنى بىيان ايدە بىك.

تەظىم الوھىت، شىكر نعمت، تىزىب انسانىت كىبى دائىمى وظىفەلىرى اقتىضاسىلە انسانلارە مرتب اولور عبادتلىرى — او دائىمى وظىفەلىرىڭ اولزلىرى كىبى — دائىمى اولسەلار دە البتە مۇمكىن ھەم مۇناسىپ اولوز ايدى. بلىكى دائىمى اولمىق لازىم ايدى. معراج كىچەسىندە نىبى محترىمىڭ ابلالى ۋقت نمازى مۇمنونىتلە قبوللىرى بۇگا كورە اولمش اولسە كىرك.

ئەۋلاد كىچەسىندە، لىكىن بى كىرىم اوزىنىڭ بىندەلىرى انسانلارە تىسىر طرىقىلە معاملى

قیلوب، ایکی اوچ دقیقهده تمام اولور ایکی یا دورت رکعتی «تەوالمکده بش وقت عبادت» اولمق اوزره شارع کریم لساننده انسانلره بیان ایتمشدر. انسانلرک یالکز اوزلرینک فائده لرینه خدمت ایدر الک آسان حرکتلری عظمت الیه درگاهنده کرم مطلق قاپوسنده نیوک عبادت اولمق صفتیه قبول قیلوب بیوک ثوابلر وعده ایتمشدر.

«لقد جاءکم رسول من انفسکم عزیز علیه ما عنتم، حریص علیکم، بالمؤمنین رؤوف رحیم.»

تصیه برده صاحبی محمد البوصیری حضرتلری نه قدر گوزل سوز سویله مش:

ام یمتحننا بما تعیا العقول به حرصاً علینا. فلم نرتب ولم نهم
بشری لنا معشر الاسلام ان لنا من العنایة رکناً غیر منعدم

عقلرمزی بدنلرمزی عاجز برافور شیلرله بزى مختلره صالمادی، بزم
خیرمه حریص اولمق جیتیله. الک کیك كوكلرمزله بز شریعت اسلامیه
قبول ایتدک، شبیهلره وهملره محل قالمادی. اسلامیت بزم خیرمز سعادتمز
حقنده هر خصوص ده هر وقت اعتنا ایدر.

فیلسوف اسلام ابو العلاء حضرتلری «اللزومیات» ده دیمش:

دعاکم الی خیر الامور محمد و لیس العوالی فی القنا کالسوافل
حداکم علی تعظیم من خلق الضحی و شیب الدجی من طالعات و آفل
و الزمکم ما لیس یعجز حمله ایا الضعف من فرض له و نوافل
و حث علی تطعیر جسم و ملبس و عاقب فی قذف النساء الغوافل
و حرم خمرأ خلت الباب شریبا من الطیش الباب النعام الجوافل
فصلی علیه الله ما ذر شارق و مافت مسکاً ذکره فی المحافل

نبی اسلام محمد علیه الصلاة والسلام حضرتلری سزی اشلرک الک گوزلنه
دعوت ایتدی. قویاشی یولدوزلری خلق ایدن موجدی تعظیم وظیفه سنده الک

آسان فرضلىرى نفللىرى سزە اوڭرتىدى، كىيىم تىن پاڭلىگىنە. ادب رعايەسنە سزى ترغىب ايتىدى، خىر كىيى ضررى وار شىلىرى سزە حرام ايتىدى.

فى الحقيقه، شريعت اسلاميه عبادتلىرى — توجه، تلاوت، قيام، ركوع، سجود كىيى. اڭ. آسان عمللردن تركيب قىلىنوب، آرالرنده فاصله وار. وقتلرە توزيع قىلىنىش نمازلىر كىيى آسان عبادتلىردن عبارتدر. عبادتلىرڭ اوزلىرى دە آساندر، وقتلرە انقساملىرى دە آسانلىق ايچون در. يوقسە، وقتلرڭ اوزلرنده خصوصى بىر اهميت يوقتىر. بىش وقت نمازلىرىنىڭ وجوبلىرىنە وقتلرڭ سببىتلىرى دە يوقتىر.

فقهيلىرە موافقت قىلىوب، وقتلىرى سبب ديهيك. سببلىرى، شرطلىرى على قدر الامكان، مقصدلىرى تحقيق يولنדה اعتبار ايدىرز. لىكن سببلىرى شرطلىرى اعتبار — مقصدى ابطاله مؤدى اولاجق ايسە، اويلە شروط اويلە اسباب اوز باشلىرىنە ساقط اولور قالور. اسباب — مقصدك وسيله سىدر. وسيله مقصدى يالىكز تحقيق يولنדה اعتبار قىلىنور، عدميله مقصدى ابطال ايدىر درجە دە دگل.

قبول ايدەيك: وقت — نمازك وجوبنە حقيقى سببىدر لىكن نمازك وجوبنە سبب اولان وقت هر حال دە واردىر. وقتك تحقيقى ايچون غروب، طلوع كىيى اعتبارى اوضاعك تحقيقى لازم دگلىر.

بىر تەولك ايچىندە صباح وار، ظهيرة وار، عشيە وار، عشا وار. درست، غروب، طلوع، غيبوبت شفق كىيى اعتبارى شىلىر بولنماسە، احتمال.

غروب، طلوع، زوال، غيبوبت شفق كىيى حاللىر اعتبارىدر. افق ايله مدارلىرڭ تقاطعلىرىنە نسبتە حاصل اولور. مدار ايله افق تقاطع ايتىز ايسە، غروب طلوع كىيى حاللىر بولنماز. لىكن بىر "دوره" دن عبارت نماز وقتلىرى

تەۋلاد گۆزۈپىسى
هر حال دە بولنور.

تیر» یوزنده غروب یوق، طلوع یوق یرلر وار اینهده، ۲۴ ساعتدن عبارت دوره سی یوق یر بولنماز. قطبده اولسهده، استواده اولسهده حرکت یومیهدن عبارت دوره ۲۴ ساعت اولور.

طلوع، غروب کبی احوال طبیعیه ایله دوره هر یرده کیچه کوندوزلره تقسیم قیلنماز ایسهده، دوره هر یرده لاقل عادی اجتماعی حاللر ایله صباح، ظهیر، عشیه، عشا کبی قسملره البته تقسیم قیلنور. اشته شویله تقسیم اعانه سیله هر یرده هر دورهده بش وقت نماز ضبط هم توزیع قیلنه بیلور.

قران کریمک هر فاج آیت کریمه سی بوکا دلالت ایدر:

(۱) لا یسمعون فیها لغواً الا سلاماً. ولیم رزقهم فیها بکرة وعشیاً.

غروب، طلوع یوق یرده صباحی عشیه یی قران کریم اثبات ایتیش.

(۲) وله من فی السماوات والارض. ومن عنده لا یتسکبرون عن عبادته

ولا یتحسرون. یتسبحون اللیل والنهار لا یفترون.

غروب طلوع اعتبار قیلنماز درگاه عظمتده حرکت عمومیه یی لیل ونهاره

قران کریم تقسیم ایتیش.

(۳) اصحاب الجنة یومئذ خیر مستقراً واحسن مقیلاً.

شمسک اوضاعنه اعتبار یوق یورتده، زمانک هر قسمنه ظهیر نامی

ویرلمش. قیلوله عرف عربده ظهیر ساعتنده اولور.

دجال حدیثده بوکا آچیق صورتده دلالت ایدر:

«عن النواس بن سمعان قال ذکر النبی صلی الله علیه وسلم النجال

فقال لبثه اربعون یوماً. یوم کسنة، ویوم کشهر، یوم کجمعة. وسائر ایامه

کایامکم. قلنا یا رسول الله فذلک الیوم الذی کسنة ایکنینا فیه صلاة یوم؟

قال: لا. اقدروا له قدره.» رواه مسلم.

حدیث کتابلرنده ذکر قیلنمش «فتن» حدیثلری آراسنده، شبیه یوق،

غایت مهملری، علمی نظرده غایت گوزللری واردر. بالکمز عصمتی ثابت

لسان نبوتدن صادر اولور، معصوم دگل لساندن صادر اولاماز سوزلر «فتن» حدیثلری آراسنده آز دگلدر.

لکن او حدیثلری عمومیتله، او حدیثلرده وار سوزلری اهل روایتک فیملرینه موافق طرزده ظاهرلرنجه تمامیله بن قبول ایده مم. بر قدر فکر ایدرم. جمله دن بری دجال حدیثی در.

سماوی دینلرک همده اسلامیتک اساسلرینه طوفنور بر حدیث حقنده حریتله فکر اینتک، ملاحظه یورتک هر بر مسلمک البته مقدس حقیدر. «ثابت اولدی، اش بتدی. ایندی سکوت!» کبی بالالری تأدیبه قبول قیلنه بیلور سوزک بویله خصوصلرده قیمتی بولنماسه کزک. عقلک فکرک حریتله ارتیاحله حرکتنه سکتته ویره بیلور سوزلرک عقیده لرک هیچ بر خصوصده بر پاره لک قیمتلری البته یوقدر.

بز هر بر مسئلهی هر بر سوزی ملاحظه میزاننه صالا بیلورز، اوفاق بیوک مسئله لرک هر برینه یول وار ایکن اعتراض ایده بیلورز.

الرحمن سوره سی ابتدا سنده ذکر قیلنمش اوچ «المیزان» ک بری البته عقل میزانی اولسه کزک. قران کریمک بلاغت اعجازیه سنه ظل ویرمه مک، همده نظم قرانی بیئوده تکراردن صافلامق ایچون او اوچ میزاندن بری البته عقل میزانی اولسه کزک دیدم. «والسماء رفیعا ووض المیزان»

الله فاشنده شانی کوکلر قدر رفع قیلنمش عقلی تحقیر یا اهمال اولاییلور هر شیدن صافنورز. عموم طرفندن قبول قیلنمش «حقیقتلر» هم اسکیدن قالمشده شهرت بولمش سوزلر قاشنده شاشوب قالمق، تأدب نامیله شیوع بولمش «ریا» لباسلرینی بورکنیک، «قوللق!» اللرینی ذلت بیللرینه قوشمق کبی حاللر بزده بولنماز.

اسلامیت حرمتی، اسلامیتک ک بیوک قدسیتی حقیقی نامنه بز شو دعوالرمزی کوکلره قدر رفع ایدرز.

صاغ عقل، یاک وجدان ک بیوک ک علوی هدیه الهیه در.

ئەۆلاد گۆرۈنمەسەڭ
www.evkat.org

www.uyghurkitap.com

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قۇبلىيازىملار ئامبىرى

کوکلری یرلری اوزینه تسخیر ایتمش عقل انسان، هم عالم وجودی هم موجنی ایچنه آلا بیلنمش پاك وجدان شو ایکی بیوک نور انسانه احسان قیلنمش ایسه، تقلید لوئیله تلویت قیلنمق ایچون یاخود «ایمان» اسم کاذبی ویرلنمش ظلمتله او نورلری سوندرمک ایچون احسان قیلنمش دگل ایدی. بلکه عمل، فکر فضیلتلرنده انسانه رهبر اولمق ایچون، همده طلب، حرکت یوللرینی علی الدوام تنویر ایچون احسان قیلنمش ایدی. فیلسوف ابوالعلا دیمش:

وانك ان تستعمل العقل لايزل مبيتك في ليل بعقلك مشمس.
خیانكده، حرکتلرکده عقلکی استعمال ایدر ایسهك، کیچه لرك هر وقت عقلك نوريله یاقتی اولور.

فیلسوف اسلام ابوالعلا حضرتلری نصیحت طریقیله ده سویلهمش:
اینا الغر، ان خصصت بعقل فاسألنه! فكل عقل نبی.
ای مسکین، عقل قوتیله تشریف قیلنمش انسان ایسهك، عقلدن صور. هر عقل — نیدر. اوز شریعتیله عمل ایدر، اوزینك شریعتنه موافق دگل شیلری انکار ایدر، اوز وحیله تأیید قیلنماز فکرلره قیمت ویرمز.

بگا کوره، حقیقی تبیین ایتهمش بر مسئلهی اعتقاد ایتمک — حقیقی آچیق صورتده معلوم حقیقی انکار ایتمک کیدر. بوگا کوره، اسکی، یکی تصورلریمك هر برندن حریتله بحث ایده بیلورز. کورمک اوز کوزمزله، بیلمک اوز دماغمزله اولور ایسه، بزم حوقده قیمتی وار حقیقت — یالکز اوز اعمال فکریه مزله حاصل اولور حقیقت اولا بیلور.

قران کریمده «وما كان الناس الا امة واحدة، فاختلّفوا. ولولا كلمة سبقت من ربك لقضى بينهم فيما فيه يختلفون.» کبی آیت کریمه لری او قور ایکن، هر دفعهده «سبقت ایتمش کلمه نه ایش!» سوالی خاطر مه خطور ایدر ایدی. طبیعی اَك اوّل تفسیرلره مراجعت ایدرم. قران کریمده بری دیگرینه

مناسبتی مشابهتی وار متشابه آیتلر چوق بولنور. بوکا کوره، شو یرده بولنماسده احتمال فلان یرده واردر امیدیله، همه احتماللری آفتارورم.

کلمه سابقه قران کریمده متعدد سورهلرده متعدد آیتلرده ذکر قیلنمش: «ولقد آتینا موسی الکتاب فاختلف فيه. ولولا کلمه سبقت من ربك

لغضى بينهم. وانهم لفي شك منه مريب.» (فصلت — ۴۵)

«وما تفرقوا الا من بعد ما جاءهم العلم بغيا بينهم. ولولا کلمه سبقت من

ربك الى اجل مسمى لغضى بينهم.» (شوری — ۱۴)

«ام لهم شركاء شرعوا لهم من الدين ما لم يأذن به الله. ولولا کلمه الفصل

لغضى بينهم.» (شوری — ۲۱).

شو آیت کریمهلر کی آیتلرک تفسیرلرینه مراجعت ایدر ایسهک، کوررز: مفسرلرک بعضلری کلمه سابقه یی «شقیلک سعیدلک حقنده سبقت ایتیش قدر» ایله، بعضلری «عاصیلر حقنده تأخیر عذاب قضیهسی» ایله، دیگر مفسرلر «مطیعلرک عاصیلرک جزالرینی قیامت کوننه تأجیل ایتیمک حقنده سبقت ایتیش کلمه ایله» ایله تفسیر ایتیشلر.

شو تفسیرلرک هر بری احتمال گوزل اولا بیلور.

قران کریمک نظم معجزینه تامامله تفسیر اولا بیلسه، حکیم کریم الله حضرتلرینک حکمت الهیهسنه کرم مطلقنه مناسب بر معنی افاده ایده بیلسه، البته او یله تفسیر گوزل اولور. لکن اگرده تفسیردن معقول مستقیم بر معنی استفاده قیلنمه ماز ایسه، او یله تفسیر، شبهه یوق، تفسیر اولماز.

الده وار تفسیرلرکده هر برینه هر تفسیرکده هر برینه مراجعت ایتدک،

لکن معقول هم مستقیم بر معنی استفاده قیلامادق.

«همه انسانلر آنجق بر امت ایدی» سوزنده برلکدن مراد نه در؟

«وما کان الناس الا امة واحدة» آیت کریمهسنده تأکید طریقله

اثبات قیلنمش: «برلک» ایله «ولو شاء ربك لجل الناس امة واحدة» آیت

کریمهسنده مؤکد صورتده نفی قیلنمش. «برلک» آراسنده فرق نه در؟

حق دین ده برك ازاده قیلنور ایسه "کان الناس امة واحدة فبعث الله النبيين مبشرين ومنذرين" آیت کریمه سی نصل اولور؟ انسانلر نیلردن قبل، حق دینی بولمشلار ایسه، نبوت، رسالت فائده سز اولمایورمی؟ نیلر سوکننده اختلاف ظهور ایتیش ایسه، نبوت — عالم انسانیت ایچون بیوک بلیه اولمایورمی؟

ضالده، فسادده برلگی ده اراده منکن دگلنر. زیرا آدم علیه السلام مسجودانگی نیلگی، "فأقم وجهك للدين حنيفاً. فطرة الله التي فطر الناس علیها" آیت کریمه سی ابا ایدر.

کتاب ایندرمک، نیلر کوندرمک، "لیکم بینم فیما اختلفوا فيه" آیت کریمه سنک دلالته کوره، اختلاف واقع اولمش شیلرده حکم ایتمک ایچون اولمش ایسه، "نیلره قدر همه انسانلر حلقده یاخود فسادده بر ایدیلر" تفسیری آیتک اوزینه مخالف اولور. زیرا دین ده، عقیده لرده، فکرده، عملده اختلافک سبقتی — آیتک منطوقیدر.

"وما کان الناس الا امة واحدة فاختلفوا" آیت کریمه سنده برك — های تفریعتک دلالتیله همه اختلافلرک سببی کبی کوسترلمش. شو آیت کریمه ده مؤکد صورتده اثبات قیلنمش برك حق دین ده، یاخود بوزلماش مستقیم طبیعتده برك معناسنده اولور ایسه، او یله برك عالم انسانیتده واقع اولمش اختلافلره نصل سبب اولاییلور؟

"امة واحدة" معناسی، اختلافلرک علیه سی "ترکیب" ک اوزندن آکلانماق قران کریمک بلاغت اعجازیه سنه، آیت کریمه لرینک بینه لگنه تمامیله مخالف اولمازمی؟ "تعذیب ایتمک، جزا ویرمک حقنه سوزم سبقت ایتیش اولماسه ایدی. اختلاف حل قیلنور ایدی" مفهومنه قایتور سوزده بلاغت عقلیه تمامیل بولنورمی؟ او یله سوز انسانک عقلنه قناعت ویره بیلورمی؟ بگا قالسه، یوق. بلاغت بولنماز، قناعت ویرمز. "عذاب ایده جک اولماسه م ایدی، اختلافی رفع ایدر ایدم" سوزی حکیم کریمک حکمتنه کرمه ده، بنم فکره کوره، اوقدر موافق دگل کیبدر.

بر هیئت ده اجتماعك، طبیعتلرده قوتلرده وار تفاوتك اختلافلره سبیلگی ده کون کبی ظاهردر. فای تفریح ده وار علیت، اتصال معنالی ده شو تفسیره کوره حاصل اولور.

«ولولا کلمة سبقت من ربك لفضی بینیم» آیت کریمه سنك معناسی: قدرتلرنده اراده لرنده فکرلرنده انسانلره استقلال هم حریت احسان قیلیمق، هم ده حکمت الیه اقتضاسیله انسانلره احسان قیلنمش حریت مطلقه عصمتنه طوقنما مق حقنده سوزم سبقت ایتمش اولماسه ایدی، اختلافی تمامیله رفع ایدر. قضا یعنی حکم الیه واقع اوور ایدی.

«وما کان الناس الا امة واحدة، فاختلفوا. ولو لا کلمة سبقت من ربك لفضی بینیم» آیت کریمه سی شویله تفسیر قیلنور ایسه، فیصه بر آیت کریمه انسانك شخصیت انسانیه سنه، حیاتنه حرکتنه عائد همه حاللرینی او حاللرک اساسلرینی گوزل صورتک جمع ایتمش اولور. وحدت: عالم انسانیتی عالم حیوانیتدن بلند ایدر حیات اجتماعیه وحدتی اولور. اختلاف: طبیعتلرده، اراده لرده فکرلرده وار تفاوت اقتضاسیله طبیعی صورتک هیئت اجتماعیه ده وجود بولور اختلافدن عبارت اولور. سبقت ایتمش مقدس کلمه ربانیه: قدرتلرنده اراده لرنده فکرلرنده انسانلره احسان قیلنمش استقلال هم حریتی تأمین حقنده عدالت الیه طرفندن سبقت ایتمش کلمه مقدسه، کلمه نافنده دن عبارت اولور. شو تقدیرده آیت کریمه جمله لری بری دیگرینه اک گوزل صورتده مرتبط اولور. ترفیات انسانیه غایه سی اولان حقیقتك کله جک ده کونلرک برنده ظهوری برکسیله اختلافك بر کون البته انقطاعی «الی اجل مسمى لفضی بینیم» جمله الیه سیله آچیق طرزده آکلانمش اولور.

بنم اعتقادمه کوره، آیت کریمه تفسیری شودر، یاخود دها گوزل دها کیك بر بیاندر. تفسیر کتابلرنده یازلمش معنالر — عربیتدن، بلاغت عقلیه دن، الوهیت لساننه مناسب اولا بیلور جزالنندن تجردلرینه کوره — سمای عزتدن بیت جلالدن ایتمش قران کریمك نظم معجزینه اوقنر مناسب اولماسه کرک.

اشته بن، لسان ربویتدن سبقت ایدوب همه انسانلره بیوکلرینه اوفاقلرینه قدرتلرنده استقلال، اراده لرنده فکرلرنده حریت احسان ایتمش نافذ مقدس کلمه الهیه حرمتی نامنه، هر خصوصده فکر ایدرم، رأیی حریتله بلا خوف عرض ایدرم.

کتب حدیثده کتب اسلامیهده «فتن» حدیثلری آراسنده، همه تفصیلاتی حدیث اولمق صفتیه، دجال حدیثیه ده نقل قیلنیشدر. قبول ایده یك، حدیث درستدر، شائی ده بیوکلر. «فتن» حدیثلرینک اکثرینک بیوکلر شألنلری بیوکلر اهمیتلری البته واردر.

اوله ایسهده فکر ایده یك: دجال الوهیتی دعوی ایده یك ایسه، جنتلری جینملری بولنور ایسه، خوارقک هیچ برندن عاجز اولماز ایسه، باطل ایکن بر یوزنده غالبیت صفتیه ایکی اوچ سنه قالا بیلور ایسه، نبوتک رسالتک اساسلری اولمق اوزره کتب کلامیهده بیان قیلنیش برهانلر دلیللر تامیله منیدم اولمازمی؟

نییلرده بیله یوق اک بیوکلر معجزه لر دجال النده بولنور ایسه، نییلرک صدقنه معجزه لرک دلالتی بولنه ماز. نبوتک رسالتک اساسلری تامیله منیدم اولور. بن بونی بوراده یازدم، فتن حدیثلرینی انکار قصدیه دگل، بلکه فتن حدیثلرینه نظرمزی بر قدر اصلاح امیدیه.

نبوتک رسالتک دیانتک اساسلرینی هدم ایده بیلور خبرلری نقل ایدر ایکن ملاحظه سز نقل ایده ویرمک گناه اولماز ایسه، درست حدیث اولمق صفتیه کتب حدیثده نقل قیلنیش خبرلر حقنده حریتله سوز سویله مک، ولو انکار قصدیه اولور ایسهده، هیچ بر وقت گناه اولماز. بر خبری فکر سز ملاحظه سز قبول ایتمکدن — فکر، ملاحظه سوکنده انکار ایتمک دها گوزلدر. زیرا مشغولیت، عمل هر حالده بطالتدن عطاالتدن فائده لیدر.

دجال حدیثی حقنده سویلنه یك سوزمک خلاصه سی شودر. ایندی هر دوره ده نیش گناهان مسئله سنه اوحدیثک دلالتی چتته کله یك.

اصحاب كرامك " او بر سنه قدر كون ده بزه بر كونك نماز كفايه ايدرمى؟
سواللرينه شارع كبير عليه الصلاة والسلام حضرتلرى "لا! اقدر واه قدره."
ديمش. يعنى بش وقت نماز حقنده طلوع غروب كى حاللك و جودى معتبر
دگل، بلكه ۲۴ ساعتدن عبارت هر دوره ده بش نماز فرضدر، او بر سنه قدر
اوزون اولاجق كوندوزده (۲۴) ساعت قدر اولور ملق تقدير ايدرسزده،
هر ۲۴ ساعتده بش نماز ادا اينرسز.

دجال دولتى عيندنه كوندوز بر سنه قدر اولا بيلور ايسه ده، حركت
يوميه باطل اولماسه كرك. دجالك شرى ياخود قوتى، فرض ايديك، بزم شو
برمه سكته ويره بيلور قدر بيوك اولا بيلور ايسه ده، الليك قدرت قاهره سى
ارادت غالبه سيله حركت ايدر كوكره يولدوزلره سكته و يرور قدر دهشتلى
ياخود خدايك اوزينه ده غلبه ايدر قدر عظمتلى اولماسه كرك. دجال دولتنه
حركت عموميه البته بولنور، زمان البته بولنور. دجال فتنه سيله، فرض ايديك،
زمان منقطع اولاجق ايسه ده، الليك الوهيتنه عظمت اليه سنه، بنك لرك بنده لگنه
نقصان طارى اولماسه كرك. عبادت هم عبوديت وظيفه لرنده غروب طلوع شفق
كى اعتبارى حاللك هيچ بر اهميتى بولتماسه كرك. درست، فجر، طلوع،
زوال، غروب، شفق كى حاللر بولنور بلادده بش وقتى آسانلقه ضبط
يولنده او حاللرى شرع شريف اعتبار اينمشدر. لكن اوزلرنده وار بر
اهميت، ياخود حقيقى سبب جيتيله دگل، بلكه ظاهرى علامت اعانه سيله
بش وقتى توزيع ايتك مصلحتيله ايدى.

هر يره هر بر انسانك عبوديت ذمه سنه ۲۴ ساعتدن عبارت هر دوره ده
بش وقت نمازك شريعت اسلاميه ده فرضيتى او قدر آچيق او قدر قطعى بر
حقيقتدر كه طلوع غروب شفق كى حاللره عبادت ايدر درجه ده اهميت و يروب،
الليك عظمت اليه سى قبله سنه بش وقت نماز كى الك مقدس وظيفه لرك
شانلرندن غافل كى حركت ايدر متفق لرك اوفاق سوزلرى بولنماسه ايدى،
او حقيقى ايضاح يولنده بر ايكى سوز سويله ملك البته عبث كى اولور ايدى.

روزە

رمضان روزەسى، ھەر كۈنڭ بىش ۋەكۈن ئىككى، ئىسلامنىڭ بىر بۈيۈك رەكئىدۇر.

روزە: رمضان كۈندۈزلىرىدە ئۈچ ھالال ضرورتىدىن بۇغىنى ھالال طعام پاك سۈكۈتى بىر ضرورى چاچتىلدىن ئىنساننىڭ ئۈز ئاختىيارى بىلەن ئىمتىئەيدۇر.

دۇنيا ئىنسانىيەت دەۋالدىنى ھىقانىيىتى ئاقىمات ئىتىمىك مەسلىھەت بىلەن ئىنساننى سەمەۋى شەرىئەتلىرى ھەر بىرى ھالال دۇگل طعامدىن پاك دۇگل سۈدىن ھىق دۇگل سۈزدىن ھەر ۋەقت ھەمە ئىنسانلىرى مەنئە ئىتىمىشلىرى بىلەن، رمضان كۈندۈزلىرىدە ھالال طعامدىن پاك سۈدىن مەنئە ئىتىمىك ئالبەتتە بۈيۈك بىر مەسلىھەت مەلاھىزە بىلەن ئۈزۈلۈپ قالىدۇ.

ھالال دۇگل طعامدىن ھىق دۇگل سۈزدىن ئىمتىئە ھەمە دىنلىرىنى رۇھىدىن ئاساسىدۇر. رمضان كۈندۈزلىرىدە ھالال طعامدىن پاك سۈدىن ئىمتىئە ئىسلامنىڭ رەكئىدۇر.

ھالال دۇگل مەلدىن ھىق دۇگل سۈزدىن ئىشدىن ساقلىنىش ئىمتىئە دەۋالدىنى ھىقانىيىتى ئاقىمات ئىچۈن ئۈزۈلۈپ قالىدۇ، رمضان كۈندۈزلىرىدە ھالال طعامدىن ھالال سۈدىن ساقلىنىش نەسلى بىر مەسلىھەت مەلاھىزە بىلەن ئۈزۈلۈپ قالىدۇ؟

رەھىم رۇف رۇسول كەرىم لىسانىدە شەرىئەت ھىكىمىدىن ئۈزۈلۈپ قالىدىغان بىلەن ئىجاب قىلىنىش رەكئىدۇر دەۋالدىنى بۈيۈك بىر مەسلىھەت بولىدۇ. شەبە بۇق. لىكىن ھىكىمەت ئىلەن نەزەردە قەسدىلەن بىلۈر مەسلىھەت — بىدىنى ئىتەب، رۇھى تەزىب، شەۋقى كەسسى بىلەن ئىبارەت ئۈزۈلۈپ قالىدۇ. زىرا بىدىنى تەزىب بىلەن، رۇھى تەزىب بىلەن، ئىنسان دەۋالدى مەلۇب قۇتلىرىدىن بىرىنىڭ ئىنسان بىلەن — ئىنسان ئىچۈن قەسەد بىلەن بىلۈر بىر مەسلىھەت بولىدۇ بىلەن.

ئىسلامىيەت ئىبادەتلىرى، دىگەر دىنلىرىنىڭ ئىبادەتلىرى بىلەن، ھىقۇبەت ئۈزۈلۈپ قالىدۇ. ئىزەت بىلەن، كەفارەت لۇردىن، بىلەن مەبۇدلىرىنىڭ غەزەبىنى تەسكىن ئىلەن، ئىزەت بىلەن زەھەتلىرىدىن ئىبارەت ئۈزۈلۈپ قالىدۇ، ئىتەب بىلەن، تەزىب بىلەن، كەسسى شەۋقى بىلەن، ئىسلامىيەت رۇھى بىلەن مەلاھىزە ئىتىمىك بىلەن ئۈزۈلۈپ قالىدۇ. ئىسلامىيەت ئىبادەتلىرىدە ھىقۇبەت بىلەن ئىزەت بىلەن ئۈزۈلۈپ قالىدۇ.

تسلیم قیلنور ایسه، اوایلہ مصلحتلری اسلامیت روزہسندہ دعوی ایتنک اسلامیت شأننه مناسب اولماسه کرک.

روزهده جاهلیت عربلرینهده معلوم "البعدة بیت الداء. والحمة رأس الدواء. حکمت قدیمهسی اصلونه کوره، طبی فائدهلر یعنی بدن ریاضتی اعضالرک استراحتی کبی مصلحتلر البته بولنه بیلور. لکن کیچهلری کوندوزلره قویل ایتمه مک شرطیله، یعنی رمضانک مبارک کیچهلرینی لهویات بازاری، "یوده ایچ! موسمی قیلماق، همده سحرلرده کوندوز ایچون احتیاط قصدیله تخمه ویرور قدر فضلہ ییمه مک شرطیله اولور ایسه. یوقسه، عالم اسلامیتک اکثرنه معروف اولوب کتمش روزه اصوللری، رمضان کیچهلری انسانک هم وجودینه هم اخلاقنه غایت فنا صورتده تأثیر ایدر. رمضان کوندوزلرنده روزه طوتار مسلمانلرک اکثرنده یوز صولمش، کوکل آچو ایله طولمش، وجودلرینی تمامیله روحسزلق باصمش کبی اولور.

گوزل صورتده دوام ایدر روزهدن بدن ریاضتی، اعضالرک استراحتی کبی طبی فائدهلر حاصل اولا بیلور ایسهده، عبادتلرک هیچ برنده اوایلہ فائتلر اصلی بر مقصد اولمق صفتیله اعتبار قیلنه مان، حظوظ نفسیهی تحصیل غرضیله ادا قیلنور اشلر هیچ بر وقت عبادت اولمق شرفنه نائل اولمان. شرعی مطلوبلرک هیچ برنده حظوظ نفسیه معتبر دگلدر. حظوظ نفسانیه ولایتلری ابطال ایدر، عبادتلری تمامیله ابطال ایتمه یور ایسهده، مقصد اولمق صفتیله هیچ بر عبادتده البته معتبر دگلدر. درست، نفسانی حظوظلرک عبادته مقارنتی عبادتی ابطال ایتمز. مناسکی ادا قصدیله چیقوبده موسم حجده تجارت ایدر ایسه، ضرر یوق. "لیس علیکم جناح ان تبتغوا فضلا من ربکم. آیت کریمهسی شوحقده نازل اولمشدر. بوراده حظوظ نفسانیهدن عبارت اولان تجارت — حجک نسکلرینه مقصد اولمق صفتیله دگل، بلکه من حیث الوقت مقارن اولمق صفتیله اجتماع ایتمشدر. اگرده مقصد اصلی اولمق صفتیله اولور ایسه، او وقت من حیث الصورة حج کبی کورنور ایسهده، فی الحقیقه حج اولمان:

فمن كانت هجرته الى دنيا يصيبها فيجرته الى ما هاجر اليه.
هر حالده هر عبادتده حظوظ نفسانيه دن بر اثر بولنماق البته لازمدر.
بناً عليه بدن رياضي، اعضالرك استراحتي، وجودك صحتي كبي شيلردن هيچ
برى مقصد اصلى اولمق جيتيله عبادتله مرتب اولاماز. اولماق لازمدر.
روزه كبي مقدس هم بيوك عبادت اسلاميه ده شارع حكيم نصل مصاحترى
رعايه ايتمش بزه تماميل معلوم اولماسه البته احتمال. بيلورز البته بر مصاحت
واردر، هم ده بيوك بر مصاحت بولنق البته لازمدر. لکن اوز فكرمزه برر
مصاحت بيان ايدهجك اولور ايسهك، حكيم مطلق نظرندە قصد قيلنه بيلور
معقول بر مصاحتى، اوافق دگل بلکہ فائدى بيوك مطلوب بر مصاحتى تعيين
ايتمك لازم اولسه كرك.

سنه فصللرينك هر برنده دور ايدر اوتوز كون روزده، بزم نظرمله
كورە، اك ميم مصاحت: اوز ارادهسنه اوز اختيارينه انسانك مالكيته،
ارادهسنك ده ديگر قوهلرينه تماميله رياستى اولسه كرك.

انسانده — ايكي طرفدن اك خيرينه ميل ايتمك معناسيله اختيار وار.
اسبابك بريله رجحان كسب ايتمش ايكي اشدن برينه ميل ايتمك معناسيله
اراده وار.

اختيار — انسانك حكمنده اولور. اراده ايسه انسانك عمانك اولور.
حق دگل شيلره، بيجوده شجوتلره، عاقبتى ضرر اولور لندتله ميل ايتمك
معناسيله هوا وار.

حسن اخلاقك اك ميم اساسى — اختيارينه، ارادهسنه، هواسنه انسانك
جا كملگى مالكيته در.

انسان اوزينك اختيارينه ارادهسنه مالك اولسه؛ هواسنك، نفسانى
میللرينك، ملكه لرينك، همه قوتلرينك تزگنلرى اراده قاهرهسنك تصرفنده
ئەۋلاد قېزىپىنە اولسه، اشته اوبله انسان درست معناسيله انسان اولور. هواسنه،

نفسانی ملکہ لرینہ، ہمہ قوتلرینہ حاکم اولا بیلیمک انسانده اڭ مییم اڭ مطلوب فضیلتندر.

مبارک رمضانده اوتوز کون دوام ایدر روزه — انسانئ شو بیوک فضیلتہ عادتلندرمک مصلحتی ایچون فرض مؤکد قیلنمش اولسه کرک.

آچ قالمش ایکن لذتلی حلال طعامدن، صوصامش ایکن پاک طاتلی صودن اوز اختیاریلہ انسان بر کون ایکی کون صافنه بیلور ایسه، اوتوز کون دوام ایدر شو حالڭ برکهسنده انسان یالکز اوز ارادهسنڭ قوتیلہ شیوتلرینی لذتلرینی ترک ایتمیه عادتلنور ایسه، او تقدیرده انسان اوزینڭ ارادهسنه، ارادهسنیده همہ قوه لرینہ حاکم اولمش اولور.

اشتهاشدید ایکن لذتلی حلال طعامدن، حاجت شدید ایکن طاتلی پاک صودن اوز ارادهسیله صاقنیه عادتلنمش انسان — حرام شیلره، خیانت کبی ذلتلره، حیلہ کبی اوفاق دناءتلره البته هیچ بر وقت مرتکب اولماز، اویله انسانڭ هواسی نفسی پاکڭ حقلق دائرهلرینی هیچ بر وقت تعدی ایدهمز، هر حالده علی حسب الشرع حرکت ایدر. یعنی سماوی شریعتلردن قصد قیلنمش مصلحتلرڭ تمامی روزه برکهسنده حاصل اولور.

بوڭاکوره اولسه کرک، انسانئ تهذیب، هیئت اجتماعیہی اصلاح مقصدیل، اینمش شریعت اسلامبده روزه — ثوابی اڭ زیاده، اهیمنی اڭ بیوک عبادت اولمق صفتیلہ اجری جزاسی یالکز اللہڭ اوزینہ اضافہ قیلنمشدر.

رمضانده روزه برکهسیله حصولی مأمول شو مصلحت — رمضانڭ عموم عالم اسلامیتده قبول قیلنمش شعار اسلامیت اولمق صفتیلہ ۱۳ عصر قدر مدت دوامندن قبل سویلنور بر مصلحتدر. یوقسه، اوتوز کوندوز روزه سین اوتوز کیچه تراویجلرده عموم اهل اسلامڭ اجتماعلریله عموم عالم اسلامیتده بیوک بر شعار اسلامیت اولوب ۱۳ عصر قدر دوام ایتمش، بوندن صوڭده تا ابد انشاء الله دوام ایدهجک رمضان دها بیوک بر قدسیت کسب ایتمشدر.

رمضان — كۆندۈزلىرىدە روزەسىلە، كىچەلىرىدە اهل اسلامك اجتماعلىرىلە
— عالم اسلامىتدە وار جامعەلىرىكك الك نافعى الك مؤثرى اولمشدر.

رمضان — خىرات، حسنات موسى اولمشدر، لازم شىلىرى نشر خصوصندە
رمضان كىچەلىرى الك گوزل الك آسان وسىلەلىرى حاضرلەمشدر.

رمضان — ھەمە عالم اسلامىتى توحيد ايدىر بىر جامعە، دىگر ملتىردىن
اسلامىتى تىمىز ايدىر الك ظاھر بىر شىعار اولا بىلمشدر.

انسانلىك ارادەلىرىنى تىرىبە، اخلاقلىرىنى تىزىكە جىتىلە رمضانك فرضىتى
نە قدر مېم ايسە، فرضىتى صوگندە عموم عالم اسلامىتدە قبول قىلىنىش بىر
شىعار اسلامىت اولمىق، ھەم ۱۳ عصر دوامى بىر كەسندە الك مقدس الك نافع بىر
جامعە اولمىق جىتىلە مبارك رمضان دھا زىادە مېم دھا زىادە مقدس اولمىق لازم
اولسە كىك.

يالكىز اولگى مصلحتى، يعنى انسانلىك ارادەلىرىنى تىرىبە، اخلاقلىرىنى
تىزىكە مصلحتلىرىنى اعتبار جىتىلە اولسە كىك، قران كرىم دە "يا اىبا اللدىن
آمنوا كىب علىكم الصيام كىما كىب على اللدىن من قىلكم لعلكم تتقون. اىاما
معدودات: آيت كرىمەلىرىدە صيامك شىرى ھەم كوئىلىرىكك عددى تىعىن
قىلىنمايوب، ھەم انسانلارە مكتوبىتى ذكر قىلىندىقن صوگك، صيام دە وار رخصتلىر
تفصىل قىلىنىشدر. بونىكلە او ايكى آيتك ھەم بىان تىفسىردىن ھەم بىان تىغىردىن
بالكىلە استىغناسى كوئىلىرىشدر. زىرا او ايكى آيت كرىمە بىان تىفسىر كىبى
اىضالارە محتاج اولسە ايدى، رخصتلىرى تفصىل اھىتى ايكىنچى درجەدە قالور
ايدى. تمام اولمامش كىكك رخصتلىرىنە عجلە اىتمك — ھەم كىكىك كىكىتىنە،
ھەم بلاغتك اقتىسانسە، ھەم عقلك ھەم بىيانك قانوننە او قدر مناسب دىگلىدر. شارىع
كىكىكك، بلاغت اعجازىلە لسانىلە خطاب ايدىر ايكىن، رخصتلىرى تفصىلە انتقالى
— اولگى خطاب على الكىمال تمام اولدىنى دىمىكەر.

ايكىنچى مصلحتى، يعنى عموم عالم اسلامىتدە الك نافع الك نافىد الك مؤثر
بىر جامعە، الك مقدس بىر شىعار اسلامىت تاسىس اىتمك مصلحتلىرىنى اعتبار

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى

www.ewlat.org

www.uyghurkitap.com

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازىملار ئامبىرى

جهتيله اولسه كرك، قرآن كريم «شهر رمضان الذي انزل فيه القرآن هدى للناس وبينات من الهدى والفرقان. فمن شهد منكم الشهر فليصمه» آيت كريمه سنده صيامك هم شيرينى، هم كونلرينى تعيين قيلول، عموم عالم انسانيتك هدايتنه اك بيوك سبب اولمش قرآن كريمك اوشورده سماي الوهيتندن نزولى — شهر صيام اولمق ايچون رمضانك من عند الله انتخابنه مستقل بر سبب كى كوسترلمشدر.

اوّلگى مصلحتده شيرك خصوصيتنه البته اعتبار يوقدر. بوگا كوره - اياماً معدودات» كى مجمل تعبيرله افاده قيلنمش اولسه كرك.

ايكنجى مصلحتى رعايه يولنده — البته اك محترم شيرى انتخاب دها زياده موافقدر. همه انسانيتك هدايتنه سبب قرآن كريم اينمش رمضاندى محترم شير عالم اسلاميت نظرده بولنمسه كرك. بوگا كوره، شير صيام اولمق شرفنه رمضان انتخاب قيلنمش اولسه كرك.

انسانيتك اهداسنه سبب قرآن كريمك نزويله قدسيت كسب ايتمش رمضان همه عالم اسلاميت حقنده اك بيوك بر عيد عموميدر. اراده لومزى تربيه، اخلاق لومزى تزكيه ايده بيلور عبادت ايچونده اك مناسب زمان — البته منزل قرآن كريم اولان رمضاندر. عمومى شعار اسلاميت اولمق ايچونده اك موافق منسك رمضاندر.

اسلاميت ركنلرندن اولان صيام حقنده هر برى تمام، لىكن برينك شيرى معين دگل، ديگرينك شيرىده معين ايكي خطاب نيچون اينمش؟ بونى ملاحظه ايتمك البته لازم اولسه كرك.

حكيم مطلق شارع عليم الله رب العالمين حضرتلرندن اينمش اويله ايكي خطابى توجيه ايدر ايكن، تلخيص لرده بيان قيلنه بيلور «اساليب ادبيه» لرى سويله مك كافي اولماسه كرك. بنده لرينه خطابده انبساط ايچون، ياخود مشقتلى شيلرى تكليفده تطف يوليله تمديد اسلوبيله خطاب قيلول، اوّلگى خطابده اجمال ايتدى، ايكنجى خطابده تفصيل ايتدى ديمك كى سوزلر — بزم

ادبيلارنىڭ خىياللىرىدا قىياقەت ۋە يىلور ايسەدە، ھەمە مەكانلىرى ھەمە زىمانلىرى ھەمە انسانلىرى ھەمە خالىلىرى ھەمە اىلمىلە اھاطە ايدىر شارە خكىمىڭ خىتاب مەعجىزىدە كىفى اولمىسە كىرك. اولفاق تولىجىلەرى سولىلە مەكىن سكوت ايتىمك دىھا كوزلەردى. ايكى دن بر: يا خكىمىڭ خكىمىننە شارە كرىمىڭ اھاطەسنە مناسىب كوزل تولىجە، يا ادب دائىرەسىندە سكوت.

رحم الله امرءاً قال خيراً فغنىم، او سكت فسلم.

بن بونى اقتىدارم مىساعىدەسى قىدر دقتلە ملاحظە ايتىم: دىدىم: اكر ايكى خىتابىڭ برى مەجلى، دىگرى او مەجلىڭ بىانى اولسە ايدى، او وقت ھىر برىندە رىختلىرى تفصىل لازم اولماز ايدى. اولكى خىتاب — بىانە مەتاج اولور قىدر مەجلى مەبىم اولسە ايدى، اولە بر خىتابىڭ رىختلىرىنى بىان ايتىمك — فانون بىاندىن تمام خارچ اولور ايدى.

قران كرىمەدە صىام خقىندە برىنىڭ شىرى مەىن دگل، دىگرىنىڭ شىرى مەىن ايكى خىتابىڭ نزلنە، بنم خىصوصى رآىمە كورە، ايكى خكىمت واردىر. برى — ايكى مەستقل مەصلەتى اەتبار ايتىمك خكىمتى — بوقارىدە بىان قىلىندى.

دىگرى — سفىر، مرض، مشقت كىبى انسانلەرە عائد عىدرلر اقتىساسىلە دگل، بلىكە يا زمانىڭ يا مەكانىڭ خىصوصىتلەردىن ناشى عىدرلر اقتىساسىلە صوم رىمضانى ادا مەكىن دگل صورتلردە صىامىڭ خكىملىرىنى بىان قىلۇب، بر بوزىنىڭ ھەمە بىرلىرىنى سىنە فصللرىنىڭ ھەمە اھتماللرىنى خىتابىڭ عومومىتى تەختنە آلمىق خكىمتى. مىثلا: كوندوزلىرى ھفتەلر آىلر قىدر اوزون، ياخود تونارى ياقتى بىرلردە مەكانىڭ خىصوصىتىلە، فوق الطاقە برودت يا حرارت زمانلرىندە زمانىڭ خىصوصىتىلە، — رىمضانى ادا طاقەت خارچىندە قالور ايسە، او تىقتىرلردە اياما مەىوداتى خىتابى نص مەكم اولىق اوزرە خاكىم اولور.

ايكى تام خىتابىڭ ورودىنى بزم شوتولىجىمىز، ھىر نە قىدر قىطعى اولماق اھتمالى وار ايسەدە، شارە خكىمىڭ اھاطەسى ھىم عىدم غىفلتى نقتەسىندىن دىھا

زیاده موافق اولابیلور. هر حال ده اهل تفسیرك توجیہلرندن گوزل اولسه كرك. بیز یوزنده كوندوزلری هفتهلر آیلر قدر اوزون، تونلری یاقتی بیلر البته واردر. طاقت تحمل قیلماز قدر برودت، حرارت زمانلری البته بولنور. اهل تفسیرك بیانلرینه كوره، شارع حکیم او یله بیلردن او یله زمانلردن تامیله غفلت ایتمش اولمق لازمدر. اما بزم توجیهمزه كوره، او بیلر او یله زمانلر اولگی خطابك منطوق صریحی تحتنه داخل اولور. شارع حکیم او بیلردن غفلت ایتمش، یاخود او بیلرده بولنه بیلور انسانلری اهماال ایتمش اولماز. شارع حکیمی غفلتدن، شریعت اسلامیه یی قصوردن تقدیس فضیلتی بزم توجیهده بولنوبده دیگر فضیلتلردن هیچ بری بولنامق تقدیرنده البته بزم توجیه اهل تفسیرك توجیہلرندن ارجح اولور ایدی. بزم او توجیهمیزی قطعی اولمق صفتیه قبول ایدر ایديك، یاخود قبول ایتمیه مجبور اولور ایديك. او ایکی خطاب حقنده اهل تفسیرك رأیلرینه موافقت ایدر ایسهك، قران کریمك «وكلوا واشربوا حتی یتبین لكم الخیط الابيض من الخیط الاسود من الفجر ثم اتوا الصیام الی اللیل» آیت کریمه سنده شریعت اسلامیه ایچون لازم اولان عمومیت منصور هم ممکن اولمایور. زیرا جای كونلرینه تصادق ایدر رمضانده تونلری یاقتی، یاخود كوندوزلری هفتهلر آیلر قدر اوزون بیلرده شو آیت کریمه بالکلیه حکمسز قالور. او یله بیلرده «خیط ابیض» — «خیط اسود» — فجر، لیل کی شیلر بولنمایور. بوکا علاوه، هر رمضان بیز یوزینك بعض بیلرینه نسبتله طوتاش یاقتیلق، بعض بیلرینه نسبتله طوتاش قاراگلقتی زمانی اولور. دیمك، اسلامینك بیوك رکنلرندن برینه دائر قران کریمك خطابی، اهل تفسیرك رأیلرینه كوره، هر رمضانده بیز یوزینك بایتاق بیلری حقنده بالکلیه حکمسز قالور. علمیه همه بیلری همه زمانلری همه انسانلری همه حاللری احاطه ایدر شارع حکیمك سمای الوهیتندن اینمش معجز قران کریم ایچون شو قصور، اولا فالسه، البته غایت بیوك قصور اولور.

بزم توجیہمزه کورہ، قران کریمہ دہ او قصور بولنماز۔ بزه کورہ، ایکی مستقل خطاب وارد۔ بری رمضان آیت کریمہ سی۔ رضانی اعتبار ممکن برلرہ او آیت کریمہ حاکم اولور۔ دیگرى "یا ایہا الذین آمنوا کتب علیکم الصیام کما کتب علی الذین من قبلکم لعلکم تتقون۔ ایاماً معدودات۔ آیت کریمہ سی۔ رضانی اعتبار ممکن دگل برلرہ او آیت کریمہ علی الاستقلال حکم ایدر، رضانی اعتبار ممکن برلرہ علی الاتحاد حکم ایدر۔ شو تقدیرده اسلامیتک الٰہ مہم رکنی روزه حقندہ خطاب قرآنک شایت گوزل صورتده احاطہ سی نبین ایدر۔ قران کریمک بلاغت اعجازیہ سی اشته شویله اولور۔ بزم اعتقادمزه کورہ دہ قران کریم البتہ معجزدر۔ لکن اعجازی — کتب ادیبہ دہ بیان قیلنور وصلر فصلر قصرلر حذفلر اعتباریل، یاخود سوزہ شعرک صفتی ویرور تشبیهلر استعاره لر قوتیلہ دگل۔ زیرا او وجیلر انسانلرک فی ذاته حسندن عاری سوزلرینہ بر قدر حسن ویرہ بیلور ایسہ دہ، جزالتیلہ کوکلرہ ہیبت ویرور کلام الوهیت دہ او وجیلرک او قدر قیمتی بولنماسہ کرک۔ بلکه قران کریمک اعجازی جامعگیلہ، احاطہ سیلہ، ہم دہ اولا بیلور احتماللردن بولنہ بیلور حاللردن غفلتسزلگیلہ در۔

انسانک سوزی — انسانک اوزی قدر، یا انسانک علمی قدر محدود اولور۔ محدود عقلک سوزی دائماً محدوددر۔ اولا بیلور احتماللردن، استقبال دہ کله بیلور حاللردن انسان دائماً غفلت ایدر۔

اما علمیلہ همه شیلری احاطہ ایدر حکیم مطلقک سوزی دہ احتماللری البتہ احاطہ ایدر۔ بزم توجیہمزه کورہ، قران کریمک خطابی — یر یوزندہ وار همه یرلری هر زمان دہ بولنہ بیلور حاللری گوزل صورتده احاطہ ایدر۔ بوگا کورہ شو توجیہ — اهل تفسیرک توجیلرندن البتہ ارچعدر۔

— قران کریمک دہا بر آیتی بزم توجیہمزی دہا تآیید ایدر:

قران کریم "شهر رمضان الذی انزل فیہ القران ہدی للناس وینات من الہدی والفرقان۔ جملہ سیلہ رمضانک فضیلتلرینی بیان سوکندہ "فمن شید منکم الشیر فلیصمه" دیمش۔

شہ اولاد گورویپسی

www.ewlat.org

www.uyghurkitap.com

تویغورچہ مقاله، قہدمسی شہسر ۋہ قولیازمیلار ئامبیری

مرجعك تقدمى هم خطابك عموميتى ايچون، ظاهرى نظرده، قصوموه
كبى بر خطاب دها مفيد دها زياده مناسب اولور كبى ايكن، نچون فمن
شهد منكم الشهر فليصمه» خطابي اختيار قيلمش؟

شوكلامك قائلى بليغ اديب آدم بالاسى اولسه ايدى، تفسيرلرده ذكر
قيلنور «وجه اديبه» يا وجه اعرايه احتمال بزه قناعت ويزور ايدى. لکن
علميله حكمتيله همه شيلرى احاطه ايدر الله رب العالمين كلامى قران كريم
اولوق جيتيله، كتب اديبهده بيان قيلنور وجه اديبه لر، تفسيرلرده تفصيل
قيلنور وجه اعرايه لر بزه قناعت ويره ميور. قناعت ايدمه مدك، كندك، شارع
حكيمك احاطه سنه، انسانلرك حالرينه بر قدر مناسب اولور وچيلرى آرادق.
«رحمت الپيه عموميتى» بر كه سيله اولسه كرك، گويا بزه صافلانوب فالمش،
گوزل وچيلره نكته لره مچندى اولدق:

بر يوزنده معمور يرلرك اكثرنده سنه امتدادنده كوندوزلر كيچهلر
آيلر معتدل اولور. هر دورهده آزالاش برى آرقاسندن ديگرى حركت
ايدر كوندوزلر كيچهلر اعانه سيله آيلرى گوزل طرزده منتظم صورتده حساب
ايتمك آسان اولور. لکن معمور يرلرك بعضلرنده كوندوزلر كيچهلر سنه
امتدادنده اعتدال دن چيقار. بعضاً ياقتيلىق دوام قيلول كوندوز اوزون
اولور؛ بعضاً قارا كلىق دوام قيلول تون اوزون اولور. اويله يرلرده منتظم
آيلر معتدل هفته لر بولنماز. اوچ دورت هفته كوندوز، يا دورت بش هفته
تون دوام ايدر. اوزون زمان دوام ايدر ياقتيلىق ده يا قارا كلىق ده معتدل
آيلرى حساب ايتمك البته على العاده ممكن اولماز.

كوندوزلرى كيچهلرى آيلرى منتظم دگل يرلرده عمر ايدر انسانلره
رضانى على التعيين شارع حكيم ايجاب ايدر مى؟ سفرده بولنه بيلور ك اوفاق
مشقتلر حسييله بنده لرندن رمضان كوندولرينى تاخير ايدر شارع حكيم
— كوندوزلرى هفته لر آيلر قدر دوام ايدر يرلرده رضانى البته ايجاب
ايتمز. اوفاق عندى اعتبار ايتدكدن صوك ك بيوك عندى اهمال ايتمك

— نيسير قاعده سنه بنا قىلنمىش اسلاميت شائنه هيچ بر وقت مناسب اولماز .
جزئى راحتىرك ويره بيلور سفر روزهسى حقتده "يريد الله بكم اليسر ولا
يريد بكم العسر" ديمىش قران كريم — كلى ضررلى محقق روزهي البته
فرض ايتمز . امتلرينى وصالدن، يعنى آراده كلور بر تون ده امساكدن شدتله
نهي ايتمىش رسول كريم — كوندوزلى طوتاش كوندوده، افقارندن ياقتىلىق
بتمز يرلرده رمضانى على التعيين البته تكليف ايتمز .

بوگا كوره اولسه كرك، قران كريم "شهر رمضان الذى انزل فيه القران
هدى للناس وبينات من الهدى والفرقان" آيت كريمهسى صوگنده "فصومه"
كبي هم عمومىتى هم تعيينى افاده ايدر خطاب بدلنده "فمن شهد منكم الشهر
فليصمه" كبي، معتدل كوندوزلى معتدل آيلرى وار يرلرده عمر ايدر انسانلره
خصوص خطابي اختيار ايتمىش اولسه كرك .

شهر — همه انسانيت طرفندن قبول قىلنمىش عرف عمومى ده اونوز كوندوز
اونوز كيچه دن عبارت ايسه، قمر ك بر دوره سنه اونوز كوندوزى اونوز كيچهسى
وار يرلرده شهود شير ممكن اولوب، كوندوزلى كيچهلىرى اوزون يرلرده
شهود شير ممكن اولماز .

شهود شهر — باش كوزيله قمرى كورمككن عبارت دگل، بلكه هر
آيده اونوز كوندوزى اونوز كيچهسى وار يرده حاضر اولمق يعنى اقامت
ايتمككن عبارتدر .

اهل تفسيرك رآينه كوره، شهود — سفر مقابليدر . شو تقديرده قران
كريم سفره دائر رخصتى اوچ دفعه ذكر ايتمىش اولور . ايكي آيت كريمه ده
ايكي دفعه ذكر ايتدككن صوگ اوچنچى دفعه "فمن شيد" عباره سيلده ذكر
ايتمك فائدهسى تكرر اولور، قران كريمك بلاغت اعجاز يه سنه دگل، بلكه
بلاغت عربيه سنه ده اصلاً مناسب اولماز . بوگا علاوه، شهود — سفر مقابلى
قىلنور ايسه، او تقديرده "الشهر" ظرف زمانى اولوب، تقدير "فى" البته
مطلوب دگل استغراقى افاده ايتسه كرك . لكن استغراق بالاجماع مطلوب دگلدر .

شؤلاد كوزۇپىسى

www.ewlat.org

www.uyghurkitap.com

زیرا صومك وجوبی ایچون شهرک تمامنده اقامت لازم دگل. نه قدر اقامت ایدر ایسه، او کونلری صوم واجب اولور.

بنائاً علیه، شیودی سفره مقابل ایتمک هیچ بر صورتله جائز اولماسه کرك. بلکه بزم تفسیرمزه حمل ایتمک البته ضرور اولسه کرك. قران کریمک بلاغت اعجازیه سنه خلل ویرمه مک چیتیلده ضرور اولور. «وكلوا واشربوا حتى يتبين لكم الخيط الابيض من الخيط الاسود من الفجر ثم اتوا الصيام الى الليل» آیت کریمه سینی حکمدن اسقاط ایتمه مک ضرور تیلده ضرور اولور. «فمن شقده» خطابی بر یوزنده وار برارک عمومته نسبتله خطاب اولسه ایدی، شو آیت کریمه البته حکمدن ساقط اولور ایدی. بالاجماع ثابت بر حکمی ابطال ایتمه مک ایچونده بزم تفسیرمزه حمل ایتمک لازم اولور. زیرا بر قاچ کون اقامت صوکنده سفر ایده چک انسانلره اقامت کونلرینک روزه سی بالاجماع واجبدر. شیود — سفر مقابلی اولور ایسه، «فمن شقده منکم الشهر» ترکیبی، شهرک تمامنده اقامتی افاده قیلوب، بر قاچ کون اقامت صوکنده سفر قیلاجق انسانلره اقامت کونلرنده صومک عدم وجوبنه دلالت ایدر.

ایاماً معدودات. آیت کریمه سیله «فمن شقده منکم الشهر فلیصمه» آیت کریمه لری حقنده بنم فکرم اصابت شرفنه شاید نائل اولمشدر. زیرا بنم فکرمه کوره، قران کریمک احاطه سی بلاغتی دها زیاده اولور. ائک اوفاق ائک آسان عذرلری بیوک اهتمامله اوچ دفعه ذکر ایدوب، ائک بیوک عذرلری ائک میچ حاللری اهماال ایتمک کبی مناسبتسنزلکدن هم قران کریم هم شریعت اسلامیه پاک قالور.

شو کتابک ابتداسندن شورایه قدر علمی مسئله لره. متعدد حدیثلره، متعدد هم میچ آیت کریمه لره دائر سرد قیلنمش ملاحظه لر ایندی بزه، اولد قجه کیلک میدان آچمش اولسه کرك. روزه حقنده فکرمزی حریتله تأسیس ایتمک ایچون ایندی گوزل زمین حاضرلنمش، تمام اولمش اولسه کرك.

شو كتابدن اصل مقصد — اوزون كونلرده، مشقتلى حاللرده روزە
مسئله سيدر. ديگر مسئله لارك بر قدرى مقدمه اولمق صفتيله، لکن اكثرى
ميدان آچمق، زمين حاضر لهك ملاحظه سيله سرد قيلنمش ايدى.

شو كتابده بز دگل، بايتاق مسئله لرده اهل علمك فكر لريله بز اوز
ملاحظه لرمزى وزن ايتدك. كفه راجه بزم طر قده فالمش كى اولدى.
هر مسئله ده، على الخصوص قران كريمك آيت كريمه لرى جقنده فكر ميدانى
غاييت كيك غاييت واسع ايمش بز بونى كوردك كوستردك.
فاستبقوا الخيرات!

مسابقه ميداننه الليك حر بنده لرينى قران كريمك دعوتى عموميدر.
بنده دعوتنه اجابت ايتدم. اللر آياقلىر تقليد قيودلرندن تاميله بوش
ايدى. “زاد — راحله” اولمق اوزره احسان قيلنمش استطاعت — عقل،
دماغ، قلب سلامتلى حاضر ايدى. حرم حقيقتنه ايصال ايدر سبيل — شارع
كريمك الك بيوك تايميناتيله — امن وامانى حائز ايدى، اولا بيلور خطر لارك
هر برندن مأمون ايدى. طريق هدايت — قران كريمك بيناتيله، كتاب الله
نوريله تنوير قيلنمش، اسلاميت منار لرى خيابان آغاچلرى كى يولك هر
طرفنده هر يرده طوتاش، غاييت گوزل طرزده ركز قيلنمش ايدى. يولچيلرك
جانلرينه قوت، كوكلرينه نشاط و يرور باغ باغچهلر، ياشيل اوتلر، آفان
صولز، كيك يرلر، بيوك طاغلىر، جنت نسيمى كى غاييت گوزل هوا — حریت
هواسى يولچيلرى حركنه تشويق ايدر ايدى. بيت حقيقتى قصد قيلوب، حرم
الئى به توجه ايدى حركم قران كريم — دليل اولاجق ايدى.

بونى كوردك ده رغبت ايتدك. حاضر لندك، آغر يوكلىرى يراقدىق. ائزده
مقدس مصحف، كوكلمزده قران كريم. مذهب شعارلرينى روايت لباسلرينى
تاميله خلق ايتدك. سنن نبويه ردالرينى بوركندك. احرام هيئتيله احترام
راحله سنه مستوى اولدىق. بيت حقيقتى طواف هم زيارت قصديله، صفا هم
مروت مسعالرنده شئى ايدر م عزميله، عرفات ميداننده رحمت طاعنده قرار م

صوڭنىڭ، مشعر حرام اوڭنىڭ حقيقتىدا اجتماع ايدوب، منى وادىلىرىدە ئىمىنە لىرىمى بولورم آرزوسىلە، تلىبە او قودق دە قىلە حقيقتە باقوب ھىدايت يولنە سلوك ايتىدك. قران كرىمىڭ بىوك مساعده سندن استفادە قىلوب "لىس علىكم جناح ان تبتغوا فضلا من ربكم!" خطا يىلە دە عمل ايتىدك.

روزە آيت كرىمە لىرى.

اسلامىتىڭ ايمان، صلات، زكات كىبى اڭ بىوك ركنلىرى قران كرىم دە محصور دگل قدر متعدد آيتلر دە ذكر قىلىنىش ايسە دە، اور ركنلر كىبى اهمىتى بىوك صوم، نەدندىر، قران كرىم دە او قدر كىرتلە ذكر قىلىنماش. درست، بر دفعە الاحزاب سورە سندن "ان المسلمين والمسلمات آيت كرىمە سندن "والصائمین والصابرات — اعد الله لهم مغفرة واجراً عظيماً" بشارت الیه سىلە روزەي منح ایتىمىش. ھە دە "واستعينوا بالصبر والصلاة" — "انما يوفى الصابرون اجرهم بغير حساب" كىبى آيت كرىمە لىرى عمومىتى تحتە صوم البتە داخل اولمشدر. لىكن رمضان روزەسى على التعيين يالگىز بقرە سورە سندن او مشىور ايكى آيت كرىمە دە ذكر قىلىنوب، قران كرىمىڭ دىگر آيت كرىمە لىرىنە ذكر قىلىنماش.

خىرانىڭ حسناتىڭ ھىر بىرىنە اڭ بىوك اھتىمالە متعدد آيتلر دە ترغىب ايدىر قران كرىم اسلامىتىڭ ركنلر ندىن بىرى حقنى، نەدندىر، يالگىز بر دفعە امر، بر دفعە بشارت ومدخل اكنفا ایتىمىش. بونىڭ البتە بر حكمتى واردر. اوڭلىكى امتلىرىڭ حسناتلىرىنى خىراتلىرىنى صابار ايكىن، قران كرىم ھىچ بر ىردە روزەي ذكر ایتىمەش. قىامت دە شقىللىرىڭ لسانلر ندى شقىللىگىڭ سىبىلرىنى حكایت ايدىر ايكىن ھىچ بر ىردە روزە سىزلىگى سبب كىبى كوستر مەش.

قران كرىم دە شو ايكى نكتەي بن دقتلە ملاحظە ایتىم. او نكتە لىرىڭ وچىللىرى بىڭا يقىنى صورتە ظاھر اولمادى. لىكن ھىر حال دە روزە دە وار اھمىتىڭ ناقصلگىنن اولماسە كرىك. زىرا اسلامىت بنا سندن ركن اولمق كىبى

اهمیت نهایت بیهوده اهمیتند. بنم نظر مده او نکتہ لڑک و جیلری باشقہ برشیدر :
روزہ — طعامی شرابی حاجت طبیعیہی ترک ایتیک معناسیلہ — مقصود
بالذات دگل، بلکه مقصود بالذات اولان مقصدک شرعی وسیلہ سیدر.
شارع حکیمک نظرندہ مقصود بالذات اولان مقصد — ارادہی تریبہ،
اخلاقی تندیب، هیئت اجتماعیہ حاللرینی اصلاح وظیفہ لریدر. شو حقیقت
یوقاریده بر قدر ایضاح هم اثبات قیلنمش ایدی.

او اڭ مهم وظیفہ لره متعدد آیت کریمہ لرده امر، ثنا، بشارت، بیان
عاقبت کبی اسلوبلره دعوتک ترغیبک قرآن کریمده کثرتیلہ اکتفا یوزندن
اولسه کرک، وسیلہ حکمنده اعتبار قیلنور روزہ حقندہ قرآن کریمده بر
ایکی دفعه دن زیاده تکراره حاجت فالمامشدر. او لگی امتلرک حسناتلری
خیراتلری تعداد قیلنور ایکن، بوکا کوره روزہ لری ذکر قیلنماش اولسه
کرک. زیرا حسناتلر تعداد قیلنور ایکن یالکتر مقاصد تعداد قیلنور. بوکا
کوره اولسه کرک، قیامتده شقیلرک لسانلرندن شقیلک سببلرینی حکایت ایدر
ایکن، روزہ سزلگی سبب اولمق صفتیلہ حکایت ایتمه مش. زیرا شقیلک
بدبختلک وسیلہ انتفاسیلہ اولماز، بلکه غایه هم مقصد انتفاسیلہ اولور.

بنم فکرمه خطور ایدر، معقول کورنور توجیه شودر. بونی بوراده
قطعیت دعواسیلہ دگل، بلکه احتمال صفتیلہ یازدم. قطعیتی دعوی ایتمه یورم،
لکن قرآن کریمک دورت بش آیت کریمہ سی بنم توجیهی تاید ایدر
دیه بیلورم:

(۱) احرام سوکنده ممنوع اولور شیلرک برینه ارتکاب ایتمش محرملره جزا
یا کفارہ اولمق صفتیلہ، "فدیة من صیام اوصدقة اونسک" آیت کریمہ سنده
روزہ الزام قیلنمش.

(۲) اللہک اسمیلہ عقد قیلنور یمینلردن برینک حرمتنه تعدی ایتمش
آدملره کفارہ اولمق صفتیلہ "فمن لم یجد فصیام ثلاثة ایام. ذلك کفارة ایمانکم
اذا صلتکم" آیت کریمہ سنده اوچ کوندوز روزہ ایجاب قیلنمش.

(۳) اهلی دگل وحشی حیوانلردن برینی قتل ایتمش محرمله «او كفارة طعام مساکین او عدل ذلك صیاماً لینوق وبال امره» آیت کریمه سیله بر قاچ کون روزه تکلیف قیلنوب، «لینوق وبال امره» جمله سیله علیه سی ده بیان قیلنمش.

(۴) قصداً عمداً دگل، بلکه مساهله حسبیله احتیاطسزلق بلاسیله خطا قیلوب، انسانلردن برینی قتل ایتمش مساهلاره «فمن لم یجد فصیام شهرین متتابعین» آیت کریمه سنده طوتاش ایکی آی روزه تعیین قیلنمش.

(۵) آنالقی حرمتنه زوجه لك حقوقنه تعدی قیلوب، خانولرندن ظهار ایتمش ارلره مجادله سورهنده «فمن لم یجد فصیام شهرین متتابعین من قبل ان یتماسا» آیت کریمه سنده طوتاش ایکی آی روزه جزا اولمق صورتیله تعیین قیلنمش. شو بش صورتک هر برنده حریتی اراده پی سوء استعمال جنایتی وارد: خطا صورتنده احتیاطسزلق بلاسیله، دیگر صورتلرده قصد هم اراده سائقه سیله. احرام یا یمین حرمتنه تعدی صورتنده ایکی اوچ کون، اما دیگر انسانلرک حقوقلرینه تعدی صورتنده طوتاش ایکی آی روزه ایجاب ایتمک — حریتی، قدرتی سوء استعمال ایدر اراده پی تربیه مقصدیله اولسه کرمک. شبنه یوق، «اوز اراده سنه حاکم اولمق» بلکه سنه انسانی عادتلنرمک حقنده صیامک البته بیوک تأثیری وارد.

شو بش آیت کریمه بزم فکرمزی تأیید ایدر ایسه، یوقاری ده احتمال اولمق صفتیله سویلنمش توجییمز ثابت اولا بیلور. یعنی: روزه بیوک مقصدلره وسیله اولمق صفتیله مشر و عذر. قران کریم او بیوک مقصدلره محصور دگل آیتلرده ترغیب ایدر؛ امر، ثنا، بشارت، بیان عاقبت کبی اسلوبلرله او مقصدلره دعوت ایدر. بوگاکوره، اهمیتی نه قدر بیوک ایسه ده، روزه حقنده قران کریمه ده یالکیز بر ایکی آیت کریمه کلمشدر.

بری بقره سورهنده «یا ایها الذین آمنوا کتب علیکم الصیام کما کتب علی الذین من قبلکم. لعلکم تتقون. ایاماً معدودات» آیت کریمه سیدر. معناسی: او لگیلره روزه نصل فرض قیلنمش ایسه، سزه ده، ای مؤمنلر،

عددی آرز بر قاچ کون روزه اویله فرض قیلندی. شاید، اتقا ایدرسز، یعنی دون شیلردن، حرام اشلردن، لائق دگل حرکتلردن صاقنه بیلیمک، اوزینی طوتا بیلیمک ملکه سنه نائل اولورسز مصلحتیله.

اؤلگی امتلرده روزه کیفیتی، روزه کونلرینک کمیته بزه امت اسلامیه، قران کریم واسطه سیله تبلیغ قیلنماش. درست، بر دفعه مریم سوره سنده «فکلی واشربی وقری عینا. فاما ترین من البشر احداً فوقلی انی ندرت للرحمان صوماً فلن اکلم الیوم انشیاً» آیت کریمه سنده اؤلگی امتلرده وار صومک بر نوعی، یعنی هیچ بر انسانله سویلشمه مک صومی حکایت قیلنمش. ده بر دفعه زکریا علیه السلام حقنده «قال آیتک ان لا تکلم الناس ثلاثه ایام الارمزاً» آیت کریمه سنده انسانله سویلشمه مک صومی یحیی علیه السلام ولادتیله بشارت نعمتنه شکر اولمق یولنده حکایت قیلنمش. لکن سویلشمه مک صومی «کما کتب علی الذین من قبلکم» آیت کریمه سنده البته مراد دگلدر. زیرا تشبیه قطعی صورته باطل اولور ایدی.

قران کریمده ایکی سوره سنده اینمش «وواعدنا موسی ثلاثین لیلته واتمناها بعشر فتم میقات ربه اربعین لیلته» آیت کریمه سنک حکایت قیلنمش میقات — روزه ایچون تعیین قیلنمش میقات اولاماز. زیرا کونلری تاریخ اصولیله حسابده لغت عرب عرفنده لیلته ذکر قیلنور ایسه ده، عرف قرانده روزه زمانی کونلر ایله حساب قیلنور. «فصیام ثلاثة ایام فی الحج وسبعة اذا رجعتم» — «قال آیتک ان لا تکلم الناس ثلاثة ایام الارمزاً» کبی. بوکا علاوه، اوقرق کیچه موسی علیه السلام امتلرینه دگل، بلکه یالکز اوزینه وعد قیلنمش کیچه لردر. بونکله اؤلگی امتلره فرض قیلنمش روزه کونلرینک عددی بیان قیلنمش اولاماز.

بزه اؤلگی امتلرده وار روزه کیفیتی، روزه کونلرینک عددی معلوم دگل ایسه نورو کما کتب» ترکیبندن مفهوم تشبیه یالکز فرضیتده تشبیه اولور. باخود روزه برکه سیله حاصل اولا بیلور مصلحتده. یعنی روزه — انسانلره

عقوبت اولمق ایچون، یا وجودلرینه قوّتلرینه ضعیفک ویرمک ایچون فرض قیلنماش، بلکه اراده لرینه مالکیت ملکه لرینی انسانلره ویرمک مصلحتی ایچون فرض قیلنمش. «لعلکم تتقون» جملہسی بوگا اشارہدر. زیرا اتقا — تقوی — انسانی فساددن، بیہودہ حرکتلردن منع ایدر ملکہدن عبارتدر.

اؤلگی امتلرک هر برنده روزه وار ایدی. سیاوی شریعتلرنده اینمک چیتیل، اؤلگی امتلرکده روزه لری البته مهم بر مصلحت ملاحظہ سیله مشروع ایدی.

اکن هر دین، شو کونگی اسلامیت دینی کبی، غالبلرک غولوری جاهلرک راهبلرک قلندرلرک جاهلانہ اک سیاه تشددلری شوملقیل، اصلده وار ساده لگی، طبیعی گوزللگی یوغالتمشدر، یویہشدر.

شویله حالک تاثیریلہ اولسه کرک، اؤلگی دینلرده روزه عقوبت کبی تلقی قیلنوب، یا معبودلرک غضبلرینی تسکین ایچون، یابدنک وجودک قوّتلرینی شیوتلرینی کسر اینمک ضعیفلتمک ایچون، یاخود اؤلگی بابالرک باشلرینه کلمش بیوک مصیبتک، یا الدن کتمش عزتک ماتمی اولمق ایچون، بر فاچ کون روزه عبادت یا عادت کبی اعتبار قیلنه کلمشدر. روزه — معبودلرک قیرنده روحک اسارتنه، یاخود اوہام قارا کلقلرنده روحک مؤبد صورتده محبوسیتنه علامت کبی بر عقوبت اولمق صفتیل انسانلرک ذمہ لرینه یوکلمش آغریوک اولا کلمشدر.

بز، اهل اسلام، شکر ایدرز: معبودلرک قیرلری پنجه سنہ اسارتدن اسلامیت برکه سیله قوتولوق، اوہام قارا کلقلرنک محبوسیتدن قران کریم نوریلہ نجات بولوق. اسلامیت روزهسی — روحک اسارتنه علامت دگل، بلکه اراده سنہ اختیارینه انسانک مالکیتی؛ اراده سنک اختیارکده دیگر همه قوّتلرینه ریاستیدر. اسلامیت روزهسی — یهود روزهسی کبی — اؤلگی بابالرک باشلرینه کلمش ذلتک مصیبتک، یاخود الدن کتمش عزتک ماتمی دگل، بلکه شیوتلرینه هوالرینه همه قوّتلرینه روحک غالبیتیدر، عزتیدر.

اسلامیت روزەسى — بدنڭ وجودڭ قوتلرینی شتوتلرینی ضعيفلتمك كسر ايتمك ايچون دگل، بلكه انسانڭ ارادهسنه اختيارينه قوت ويرمك، رياست غالبيت ملكهسنه انسانى عادتلىندىرمك. ايچوندىر. ھواسى قوى ايكن، اشتىياسى مىلى تام ايكن، انسان اوزينڭ ھواسنه اشتىاسنه غلبه ايدە بىلنور ايسە، اشته اويلە انسان — انسان اولور. حسن اخلاقڭ اساسى دە، انسانيتڭ شرفى دە شودر. يوقسە، ضعيف قالىش ھواسنە، صىنمىش بتمىش شتوتلرینە غلبە ايتمك — غالبيت دگل، بلكە مغلوبىندىر. اسلامیت روحنە، تعلیماتنە اصلاً موافق اولماز جىبانلقدر.

«ایاماً معدودات» شو آیت کریمەدە كونلرڭ مېمىلگى حقدنە فکرمزى يوفارى دە بیان ايتدك. بزه كوره كونلرڭ مېمىلگى «شېر رمضان» آیت کریمەسىلە بیان ھم تفسیر قىلنماش. شو فکرمزى بر قدر اثبات ایتىش كېى اولدق. كوندوزلرى كېچەلرى اعتدالدىن، ھفتەلرى آيلرى انتظامدىن خارج بىرلرى خطاب قرآنڭ احاطە ایتمەسىچون: «ایاماً معدودات» آیت کریمەسىنى على الاجمال برامق، لازىمىر ديدك. اويلە بىرلردە ضرورى صورتدە رمضانڭ خصوصیتی البته ساقط اولور سوزىنى سويلەدك.

ايندى بورادە بر فرضى مسئلە بیان قىلايىق: بارد منطقەدە، قطبلرڭ يا اوزندە يا جوارندە اهل اسلام توطن ایتىش. كوندوزلرى اوچ دورت آيدىن يدى سگىز آى قدر ممتد اولور او بىرلردە رمضان روزەسى ياخود مطلق روزە فرض اولورمى؟

شو فرضى مسئلە، جوابى يوق اوچ مسئلەدن برى اولمق صفتیلە، «مسائل ثلاث لا جواب لھا» عنوانى تحتندە معرفت نامە، جتان نما كىبى كىتابلردە نقل قىلنمىشدر. شو ساعت كىتبخانەدە معرفت نامە يوق. او اوچ مسئلەدن دېگەر ايكىسى خاطرمدە قالماش. لکن «مكەدن باشقە یردە ھمە جېتى قېلە اولما بىلنور بىر بولنور ايسە، خاتونم طلاق!» «مسئلەسى، ياخود اڭ طوغرى تعبير،

ئۇلار كۆرۈنمىسى
جماعتى اولسە كرك.

بکا قالسه، بونک کبی بر مسئلهده هیج بر اهمیت رائجسی بولنه‌ماز:
قطعی حقیقتلری نادانلیغله انکاری اوستنه، نکاح کبی مقدس محترم حقک
عصمتنه حماقتیله هجوم ایدر حر یفلرک اوزلرینه‌ده سوزلرینه‌ده التفات ایتمه‌یوب،
سوزلرینی الغا ایتمک عملدن اسقاط ایتمک البته لازمدر.

قران حکیمک اویله حر یفلر حقنده حکمی البته شودر:

«ولو يعجل الله للناس الشر استعجالهم بالخير لقضى اليهم اجلهم. فنذر
الذين لا يرجون لقاءنا في طغيانهم يعمهون.» یونس.

یعنی: خیرلرینه عجله ایدر لر ایکن مطلوبلرینی تعجیل ایدر
الله — اوزلرینک ضررلرینه حرکت ایدر انسانلره موافقت ایتسه ایدی،
اوانسانلر البته خراب اولور ایدی. طغیان ایتمش اویله حر یفلری بزیراقورز.
سوزینه‌ده اوزینه‌ده اعتبار یوقدر.

«ولو اتبع الحق اواءهم لفسدت السماوات والارض.» یعنی حقیقت،
عدالت انسانلرک هوالرینه خدمت ایتسه ایدی، کوکلر بر لر خراب اولور
ایدی. حق مطلق اولان شریعت اسلامیه نادانلرک حماقتنه البته هیج بر وقت
تبعیت ایتمز. حقیقتی انکار یولنده سویلنور یمینلره تعلیللره البته قیمت ویرمز.
بوکا کوره — مکه‌دن باشقه یرده همه جیتی قبله اولا بیلور یر بولنور ایسه،
خاتونم طلاق! — سوزی — فائلک دماغی کبی باطل اولور، بلاعمل فالور.
باطل دماغدن چینمیش سوز البته باطل اولور.

اوچنچی مسئله قطبلرده جوارنده روزه مسئلهسی البته غایت میمدر. لکن
جوابی بولنماز قدر مشکل دگلدر. قران کریمک نص صریحنه کوره، او یرلرده
روزه هیج بر وقت فرض دگلدر. زیرا روزه یالسکز معدود ایامده، یعنی
تفاوتلری یوق کبی معتدل، عددی آز کوندوزلرده فرض قیلنیشدر. سنه‌سی
بر کوندوز بر کیچه‌دن عبارت قطبلرده، یاخود کوندوزلری کیچه‌لری هفته‌لر
آیلر قدر دوام ایدر بارد منطقه‌لرده «ایام معدوده» بولنماق جیتیل، او یرلرده
اقامت ایدر انسانلر صومک فرضیتی خطابندن، مکان‌ده وار بر خصوصیت

اقتضاسیله البته استثنای قیلنمش اولور. بر هفته بر آی قیبر زمان صوسز آش سز قالمق البته انسان ایچون ممکن دگلدر. ایکی اوچ کون آچ قالمق ده انسانک طاقتی خار جنده در. اشته شو طبیعی ضرورت حکمیله استثنای قیلنور انسانلری قران کریم اوزینک معجز نظمیلده استثنای ایتمشدر.

بزه کوزه «ایناماً معدودات» آیت کریمه سی غایت واضح صورتده شو حقیقتی افاده ایدر. «وکلوا واشربوا حتی یتبین لکم الخیط الابیض من الخیط الاسود من الفجر، ثم اتموا الصیام الی اللیل» نظم جلیلی ایسه، اولای بیلور اشتباهلری بتون بتونه تمامیله دفع ایدر. زیرا کوندوزلری هفته لر آیلر قدر ممتد اولور پرلرده خیط ابيض، خیط اسود، فجر، لیل، اتمام صیام کبی خطاب بولنه بیلورمی؟ شیبه یوق، شو خطاب — کوندوزلری کیچه لری بری آرفاسندن دیگری علی العاده کلور کیدر براره مخصوص خطابدر.

تیسیر مصلحتیله، معتدل کونلرک عددینی تقلیل ایتمش شریعت اسلامیه اوزون کونلرده انسانک طاقتندن طیش آچلغی صوسزلغی هیچ بر صورتله البته تکلیف ایتمز. او قدر آچلق او قدر صوسزلق انسان ایچون نه عبادت اولور، نه تربیه وسیله سی اولور. اسلامیت روحندن خیبر انسان نظرنده شو حقیقت البته بر بینه کیدر.

قران کریمک نظم معجزی ارشادیله، بن آیت صیامدن منطقه بارده ی استثنای فکرینه کلدیم. ایکی آیتدن برینی فائده سز ایتمه مک لزومی، او آیتلرده وار کلمه لری جمله لری ترکیبی لغو ایتمه مک ضرورتی بنی شو فکره سوق ایتدی.

قران کریمک نظم معجزینه قطعی صورتده موافق شو فکر — «تقدیر» صولیله مسئله یی حل ایتمش کبی اولمقدن دها زیاده معقول اولسه کرک. زیرا تقدیر اصولی قران کریمک حدیث رسولک داللتیله ثابت اولای بیلور طریق دگلدر. بوکا علاوه، مطرد بر انتظامی یوقلغنه کوره، تقدیر اصولی هیچ بر نه اولای صورتله شریعت اسلامیه نظرنده مقبول اولای بیلور اصول اولاماز. شارع نظرنده

مقبول اولاييلور مقدار — طبيعى هم عمومى صورتده تحديد قىلنه بيلور مقداردر. يوقسه، هر آدمك اختياريله ياخود هواسيله تحديد قىلنور مقدار — عبادت كى شيلرده البته معتبر اولماز.

موقعك اقتضاسيله، هواسنك اقليمك صيام كى شرعى تدبيرلردن استغناسيله، طبيعى هم ضرورى صورتده استثنا قىلنمش، يعنى فى الاصل خطابك عموميتى تحتنه داخل اولماش يرلرى تقدير كى عندى حيله لر تكلفاتيله خطابك عموميتى تحتنه صومق — يگى باشدن بر شريعت وضع ايتيك كى حركت اولور. موقعك اقتضاسيله او يرلر مستثنادر ديدم. زيرا قطبلرده جوارنده كوندوزلر كچهلر — آيلر قدر ممتد اولوب، "من الفجر الى الليل" صيام البته متصور اولماز.

هوا هم اقليمك تاثيريله صيام كى شرعى تدبيرلردن مستغنى اولمش اولسه كرك ديدم. يعنى بارد منطقه لرك صاوق اقليملرندده هوالرندده عمر ايدر انسانلرك اراده لرينى اخلاقلرينى صيام كى شرعى تدبيرله تربيه يه حاجت يوقلغنه كوره، شارع او يرلرده عمر ايدر انسانلره صيامى عبادت اولمق صفتيله تكليف ايتمه مش اولسه كرك.

ايكى دن برده، يعنى بارد منطقه يي استثنا اختياريله، تقدير حيله سيله عملده، فرض ايده يك، بنى تخير ايده چك اولسه لار، بن البته اولگى شقى اختيار ايدر ايدم. قران كريمك نظم كريمه موافق، هم اسلاميت مقصدلرينه قاعده لرينه تاميله مناسب بر فكر البته اصلى اساسى يوق بر حيله دن هر حالده گوزل اولور.

تقدير حيله سنه ارتكاب ايده چك فقيه — بلا تقدير عملك امتناعنه البته قائل اولاجق. بلا تقدير عملك امتناعى تسليم قىلنور ايسه، بزم مطلوبوز تاميله ثابت اولور. تقدير حيله سيله عملك جوازينه دليل طلب ايتيك بزم حقمز اولوز قالور. قطعى دليل يوق ايكن، بر فعلك فرضيتى هيچ بر صورتله ثابت اولماز.

تقدیر اصولیله نماز وقتلرینی تعیین خصوصلارنده عمل مشروع ایسه ده، صیام مسئلهسی بوگنا قیاس قیلنمه ماز. ایکی آراده غایت بیوک فرق وارد. زیرا نهاده اصل دوامدر. بش اولمق شارهك برمساعده سیندر. اما روزه ده اصل عدمدر. زیرا حلال طعامی حلال شرابی تناول هر دقیقه ده هر ثانیه ده مباحدر؛ امساک — عارضی در. عارضك وجودینه ده دوامنده دلیل ضرورد. شارع طرفندن کوسترلمش حدود دائره سنده دوامی ممکن دگل ایسه، بنده اختیاریله یا هواسیله تعیین قیلنور حدود دائره سنده دوام ایدن صیام هیچ بر صورتله عبادت اولماز.

“فمن كان منكم مريضاً او على سفر فعده من ايام اخره
 شو آیت کریمه ده اَكْ اوّل آیتك معجز نظمده اعتبار لازمدر.
 سوز — انسان سوزی اولسه ایدی، سوزك ترکیبلیرینه احتمال او قدر
 اعتنا کوسترمز ایديك. بز او تقدیرده فیلسوف اسلام ابوالعلا حضرتلرینك:
 افيم اخاك بما تشاء ولا تبلى يا حارِ قلت هناك او يا حار
 غرض الفتى الاخبار عما عنده ومن الرجال بقوله سحار
 سوزینه، گوزل فلسفه سنه اقتدا ایدر ایديك. لکن سوز — معجزلگی
 اعتقاد قیلنور قران کریمك سوزی اولمق جیتیله، بزه اَكْ اوّل اوسوزك نظمده
 ترکیبینه کوز صالمق، متشابه جمله لرك فرقلرینه اعتبار ایتمك البته لازم اولسه
 كرك. یوقسه، تفسیر یولنده سویلنجهك سوزلرك قیمتی قالماز.
 هر ایکی طرفی وصف فیلوب، “فمن كان منكم مريضاً او مسافراً” دیمك،
 یا هر ایکی طرف ده فعل آلوب “فمن مرض منكم او سافر” کبی افاده لری
 اختیار ایتمك ممکن ایکن، اوّلگی طرف ده “فمن كان منكم مريضاً” افاده سی،
 ایکنجی طرف ده “اوعلی سفر” ترکیبی نیچون اختیار قیلنمش؟

قران کریمك عربیتنه بتون همتلرینی حصر ایتمش فاضی، کشافی کبی
 تفسیرلره مراجعت ایدر ایسهك، احکام شرعییه دلالتی محتمل همه آیتلری احاطه
 ایتمک دعواسیله تألیف قیلنمش “آیات شرعییه تفسیرلرینه” کوز سالور ایسهك،

هر شی وار، لکن مقصدہ متعلق ہیچ بر شی یوق. بویله خصوصلرده انسان اوزینک کوزیلہ اوزینک عقلیلہ قران کریمک نظم کریمنه نظر ایدر ایسه، دها گوزل اواور. بنده علی العاده شویلہ حرکت ایتدم.

بنم فکر مه کوره، یوقاری ده کوسترلمش متشابہ چهل لر آراسندن شو ترکیبی اختیار ایتمک — سفرده فعلیتی اعتبار قیلوب، مرضده احتمالله اکتفای افاده ایچون اولسه کرک.

«کان» کلمه سی بویله ترکیبلرده هم فعلیتنه هم صیورورته دلالت ایدر. شو ترکیبک عمومنه بالفعل ثابت مرض، هم روزه سببیلہ حاصل اولا بیلہ چک مرض البتہ داخلدر. یعنی مرضک هم فعلیتی عندردر، هم روزه حسبیلہ احتمالی عندردر. «علی سفر» ترکیبی لغتک افاده سنه کوره، سفرک بالفعل ثبوتنه دلالت ایدر. عندر — سفرک بالفعل تحقی اولور، صووک کله چک سفر بوکون افطارک جوازینہ سبب اولماز.

«سفرده یالکز فعلیت معتبر اولوب، مرضده هم فعلیت هم احتمال معتبر اولمق» نکته سی مختصر بر نکته ایسه ده، علوم ققیمه نظرندہ اهمیتی غایت بیوک بر نکته در.

هر تکلیف ده استطاعت، شرط اولمق صفتیلہ، معتبردر. لکن شرعی استطاعت — یالکز طبیعی استطاعت، طبیعی قدرندن عبارت دگل، بلکه بوئکلہ برابر، ممکن اولا بیلور ضررک عدم ترتبی ده شرعی استطاعت مفهومنه داخلدر.

شرعی استطاعت ده ایک شی معتبردر: (۱) انسانک سلامتلیگی، اعضالرک سلامتلیگی، قدرتک وجودی، اسبابک تحقی. (۲) ضررک، مفسده لردن برینک عدم ترتبی.

انسانک قدرتی تحتنه داخل بر فعلدن انسان ایچون ضررک ترتبی محتمل ایسه، او صورتده شرعی استطاعت بولنماز. انسانک وجودینہ یا مالنه ضرر ویره بیلور حج، مریضک سلامتلیگنه ضرر ویرور قیام، علی العاده کسبدن عملدن انسانی قطع ایدر روزه کبی شیلرک هیچ برنده شرعی استطاعت یوقدر.

شو حقیقتی، «فمن كان منكم مريضاً» افاده سندن استفاده سی جیتیله،
نکته دیدک. یوقسه، شو حقیقت — شریعت اسلامیه ده معتبر بر بینه در. هر
تکلیف ده قطعاً استطاعت معتبر در. استطاعت ده — قدرتک وجودی، اولاً بیلور
ضرورتک عدم ترتبی شرط در.

اسلامیتک قدرتینه سماحه، شارعک حکمتنه رحمت مطلقه سنه مناسب بزم
اعتقادمز شودر. بر وقت، اهل کلامک غالب لری مغرور لری «تکلیف بما لا
یطاق» جوازینه، بلکه تکلیف بالمحالک قران کریم ده ورودینه فائل ایدیلر.
ابو ایبی ایمانله تکلیف قصه سی — او غالب لریک نظرنده جوابی یوق بر حجه کبی
اعتبار فیانور ایدی. تکلیف بالمحال وقوعی، او حجه لری سایه سنه، کتب کلامیه یی
تزیین ایدر غایت دقیق بر مسئله اولوب فالمش ایدی. کلام منهدلرینه
تقلید ایتمش اصلیلر ده — اصول کتابلرینی او مسئله لرله طوتوردیلار.
شریعت اسلامیه ده تکلیف بما لا یطاق مسئله سی علمی بر مسئله اولوق
شرفنده ایرشدی.

بن اهل کلامک، هم ده کلام منهدلرینه سلوک ایدن فقیهلرک بر طرفدن
غفلت لرینه، دیگر طرفدن، ادب دائره لرینه صیغماز قدر جسارت لرینه تعجب
ایدرم.

غفلت لرینه تعجب ایدرم: زیرا «انه لن یؤمن من قومک الا من قد آمن»
کبی آیتلر حسابی یوق انسانلر حقنده کلمش ایکن، «وما اکثر الناس ولو
حرصت بمؤمنین» کبی آیت کریمه لر وار ایکن، یالکمز ابولیب قصه سنه
حیرت اللریله تمسک ایتمک نیچون ایدی؟

ادب دائره لرندن طیش جسارت لرینه تعجب ایدرم: زیرا شارع کریم
— ظالم دگل ایسه، سفیه دگل ایسه، تکلیف بما لا یطاق، تکلیف بالمحال
نصل متصور اولور؟

وجودی مېکن دگل شیلری طلب ایتمک چنون دگلمی؟ قدرتی دائره سنه
داخل دگل قفللری بنده دن طلب ایتمک ظلم دگلمی؟

ابوابك، بلکه عموم انسانلرک ایمانلری کفرلری اوزلرینک اختیارلرنه در. اوزلرینک اختیارلریله کفری اختیار ایدن انسانلری ایمانله تکلیف ایتمک — تکلیف بالمحال اولماز هدايت اولور. «سیصلى ناراً ذات لیب» وعیدی دیگر انسانلر حقنده کلپش وعید کبیر. ایمانله تکلیفی تکلیف بالمحال قیلاجق بر خصوصیت بوزاده یوقدر.

بزم اعتقادمه کوره، شارع حکیمدر، محال شیلری طلب ایتمز، رحیمدر، انسانک قدرته نسبتله آغر اشلری تکلیف ایتمز، کریمدر، ضرری وار یاخود فائدهسی یوق فعللری حمل ایتمز. فوق الطاقه عمللری تکلیف ظلمدر. فائدهسی یوق اشلری الزام عبئدر.

شریعت اسلامیهده کلپش خطابلرک هر بری — انسانلرک قدرتلرینه نسبتله آسان اشلردر، انسانلرک اوز فائتلرینه خدمت ایدر گوزل عمللردر. درست قران کریمده «یوم یکشف عن ساق ویدعون الی السجود فلا یستطیعون» کبی عقوبت تکلیفلری، — «انبئونی باسماء هولاء ان کنتم صادقین» کبی تعجیز تکلیفلری واردر. لکن اوتکلیفلر — تکلیف طلب دگل، بلکه تکلیف عقاب، تکلیف تعجیزدر. اویله تکلیفلرده عملک امتناعی لازمدر، امکانی دگل.

«فمن کان منکم مریضاً او علی سفر» آیت کریمهسنک نظم کریمندن مقصدمه فائدهسی وار بیوک بر معنی استفاده ایتدکن صوگ، ایندی شو آیتک معناسنه کله یک.

روزه — طعامی، شرابی، حاجت اولا بیلور دوا کبی شیلری ترک اولمق جهتیه — ضرر، یاخود مشقتی ایجاب ایده بیلور. ضرری دفع ایتمک واجبدر، مشقت ایسه مطلوب دگلدر. بوکا کوره، شارع کریم، مساعده هم مساعده بولیله، شوایکی صورتده، یعنی ضرری بولنه بیلور یا مشقتی وار صورتلرده روزهی دیگر کونلره تأخیر ایتمشدر. «کتب علیکم الصیام» آیت کریمهسنک

عمومندن استثناء طریقیله، یاخود شو عمومک دائیرهسینی بیان یولیله، «فمن کان منکم مریضاً او علی سفر» آیت کریمهسی اینمشدر.

شو آیت کریمهده ذکر قیلنمش مرض — انسانک وجودنده بولنه بیلور حاللرک هر برینی احاطه ایدر. سفر — انسانک وجودندن طیش حاللرک اقتضاسیله حاصل اولا بیلور مشقتلری شامل اولور.

آیت کریمهده «او» کلمهسیله تردید — داخلی هم خارجی حاللری احاطه اینتک مصلحتیله اولمشدر، یوقسه مرضده یا سفرده وار بر خصوصیت ایچون دگلدر. زیرا بر خصوصیتی اعتبار ایتدکن صوکه دها بیوک دیگر خصوصیتلری اهماال ایتک شریعت اسلامیه علویتنه شارع کریمک حکمتنه هیچ بر صورتله مناسب اولماز. بوراده دعوی قیلنور عمومیت قیاس اصولیله حاصل اولور عمومیت دگل؛ بلکه فقیهای کرام نظرنده اک مقبول «دلالت نص» اصولیله، یاخود تأثیری اعتباری دها بیوک «محصور دگل نصوص شرعیهدن استنباط قیلنمق» اصولیله حاصل اولور عمومیتدر.

شرعی دلیللردن حساب قیلنور «قیاس» مسئله لرینی علمی صورتده علی الاجمال بیان صوکنده، کلهجک صحیفه لرده شو حقیقتی انشاءالله اثبات ایدرز. «فمن کان منکم مریضاً» آیت کریمهسنده «کان» کلمهسی هم ثبوتی هم صیرورتی افاده ایدر. بوکا کوره، هم بالفعل حاضر مرض، هم روزه حسبیله حاصل اولا بیلور مرض — افطار حقنده عنر اولور.

«فمن کان منکم مریضاً» آیت کریمهسنده مرض — مطلقدر. تنده بولنه بیلور مرضلرک هر برینی شاملدر. مرض — روزه دن ضرر کوره بیلور مرض اولسهده یاخود هیچ بر صورتله ضرر کورمز مرض اولسهده هر حالده عنر اولور. زیرا مرضک عنرلگی روزه دن ضرر کورمک جهتیلرگنه دگل، بلکه ایکی مشقتی جمع ایتمهده جهتیلده مرض عنر اولور. بر مشقت بولنور ایکن، دها دیگر بر مشقتی الزام ایتمهده شریعتک هر وقت اعتبار قیلنور

بر منکله گنبدن بیدر. ان مع العصر بیدر. آیت کریمهسنک عمومته، «یریدالله بکم العسر ولا یرید بکم العسر» آیت کریمهسنک عبارته سنه داخلدر.

مرض یا سفر عندر یله رمضان کونلرینی تأخیر ایتمک — رخصت هم مسامحه طریقیله در. یوقنسه تأخیری ایجاب ایتمک طریقیله دگلدنر. والا مسامحه — مسامحه اولمقدن چیقوب، مریض ایله مسافر حقنده تشدید اولور ایدی. بوکا کوره، مسافر حال سفرده، مریض حال مرض ده روزه طوتار ایسه، جرست اولور، لکن ضرری وار، آغرلی طاقندن طیش روزه — شارع حکیمک نظرنه عبادت اولماز، بلکه، حاجت ساعتلرنده شارعک گوزل رخصتلرینی برافتمق جیتیل، معارضه مقاومه کبی بر حرکت اولور. شارع حکیمک کرمی طرفندن بذل قیلنمش فضلره عجله ایتمک انسانک، بنده لرک اڭ گوزل صفیدر.

“او علی سفر» آیت کریمه سنده سفر — مطلقدر. اوزون اولسه ده، فیصه اولسه ده، هر حال ده افطارک جوآزینه عندر اولور. سفرک سببیتی سفده بولنور مشقت اعتبار یله در. سفر روزه سنک بیوک مشقت بولنورسه، یاخود مطلوب مصلحت فائدت اولورسه، او وقت سفر روزه سی عبادت اولمق شرفندن محروم اولوب ممنوع اولور.

«عن انس: کنا مع النبی اکثرنا ظلامن یستظل بکسائه. فاما الذین صاموا فلم یعملوا شیاً. واما الذین افطروا فبعثوا الکراب وامتینوا او عاجلوا. فقال النبی ذهب المفطرون الیوم بالاجر کل». رواه البخاری.

شوصورتک روزه حسیبله مصلحتک فوننه کوزه، روزه عبادت اولمق شرفندن محروم اولوب، مقبولیت علامتی اولان اجر دن نصیب سز قالمشدر.

«وعن جابر قال کان النبی فی سفر، فرأی رجلاً ورجلاً قد ظلل علیه فقال ما هذا؟ قالوا: صائم! فقال لیس من البر الصوم فی السفر.» رواه البخاری. انسانی حال دن طایدور درجه ده بیوک مشقتی وار روزه، شارع کریمک شیادتنه کوره، عبادت دگل، بلکه گناهدر.

عصر سعادت ده اڭ بیوک غزالردن بدر غزاسیله فتح مکه غزاسی رمضان آینه طوغری کلمش ایدی. نبی کریم شارع کبیر علیه الصلاة والسلام حضرتلری

اصحاب کرام له برابر روزهي ترك ايتديلر. سکزنجي سنه ده رمضان اون ده مکه يه فتح ايتمک اميديله مدینه دن حرکت ايتدکن صوڭ، مدینه جوارنده کراخ القميم اسملى یرده نبی کریم الڭ اؤل اوزی افطار قیلوب، اصحاب کرام حضرتلرینده امر ایتدی. بوندن صوڭ روزه طوتاجق لولمش انسانلر حقنده «اولئک العصاة، اولئک العصاة!» سوزيله افطارڭ وجوبینی ده بیان ایتدی. مصلحتڭ فوتنه سبب اولاجق روزهي شارع حضرتلری اعتباردن اسقاط ایتدی. هر حال ده بیوک هم میم مصلحت اعتبار یله روزه انسانلرڭ هر برینه مکتوب اولمشدر. لکن ضرر ویرمه مک، مصلحتڭ فوتنه سبب اولماق، طاقتدن طیش مشقتی ایجاب ایتمه مک شرطلریله.

«على الذين يطيقونه فدية طعام مساکین»

روزهي طاقتله، یعنی یالکز کوچکلر زحمتله، ادا ایده بیلنلره روزه واجب دگل، بلکه روزه بدلنده فدییه واجب اولور. بوراده «یطیقونه» معناسی — کوچله زحمتله مشقتله ادا ایده بیلورلر معناسنده در.

لغت عربده اطافه، بزم لسان ده کوچ یتمک طاقت یتمک — الڭ صوڭ کوچدن عبارتدر. بن ده طاقت قالمادی دیمک — الڭ صوڭ کوچم توکندی دیمکدر. بوڭا طاقتم وار دیمک — کوچله زحمتله مشقتله، بیڭ بلا ایله اولسه ده، تحمل ایدرم دیمکدر.

طاقت کلمه سنڭ مفیومنه من حیث اللغة مشقت مفیومی داخل دگل ایسه ده، طاقت ایدرم کبی ترکیبڭ مفیومنه من حیث العرف مشقت مفیومی البته داخلدر. آسان اشلرده طاقت ایدرم ترکیبی استعمال قیلنماز.

«ربنا ولا تحملنا ما لا طاقة لنا به» آیت کریمه سیده بوڭا گوزل صورتده دلالت ایدر. زیرا بنده رب کریمدن لسان عبودیتله تخفیفی طلب ایدر ایکن، اوزینڭ هر حال ده اطاعتنه حاضرلگینی بیان ایتمک، نه قدر مشقتلی اولور ایسه ده یارب، هر امرڭی کوچم وار ایکن البته ادا ایدرم کبی سوزی

سويله مك ادب عبوديت اقتضاسيدر. بوگا كوزه، شو آيت كريمه معناسى:
صوڭ كوچمزله ادا قىلنه بيلور اشلىرى مشقتلى اولور ايسه ده ادا ايدرز،
لكن صوڭ كوچمزله ادا قىلنه ماز مشقتلى، يارب، بزه يوكلمه ديمك اولور.
بنده لرك ضعفى، اللّٰه نپايتى يوق رحمتى كرمى اقتضاسيله، شو كلامك معناسى
مشقتلى اشلىرى يارب، بزه يوكلمه ديمك اولور.

«وعلى الذين يطيقونه فدية طعام» آيت كريمه سنك تفسيرنده — اغتاك
عرفنه، قران كريمك بلاغتنه، شارع حكيمك كرمه نك مناسب تفسير شو تفسيردر.
بزم شو تفسيرمه كوره، روزه فريضة سنه نسبتله انسانلر اوچ صنف
اولور: ۱) زحمت سز، مشقت سز روزه ي ادا ايدنه بيلن صنف. شو اوڭلگى
صنفك هر برينه هر حالده روزه فرض اولور. ۲) طاقتلى وار صنف، يعنى
مشقتله كوچله ايسه ده، روزه ي ادا ايدنه بيلن صنف. شو صنف — روزه طوتار
ايسه، اختيارى. طوتماز ايسه، فديه واجب اولور. ۳) طاقتلى يوق صنف. يعنى
روزه طوتماقن عاجز، ياخود محقق صورتده ضرر كورور صنف. شو صنفن
هيچ برينه روزه متصور دگلدر، بناء عليه فديه ده واجب اولماز. زيرا فديه، قران
كريمك نظم كريمه كوره، يالكز طاقت ايدنلره ايجاب قىلنمشدر. طاقتى يوق
انسانلردن تكليف تاممىل ساقط اولور. نه روزه واجب اولور، نه فديه!
اللّٰهك رحمت الهيه مطلقه سيله، محصور دگل احسانيله، بزم شرفمه
صافلانوب قالمش تفسير شودر.

«قل ان الفضل بيد الله. يؤتیه من يشاء. والله واسع عليم. يختص برحمته
من يشاء. والله ذو الفضل العظيم.»

شو آيت كريمه ده فقيلرك مفسرلك لسانيله سويلنمش سوزلره نظر ايدر
ايسه ك، بزم تفسيرك اهميتى قيمتى تسليم هم تقدير قىلنسه كرك. اهل علمك
تحير درجه سنده اختلافلىرىنى، انك واهى وجيلرى استحسنانه نقللرىنى انسان
كورور ايسه، تعجب ايدر، تأسف ايدر، شو گوزل دگل حالك بر گوزل
فائده مى اولمق اوزره، عاقبت اوزينك فكرلرينه غايت كيك مبدانلرى آچمق
كورور، كوكلنده تثبت حسى، اقدام روحى اويانور.

اوافق، لکن «اللہک کلامی قران کریمک نظمی درست دگل، فانی بن اصلاح ایدہیم!» دعواسندن اوتانماز، فورقماز قدر جسور مغرور مفسرلر طاقنی «لا» تقدیر ایتمک جیلہ سیلہ گویا قران کریمی اصلاح قیلوب، «وعلی الذین لا یطیقونہ فذیہ طعام» کبی صحتی معلوم دگل ترکیبی اختراع ایدوب، تفسیر نامیلہ قران کریمی تحریف ایتدیلر.

تاویلک تحریفک بوندن دە بدتر بر صورتی بولنوق ممکن دگلر. عرف لساندن غافل، سوز آکلماز، کوکلندہ قران کریمک قدسیتندن معصومیتندن بر اثر گویا قالمامش، کلام روحیلہ تربیہ قیلنمش مغرور بر آدم بالاسی — قران کریم دە بر قصور بولمش دە، اوز معرفتیلہ او قصوری اصلاح ایدر!

بکا قالسه، مغرور اعرابچیلرک جسور اعلاچیلرک حاللرندن حرکتلرندن دھا آیانچ بر منظرہ بولنوق ممکن اولماسه کرک: کلیاتی جزئیاتی جلیاتی خفیاتی علیمیلہ حکمتیلہ احاطہ ایدر حکیم مطلق حضرتلرینہ — جیلک غفلتک مجسم نمونہسی مسکین آدم بالاسی لسان تعلیم ایدر، بیاندن درس ویرمیہ قیام ایدر. قران کریم دە «ان بیان الله ليو البيان» معناستندہ «قل ان هدی الله هو الیدی» آیت کریمہسی وار ایکن، کلام روحیلہ تربیہ قیلنمش بزم اعلاچیلرمز «قرانک بیانی بیان دگل، بلکه بزم بیانمز بیاندر» کبی دعوالری لسان حاللریلہ سویلہ یورلر. یوقسه، قران کریمک آیت کریمہلرینہ اعراب اختراع ایدر ایکن، فلان کلمہ زائد، فلان کلمہ محذوف، فلان کلمہ تقدیم قیلنمش، فلانی تأخیر قیلنمش کبی ائک بیعوودہ سوزلرینی او قدر جسارتلہ سویلہ مزملر ایدی. قران کریمی اصلاح دعواسندن اوتانور محشیلرک بر قدر متأدب طاقمی، تحیر بلیه سندن نصل طریقہ اولسه دە خلاص بولوق آرزوسیلہ اولسه کرک، جزئی ملاحظہ سوکندہ بطلانی معلوم اولابیلور ائک واهی وچیلرک خطالرندن غفلت ایدوب یاخود کوز یوموب، «یطیقونہ» مصدرینک همزه سینی سلب همزه سینی ایتیشلر. شو تقدیر دە «وعلی الذین یطیقونہ» — «وعلی الذین لا یطیقونہ» معناستندہ اولاجق دە اش بنه جک.

شونوجیه عندی اولمقله برابر — خطاسی غایت آچیقدر. زیرا مصدرک همزهسی سلب معناسنده اولاجق ایسه، او تقدیرده «وعلى الذین یطیقونه» ترکیبی «وعلى الذین لا یطیقونه» معناسنده اولمایوب، بلکه «وعلى الذین یزیلون طاقة الصوم» معناسنده اولمق لازم اولور. شو ترکیک معناسلغی، یاخود معناسنک بطلانی کون کبی ظاهردر. اگر همزه سلب ایچون اولسه ایدی «وعلى الذین یطیقهم» دیمک لازم اولور ایدی. «روزه طاقتلرینی ازاله ایده چک انسانلره فدیله لازمدر» معناسنه دلالت ایتدیرمک ایچون «یطیقهم» دیمک لازمدر.

«یطیقونه» ایله «یطیقهم» ترکیبلرینک فرقلرینی آکلماز قدر غافل اولدقدن صوگ، قران کریم آیتلرینی تفسیر هوسیله آغز آچماق دها معقول اولور ایدی.

«وعلى الذین یطیقونه فدیله طعام» آیت کریمه سنک تفسیرنده سویلنمش شو سوزلری بن بوراده نقل ایتدم، لیکن ضعیفلگی باطللگی معلوم سوزلرک بطلانلرینی کویستمک قصدیله دگل، زیرا جزئی ملاحظه ایله ظاهر اولاجق شیلری بیان ایتیمه حاجت یوقدر، بلکه بزم تفسیرمک خلافتنه کویستریله بیله چک تفسیرلرک قیمت علمیه لرینی مقدماً تقدیر قیلوب قویمق ایچون.

مذهبی تأید ایچون نصل ایسه ده بر دلیل بولایم غیرتیله فقیرلرک بعضلری «وعلى الذین یطیقونه فدیله طعام» آیت کریمه سنک تفسیرنده «ای یدرکون العدة من المرضی والمسافرین ولا یصومون فیها فدیله زائده جزاء تأخیر الصوم» دیمشله.

قران کریمک آیت کریمه لری «آیات بینات» اولمایوب، بلکه آدم آکلماز «الغاز» اولسه ایدی، همده تعجیل قیلنماش «فعدة من ایام آخره» خطابنده تأخیر مساهلهسی متصور اولسه ایدی، یاخود اسلامیت هر حالده مواخذنه اساسنه ینا فیلنمش اولسه ایدی، فکرسز ملاحظه سز سویلنور بویله هوائی تفسیرلرک هر بری، احتمال، قبول قیلنه بیلور ایدی.

اهل علمك اكثرى " وعلى الذين يطيقونه فدية طعام مساكين آيت كريمهسى " فمن شهد منكم الشجر فليصمه آيت كريمهسى له نسخ قيلندمشدر ديديلر. شوسوز، بلاشيشه، اولگى اوچ سوزدن گوزلدر، لکن، بنم نظرمده، اصابتدن اوزاقدر. بر فاچ چهندن:

(۱) شو آيتك منسوخلى تقديرنده " يطيقونه " جملهسى " يقندرون عليه " معناسنده اولاجق. لکن بويله اولور ايسه، " وعلى الذين يطيقونه فدية طعام آيت كريمهسنگ تركيبنده هيچ بر ارتباط قالماق لازم اولور. زيزا روزيه اقتدار هيچ بر صورته روزه سقوظنه، روزه بدلنده فديه وجوبنه سبب اولاماز. يعنى صله تماميله لغو اولور، عقد وضع ايله عقد حمل آراسنده تنافر كى بر حال حاصل اولوب، قران كريمك بلاغت معنويهسنه بيوك خلل كلمش اولور. شو وجه يالگىز اوزى جمهورك سوزينى اساسندن ابطالده كافي اولسه كرك.

(۲) نسخ هر وقت — خطابدن قصد قيلنمش حكم اوزرينه طارى اولور. بوراده حكم — روزه وجوبندن بر سبب مناسبتيله استثنا قيلندقدن صوگ ايجاب قيلنمش فديه وجوبيدر. اگرده آيت كريمه نسخ قيلنه جق ايسه، شو فديه وجوبى نسخ قيلنوب، روزه وجوبندن استثنا قيلنمش انسانلره هم روزه هم فديه واجب اولماق لازم اولوب قالور. اولده اقتدار علاوه سيله استثنا نه قدر مناسب اولمامش اولسه، شمى فديهى نسخ ايتمك حادثهسى ده اوقدر مناسب دگنر.

(۳) " يا ايها الذين آمنوا كتب عليكم الصيام " كى قطعيتى فرضيتى اگ مؤك صورتده افاده ايدر آيت كريمه ايله نسخ قيلنمامش " وعلى الذين يطيقونه فدية آيت كريمهسى " فمن شهد منكم الشجر فليصمه " آيت كريمه سيله نصل نسخ قيلنه بيلور؟ مؤك وار ايكن نسخ قيلنمامش آيت — محتمل آيتله البته نسخ قيلنه ماز.

(۴) حكمده تعارض صورتى يوق ايكن، نسخ دعواسى نصل ممكن اولور؟ صوم وجوبيله فديه وجوبى آراسنده تعارض يوقدر. كوچلرى طاقتلرى بتون هم تام انسانلره صومله برابر فديهى ايجاب ايتمك ده اوز ياده سيله مناسبدر.

۵) یر حکمی تفضیلاً بیان ایتیمک جھتیلہ بر آیت مثابہ سندنہ اولان آیتلرک —
برینی منسوخ، دیگرینی ناسخ دیمک — قران کریمده مطلوب اولان نفوذہ،
تأثیرہ، جزالتہ خلل ویرمه یورمی؟

قران کریمک خطابلرندہ قیللری اخذ ایدر ہیبت، عظمت، جزالت بولنوق
لازمدر. لکن قولالقرہ ایرشمزدن قبل نسخ قیلنمش آیتک قیللرده تأثیر ی جزالتی
قالماسه کرک. درست، شو ایکی آیت کریمده نزول جھتیلہ بر قدر فاصلہ
بولنه بیلور، لکن تلاوتده مقارنتک اھمیتی بونککلہ باطل اولماسه کرک. شو
ایکی آیت کریمده نزول جھتیلہ بر قدر فاصلہ وجودی دعوی قیلنور ایسهده،
مقدمی مؤخری تعیین مسئلهسی همان حل قیلنماش کبی قالور. بوکا کورہ،
علی التعیین برینی ناسخ، دیگرینی منسوخ دیمک — کیفی ہوائی بر سوز
کبی اولور.

ابو نعیمک مستخر جندہ، امام بیھقی حضرتلرینک سننندہ یازلمش — ان
النبی قدم المدینہ ولا عید لہم بالصیام. فکانوا یصومون ثلاثہ ایام من کل
شیر، حتی نزل رمضان، فاستکثروا ذلک و شق علیہم. فکان من یطعم مسکیناً
کل یوم ترک الصیام، ممن یطیقہ. رخص لیم فی ذلک. روایتی ثابت اولور
ایسه، “وعلی الذین یطیقونہ فدیہہ آیت کریمہسی” فھن شعد منکم الشیر
فلیضمہ آیت کریمہ سندن صوگ نازل اولمش اولوب، منسوخلق بلیہ سندن قوتولور.
شو بش و جھتک ہر بریلہ علی خدہ، ہمده ہمہ سیلہ علی الاجتماع جمپورک
سوزی اصابت شرفندن ایندراشم اولسہ کرک. اولگی اوچ رأیک معناسزلغی
قیمتسزلگی، اشتباھدن عاری اولور صورتدہ، بیان قیلنمش ایسی.

ایندی لسان تشکرلہ دعوی ایدہ بیلوروز: یوقاریدہ سویلنمش فکرمز
بلا معارض ثابت اولدی! قران کریمک آیت کریمہلری مفسرلرک اعلالیلرک
تقدیریلہ اصلاح قیلنوق نقیمہ سندن پاک قالدی. بزم الک برنجی مقصدمزده
بالکڑ شودر.

علوم اسلامیدہ رغبتلری وار طلبہلرہ، کتبخانہلری بنم کتبخانہم قدر
بای دگل محترم امام افندیلرہ، شاید مہم بر فائدہ اولور امیندیلہ، قران کریم

آيتلارندە دعوى قىلنور «نسخ» مسئله ارى حقندە علمائى اسلامك اڭ گوزل
اثرلارندە بسط قىلنمش معلوماتىن بۇرادە بر قدر نقل ايدەجك اولدم.
قران كرىم آيت كرىمەلرى حقندە لسان سلف دە استعمال قىلنور
«نسخ» كڭ بر قاچ معناسى واردىر:

(۱) نصوصك ظاهرىنى ترك ايتىك. عمومى تخصيص، مطلقى تقيد، جملى
بيان كىبى طرىقلرله. شو معنى ايله نسخ هم خبردە هم تكليف دە جارى اولور.
صحابى ابن عباس حضرتلرى «من كان يريد حرث الدنيا نؤنه منها»
آيت كرىمەسى «من كان يريد العاجلة عجلنا له فيها ما نشاء لمن نريد»
آيت كرىمەسىلە منسوخ اولمش دىنمشدر. زيرا اولگى آيتك اطلاق اىكنجى
آيت كرىمەدە ذكر قىلنمش «ما نشاء لمن نريد» قىدىلە تقيد قىلنمشدر.
«قل الانفال لله والرسول» آيت كرىمەسى، ابن عباس حضرتلردىن ثابت
روايته كوره، «واعلموا ان ما غنمتم من شىء فان لله خمسه» آيت كرىمەسىلە
نسخ قىلنمشدر. يعنى اولگى آيت كرىمەدە وار اجمال اىكنجى آيت كرىمە
تفصيليله بيان قىلنمشدر.

قران كرىمەدە وار استثنالرك هر برى، عمومى تخصيص اولمق جەتيله،
شو اصطلاح عرفندە، نسخ تسميه قىلنە بيلور.

(۲) لسان سلف دە نسخك اىكنجى معناسى بعض انسانلرك فهملرينە سبقت
ايدىر ايبامى رفع ايتىك. اصحاب كرام «وان تبدوا ما فى انفسكم او تخفوه
يحاسبكم به الله» آيت كرىمەسى «لا يكلف الله نفساً الا وسعها» آيت كرىمەسىلە
يا «ربنا لا تاخذنا ان نسينا او اخطانا» آيت كرىمەسىلە نسخ قىلندى دىدىلر.
اولگى آيت كرىمەدىن مراد دگل اىكن ايجام طرىقىلە فهم قىلنە بيلور معنائى
اىكنجى آيت كرىمە رفع ايتىمشدر.

(۳) نسخك معناسى نسخە اوامق، يا نسخە آلنقدر. فلان آيت كرىمە
فلان آيت كرىمەي نسخ ايتدى، يعنى او آيتك نسخەسى اولدى، من حيث
المعنى مراد فى كىبى اولدى ديمك اولور. وهب بن منبه حضرتلرى «ويستغفرون

لمن في الارض» آيت کریمه سی «ويستغفرون للذين آمنوا» آيت کریمه سیله
نسخ قیلنمش دیمش. یعنی ایکنجی آیت کریمه اولگی آیتک نسخه سی.
اولمش، معناری بردر.

نسخ، شو اصطلاحه کوره، نسخه آلمق معناسنه اوور. معناری متقارب
آیتلرده غالباً استعمال قیلنور.

لسان سلفی ده «نسخ» ک شو اوج معنی ده استعمالنه هم شیوعنه کوره،
بایناق آیت کریمه اره منسوخ تعبیری جائز کورلمش ایدی. سلف کرامک
عرفندن غفلت ایتمش اهل تألیف او آیتلری مشهور معناسیله منسوخ خیال
قیلوب، «ناسخ و منسوخ» کتابلرینی بازار ایکن، حسابی یوق آیت کریمه لری
مشهور معناسیله منسوخ قطارنده صایدیلار. قران کریمک علوملرینه گویا
کیک اطلاعلرینی کوسترمک آرزوسیله، قران کریمک حسابی یوق آیت
کریمه لرینی دلیل اولا بیلیمک شرفندن ایندردیله، «اشدن چیقاردیلار».
بزم فکرمزه کوره، اهل تألیفک شو حرکتلری قران کریمی ابطال کبی بر
حرکندر، کورر کوزده ضرری یوق کبی ایسه ده، بایناق بیوک برجانیتدر.
«اذ تلقونه بالسنتمک، وتقولون بافوا حکم ما ایس لکم به علم. وتحسبونه
هیناً وهو عند الله عظیم».

(نسخک ع نجی معناسی — ادله شرعیهدن بریله ثابت بر حکمی رفع
ایتمک، لغو ایتمک).

شو معنی نسخک اک مشهور معناسیدر. نسخ سوزی بلا قید ذکر قیلنور
ایسه، شو معناسی مراد اولور. اولگی معناری خصوصی بر عرق ایکن،
شو معناسی هم عمومی هم علمی بر عرفدر.

انسانلرک حیات مدنیله رینه تعلقلری جهتیه سماوی شریعتلرده قانونلرده
شو معنی ایله نسخ هم طبعیدر، هم ضروریدر. احوالک، زمانک، مکانک
اختلافلرینه تبعاً قانونلر، شریعتلر البته مختلف اولور. درست، شریعتلرک
اصول کلیه سی قواعد اساسیه سی نسخ بلیه سندن بالکلیه نجات بولا بیلور،
لکن احوالک، مکانک، زمانک خصوصیتلرینه عائد احکام فرعیه هر حالده هر

وقت منسوخ اولآ بيلور. شو نسخ يا ضرور يدر، يا خود، لا اقل، طبعيدر.
نسخك جوازي مسئله سنده اهل علمك نيائتي يوق اختلافلى بزه كوره
غاييت غريبتد.

شريعته اسلاميه منسوخ اولماز، مؤبد فالور ديمك — كتب فقيهده
يازلمش احكام فرعيه تا ابد فالور ديمك دگل. شريعت اسلاميه مؤبد بر شرع
سماويدر، لكن كتب فقيهده استخراج قيلنوب، يازلمش حكمارك هر برى
تغيير قيلنه بيلور. ايندى بونى آكلماق لازمدر.

شريعتهلى، احكام فرعيه بى نسخ مسئله سنده بنم فكرم شو ايسهده، قران
كريمك آيت كريمه لر بى نسخ مسئله سنده راييم اعتقادم بر قدر باشقهدر.
قران كريم آيتلرنده نسخ هر نه قدر ممكن ايسهده، وقوعى قطعى صورته
اثبات قيلنماشدر. بلكه منسوخلى دعوى قيلنور آيت كريمه لرك بعضلرنده
نسخ قطعاً باطلدر. منسوخلى يا بالاجماع يا بالاكثر بى قبول قيلنمش متعدد
آيت كريمه لرى شاهد قيلوب، شو دعواى انشاء الله اثبات قىلا بيلورم:

(۱) «والذين يتوفون منكم وينرون ازواجاً وصية لازواجيم متاعاً الى
الحول غير اخراج فان خر جن فلا جناح عليكم فى ما فعلن فى انفسهن من معروف.»
آيت كريمه سى جمپورك رايينه كوره «والذين يتوفون منكم وينرون ازواجاً
يتربصن بانفسهن اربعة اشهر وعشراً» آيت كريمه سيله نسخ قيلنمشدر. يعنى
اؤلگى آيت كريمه دن مستفاد «بر سنه لك عدت» ايكنجى آيت كريمه دن
مستفاد «دورت آى اون كون عدت» له نسخ قيلنمشدر.

جمپورك شو سوزى متعدد وجپلرك اقتضاسيله باطلدر:

اولا) اگر اؤلگى آيت كريمه ايكنجى آيت كريمه ايله نسخ قيلنمش
اولسه ايدى، قران كريمك آيتلرنده ترتيب باطل اولور ايدى. زيرا صوك
اينمش بر آيتى اؤل اينمش ديگر بر آيتدن مقدم يازمق مقدم اوقومق؛
باخصوص او آيتلرك ايكىسى ده بر سورده اولسه لار، البته جائز اولماز.
ئەۋلاد، پكتايت تربيى، — بر سورە آيتلرنە، نزول تربيئە موافق اولمق لازمدر.

ثانياً) اَوَّلُكِي آيَتِ كَرِيْمَه ده بر سنه لك عدت شارع طرفندن ايجاب قيلنمش اولسه ايدى، " فان خرجن فلا جناح به جملسى باطل اولور ايدى. زير ابر سنه لك عدت واجب ايسه، خروج البته ممنوع اولور. بوراده خروج، شبيه يوق، اجلك انقضاسندن قبل اولان خروجدر.

ثالثاً) شارعك تقديريله رجال طرفندن قيلنه جق وصيت آراسنده تعارض ممكن دگلدر. شارعك تقديرى عدت وظيفه سنده خاتونلر ايجون واجب اولور. لكن اعانه بولنده قيلنه جق وصيتى قبول ايتمك خاتونلرك اختيارنده. قبول ايدزلسه بر سنه قالا بيلورلر، يوقسه، مدت شرعيه انقضاسندن صوگ چيقارلار. (۴) شو آيت كريبه ده "وصية" كلمه سنده ايكي قراءت وارد: (۱) ابن كثير، نافع، ابو جعفر، يعقوب، كسائى، خلف، شعبه كبي اماملرك تلاوتلرندنه مرفوع، (۲) ابن العلاء، ابن عامر، حمزه، حفص تلاوتلرندنه منصوب.

بزم اهل تفسير شويله آيتلردن بر معنى استفاده ايدنه بيلمك ايجون تقدير اصولنه، ياخود دها طوغرى تعبير، اصلاح اصولنه على العاده سلوك ايدوب، اَوَّلُكِي قرائتى "فعليتهم وصية" تقديريله، ايكنجى قرائتى "فليوصوا وصية" تقديريله اصلاح ايدرلرده، نسخ دعولاسنه زمين حاضر ايدرلر. حال بويله كيفى تقديرلره كالمش ايسه، نسخ قيلنمش شيلر كيفى تقديرلرك اوزلرى اولور، آيت كريبه لرك منسوخيتى لازم اولماز.

بزه كوره، آيت كريبه لره، اعلاجيلرك اصلاحلرينه تقديرلرينه محتاج اولمايوب، غايت آچيق صورتده معناني افاده ايدرلر. موافقت نامنه تقدير ايدنه جك اولور ايسهك، وجوبى افاده ايدر خطابلرى تقدير ايتمه يوب، بلكه "ولهم وصية" — "وقد اوصوا وصية" كبي تقديرله قناعت ايدنه بيلورز. شو تقديرده آيت كريبه منسوخلغنه داعى فالماز.

(۲) "يا ايها النبي حرض المؤمنين على القتال. ان يكن منكم عشرون صابرون يغلبوا مائتين. وان يكن منكم مائة يغلبوا الفاً من الذين كفروا. ذلك بانيم قوم لا يفقهون" آيت كريبه سى، اوزى صوگنده بلافاصله كالمش

«الآن خفف الله عنكم وعلم ان فيكم ضعفاً. فان يكن منكم مائة صابرة يغلبوا مائتين. وان يكن منكم الف يغلبوا الفين باذن الله. والله مع الصابرين.»
آيت كريمة سيله بالاجماع منسوخ ايمش.

اولگى آيت كزيمه اون مقابلنده برك ثباتنه دلالت ايدر. ايكنجى آيت كزيمه ايكى مقابلنده برك ثباتنه دلالت ايدر. «اون مقابلنده ثبات» وجوبى — «ايكى مقابلنده ثبات» وجوبيله نسخ قيلنمش ايمش!
اهل علمك اجماع نامى ويرلمش شو رايلىرى — اك زياده تعجب قيلنور رايلىرى.

علوهمت، حمايت، نجات فضيلتلىرىنى انسانلرك قىلبلىرىنه غرس ايدوب، هر فردك، بلكه عموم انسانلرك روحلىرىنى تربيه جيتيله فوق العاده ميم، اك ميم آيت كزيمه يى نسخ ايتمك هم قران كزيمه هم امت اسلاميه يه غايت بيوك خيانت اولور دگلمى؟

صبر بركه سنده واحدك عشره يه غلبه سى قران كزيمك وعديله تايمين قيلنمش ايسه، شو وعد محقق — تاريخك قران كزيمده حكايت قيلنمش حسابى يوق شهادتلىرىله بر حقيقت مطلقه اولمق درجه سنده كلمش ايسه، نسخ ممكن اولورمى؟. ممكن اولور ايسه، نسخ ايتمكده بر معقول مصلحت بولنورمى؟

كتابته تلاوته فاصله اولمامق دلالتيله نزللىرىنده فاصله يوقلىق ظاهر آيت كزيمه لرده نسخ دعوى ايتمك — قران كزيم آيتلىرىنه جائز دگل تناقضى دعوى ايدوب، برهاني يوق برلاف، حدودى يوق برجسارت هم جنايت اولور دگلمى؟

نسخ تقديرنده، اهل اسلامك صانى حاضرلكى آز ايكن، امت اسلاميه «واحد اون مقابلنده ثبات ايده بيلور قدر» قوتى جائز اولوب، اوزلرىنك اجتيداييله اللهك نصريله امت اسلاميه اك بيوك شوكننه ايرشدىكن صوك، «واحد يالكز ايكى يه ثبات ايده بيلور قدر» ضعيفلك دركه سنه مى اينمش اولور؟ قوت يوق ^{كوتوبىسى} www.evlat.org

ايرشد کدن سوک، واحد يالکز ايکي يه می غلبه ايدر؟ حقيقت مطلقه يه شو قدر مخالف بر معنای قران کریمک حکمنه اسناد ایتک عجا مناسب اولور می؟ ایکنجی آیت کریمه ده «الآن خفف الله عنکم و علم ان فيکم ضعفاً» جمل جلیل سندن استفاده قیلنیش حصر، یعنی «يالکز شو دقیقه ده الله سزدن تخفیف ایتدی» حصری ماضی یه نسبتله می استقباله نسبتله می اولور؟ ماضی یه نسبتله حصر مفید دگلدر. زیرا خطابک نزو طندن قبل حکمک یوقلغی — عدم اصلیدر، بلا بیان معلومدر. استقباله نسبتله اولور ایسه، تخفیف — آیتک نزولی زمانه یا عصرینه مخصوص قالوب، استقبالده تخفیفک یوقلغی، «الواحد للعشره» قانونی حصرک مفهومیله ده ثابت اولور. بوکا کوره ایکنجی آیت کریمه اولگی آیت کریمه یی نسخ ایتیش اولماز، بلکه تأیید ایتیش اولور. اولگی آیتک منسوخیتی تقدیرنده مرتب اولاجق اوقدر بیوک هم متعدد مفسده لر اهل علمک سوزینی البته قطعی صورتده ابطال ايدر. اولگی آیت کریمه منسوخیتی هم ممکن دگلدر، هم مطلوب دگلدر.

ممکن دگلدر، زیرا اللہک عزت الہیہ سیله سبقت ایتیش وعد محقق هیچ بر صورتله تخلف ایدهمز. «وكان حقاً علينا نصر المؤمنين» — «کتب الله لاغلبين انا ورسلي» — «ولقد سبقت كلمتنا لعبادنا المرسلين انهم لهم المنصورون وان جندنا لهم الغالبون» کبی مؤکد فسبلرله وعد قیلنیش نصر — شو اولگی آیت کریمه ده هیچ بز وقت نسخ قیلنه ماز.

مطلوب دگلدر، زیرا ثبات، صبر، حماست روحی ویرور آیت کریمه یی نسخ ایتدرمک امتک باشنه اذ بیوک بلیه لر یاغمور کبی ایندره بیلور..... ثبات، صبر، حماست کبی فضیلتلر هر بر مقصدک هر بر عزتک اذ بیوک وسیله سیدر.

اولگی آیت کریمه، بزم یقینی قطعی اعتقادمه کوره، منسوخیتی ممتنع درجه ده محکمدر.

شو آیت کریمه مؤمنلری باشده تخریض ایتیش. سوکزه شو تخریضی

تأيید يوليله، اون مقابلنده ثبات ايدهجك صابرلرک هر برينه اللّٰهک نصريني وعد ايتمش. لکن بدايت اسلامده اهل ايمانک قلتنه، حاضرک يوقلغنه كوره، «الآن خفف الله عنكم وعلم ان فيكم ضعفاً» آيت كريمة سيله موقت صورته تخفيف قیلوب، كلهجكده اهل ايمانک عددی زائد اولاجق ساعتلرده، حاضرک تمام اولاجق وقتلرده، اون مقابلنده برك ثباتی واجب اولاجغنه مفیوم طریقیله اشارت ایتمش.

صبر ايدهجك، ثبات كوسترهجك انسانک — اوزينک اون مثلنه، يوز مثلنه، بيك مثلنه غلبه ايدهجگی تاریخی بر حقیقتدر.

«کم من فئۃ قلیله غلبت فئۃ کثیره باذن الله. والله مع الصابرين.»
انسانلرده اڭ بيوك قوّت — انسانلری خیالرینه امیدلرینه بنده ایدر درجهده بيوك ايمان قوّتیدر. تاریخده اڭ بيوك خادتهلری وجوده کنورن انسانلر — صبردن، ایمانندن باشقه قوّتلری يوق، عددلری آز افراد ایدی. اؤلگی آیت كريمة افادهسنه كوره، غلبه — صبر هم ايمان قوّتيله، شو ايکی بيوك فضیلت برکە سيله اولور. اما مغلوبیت «ذلك باتهم قوم لا يفقهون» جملهسنک بیاننه كوزه، اڭ يوقلق علم يوقلق بلیه سيله اولور. بالضروره، غلبه عزتی ایچون ایکی شی: ۱) صبر هم ايمان فضیلتی، ۲) علم حاضرلگی — لازم اولور.

تاریخ صحیفهلرنده قطعی شاهدلرله اثبات قیلنمش، همده علوم سیاسیه مسئلهلرنده اساس هم یینه اولمق صفتلریله قبول قیلنمش شو بيوك حقیقتلره گوزل اسلوبده دلالت ایدر آیت كريمة یی اوزی صوکنده بلافاصله کلمش آیت كريمة ایله منسوخ دیمک — اگرده اسلامیتک قران کریمک شأنه بيوك بر جنایت اولماسه — بر قدر تفکر ایده بیلور اهل علم آغزینه لائق اولو بیلور سوز اولماسه کرک.

اڭ هم آیت كريمةلرک تفسیرلرنده سویلنمش اویله سوزلری انسان کورر ایکن، فیلسوف اسلام ابو العلا حضرتلرینک:

اذا رجع الحصيف الى حجاه تياون بالبندهاب وازدراها
 فخذ منها بما اذاه لب ولا يغمسك جيل في صراها
 وهت اديانيم من كل وجه فيل عقل يشد بيا عراها
 اتعلم جارسات في جبال اراها قبلها سلف اراها
 بما فيه المعاشر من فساد توارى في الجوانح او وراها
 اعبرى تيوك في حديث فباع المشكلات كما اشترها
 وغايات بسطن الى امور جراها الآخرون كما جراها
 تمارى القوم في الدعوى وهبوا الى الدنيا وكلهم مراها
 ونحن ككاننا همل بجذب عراة لا نمكن من عراها
 فان الله غير ملوم فعل اذا اورى التوقود على وراها
 كى اڭ گوزل اڭ درست سوزلرينى بلا اختيار اوقور ايسه، گناهى
 اولماسه كرك.

(۳) آية السيف.

سيف آيتى قران كريمده مخصوص بر آيت دگلدر. بلکه سياستده،
 دواتى حمايهده، قوتى استعماله مساعده ايدر آيتلرڭ هر برى سيف آيتى در.
 لکن اهل علمڭ اکثرى سيف آيتى اولمق اوزره التوبه سورهنده بشنجى
 آيت کریمه ي "فاذا انسلخ الا شجر الحرم" آيت کریمه سینی تعیین ایتمشلر.
 بڭا قالسه، بقره سورهنده (۱۹۰) نجى آيت کریمه ايله صوڭ کلمش دورت
 آيت کریمه لرى مثال ایتمک دها گوزل دها مناسب اولور ایدی. زیرا او
 بش آيت کریمه ده سيفڭ موجبی، محلی، حکمتی، حدودی، زمانڭ مکانڭ سيفه
 نسبتی، نه وقت نه ایچون کیم مقابلنده سيفڭ وجوبی، عدالتی رعایه کبی
 مهم شیلرڭ هر برى بقره آیتلرنده ذکر قیلنمش. هر حالده آيت سيفی
 تعیین مسئلهسى او قدر مهم دگلدر، بلکه سيف آیتلرنده عدالت هم سياست
 وظیفه لرینی بیان یولنده کلمش "ولا تعتدوا ان الله لا يحب المعتدين" — فما

استقاموا لكم فاستقيموا لهم» — «واخر جوهم من حيث اخر جوكم» كى ارشاد لرى گوزل معناسيله آكلامق اڭ مېم بر فرىضه در.

قران كريمڭ منسوخ آيت كريمه لرىنى تېوك لىدتلە آرار اهل علم سيف آيتلريله حسابى يوق آيت كريمه لرى نسخ ايندىلر. عفو آيتلرى، صبر آيتلرى، اعراض آيتلرى، امهال آيتلرى، لين آيتلرى عموماً — سيف آيتلريله نسخ قىلنمش ايمش.

اهل علمڭ شو سوزى ده اصابت شرفنه نائل اولا بيلور سوز دگلدر. زيرا سماوى دعوتلرڭ هر برنده، سنت الهيه اولمق اوزره، اڭ اول، لين، احسان، تحمل، اقناع يوللارى استخدام قىلنور. اگر احسان يوللرى فائده و بىرهمز ايسه، اڭ صوڭ چاره اولمق اوزره، حكمت اقتضاسيله شدت طريقى عدالت يوللرى مشروع اولور.

چو دست از همه حيلتى دركست

حلالست بردن بشمشير دست.

احسان يوليله حرکت ايدر ايكن، تحمل ايدن انسان — عدالت يوليله سياست طريقيله حرکت ايدر ايسه، مدافعه ايدر، اڭ صوڭ چاره سياست اولان سيفى الله آلور.

احسان، اقناع، عدالت، سياست يوللرينڭ هر برى هر دعوت ده تا قيامت مشروعدر، هيچ برى ديگريله منسوخ اولاماز، هر برى اوزينڭ حئلنده مشروع قالور.

النحل سوره سنڭ خاتمه سنڭ دورت آيت كريمه ده قران كريمڭ ارشادينه كوره، دعوت اسلاميه اوچ مرتبه اوزينه ترتيب قىلنوب، سيف — يالكز ضرورت ساعتلرنده گنه ارتكاب قىلنور اڭ صوڭ چاره، اڭ اخير حيله اولمق صفتيله مشروع قىلنمشدر:

«ثُمَّ لَا يَدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمِ، وَالْبُوعْظَةِ الْحَسَنَةِ. وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ

أَحْسَنُ» ان ريك هو اعلم بمن ضل عن سبيله وهو اعلم بالمهتدين.

يعنى: «اللھك يولنه، اسلاميته هر انسانى اوز حالنه كوره دعوت ايت. دعوت امرنده انسانك هم زمانك اقتضاسنه حالنه كوره، حركت ايت. قلبى شبيه دن پاك انسانى دعوت ايدر ايسهك، يا حكمت ياخود موعظه حسنه طريقيه دعوت ايت.» حكمت: حقيقتى برهانيله بيان ايتيك. موعظه حسنه: حقيقتى «لم تعبد ما لا يسمع ولا يبصر ولا يغنى عنك شيئاً» كى انسانك كوكلنه قناعت ويره بيلور بيانله آكلانمقدرد. شو ايكي طريقتك هر برى كوكلى شبيه دن غرضدن پاك انسانلر حقند مفيد اولاييلور. اما شبيه فاراكلغيله، غرض عداوت مرضيله انسان شو ايكي طريقتك هيچ بريل، معتدى اولماز ايسه، اوليله انسانلر حقند «وجادلهم بالتى هي احسن» آيت كريمه سيله جدل طريقتى مشروع اولور. الك گوزل صورتده جدال: انسانك نفرتنه نكولنه يول آچماز. كيفيت ده، — قىلرند شبيه لرى وار انسانلره اوزلرينك فكرلرينى شبيه لرينى حرىتله عرض ايتيه مساعده وىروب، — شبيه لرينى آچيق آكلانور بيانله ازاله قىلوب، عناد ايدر ايسه، «فان الله يأتى بالشمس من المشرق فأت بها من المغرب» كى معاندى اسكات ايده بيلور حيله لره ده التجا ايتيك.

شو اوچ وظيفه يي ايفا ايتيش رسول — رسالت وظيفه لرينى تماميله ايفا ايتيش اولوب، همه عندرلرى قطع ايدر «بلاغ ميبين» حاصل بولنمش اولور. بوندن صوكد ده اهتدا ايتيه ينلر بولنور ايسه، رسول دعوت وظيفه سنده ديگر چاره لره التجا ايده مز. بونى بيان ايچون، قران كريم «ان ربك هو اعلم بمن ضل عن سبيله وهو اعلم بالمعتدين» بيورمشدر. يعنى: سنك وظيفه ك تمام اولدى. اهتدا ايدنلرى، ايتمه ينلرى خدايك بيلور.

شو «ادع الى سبيل ربك» آيت كريمه سى تعدى ايتيز انسانلر حقند ايدى. اما دعوت وظيفه سيله قائم داعيلره تعدى ايدر انسانلر حقند قران كريم «وان عاقبتهم فاعقبوا بمثل ما عوقبتهم به. ولئن صبرتم ليو خير للصابرين» ديمشدر.

یعنی: دینکزه طعن ایدوب، اوزکزه تعدی ایدرلر ایسه، سزده یالکیز
مثلیله مقابله ایده بیلورسز. لکن صبر ایده بیلسه کز دها گوزل اولور.
شو آیت کریمه «وفاتلوا فی سبیل الله الذین یقاتلونکم، ولا تعندوا. ان
الله لا یحب المعتدین» آیت کریمه سنک نسخه سیدر.
«واصبر. وما صبرک الا بالله. ولا تحزن علیهم، ولا تک فی ضیق مما

یکرون»

صبر ایتیمک هر انسان حقنده خیر اولوب واجب دگل ایسه ده، سنک
حقکده، یا محمد، صبر واجبدر، سن هر حالده صبر ایت، اذالرینه غم بیمه،
ایتدکلری مکرلرندن قلبکله طاراق ویرمه.

«ان الله مع الذین اتقوا. والذین هم محسنون»

الله حضرتلری الله رضاسی نامنه انتقامدن ممکن قدر صاقنور متقیلرک،
هم ده انسانلره احسان هم شفقته معامله ایدر محسنلرک معیتلرنده بولنور. اللیک
معیتنه نصرته رغبت ایدر ایسه کز، انتقامدن مقابله دن ممکن قدر صاقلا نوب،
هر حالده احسان هم شفقت اوزرنده معامله قیلکیز.

انسان قرآن کریم ده متعدد سوره لرنده شو معنی ده کلمش آیت کریمه لری
تلاوت ایدوب، افاده لرینه واقف اولور ایسه، حسابی یوق آیت کریمه لری
سیف آیتلریله نسخ ایتیمک حقنده یئکل آغزدن سویلنمش سوزلره تعجب ایدر.
قدسیتی، بشر هم جن قدرتلرندن خارج اولور درجه ده معجزلگی اعتقاد قیلنور.
قران کریمک حسابی یوق آیتلرینی او قدر بیوک جسارتله نسخ ایدر انسانلره
بر قدر استغراب کوزیله نظر ایدر. آیت کریمه لری نسخ حقنده سویلنمش
سوزلرک عمومیتله اهمیتسزلگنه قناعت حاصل ایدر.

بزه کوزه، صبر، صفح، اعراض، احسان، لین آیتلرینک هیچ بری منسوخ
دگلدر. شرفی دائره سنده عزت مرکزنده قراری تأمین قیلنمش ایکن، اسلامیت
هر وقت احسان، لین بوللرلیله حرکت ایدر. سیف آیتلری شو الک اساس
حقیقتی و نسخ ایتیمک ایچون دگل، بلکه تأیید هم تأیید ایتیمک ایچون اینمش

بجز منسوخی اجماعه یا اکثریتله دعوی قیلنور شو اوج آیت کریمه یی شاهد قیلوب، اهل نسخک سوزلرینی تامیله قطعی صورتده نسخ ایتمش کبی اولدوق. منسوخی دعوی قیلنمش دیگر آیتلرک ذکرینه ایندی حاجت فالامش کبی اولدی. بوکئا علاوه، او آیتلرک هر بزنده اهل نسخک اوزلرینک اختلافلری بولنوب، نسخ دعوی ایدنلرک هر بری آیت کریمه یی دگل بلکه اوزینک تفسیرینی نسخ ایتمش اولوب قالوز. بوندن صوگ بز منسوخ آیتلری دگل، بلکه قران کریم آیتلرنده نسخک وقوعنه دلالت ایدنه بیلور بر ایکی آیت کریمه یی تلاوت قیلوب، او آیت کریمه لرک معنالرینی بیان ایدنه یک:

۴) «ما ننسخ من آیه او ننسها نأت بخیر منها او مثلها. ألم تعلم ان الله علی کل شیء قدير. ألم تعلم ان الله له ملك السماوات والارض. وما لکم من دون الله من ولی ولا نصير. ام تريدون ان نسألوا رسولکم كما سئل موسى من قبل ومن يتبدل الکفر بالایمان فقد ضل سواء السبيل.»

بوراده اولگی آیت کریمه ده «من آیه» دن قران کریمه ده تلاوت قیلنور آیت کریمه لر اراده قیلنه مان. زیرا آیتک خاتمه سی هم ده صوگ کلمش ایکی آیت کریمه بونی ابا ایدر. بلکه نبیلردن برینک نبوتنه رسالتنه برهان اولمق صفتیه کلمش معجزه لر مراددر.

شو تقدیرده شو آیت کریمه لرک معناسی: نبیلرک نبوتنه برهان قیلنمش معجزه لردن آیتلردن برینی نسخ ایدر ایسه ک، یا تأخیر قیلوب اونوتدورور ایسه ک، افاده سی بیانی دلالتی ده اگوزل معجزه لری ایندره بیلوروز. اللیک قدرتی کیکدر، کوکلرده بیلرده وار شیلرک هر بری الله کدر. یاسزده، موسی قومی کبی، عناد یولینه رسولکزدن یوقبار معجزه لری محال شیلری طلبمی ایدنه جکسز! ایمان ایتیک لازم ایکن، بر انسان عناد ایدر ایسه، طوغری بولدن آزمش یازمش اولور.

زمانک عصرک اختلافیه عقل بشر ترقی ایدر ایسه، معجزه لر، یعنی رسالت برهانلری البته طبیعی صورتده مختلف اولور. اسکی عصرلرده صالح

ناقىسى، موسى عىساسى معجزە اولمىش ايسە، شو كون نىبى اسلامك قران كرىمى دها گوزل معجزە اولور.

« ۵) « واذا بدلنا آية مكان آية، والله اعلم بما ينزل، قالوا انما انت مفتري بل اكثرهم لا يعلمون. قل نزله روح القدس من ربك بالحق ليثبت الذين آمنوا، وهدى وبشرى للمسلمين. »

شو ايكى آيت كرىمى قران كرىمك نظمىنى سىقانى تىبىنى موافق صورتىنى تفسىر ايدىر ايسەك، معنالىرى على التقريب شويلى اولور:

« اولمىكى كتابلارك بىر حكىمى بدلندى دىگر بىر حكىمى ايندرور ايسەك، الله ايندره جى شىلرى دها گوزل بيلور ايسە، او وقت «سن، يا محمد، مفتري سن. بزم شرىعتىمىز كتابىمىز هىچ بىر وقت منسوخ اولماز! » دىه جىكلر. آنلارك اكثرى عصرلارك اختلافلى شرىعتلارك اختلافلىرىنى بىلمىزلر. بىلنلرى وار ايسە، عناد ايدىر. دى: شو قران كرىمى رىكندن روح القدس ايندردى، مؤمنلرى حلقىمى مصلحت اساسلىرىنى قىلار ايتدىمىك، مسلملرە هدايت هم بشارت اولمىق اىچون. »

شو آيت كرىمەدە ذكر قىلىنىش تىبىلى — قران كرىمك آيتلىرىنى بىرىنى نىسخ معناسىندە اولماز. بلكە قران كرىمدىن قىل اينمىش كتابلرى نىسخ معناسىندەدر. زىرا قران كرىم آيتلىرىنى نىسخ ايتىمك دە تىبىت، هدايت، بشارت كى شىلر بولنەماز، « قل نزله روح القدس » جوابى دە او قدر مطابق موافق اولماز. « ولقد نعلم انهم يقولون انما يعلمه بشر » آيت كرىمەسى دە او تقدىردە او قدر مناسب اولماز. زىرا « قل نزله روح القدس » آيت كرىمەسىلە « ولقد نعلم » آيت كرىمەسى — تورات سوكنده دىگر بىر كتابك ورودىنى انكار ايدىر يهودلرە، ياسماى الوهيتىدىن قران كرىمك نزولىنى انكار ايدىر عربلرە جواب اولمىق مقامىندە كلىمشدر. شو ايكى آيت كرىمە شو مقام دە جواب اولما بيلور، لىكن بىر آيتك دىگر بىر آيتلە منسوخلىغىنى تىمسك بىانەسىلە اعتراض ايدىر معناسىلرە شو ايكى آيت كرىمە آچىق صورتىندە جواب اولماز.

قران كريمك نظمى سياقى، آيت كريمه لرنيك ترتيبى بزم تفسيرمى
تأييد ايدر ايسه، «واذا بدلنا آية مكان آية آيت كريمه سى قران كريم
آيتلرنيك نسخك وقوعه البته دلالت ايتوز.

«قران كريم آيت كريمه لرنده نسخ يوقلق. كبنى ائك ميم بر مسئله ده،
يوقاريدن. شورايه قدر سرد قيلنمش بيانيز بر كه سنده، بزم فكرمز آچيق
صورتده ثابت اولا بيلمش اولسه كرك. يوگا تبعاً «وعلى الذين يطيقونه فدية
طعام» آيت كريمه سنده نسخ يوقلق ده البته ثابت اولور.
نسخ مسئله سنده اهل علمك عمومته ياخود جمهورينه بن ايكي ائك ميم
نقطه ده مخالفت ايدرم.

(۱) آيت كريمه لرك حكملرينى نسخ ايتمك مسئله سى.

احكام شرعيه ده نسخ نه قدر طبيعى بر حال ايسه ده، قران كريمك آيت
كريمه لرنده نسخ واقع اولما مشدر. شو حقيقتى بورا ده ايضاح ايتدك.
(۲) تلاوتى نسخ ايتمك مسئله سى.

شو مسئله فوق الغايه ميم، بيوك مسئله در.

«خليفه ابوبكر رضى الله عنه حضرتلرينك عيدينك، زيد بن ثابت حضرتلرينك
قلميله يازلمش مصحف احرف سبعة يي تاميله جامع ايدى. خليفه امام عثمان
رضى الله عنه حضرتلرينك خلافتنده، زيد بن ثابت حضرتلرينك قلميله يازلمش
سكز مصحف «احرف سبعة» دن يالكز بئرى اوزرينه جمع قيلنوب، احرف
سته اجماع قراريله، يا ائك صولك عرضه ائاره سيله منسوخ اولدى.»

شو سوزى اهل علم گويا بالاتفاق سويله مشدر. بن شو سوزى هم
حيرتله هم تعجبله تلقى ايدر ايدم. مسئله يي اوزون زمان امتدادنده تفصيلاتيله
تفتيش ايدر اولدم. عاقبت «رحمت ائيه عموميتى» بر كه سنده مسئله حل
قيلندى. شاطبيه مقدمه سنده اهل علمك سوزلرينى قطعى شاهدلر اعانه سيله
ابطال قيلوب، اوز فكرمى آچيق صورتده بيان ايتمش ايدم. -العقيله»
شرحنده «نسخ مصاحف» تاريخنه دائر شيلرى بازار ايكن، فكرمى يازدم.
بكا كوره، قران كريمك نظمى، هر بير كلمه سى «كمانزل» باقيدر، محفوظلر.

أحرف سبعة دن هیچ بر حرف هیچ بر نقطه نسخ قیلنما مشدر. بالکثر ارض عربده محصور فالمتق ایچون گنه دگل، بلکه بر بوزینک هر برینه، صوڭ کله جک انسانلرک هر برینه تبلیغ قیلنق ایچون اینمش قران کریمک هیچ بر حرفی نسخ قیلنماز. وسعت کسب اینمش عالم اسلامیتده قرق سنه امتدادنده متواتر اولمق صفتیله دوام ایده کلمش احراف سته یی حضرت عثمانک بر فرمانیله یاخود ناسخلرک همتیله اونوتدرمق، ممکن دگل، اڭ بیوک بر محالدر.

بنم فکرم اهل علمک اجماعنه مخالف کبی ایسه ده، برهائیله تأیید قیلنمش اولمق جیتیله، هم ده قران کریمک مقدسلگنه عصمتنه بالکثر بر اساس اولای بیلیمک شرفیله، اهل اسلامک تقدیرینه نائل اولاجق اولسه کرک.

اسلامیت نظرندله اهمیتی بیوک بویله مسئله لرده اهل علمک فکرلریله اوز فکرمی علی العاده وزن ایدرم. اسکیده سویلنمش فکرلری میزانک بر کفه سنه، اوز فکرمی دیگزر کفه سنه وضع ایتدکده، قران کریمک حرمتی عصمتی برکه سیله اولسه کرک، بنم افکارم کفه سی هر دفعه راجح اولور، آغر کلور ایدی. شو نجاڭ برکه سیله بنم املم، عزم قوت کسب ایتدی. روزه مسئله لری کبی او قدر مشکل دگل مسئله لرده اصابتم تأمین قیلنمش کبی کورندی. «وعلى الذين يطيقونه فدية» آیت کریمه سنک محکمگی اثبات قیلندقدن صوڭ، روزه آیت کریمه لرینک تفسیرینه دوام ایده یک.

«فمن تطوع خيراً فهو خير له.»

تطوع — یا «طوع» دن یاخود «طاعة» دن مشتقبر. طاعت کلمه سنندن اشتقاقی تقدیرنده شو آیت کریمه معناسی:

بر آدم خیر امیدیله طاعت یوکلعه جک اولور ایسه، او آدمه روزه خیردر. روزه — صانی آز «ایام معدوده» ده گنه فرض قیلنوب، ده زیاده سی واجب دگل ایسه ده، انسان اوز اختیاریله دیگزر کونلرده روزه طونار ایسه، فائده سی ثوابی برکه سی جیتیله، روزه خیر اولور. فرضیت جیتیله روزه معدود کونلره محصور ایسه ده، فضیلت جیتیله محصور دگلدر.

«عبادت امیدیله خیر قصد ایده جک انسان ایچون خیر روزه دره معناسنه قاینور بلیغ بر خطاب ایله انسانلری روزه به دعوت یولیه» فمن تطوع خیراً فینو خیر له» آیت کریمه سی اینمش اولسه کرک.

«وان تصوموا خیر لکم ان کنتم تعلمون»

بیلور ایسه کز، سزک روزه کز سزک ایچون دها خیر لیدر.

اراده کزی تربیه، ایمانکزی تقویه مصلحتلری روزه ده البته بولنوب، بدن ریاضتی، تن سلامتلیگی کبی مصلحتلرده بولنه بیلور. بونی آکلار ایسه کز، روزه کز البته خیر اولور.

«فمن تطوع» خطابیله «وان تصوموا» خطابی — مرض، سفر کبی رخصت اهللرینه مخصوص خطاب دگل، بلکه عموم مؤمنلره توجیه قیلنمش خطابدر.

«شیر رمضان الذی انزل فيه القرآن هدی للناس و بینات من الهدی والفرقان»

بری کونلری مجمل، دیگرى کونلری معین ایکی مستقل خطاب و رودینک و جیلرینی یوقاری ده تفصیلاتیله (۷۶ — ۸۲) یازمش ایدم. ایندی بوراده شو آیتک ترجمه سینی دگل، بلکه قیسه تفسیرینی نقل ایده ایم:

«رمضان آیی که آنده قران کریم اینه باشلادی، انسانلره هدايت اولمق، هم ده حتی باطلدن نوری قارا کلقدن تمیز ایدر بیانک هدايتک هر آدم آکلار بیناتی اولمق صفتیله»

درست، قران کریمک آیتلری «بینه» در. راویلرک روایتلرینه، مجتهدلرک تفسیرلرینه محتاج اولماز، آکلانور. رموز دگلدر، بیوکله روحانیلره مخصوص اسرار دگلدر. ایله مصحفی آلا بیلور هر بر انسان — عقلیه قران کریمی فیم ایده بیلور.

«فمن شجذ منکم الشجر فلیصمه»

شو آیت کریمه تفسیری، معناسی یوقاری ده (۸۰ — ۸۳) بیان قیلنمش ایدی.

«ومن کان مریضاً او علی سفر فعدیه من ایام اخر» تفسیری ده تفصیلاتیله سبقت ایتدی.

شو آیت کریمه ایله اوّلگی آیت کریمه ده من حیث المعنی فرق یوقدر .
درست، اوّلگی آیت کریمه ده «فمن» فا ایله، شو آیت کریمه ده «ومن»
واو ایله؛ اوّلگی آیت کریمه ده «منکم» قیدی وار، بوراده — یوق. شو
قدر فرق واردر. لکن شو فرق — معنی اختلافیله دگل، بلکه ترکیب کلام
مناسبتیله در: زیرا اوّلگی آیت کریمه جمله استینافیه، شو آیت کریمه «فمن
شید منکم الشیر» آیت کریمه سنه عطف قبلنمش جمله عطفیه در. بوکا کوره
اولسه کرک، «منکم» قیدننده استغنا حاصل اولمشدر.

اوّلگی آیت کریمه یی تفسیر ایدر ایکن سویله مش ایدک: مرضك هم
فعلیتی هم احتمالی، اما سفرک بالکز فعلیتی عذردر. نصل اولسه ده جیتلرک
بریله زحمت یا کوچک ویرور روزه فرضیتی. «وعلى الدين يطيقونه فديه»
آیت کریمه سنک دلاتنه کوره، بدل مقابلنده اسقاط قبلنمشدر. مرض، سفر
کبی عذرلرک خصوصیتی هیچ بر صورتله معتبر اولما یوب، ضرر ترتبی، مشقتک
فعلیتی کبی معنالر عذردر دیمش ایدک. اشته شو حقیقتی عمومیتله دها گوزل
صورتده بیان ایچون قران کریم دیمش:

«یرید الله بکم الیسر ولا یرید بکم العسر»

الله سزه آسانلقی اراده ایدر، مشقتی اراده ایتمز.

بوراده اراده تکوین اراده سی دگل، بلکه تشریح اراده سیدر. محبت،
رضاء، امر معنالرینی افاده ایدر. یعنی اللیك محبتی رضاسی آسانلقده بولنور.
عبادت قصدیله مشقتی الله سومز.

شو آیت کریمه شرع شریفک تیسیر قاعده سنه ایتناسینی نظمیله عمومیتله
بیان ایدوب، سیاقیله روزه مسئله لرینه عائددر. «ومن كان مریضاً او علی
سفر فعدة من ایام اخر» آیت کریمه سنندن مستفاد معنایی تعمیم یولیله، «وعلى
الدين يطيقونه فديه» آیت کریمه سنندن آکلانور معنایی تأکید طریقیله کلمشدر.
ضرری اولاجق، یاخود مشقتی وار روزه لر حقنده عموماً رخصتک وجودینی
تأکید صورتله بیان ایدر. «یرید الله بکم الیسر» جمله سیله اکتفا ایتمه یوب،

«ولا یرید بکم العسر» جمله سیله ده تأکید قیلنمشدر. سفر مشقتلرینی عنذر ایتمش شارح حکیم دها بیوک مشقتلری، شبیه یوق، البته عنذر ایدر. یوقسه «یریدالله بکم الیسر ولا یرید بکم العسر» آیت کریمه سی — معناسی یوق بر جمله، مناسبتی یوق بر سوز اولور ایدی. شو دعوامزی یاخود شو حقیقتی، «قیاس» مسئله لرینی بسط ایتدکن صوڭ، دها آچیق لسانله انشاءالله بیان ایدرز. «ولتکملاوا العدة، ولتکبروا الله علی ما هداکم، ولعلکم تشکرون.» شو آیت کریمه «یریدون لیطفئوا» ترکیبی قیلندن اولوب «الیسر» نظمنه معطوف اولسه کړک. شو تقدیرده آیت کریمه معناسی:

«عدتی تکمیل ایلاجککزی، سزی هدایتی اچون خدایی تعظیم ایلاجککزی الله اراده ایدر. شاید سز شکر ایدرسز.» سزڭ اوزگزه فائده سی بیوک عبادتله حکملره سزی هدایت ایتدی، تیسیر قاعده سیله عملی سزه مشروع قیلوب، رخصتکڭ الڭ کیکڭ قاپولرینی سزه آچدی، هر خصوص ده آسانلغی سزه اراده قیلوب، مشقتی آغرلغی سزدن رفع ایتدی. شو احسانلرڭ قدرلرینی بیلوب، سز شاید شکر ایدرسز.

انسانڭ هم عقلنه هم وجداننه حسیاتنه قناعت ویرور شو جمله الیه لری انسان اوقور ایسه، روزه مسئله سنده بزم دعوامزی ثابت بر حقیقت اولمق صفتیله انشاءالله قبول ایدر. «سفرده روزه» مشقتلرندن دها بیوک مشقتلر عنذر اولماسه ایدی، شو آیت کریمه بی امتنان طریقیله ذکر ایتکده بر معنی بولنماز ایدی.

شو آیت کریمه ده «العه» کلمه سی تعریفله ذکر قیلنمش ایسه ده، رمضان شهرینه اضافدی افاده ایدر «عدة الشیر» کبی تعبیرله ذکر قیلنماش. شو سوز انسان سوزی اولسه ایدی، بز زحمتلنمز ایدک. لکن معجزلگی اعتقاد قیلنور قرآن کریم سوزی اولدقندن صوڭ، بوڭا بر نکته آرامق بولمق البته لازمدر. بوڭا نکته اول بیلور بر بیانی «ایاماً معدودات» آیت کریمه سینڭ تفسیرنده بز تقدیم ایتمش ایدک.. بز بی جمل، دیگر قی مبین ابکی خطاب

ھوردىنە بىر سەبب آزار ايكن، او نكتەيى اثبات قىلىنىش بىر حقيقت صورتىلە
كوسترمش ايدىك. « كتب عليكم الصيام » — « اياماً معدودات » خطابى عموم
انسانلارە بىر بوزىنىڭ ھەر بىرىنە عائد اولاي بىلور عمومى خطابىر، « فمىن شىئ
منكم الشىء فليصمه » خطابى — كىچەلرى كوندوزلرى معتدل اولوب آيلرى
منتظم بىرلە نسبتلە اينىش خصوصى خطابىر. عمومى تكىلىق دە رمضانڭ خصوصىتى
معتبر دىگىلەر دىمىش ايدىك. بوڭا كورە اولسە كرك « ولتكمولوا العدة » جەملە سەندە
« العدة » رمضانڭ خصوصىتە اضافەسز ذكر قىلىنىشىر. « اياماً معدودات » خطابى
كەبى بىر بوزىنىڭ ھەر بىرىنە نسبتلە عمومىتى افادە ايتىك ايچون اولسە كرك
« ولتكمولوا العدة » تەبىرى اختيار قىلىنىشىر.

« بىر كەركەلگى — قطعى بىر حقيقتىر. بىر كە معتدل منطەقە سەنە كىچەلەر
كوندوزلەر ھەفتەلەر آيلەر معتدل ھەم منتظم ايسە دە، ايكى طرفدە بارد منطەقە لردە،
بىر كە كەلگەنە كورە، كىچەلەر كوندوزلەر آيلەر منتظم دىگىلەر. اولە بىرلردە على
التعيين رمضاننى اعتبار ايتىك البتە مەمكىن دىگىلەر.

بوڭا كورە قران كرىم روزە آيت كرىمەلرىنى تىزىب ايدىر ايكن، ھەم
اول ھەم سوڭ، كونلر كە عددىنى جەملە صورتدە ذكر قىلوب، اورتادە على التعيين
رمضاننى ذكر ايتىش اولسە كرك.

اڭ دىقق ھەم اڭ مەمى معنالرى اڭ آچىق تەبىرلە يا اڭ گوزل تىزىبلە
افادە سەنە كورە، بىز قران كرىمى معجزدر، كلام الھىدر اعتقاد ايدىر. بىڭ
حقيقتىڭ قەلىلە لسانىلە بيان قىلنە ماز معنالرى ايكى اوچ جەملە دە، اولاي بىلور
احتماللر كە ھىچ بىرندىن غفلتسىز بيان ايدە بىلور ايسە، البتە اولە كلام معجز
اولور، اللىڭ كلامى اولاي بىلور.

روزە آيت كرىمەلرىنىڭ مقصدىمە متعلق تەفسىرى بورادە تەمام اولدى.
دەوامىز، انشاء اللہ، تەمامىلە اثبات قىلىندى، ياخود لاول، اثبات قىلنە يازدى.
دەوامى فقېھلەر نظرندە دەا اساسلى صورتدە اثبات ايدەم دە ايسە سىلە
بۇندىن سوڭ شو رسالە دە قىياس مەسئەلرىنى بيان ايدەك اولدىم.

قیاس مسئله لرینی ده بیان ایتمکدن بن بر قاچ فائده امید ایدرم:

(۱) روزه مسئله سی کبی مهم هم بیوک بر مسئله دینه ده بنم فکرمی مطالعه ایده جک ذوات کرامت قلبارینه قناعت هم اطمینان حاصل اولور. زیرا مسائل فقیهیه بی حل ایچون لازم اصول فقهک کلبه لرینی علی قدر الحاجه احاطه م تأمین قیلنمش کبی کورنور.

(۲) غفلتله متبهم اولا بیلنمک بلیه سندن قوتولمش اولورم.

(۳) کتب فقیهیه ده سویلنمش ده قالمش بایناق اشتباهلر انشاء الله دفع قیلنور.

(۴) اولا بیلور اعتراضلرک طعنلرک یوللری قاپانمش اولور.

(۵) کتبخانه لری بنم کتبخانه م قبر بای دگل برادرلرم طلبه لره، محترم امام

افندیلره — اصول فقه کتابلرنده شریعتک دورت رکنلرندن بری اولمق صفتیه، تفصیل قیلنور — قیاس مسئله سنده قرار آلا بیلور صوگ سوزی، حاضرلنمش بر یرده طویلانمش صورتده تعجیل ایتمش اولورم.

قیاسک حجه لگی مسئله سی کتب اسلامیه ده غایت کیگ میدانلر آچمش، غایت بیوک اهمیت کسب ایتمش علمی بر مسئله در. حجه لگی ضرریند فائده سنه سوق قیلنمش قوتلی دلیللرک او کیگ میدانده هم دهشتلی هم گوزل مبارزه لرینی تماشا ایتمک رغبت قیلنه بیلور مفید بر منظره علمیه اولسه کرک. هر بر طرفک عرض ایده بیلدکلری قوتلی حجه لری ایشندکدن کوردکدن صوگ، حقیقتی اصابتی غنیمت ایتمش طرفی عدالت طریقله التزام ایتمک — حقیقتی آرار اهل فکرک مقدس وظیفه سی اولسه کرک.

(۶) تفصیلاتیله بیان قیلنمش قیاس دعوامی اثبات خصوصنده بنم ایچون قوتلی بر دلیل اولور.

شو فائده لری، علی الخصوص، اولگی فائده یی امید قیلوب، شوراده قیاس مسئله لرینی علمی اسلوبده بیان ایتمکی مناسب کوردم.

قياس.

اصول فقہ کتابلرنده تفصیلاتیلہ، منطق کتابلرنده علی الاجمال، قیصہ صورتده بیان قیلنور قیاس دلیلک برهانک بر رکنیدر، بر نوعیدر.

لکن دلیل نهدر؟ برهان نهدر؟

اهل تألیفک اکثری دلیلی برهانی تعریف ایدرلر ایکن، مناظرده مباحثده اوزلرینک خصمیلرینہ غلبه جیتلرینی کوزده طوتوب، «برهان، دلیل: دعوی، مطلوب بر حکمی حقیقلری قبول قیلنمش دیگر حکملرک اعانهسیله اثبات ایدر مقدمه لردر.» دیمشدر.

درست، دلیلک برهانک اکتیم فضیلتی — خصمک کوزنده دعوی اثبات جیتی ایسه، او وقت شو تعریف گوزل تعریف اولور. لکن اهل علم نظرندہ برهانک اهییتی «حقیقتی قبول قیلدرمق» ده دگل، بلکه حقیقتی آراقده بولمق دهدر. یعنی برهانده دلیلده اکتیم جیت اثبات جیتی دگل، بلکه معلوم دگل بر یگی حقیقتی کشف ایتمکده، یاخود «فرضیه» نامیلہ تخمینى ظنی اولمق صفتیلہ قبول قیلنوب کلمش بر حقیقتہ قطعیت رنگی وبره بیلیمکدهدر. اویله ایسه، برهانده اکتیم جیت اثبات جیتی اولمایوب، بلکه جچوللرک برینی کشف جیتی، حقیقتلرک برینه هدایت ارشاد جیتی اولور. برهان اکت اول حقیقتہ انسانی ارشاد ایدر، صوگره او بولنمش حقیقتی دیگرلرده قبول قیلدرمق غرضیلہ اثبات ایدر. برهانده وار اهییت جیتلری حساب قیلنور ایکن، اثبات جیتی اوچنجی دورتنجی درجه لره قالور.

برهانک اکت اولگی اهییتی — حقیقتی کشف ایدر بوللره انسانک فکرینی جلب ایتمک. بو — بر. او بوللرده حرکت ایدر ایکن، انسانک فکرینه رهبر اولمق. بو — ایکنجی. عاقبت انسانی حقیقتہ ایصال ایتمک. بو — اوچنجی. حقیقتی بولمش انسان، استرسه، نشر ایدر، اشته او وقت حقیقتی دیگرلره قبول قیلدرمق ایچون برهانیلہ او حقیقتی اثبات ایدر. اثباتک اهییتی یاغایت اوفاق یاخود اکت صوگ بر اهییت اولور. برهان ارشادیلہ

بولنمش بر حقیقتی کتم ایدر انسان حقنده اثباتک ذره قدر اهمیتی یوقدر.
درست، دعوت ایدر انبیای کرام، همده علوم نشر ایدر حکمای عظام،
ارباب معارف، اهل تعلیم حقنده اثباتکده بیوک اهمیتی واردر، لکن هر
حالده اک صوگ اهمیتدر.

بیوک انسان معلم اول آریستوتیل منطق قانونلرینی وضع ایدر ایکن،
اوز زمانده شجرت کسب ایتمش صوفیزم صناعتنه، قوت هم اعتبار کسب ایتمش
صوفیستلره مقابله ایده بیلک غرضیلرینه وضع ایتمش اولسه کرک، که منطق
قانونلرنده اک مهم مصلحت «خصمک مغالطهلرندن صافلانمق مصلحتی» کبی
کوسترلمشدر. بوگا کوره اولسه کرک، منطق «علم بقوانین تعصم مراعاتیا
الذهن عن الخطا فی الفکر» تعریفیلر تعریف قیلنوب، منطقدن حاصل اول
بیلور فائده «خطادن صافلانمق» افادهسنده درج قیلنمشدر. یعنی منطقک بر
فائده ایجابیهسی یوق، بلکه بولدن یازمامق، خطا فکراره توشمه مک کبی یالکیز
فائده سلییهسی گنه وار دیمکدر.

ابتدائی انسانک فکری عقلی — حسیاتیلر بر درجهده ایدی. او وقت
فکر کوزدن قولاقدن اوزاق کیده مز ایدی. فکرده حرکت بولنمش ایسه، یالکیز
حسیات دائرهسنده، حواسک تبعیتنده اولور ایدی. صوگ زمانلرده انسانک فکرنده
اوز باشنه علی الاستقلال حرکت باشلانمش اولسه کرک. حسیات دائرهسندن
طیش حرکت ایدر ایکن، حواس کبی رهبر یوقلق حسییلر، فکر بر اصابت
ایتمش ایسه، بیگ مرتبه خطا ایده کلمشدر. بولمق چیقارمق لذتلرینی طایتمش
انسانک فکرنده حرکت زیاده لشمیش، قارا کلتی یوللرده حرکت زیاده اشدکجه
بولدن یازمق خطا ایتیمک بلیه لریده او قدر زیاده لشمیش اولسه کرک. بونک
تأثیریلر انسان اک اول «خطادن صافلانمق» چاره لرینی گنه دوشنمش اولسه
کرک. زیرا او وقت انسانک اک بیوک حاجتی خطادن صافلانمق جهت اولمشدر.
شو بیوک حاجتی تسویه غرضیلر وضع قیلنمش منطق قانونلرنده بیلر اک مهم
مقصد اولمق صفتیلر «خطادن صافلانمق» فائدهسی کوسترلمش اولسه کرک.

البتہ «صافلانئق» دورئندە وضع قیلئمش «منطق» كڭ اھمئیتئ، دە يالکئز صافلامق فائئدەسى اولور.

صافلانئق دورلرنئ كچئدى كئدى. آرامق، بولمق دورلرنئ كلئدى، حلول ائتئدى. «صافلار منطقلار كڭ» اھمئیتئ قالمادئ. ائندئ كشف ائدر، ھدايت ائدر منطق لازمدر.

اسلام فئلسوفئ بئوك انسان صوقور ابو العلا حضرتلرنئ «اللزوميات» دە

دئئش:

اذا قرن الظن المصيب من الفتى بتجربة جاآ بعلم غيوب

وان جيوب النسرء من سبل الردى اذا لم يكن من تحت نصح جيوب

يعنى انسانك طوغرى باقار عقئلئ، دوام ائدر نجر بەسى برلشسە، ھمە

مچوللرنئ، غئب اولان شئلرنئ كشف ائدرلر. كوكلك دە محفوظ مقدمەلر حق

دگل ائسە، او وقت منطق فانوللرنئ ھلاك بوللرنئ اولور قالور.

عالم وجودك نئائتئ بئوق خزائن الئئەسئندئ مچوللرنئ آرامق بولمق

اچون ابو العلا حضرتلرنئك فلسفەسنە كورە طوغرى باقار عقل، دوام ائدر

تجر بە كائدر. حئقئق — انسان الئئە يازلمش كتابلردە دگل، بلكە اللە قئدرئئئە

حكمتئئە خلق قئلمئش طئبئعئ خزئنەلرنئدە بولنور. انسان فكلرئئە، يالکئز

صافلانئق قئدئئە تئوئئ قئلمئش منطق فانوللرنئك امانەسئئە دگل، بلكە اللە

طرفئندئ احسان قئلمئش طوغرى كورر عقل، ھم اجئئاد آرقاسئندە دوام ائدر

تجر بە برکەسئئە بولنور. انسانئ حئقئقئە ائرشدرر واسطە — منطق فانوللرنئ

دگل، عقئلئە تجر بەسئدر.

قران كرئم برھان دە كڭ مئم اولمق صفتئئە خطادن صافلامق ياخود دعوائئ

اثبات ائتمك جئتلرنئ رعايە ائتمە يوب يالکئز بئان ھم ھدايت جئتلرنئ

اعتبار ائتمئدر.

ئەۋلاد گوزون بئان: يعنى انسانك فكلرنئە مچول بر حئقئقئە كشف ائتمك. ھدايت:

يعنى مچول بر حئقئقئە انسانك فكلرنئ ائرشدرمك. شو ائكئ تعبئر برھانك

www.ewlat.org

www.uyghurkitap.com

كڭ مئم جئتنە اشارەدر

ئوئغوزچە ماقالە، قەدئمئئ تەئئار ۋە قوليازماقلار ئامبئرنئ

لکن بزم فقیر، بگا معلوم دگل، نہ دندر، صافلانق اصولیہ تدوین
قیلنمش منطق قانونرینہ تقلید شوقیلہ می، یاخود التزام قیلنمش مذهب
مسئلہ لرینی دیگر مذهب اهللرینہ اثبات ایتمک داعیہ سیلہ می، اصول فقہ
کتابلرنده بیان قیلنور دلیلرہ یالکز «اثبات» فضیلتی ویروب، بیان، ہدایت
فضیلتلرینی کلیاً اہمال ایتمشلر. علی الخصوص رکن قیاس دہ قیاس
مسئلہ لرینی بیان ایدر ایکن، یالکز مناظرہ مباحثہ اصوللرینی، خصمرہ غلبہ
ایتمک غرضلرینی اعتبار ایتمشلر. نونک تأثیریلہ «رکن قیاس» اصول فقہ
اولمقندن چیتوب، اصول مناظرہ اصول جدال اولایامشدر.

دلیل دہ ہم من حیث اللغہ ہم من حیث الحقیقہ ایصال، ارشاد معناری،
برہان دہ قطعیت، حقیقت صفتلری واردر. فی الاصل، دلیلک برہانک وضعلری دہ
حقیقت اولوب، حقیقتہ ایصال ایتمک ایچوندر. بوکا کورہ دلیل، برہان بویلہ
تعریف قیلنہ بیلور:

دلیل، برہان: انسانک فکرینہ حقیقتی کشف ایدر، یاخود انسانک فکرینی
حقیقتہ سوق ایدر حقیقتدر.

شو تعریف — اصولیون منطقیون نظرندہ معتبر دلیللرک ہر برینی
حصر ایدہ میور ایسندہ، علوم، معارف نظرندہ، خصوصاً شریعت اسلامیہ نظرندہ
معتبر دلیللرک ہر برینی البتہ حصر ایدر. زیرا علوم دہ، اسلامیت دہ یالکز
حقیقتی معلوم دلیللر، حقیقتی قبول قیلنہ بیلور نتیجہ لرگنہ معتبر اولور. علوم دہ،
اسلامیت دہ معتبر اولور مقصدک خصوصیتنہ کورہ، تعریف — خاص
قیلنمشدر. تعریفدن خارج دلیللر، یاخود دلیل نامی وپرامش شیلر —
اعتباردن دہ خارجدر.

برہان، شو خاص تعریفہ کورہ، حقیقتہ سوق یا ایصال ایدر حقیقت
اولدی. بز بوندن صوکل دلیل برہانی شو معنی دہ استعمال ایدرز.

برہان دہ، یالکز اصطلاح اختلافیلہ می یاخود بر معنی حسبیلہ می، شو
ساعت بگا معلوم دگل، اصولیون ایلہ منطقیون اختلافی ایتمشلر.

برهان، منطقیون نظرند، ایکي یا دها زیاده مقدمه لردن ترکیب قیلنور مرکب اولور. اما اصولیون نظرند برهان یا مفرد اولور، یا خود یالکتر بر مقدمه دن عبارت اولور.

منطقیون اصطلاحي طلبه لرک هر برینه البته معلومدر. بوزاده اصولیون نظرینی مثالریله کوستره یك:

(۱) صانعک وجودی بر حقیقتدر، برهانی کوزمه کورنوز شو «عالم» در.
(۲) صانعک برلگی بر حقیقتدر، برهانی یرلرده کولکرده کورنوز «انتظام» در.

منطقیون عرفنده «اورت احد» تعبیر قیلنور واسطه اصولیون نظرند برهان اولور. اگرده برهانی قضیه صورتیله عرض ایده جک ایسه ک، کبری، بیوک مقدمه نامی ویرلمش «مقدمه حاکمه» اصولیون نظرند برهان اولور. شو اختلاف هر نه قدر اصطلاح اختلافنه رد قیلنه ییلور ایسه ده، اصولیونک اصطلاحی فکرک علی العاده جریانه، عادی بیانلرده سرد قیلنور برهانلرک شکلرینه دها زیاده موافقدر. زیرا طبیعی صورنده جاری اولور فکرلر هیچ بر وقت منطقک صنعی قابلرینه تضییق قیلنمایور، طبیعی حالده سرد قیلنور برهانلر منطقده بیان قیلنمش رسمی شکلرده عرض قیلنمایور.

قران کریمده تلاوت قیلنور قطعی یقینی برهانلر، اک آچیق اک مفید نظم اوزرنده کلمش لر ایسه ده، هیچ بری «اشکال منطقیه» لباسیله کلمه مش. قران کریمده اک بیوک اک قطعی، تمام، هیچ بر حنف قیلنمش مقدمه سی یوق برهانلر علی الاکثریت بر مقدمه دن عبارت اولور. بوکا شاهدلر:

(۱) «فل لوکان معه آلهة کما یقولون اذآ لا یبتغوا الی ذی العرش سیبلا.»

(۲) «لوکان فیجما آلهة الا الله لفسدتا.»

شو ایکي برهان، عقل صحیح نظرند، قطعیدر، ذوق سلیم فیمنه کوره تامدر، حنف قیلنمش طی قیلنمش بر مقدمه سی یوقدر. مطلوبک ثبوتی ایچون مقدمه استثنائیه تقدیرینه ده حاجت یوقدر. اویله تقدیرلری لفت عربیه تحیل ایتمه یور، ذوق عربی اویله تقدیرلردن نفرت ایدر، نیچ بلاغت اوتقدیرلری

آبا ایدر. تقدیر قبلنہ جی اولور ایسه، شو برهانلرک نظمى بلاغت شرفندن بالکلیه محروم اولور، نظمده جزالت فالماز. شو نظم لسانی معجز قائلک سوزى اولمقدن چيقوب، بيهوده سويله مکدن صافنماز انسانک سوزى اولور. شو ايکى برهانک هر برى، منطق اصطلاحيله تعبير جائز ایسه، برر مقنمهدر، منطقى قیاسک کبرالریدر.

ایکنجی آیت کریمهده اللیك یا لکنزلغنه عالمک انتظامى دوامى برهان قیلنمشدر.

قران کریم «اله متعدد اولسه ایدی، بر کوك فاسد اولور ایدی» دیمش، بر کوك بولنماز ایدی» دیمه مش. بولنماق، فاسد اولمق آرالرنده البته غایت بیوک فرق واردر. الیلرک تعددینه قران کریم — عدم لاحقى لازم ایتمش. بر قاچ آیتده شو برهانى اعاده ایتمش ایسهده، هیچ بر یرده عدم سابقى لازم ایتمه مش، یعنی «متعدد اولسه ایدی، عالم بولنماز ایدی» دیمه مش. الاهرک تعددینه یرک کؤطرک رؤسأ عدملری دهاز یاده لازم ایکن. البته بونک بر حکمتى واردر. قران کریمک قطعى یقینى برهانلرینى ظنیاتک الک دون درجه لرینه ایندره بیلمش کلامیون — کوزى قولاغى وار انسانلرک هر برینى ظاهر اولور «نکته» لردن غفلت ایتمه مش اولسه لار ایدی، غرورلری بر قدر بلکه تعدیل قیلنور ایدی.

عالم اسلامیتده الک متهور طائفه: — اوزلرینک سفسطه لرینه اوها ملرینه قطعیلک نامى ویروبده، قران کریمک الک قطعى الک یقینى بینه لرینى ظواهر عمومیه، ادله لفظیه دهرک ظنیاتدن صایه مش، اعتباردن بالکلیه ایندرمش کلامیون طائفه سیدر.

«سأصرف عن آیات الذین یتکبرون فى الارض بغير الحق. وان یروا کل آیه لا یؤمنوا بها. وان یروا سبیل الرشده لا یتخنوه سبیلا. وان یروا سبیل الغى یتخنوه سبیلا. ذلك بانهم کذبوا بآیاتنا وكانوا عنیا غافلین» آیت کریمه سی گویا اهل کلام حقتده اینمشدر کبى. سین استقبال بونی بر قدر

تأيید ایدر. حق دگل فلسفیاتلریله تکبرلری، قران کریم آیتلرینی ادله لفظیه تسمیه ایدرک اھماللری، قران کریم دە بیان قیلنمش برھانلردن، رشد یوللردن اعراضلری، فلسفہ نامیل، ظاہر اولور «غی» یوللرینہ سلوکلری — شو دورت وصف، آیت کریمہیی اھل کلامک مغرورلرینہ حرفیاً تطبیق ایدر.

(۳) «ولو علم الله فیہم خیراً لاسمعیم. ولو اسمعیم لتولوا وهم معرضون» آیت کریمہ سندنہ برر جملہ دن عبارت ایکی برھان ذکر قیلنمشدر.

اؤلگی جملہ «ولو علم الله فیہم خیراً لاسمعیم» جملہ سیدر. معناسی: «آکلامغی اقتضا ایدر قدر، جزئی خیر آنلرک طبیعتلرنده وار اولسه ایدی، الله آنلرہ آکلاتور ایدی.» بورادہ، اھتدا یوقلغی مقتضی یوقلغیلہ بیان قیلنمشدر.

ایکنجی جملہ «ولو اسمعیم لتولوا وهم معرضون» جملہ سیدر. معناسی: «آکلاتهچق اولسہ دە، ھمان دونرلر ایدی.» اھتدا یوقلغی بورادہ مانعک وجودیلہ تعلیل قیلنمشدر. یعنی حقیقتی قبول ایتمکن کبرلری اھتدالرینہ مانع اولمشدر.

شو ایکی جملہ دن عبارت ایکی برھانک هر بری اوز باشنہ تامادر. بری مقتضی یوقلغیلہ، دیگرى مانع وارلغیلہ استدلال ھم بیاندر. قران کریم دە تلاوت قیلنور برھانلر عمومیتلہ بسیط اولور، یعنی مقدمہ لردن ترکیب قیلنمش اولماز.

درست، قران کریم دە متعدد آیت کریمہ لردہ سرد قیلنور برھانلر بولنور. مثلاً عم سورہ سنک ابتدا سندنہ «الم نجعل الارض میاداً» آیت کریمہ سندنہ «وجنات الفافأ» آیت کریمہ سنہ قدر اون بر آیت کریمہ دە بر برھان بیان قیلنمشدر. لکن بونکله برھانک مرکبلیگی لازم دگل. زیرا او اون بر آیت کریمہ دە انسانک ھمہ حاجتلرینہ ھمہ مصلحتلرینہ طبیعتک هر جھتدن موافقتی بیان قیلنوب، هر جھتدن موافق طبیعتک وجودی صانعک وجودینہ برھان قیلنمشدر. «عالم وجودده وار اعتنایی انتظامی کوزده، خالق بیل! دیمک»

اولور: طبیعتده وار اعتنا قطعى حقیقتدر، صانعك وجودینه برهان اولمق حقیقیله کوسترلمشدر.

بوگا کوره اولسه كرك، اصولیون برهانده مرکبلیگی شرط ایتمه مشلر. برهان یا «حد اوسط» دن یا خود مقدمه حا کمه اولان «کبرا» دن عبارت اولوب هر حالده بسیط اولور.

منطقیون نظریله اصولیون نظرینی محاکمه ایتدکن صوگ قیاس مسئله لرینه کوچمک ایچون، ایندی برهانك نوعلرینی بوراده بر قدر حکایت ایدهیم.

انسان فکر ایدر. فکر انسانك اك بيوك خاصه سیدر. لکن فکر — ذهنده طوبلانمش برکمش معلوماتی بیلمک اویلامق دگل، بلکه او معلوماتدن نتیجه لر چیقارمقدر.

بر مسئله ریاضیه بی حل ایدر ایکن، ویرلیش معلومات اعانه سیله بز مجتولاتی بولورز. فکرده — شویلدر. ذهنزده حاضر معلومات اعانه سیله معلوم دگل بر نتیجه بی بولمقدر.

عالم وجودده وار شیلرک هر بری بری دیگرینه باغلانمشدر. وجود سلسله سنده اوز باشنه قالمش بر حلقه بولنماز. انسانك عقلنده حاصل اولور معلومات — ارتباط مسئله سنده — عالم وجودده بولنور موجودات کیدر، معلوماتك بری دیگرینه مرتبطدر، بری حاصل ایسه، دیگرینی تحصیل ایتمک ممکن اولور. معلوماتك اوز آرا ارتباطلاری خاصه سنه برهاندن نتیجه لره انتقال قانونی تأسیس قیلنمشدر.

منطق، اصول فقه کتابلرنده تفصیلاتیله بیان قیلنور برهان دورت نوعدر: (۱) برهان اندراج، (۲) برهان تلازم، (۳) برهان تعاند، (۴) برهان تناسب.

(۱) اندراج — استقرا، تجربه کبی یوللرک بریله حقلقی معلوم حقیقت تحتنه حکمی مطلوب فردك اندراجیدر. یا خود دیگر عباره ایله تعبیر ایدر ایسهك، حکمی مطلوب فردك او حکمی مستلزم اولور وسط تحتنه دخولیدر. مثلا: «هر معدن حرارتی نقل ایدر» کلبه سی استقرا، تجربه اعانه سیله

ثابت اولمش بر حقیقت طبیعیه در. کوزمز اوکنده بولنور بر جسمک معدنلگی بزه معلوم اولوب، شو کلیه تحتنه اندراجی معلوم اولسه «شو جسم حرارتی نقل ایدر» حکمی بزه حاصل اولور.

«هر مسکر حرامدر» کلیهسی شارع حکیمک بیانیه ثابت اولمش بر حقیقت شرعیه در. بوقالده وار شو شرابک مسکرلگی بزه معلوم اولور ایسه، «شو شراب حرامدر» حکمی بزه حاصل اولور.

شو ایکی مثالده نتیجه حصولی اندراج طریقله در. حکمی مطلوب فرد — حقیقت کلیه تحتنه، یعنی او حقیقتک موضوعی اولان وسط تحتنه مندرج اولدی ده نتیجه حاصل اولدی.

منطق کتابلرنده بیان قیلنور مشهور اشکال اربعه اندراج طریقله نتیجه ویرور: حکمی مطلوب فرد — حد اوسط تحتنه مندرج اولور. حد اوسط اوز نوبتیه حد اکبر تحتنه مندرج اولوب، او فردک اندراجنهده واسطه اولور. بوگا کوره مقدمه لرده ایجاب، هم کلیت شرط قیلنمشدر.

(۲) برهان تلازم: ایکی آراده تحققی قطعاً معلوم تلازم اعانه سیله ثبوت یا انتفای اثبات یا کشف ایتمک.

یوقاری ده شاهد اولمق اوزره تلاوت قیلنمش آیت کریمه لر کبی. «متعدد الاهلر اولسه ایدی، یر کوك فاسد اولور ایدی» برهانی برهان تلازمدر. تعددله فساد آراسنک قطعی تلازم وارددر. شو ساعتده فساد یوقلفی تعدد یوقلغنه البته برهان اولا بیلور.

(۳) برهان تعاند:

انسانک هم عادی هم علمی فکرلرینک هر بری — کوز کوره معلوم بینهلره قانونلره تاسیس قیلنور. فکر قانونی اولمق اوزره منطقده قبول قیلنمش اوچ دورت بینه وارددر.

او قانونلرک بری — عیتیت قانونیدر: هر شی اوزینک عینیدر. انسان هر وقت کوزنسانس، زید هر وقت زیددر. انسان هیچ بر وقت لائسان اولماز. هیچ بر معنوی اوزندن سلب ایتمک جائز دگلدر. صیلره گنه دگل،

حتى حيوانلرده شو حقيقت معلومدر. شو عالمده اوزگروسز، بر حالده طور و يوق ايسدهده، شو قانون همان فطعيدر خقدر.

او قانونلرك ايكنجىسى — تناقض قانونيدر. انسان، لانسان كىبى ايكى نقيض، آقلق فارالق كىبى ايكى ضد هيچ بروقت بر يرده مجتمع اولماز. انسان البته انساندر، لانسانلق انسانده هيچ بر صورته بولنهماز.

او قانونلرك دها برى — واسطه يوقلق قانونيدر. ايكى نقيض آراسنده واسطه يوقدر. اجتماعلى ممكن دگل ايكى نقيضك ارتفاعلىده ممكن دگلندر.

شو اوچ قانونك هيئت عموميهسى اوزرينه «برهان تعاند» تاسيس قيلنمشدر. ايكى نقيضك برى بر يرده اثبات قيلنور ايسه، ديگرى البته منتقى اولور. برى منتقى اولور ايسه، ديگرى البته ثابت اولور.

منطق كتابلرنده بيان قيلنمش قياس استثنائى يا تلازم يا تعاند طريقيله

نتيجه ويرور.

(۴) دورتنجى برهان تناسب، تشابه برهانيدر.

شو برهان منطق كتابلرنده، غلط مشيور اولمق اوزره، «تمثيل» ناميله، اصول فقه كتابلرنده قياس اسميله ذكر قيلنور. لکن منطقك تمثيليله اصول فقهده معتبر قياس آراسنده بيوك فرق واردر.

تمثيل — آراده وار مشابهتى كوروب، حكمده برلكرينه قرار ويرمكدر.

ايكى شى بزه معلوم برقاج وصفده برى ديگرينه مشابه اولور ايسه، برينك حكى ديگرنده بولنه بيلور. مثلا: ايكى آدم — عقلده، ايمانده،

توسده، قيافته برى ديگرينه اوخشار ايسه، اخلاقده برلكرينه حكم ايتمك ممكندر. وصفرده اشتراك — كيفيت، كميت جهتييله نه قدر زياده اولور

ايسه، حكمده اشتراكلى او قدر اعتماد كسب ايدر. زيرا وصفله حكمك ايكى شيدن برنده اجتماعلى، همده او ايكى شينك بزه معلوم وصفرده

اشتراكلرى — تصادف طريقيله اولماسه كرك. بلكه وصفله حكم آراسنده بر ارتباط ثابت اولسه كرك، هم او ايكى شينك وصفرده اشتراكلىده بر

قبيله به بر جنسه انتساب اثرى اولسه كرك. شويله ظنى بر ملاحظه به بنا، تشابه قانونى — دليل اوله بيلور.

تشابه قانونى — رياضى مسئله لرده قطعى نتيجه لرى ويژه بيلور ايسه ده، ديگر مسئله لرك هيج برنك اعتماد قيلنه بيلور نتيجه لرى افاده ايده ميور. اويله ايسه ده، بايقاق جيتلرده انسان ايچون بيوك فائده لرى واردر. تشابه قانونى — علمى تجربه لرك اكثرينه بر مبدأ اوله كلمشدر. هوا حاللرنده، حرب امورنك، تجارت يوللرنك، سياسى واقعه لرده تجربه كورمش آدم هر خصوص ده اوزينه مناسب بر حكم ويژه بيلور. اولده اولوب كتمش حاللرك برينه مشابه بر حال شو كون واقف اولور ايسه، تجربه كورمش آدم تشابه قانونندن استفاده قىلوب، شو حالك سببلرى نتيجه لرى حقتنه غالباً اصابت ايدر. انسان ده «فراسنت» تعبير قيلنور عقل اوتكونلگى وار ايسه، او انسان النك تشابه قانونى علوم خزينه سى اولور.

لكن اهل علم علمى مسئله لرده، شريعت اسلاميه اماملرى مسائل فقيهه ده تشابه قانونينه او قدر اهميت ويژه مشلر. علمى مسئله لرده، مسائل فقيهه ده بالاتفاق معتبر اوله بيلور قياس — اثرده يا علده يا سببه اشتراك معناسنك اولان قياسدر.

اثرده برلك عل برلگنه، علده سببه برلك اثرلرك نتيجه لرك برلگنه البته دلالت ايدر. اثردن مؤثرينه، مؤثردن اثرينه انتقال — عادى، علمى فكرلرك هر برنده قانون اساسيدر. طيب — متشابه خسته لكاره مشترك بر سبب آزار، مؤرخ تاريخى واقعه لرى، متقارب اولسه لار، بر سببه توجه ايدر. جسيملرك سقوطى، قهرك ين طرفندن، سياره لرك قوياش طرفندن مجذوبيتى — طبيعت عالهلرى نظرده بر سببك اثرى كىبى تلقى قيلنور. فقيه — علده مشترك شبلرى حكمده بر ايدر. تاثيرك عليتك قطعيلگنه ظنيلگنه كوره، علده مشترك معناسيله قياس — قطعى اولور، ظنى اولور. علده يا اثرده اشتراك معناسيله قياس — فى الحقيقه اشكال اربعه دن برينه بلكه على الخصوص شكل

أَوْلَٰئِكَ أَوَّلُ لَٰغِي ضَرْبُهُ رَاجِعٌ أَوْلُوبٌ، دَلَالَتِي قَطْعِي هِمٌّ بَدِيئِي أَوْلُورٌ. بُوْكَأ كُورُهُ،
فَقِيَّاي كِرَامٌ قِيَّاسِي بِنَاي شَرِيْعَتُهُ مَعْتَبِرٌ أَصُولٌ دَرَجَهَسَنُهُ رَفْعٌ اَيْدُوبٌ، حَسَابِي
يُوقُ حَكْمَلِرُهُ قِيَّاسِي أَسَاسٌ اَيْتَمَشَلِرُ.

قياس — مطلوبی حکمده معلومه الحاق ایتمک.

الحاق — یا مشترک بر عمله دلالتیه اولور، یا ایکی آراده فرق یوقلغیل اولور.
قیاسی تعریف ایدر ایکن الحاق تعبیری — مشهورده اختیار فیلمش
تعدیه، اظهار، اثبات تعبیرلرندن درستکردر. زیرا تعدیه طوغری معناسنده
مستعمل ایسه، حکمک اصلده عدم بقاسنه دلالت ایدر. اما اظهار، اثبات،
ابانه کبی تعبیرلرک هیچ بری فرعیتی افاده ایده میور. زیرا اثبات، ابانه
دلایلرک هر برنده بولنور.

الحاق ایکی طریقله اولور دیمش ایتک. بری ایکی آراده، اصل ایله
فرع آرارلنده، فرق یوقلغیل اولور. شو قسم قیاسک اک قوئلی قسمیدر.
زیرا فرق یوقلق ثابت اولور ایسه، او وقت حکمک ثبوتی اصلیت جتیل
اولور. بوکا کوره، امام الایمه ابو حنیفه رضی الله عنه حضرتلری شو قسمی
خدوده کفاره لرده بیل اعتبار ایتمشدر.
قیاسک شو قسمنه بر قاج مثال:

(۱) بدوی رمضان کوندوزنده اوزینک فراشنه یاتمش، اوز لباسیله
بورکنمش. شارع کریم بوکا کفارت ایجاب ایتمش. بر آدم رمضان کوندوزنده
دیگرک فراشنه ال اوزاتور ایسه، کفارت بوراده اولویتله واجب اولمق ضروردر.
زیرا ایکی آراده فرق یوقدر. حلال حرکت کفارتی ایجاب ایتمش ایسه، حرام
البته ایجاب ایده جک. بدویت، حلیت کبی خصوصیتلر تخفیف فائده سنه غنمت
ایتمزلر ایسه، تشدید جتنه هیچ بر وقت سبب اولامازلار.

شو مثالزده فرع — اصلین اقوادر.

(۲) شارع کریم «من اعتق شرکاً من عبد قوم علیه الباقی» دیمش.
عبددن اوز حصه سینی آزاد ایدر ایسه، دیگر حصه سینی ده ضامن اولور.
عبد علی التمام آزاد فیلمش کبی اولور.

بىز امەيىدە، بلا تىردە، الحاق ايدە بيلورنى. زىرا اعتاق مسئلەلەرنىڭ شارە
كريم ارلك خاتونلۇق خىسسىيەتلىرىنى ھېچ بىر ۋاقىت اعتبار ايتمەيۇر. شارەك
شۇ تىسۋىيەسى بىزە قىسقى صورىتە، مەلۇمىر، بىلكە خاتونلەر بويىلە مسئلەلەردە دا
زىادە مەرحەمەت قاعدەسىلە ەمەل ايدىر.

شۇ مەنەدە فرە — اصلىك اوزىنە مساويدىر.
اگر كەملىك بىرنە رەال ايلە خاتونلار آراسىندە شارە كريم نەزىرندە
فرە ثابت اولور ايسە، او صورىتە قىياس جەئز اولماز.

بۇگۇن مەنەل: شارە كريم خىدۇدى امەلەر خەقندە تەنصيف ايتىشىدۇر. بىرە
اوز اختيارىلە فەخشەيە مەرتەبە اولور ايسە، «فان اتىن بىفەخشە فەلىپىن
نەفى ما ەلى المەصنات» آيت كريمەسنىڭ افادەسەنە كورە، مەصن خاتونلار خەقنە
ثابت خەدك يالگىز نەفى امەلەرە ثابت اولور.

تەنصيف مسئلەسەندە ەبەدلىرى امەلەرە قىياس جەئز دىگەنلەر. زىرا امەلەر
اسىرلىكلىرى خەسبەلە، ەلى الاكثىرىت تەربىيەدن مەروم قالورلار، خەقۇللىرى
اعتبارلىرى بولنماز. تەربىيەسەزلىك خەقۇسۇزلىق اقتىساسىلە امەلەك اوزلەندە خەسى
شەرفى قالماز، دىگەرلىك كوزلەرنە احترامدىن نەسىبلىرى بولنماز. تامەلەك طەمى
خائىنەك ھەجۇمى قاشىندە امەلەك شەرفى ەصمىتى ھەر جەتدىن آچىق خەلك، مەيەسەز
قالور. بۇگۇن كورە، امەلەك ەرضى خەرمىتى مەندول اولوب مەغلوبەتلىرى آسان
اولور. شۇ خەفىفەك شۇ مەغلوبەت امەلەك اوزلەرنىڭ قەسورلىرىلە مەسەلەلەرىلە
كەمەش دىگەل، بىلكە ھەئەت اجتماعىيەدە اعتبار قىلنە كەمەش نەظاملەك ەادەتلىك
گوزل دىگەل نەتىجەللىرى اولمىق خەفىلە ۋە جۇد بولمىشىدۇر. لاجل ذلك شارە كريم
شۇ خەفىفەكلىكى شۇ مەغلوبەتتى نەزىر اعتبارە آلوب، امەلەك خەدۇدلىرىنى تەنصيف
ايتىشىدۇر.

تەربىيە كورمەش اولمىق، خەقۇق بولنماق اقتىساسىلە طەبىئەتلەندە كوكەمەش
خەفىفەك مەسەلەسىلە امەلەردىن اوز اختيارلىرىلە بىر جەنەت ادبىيە صەدەر اولور
ئەۋلاد گۆرۈپمىسى
ايسە، شارە خىدۇدى تەنصيف ايدىر، اما اكرەھ ايلە اولور ايسە، امەدىن خەد

بالکلیه ساقط اولور. نور سوره سنده: «ومن یکرهین فان الله من بعد اکرهین غفور رحیم» آیت کریمه سی اکره قبلنش امله ردن حدودی اسقاط ایتمش، همده اسقاطک تنصیفک سببلرینه اشاره ایتمشدر. اسقاط — امله ر اوزرینه آسانقله نفوذ ایدر اکره اثریدر. تنصیف — امله رک طبیعتلرنده یرلشمش ضعیفک مغلوبک اثریدر. بوکا کوره، عبدلری، تنصیف مسئله سنده امله ره الحاق جائز اولماز. زیرا عبدک جنایت ادبیه سی مغلوبیت اثری دگلدر، بلکه عبتدن صادر اولور جنایتک مفسده سی قباحتی دها بیوکر. رقیقک او جنایتک جزالرینی تخفیف ایده مز. ایدرسه، تشدید ایده بیلور.

فقهای کرام تنصیف حدود مسئله سنده عبدلری امله ره الحاق ایتمشلر ایسه ده، آیت کریمه لرک معنالرینی ملاحظه ایتدکن صوگ، بن اوز فکر می دها موافق کوردم. فقیهلرک اجماعلرینه مخالفت ایتک بر قدر دهشتلی حرکت ایسه ده، نور آیت کریمه سنه تفسیر یازمش قلمارک تحیرلرینی عجزلرینی خطالرینی کورمک بکا یول آچدی. عربیتی، معناسی، احکام فقیهیه سی جیتیله همان حل قبلنه مامش بر آیتک تفسیرلرده وجودی — کیگ فکر میداننه بنی دعوت ایتدی. تفسیرلرک هیچ برنده بولنه ماز گوزل بر فائده ی طلبه لره هدییه صفتیله بوراده یازدم.

قران کریم «ولا تکرهوا فتیاتکم علی البغاء ان اردن تحصناً.» دیمش. یعنی: «جاریه لرگزنی، پاگلگی اختیار ایدرلر ایکن، فاحشه لک سوداسند کوچله مه گز.»

بوندن صوگ قران کریم اکره قیلور سیدلرک جزالرینی، اکره قیلنور مسکین جاریه لرک حاللرینی بیان یولنده، دیمش:

«ومن یکرهین فان الله من بعد اکرهین غفور رحیم»

«شو آیت کریمه جاریه لرک اوزلرینی کنایه طریقیله ایکی دفعه ضمیرلرده ذکر قیلوب، رب کریم حضورنده حاللرینی مغفرت، رحمت بشارتلریله بیان ایتمش. اکره ایدر سیدلری صراحتله «ومن یکرهین» جمله شرطیه سیله ذکر

قيلوب، جزالرينڭ بيان دائرەسنە داخل اولاماز قدر بيوكلگنە اشاره ايچون اولسە كرك، جزالرينى حذف ايتمشدر.

لسانى بليغ، حسياتى بيوك انسان دهشتلى حاللردن برينى بيان اينجك اولور ايسە، قلبنە هجوم ايدر تاثرات اقتضاسيله لساننە انقباض كىبى بر حال طارى اولورده، لسانى گويا باغلانور، او وقت وجودنە كورنور انفعالات اوحاللرك دهشتلرينى الك گوزل صورتدە ترجمە ايدر. متكلمك حاليه لسانى بيان دة اشتراك ايدر ايسە، اشته كوكللرى سحر ايدر بيان او وقت حاصل اولور. احياناً اويله اولور كه لسان افادەسندن عاجز معنالرى سكوت آسانلقه بيان ايدر. البيان والمعانى كتابلرنده شاهدلريله قبول قيلنمش «الحذف — للتحويل» قاعدەسى بوندىن آلمشدر.

كتب سماويه عموماً، قران كريم خصوصاً انسانلرك اوز لسانلرى اوز عرفلريله نازل اولمشدر. انسان — مقصدلرينى بعضاً لسانيله، بعضاً حاليه، بعضاً سكوتيله افادە ايدر. شو بيان اسلوبلرينڭ هر برى قران كريمده كلمشدر. سكوت اسلوبيله بيان قران كريمده كثرته پولنور.

«ولو ان قراناً سيرت به الجبال، او قطعث به الارض او كلم به الموتى. بل لله الامر جميعاً.» آيت كريمەسى كىبى. قران كريمده دهشتى بيوك احاطەسى كيك جوابلرك اكثرى ذكر قيلنماش.

شو آيت كريمەنڭ تقريبنى صورتدە ترجمەسى، تفسيرى:

«اگر بر قران طاغلى يرلردن اويناتور، يا يرك همه خزينه لرينى چيقارتور، يا اولولرى سويله تور قدر قوتى حائز اولسە ايدى:.....»

شو جهلهي ايشيتور انسانلرك فكرلرينه كيك ميدان براقمق ايچون اولسە كرك، بورادە جواب ذكر قيلنماش. آيت كريمەيى تلاوت ايدر انسانلرك هر برى اوزينڭ فكرينه قوتنە كوره، مناسب بر جوابى ملاحظە ايدر. اهل تفسيرك اكثرى جواب فيلمق اوزره «لما آمنوا به ولاصروا على

درست معنی ایسه ده، «ولو ان قراناً» آیت کریمه سنڭ نظمته دقتله نظر ایدر ایسه ک، بوراده مناسب دگلدره. زیرا شو آیت کریمه ده قران لام تعریف سز، علمیت سز، منصرف صورتده تنوینلی ذکر قیلنمشدر. اگر «ولو ان القران» عبارسیله ذکر قیلنمش اولسه ایدی، اهل تفسیرک او تقدیرلری فی نفسه درست اولا بیلور ایدی.

او تقدیرلری فی نفسه درست اولور ایدی، لکن قران کریمک دیگر آیت کریمه لردن معلوم اولمش عرفنه همان موافق اولماز ایدی. زیرا نبی محترم دشمنلرینک انکارده دوام ایده چکرینی بیان یولنده اینمش «ولو اننا نزلنا الیهیم الملائکة وکلمیم الموقی وحشرنا علیهم کل شیء قبلما کانوا لیؤمنوا» — «ولو فتحنا علیهم باباً من السماء فظلوا فیه یعرجون لقالوا انما سکرنا ابصارنا» کبی آیت کریمه لرک هیچ برنده جواب حنف قیلنماش. قران کریم او جوابک ذکرینی گویا التزام ایتمشدر. او جوابی حنفی دعواسی بوکا مخالفدر. بونک اوزرینه، او تقدیرده شو آیت کریمه بر یکی معنایی افاده ایتمش اولماز، شأن قرانی تعظیم معناسنه دلالت ایتمک شرفندن شو آیت کریمه محروم اولمش اولور.

اگر جواب تقدیر ایتمک تکلفی حاجت ایسه، «لکان هذا القران» کبی بر جواب تقدیر ایتمک دها گوزل اولور. شو معنی ده بر جواب تقدیر قیلنور ایسه، آیت کریمه معناسی شویله اولور:

تعلیم الیهی اولمقی صفتیله کوکدن اینر کتابده طاغلی برلرندن اویناتمق، یا یرک همه خزینه لرینی چیقارمق، یا اولولری سویلتمک کبی معجزه لر بولمق لازم اولسه ایدی، شو قران کریمه ده او معجزه لرک هر بری البته بولنور ایدی. یعنی تعلیم الیهی اولمقی صفتیله اینمش قرانده او یله معجزه لرک وجودی لازم دگلدر. رسالتک برهانی — خارقه لر دگل، بلکه گوزل شریعی، هر بر حقیقتی بیان ایدر قران کریمک اوزیدر. آیتک معناسی شویله اولور، یاخود:

«اويله بيوك بر قوتى حائز قران اولاي بيلسه، او قران شو قران كريم
اولور اينى».

شو معنى شان قرانى تعظيم چىتىله دها زياده مناسبتدر.
بن شو آيت كريمه يى تفسيريله برابر بوياده— حذفك ياخود دها طوغرى
تعبير، سكوتك شاهدى اولمق صفتيله — نقل ايتدم. بنم فكرمه كوره، «ومن
يكرهين» آيت كريمه سى ده شو بابدنددر. زيرا آيت كريمه ده دورت متقابل
ذكر قىلنمق لازم ايندى: ۱) اكراه ايدرسيدلر، ۲) جزالرى، ۳) اكراه قىلنور
جاريه لر، ۴) حاللرى. — آيت كريمه ده يالكز ايكي سى: اوڭكى سيله
دورتنجى سى ذكر قىلنوب، ايكي سى: سيدلرلك جزالرى، جاريه لرلك اوزلرى
— بلاغت عربيه ده معتبر «احتباك» اصوليله حنى قىلنمشدر. زيرا ذكر
قىلنمش ايكي — حنى قىلنمش ايكي يه دلالت ايدر: اكراه قىلور سيدلر
اكراه قىلنور جاريه لره بالالتزام دلالت ايدر؛ اما مغفرت عذابيه، رحمت
غضبه بالمقابله دلالت ايدر.

بزغادى لسانمزله تعبير ايدر اينسهك، آيتك تركيبى بويله اولور: «ومن
يكرهين فان الله معذيبهم غضب عليهم. ومن تكره منهن فان الله لئن غفور،
بين رحيم».

تويول قىلنوب، اوڭكى جمله نك جزاسى، تويون بشارتيله ايكنجى جمله نك
شرطى حنى قىلنوب، احتباك اصوليله «ومن يكرهين فان الله من بعد اكراهين
غفور رحيم» جمله بليغسى تحصيل قىلنمشدر. اختصار سوڭنده خبر جمله سنده
عائد بولندرمق ضرورتى ايچون اولسه كرك، «من بعده» ايله اكنفا قىلنمايوب،
من بعد اكراهين تركيبى اختيار قىلنمشدر. زيرا مفعولنه اضافه قىلنور مصدر
هر حالده ضمير فاعلى مشتمل اولور.

جواب — جاريه لرلك حاللرينه مخصوص اولمق چىتىله اولسه كرك، من
بعد اكراهين تركيبى اختيار قىلنوب، من بعد اكراهيم تركيبى آلنماشدر.
بيرا مقصود بالذات حكمك صاحبي، هم علاوه سى ذكر قىلنمق دها گوزلدر.

آیت کریمه ده «بعد» سوزینک وجهی معلومدر، زیرا بلا اکره واقع اولور فحش — مغفرت، رحمت تحتنه داخل دگلندر. «من» کلمه سی مظلوم جاریه لر حقنیه رحمتک تعددینه کثرتنه دلالت ایچون زیاده قیلنمش اولسه کرک. زیرا ابتداسی وار شیلرک هر برنده کثرت، تعدد بولنور.

«ان» خبری «غفور رحیم» ده لام تأکید یوقلوق — «ان» ایله خبری ایکی جمله دن آلمش کبی اولوق چیتیله اولسه کرک. چونکه «فان الله» گویا اولگی جمله دن «غفور رحیم» گویا صوگ جمله دن انتخاب قیلنوب «فان الله غفور رحیم» جمله سی ترکیب قیلنمش کبیدر.

بن شو آیت کریمه بی شو صورتله تحلیل ده اهل تفسیرک مسلک لرینه عادت لرینه سلوک ایتدم، قران کریمک نظم معجزنده حذف، تقدیر کبی تکلفلرک امکانی یا وجودی چیتیله دگل، بلکه اوز تفسیرمی اهل تفسیر نظرنده اوزلرینک اصل لر یله تأیید ایتمک قصد یله ایدی. بزم تفسیرمه کوره، آیت کریمه معناسنده نظمنده ده هیچ بر اشکال یوقدر. نظمه اشکال یوقدر، زیرا خبر جمله سنده مبتدا ضمیری واردر. معنی ده اشکال یوقدر، زیرا مغفرت، رحمت اکره ایدر سیدلرک نصیبی دگل، بلکه اکره قیلنور جاریه لرک حقیدر.

بوتون همتلرینی قران کریمک اعرابنه حصر ایتمش کشاف، قاض، رازی کبی تفسیرلر آیت کریمه ده هم من حیث المعنی هم من حیث النظم اشکال کوروب، اوزلرینه مخصوص تقدیر حیله لر یله آیت کریمه بی اصلاح ایتمشلر: من حیث المعنی اشکالی «لین» تقدیر یله ازاله قیلوب، نظمه وار قصوری «ولیم» زیاده سیله تکمیل ایتدکن صوگ «ان تابوا» قید یله آیت کریمه بی منهبه تطبیق ایتمشلر. بونکله «اش» گل کبی تمام اولمش! هیچ بر اشکال ایندی فالمامش. ظلم ایدر سیدلری مغفرت ایتمک ده ضرر یوق، لکن یالکز بر اشکال وار ایمش: مظلوم مسکین جاریه لر ی مغفرت ایتمک، اوی چاره لره رحمت وعد ایتمک بر قدر مشکل ایمش! فقط، بأس یوق، ضرر یوق، زیرا اهل کلامک کیسه لرنده بر دگل، بر قاچ جواب حاضردر: شارع حکیم — ظالمی

مغفرت ایدر ایسهده، مسکین بیچاره مظلومی مواخذه ایده بیلور. مظلومیت مواخذهیه منافی دگلدر.

بیوک اوفاق تفسیرلرده وار بیانلرک اجمالی ده تفصیلی ده شودر.

اهل تفسیرک بویله مساهله لرینه بز هر حالده تعجب ایدرز. دقیقهلق ملاحظه سوکنده بطلانی معلوم اولا بیلور سوزلری ائک معتبر تفسیرلرمزده کورمک بزى البته متأثر ایدر.

اکراهدن نیی یویله اینمش آیت کریمهده خطاب الوهیت ده «اکراه ایدر آدملری الله مغفرت ایدر، آنلره رحمت ایدر» سوزی بولمق هیچ بر صورتله ممکن اولماسه کرک.

آیت کریمه تقدیری «غفور لیم» اولور ایسه، ولا تکرهوا آیت کریمهسی بالکلیه اهمیتدن ساقط اولسه کرک.

«ان تابوا» کبی قیدلری تقدیر — ظالملرک ظلملرینه یول آچمق، حیلہ اوگرتمکدن ماعدا هیچ بر فائده ویرمه یور.

قران کریمک بیوک شائی قدسیتی بونلرک هر برندن البته پاکدر، خطاب الوهیت ده وجودی ضرور جزالت، عظمت بونلری بلا شیخه ابا ایدر.

«لیم» تقدیر ایتدکن سوکده اصلاح قیلنه مامش کلامی بر دها اصلاح ایتمک ایچون، «ان تابوا» کبی بر جمله بی ده تقدیر حاجت اولور ایسه،

معجز قران کریمک لسانیله مشچور باقلک لساننده نه قدر فرق قالور؟

اکراه هر حالده مغفرتک ضدیدر. جمله شرطیه بی درست ایدر قدر مناسبت ایکی آراده بوقدر. «ومن یکرههن فان الله غفور له» جمله سی شرطیه اولمق صورتیله، بلاغتی حائز اولمق دگل، عادی کلام اولمق شرفندن

بیله محر ومدر.

بز یوقاری ده اوز تفسیرمزی اوز فکرمزی یازدق، سوکره اهل تفسیرک سوزلرینی غایت آچیق صورتده جرح ایتدک. آیت کریمه نظم معجزینک انسان البته اصلاح قیلنمق ذلتنه احتیاجدن علویتی کورندی. بئم ایچون ائک

بیوک بر فائده شودر. امهلردن حدودک سقوطنه اکراهک علیتی معلوم اولدی.

ئهلاد گوز بپسی
www.evlat.org

بىنم دعوام شو ايدى. حدودك سقوتى اكرهه تأثيريله ايسه، حدودى تنصيف ضعيفلك هم مغلوبيت اثرى اولاققدر. بىناء عليه، تنصيف حدود مسئله سنده عبدلرى امهله الحاق ايتىك يا قىياس ايتىك جائز اولماز.

الغاي فارق معناسيله قىياسى بيان قىلوب، مثاللريله اىضاح ايتىكدن صوك، علاوه اشتراك حسييله اولور قىياسى بيان ايدىك.

علاوه اشتراك معناسيله «قىياس» ك دورت ركنى واردن: (۱) حكى معلوم فرد — اصل، (۲) حكى مطلوب فرد — فرع، (۳) حكى اوزى، (۴) حكى علاوه، وصف جامع.

مجتهدك النده قىياسك شو دورت ركنى بولندقدن صوك، اثبات قىلنجهق دهآلتى مسئله قالور:

(۱) اصلده حكىك ثبوتى. زيرا اصلك اوزنده حكى ثابت دگل ايسه، فرعه فرع اولمق جيتيله او حكىك ثبوتى البته ممكن اولماز.

(۲) اصلده ثابت حكىك علاوه لردن بريله معلوليتى. چونكه اصلك حكى معلل دگل ايسه، وصف جامعده اشتراك حسييله حكىده اشتراك لازم اولماز.

(۳) وصف جامعى، علاوه تعيين. زيرا حكىك علاوه معين دگل ايسه، علاوه اشتراك متصور اولماز.

(۴) علاوه لگى اثبات قىلنمش علاوهك فرعه وجودى. زيرا فرعه علاوه موجود دگل ايسه، حكىك وجودى لازم اولماز.

(۵) اصلده معارض يوقلغى. زيرا معارض بولنور ايسه، وصف جامعك علاوه لگى ثابت اولماز.

(۶) فرعه مانعك يوقلغى. زيرا حكى منع ايدر برمانع فرعه بولنور ايسه، قىياس اوز باشنه باطل اولور. علاوه اشتراك فائده بيره مز:

دورت ركن الده بولندقدن صوك، آلتى مسئلهده اثبات قىلنور ايسه، قىياس تمام اولور. وصف جامعك اصلده علاوه لگى مقطوع اولوب، فرعه

وجودى دە محقق اولور ايسه، او صورتدە قياس قطعى اولور. لېكىن دورت ركنى بولمىق، بولندىن سوڭ او آلتنى مسئلەدە اثبات ايتىك او قدر آسان اش دگلدەر.

اصول فقه كتابلارنىڭ قياسنىڭ تامامىتى اېچون متعدد شرطلار بيان قىلىنىشىدۇر:

(۱) اصلنىڭ حكىمى معقول اولمىق. يعنى انساننىڭ عقلىلە ادراك قىلنە بىلور جملەدن اولمىق. اگر عبادت حكملرى كىبى انساننىڭ عقلىلە ضبط قىلنەماز جملەدن اولور ايسه، اويلە حكملردە قياسنىڭ نفوذى بولنماز.

(۲) اصلنىڭ حكىمى شرعى اولمىق. يعنى احكام اصلەدن، امور اعتقادىدەن اولمىق. زىرا اعتقاد، ايمان مسئلەلرىنى اثبات خصوصىدە نصوصنىڭ بيانى، عقلنىڭ شىداتى كافي اولوب قىياسدن استغنا حاصل اولور. اما اباحە احكام اصلەدە هېچ بىر فردنىڭ خصوصىتى يوقدەر. بىر فردى اصل قىلوب، دىگر بىرىنى فرع ايتىك بورادە تېكىم كىبى بىر شى اولور.

(۳) اصلنىڭ حكىمى مختص اولمىق. زىرا بىر نىڭ يا بىر دايلىڭ دالائىلە حكىم اوزىنىڭ غلنە مختص اولور ايسه، دىگر فردلرى الخاق ايتىك البته منع قىلىنىش اولور.

(۴) اصلنىڭ حكىمى منسوخ اولمىق. زىرا نسخ قوتىلە اعتباردن عملدن ساقط بىر حكىم تعدىدەدە فائىدە يوقدەر.

(۵) اصل فرەدن مؤخر اولمىق. وضو حكملرىنى تېمىم حكملرىنە قىياس كىبى. وضو—مكەدە نىبوتنىڭ اواسى سەنەلرندە، اما تېمىم هجرتىدىن سوڭ مەدىنەدە مشىروع اولمىشىدۇر. زىرا متأخر بىر دايلىدن تفرع مەمكىن دگلدەر.

(۶) قىياس سببىلە بىر نىڭ حكىمى تىغىر قىلىنماق.

مثلاً: كفاره كسوسەندە تەملىك بلا. شىبە شرطلار. بوڭا قىياسا طعام كفارهدە تەملىكى شرط ايتىك جائز دگلدەر. زىرا شو قىياس «كفارهتە اطعام عشرة مساكين» آيت كرىمەسەندىن مستفاد حكىمى تىغىر ايتىش اولور. چونكىه اطعام تەملىك ايلەدە، ضىافت ايلەدە حاصلدەر.

ئەۋلاد گۆزۈپىسى

www.ewlat.org

www.uyghurkitap.com

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازما لار ئامبىرى

(۷) اصلگ دلیلی فرعی شامل اولماق. زیرا او تقدیرده قیاسه احتیاج قالماز.
حکم — فرع اولمق چیتیله دگل، بلکه اصل اولمق چیتیله ثابت اولمش اولور.
(۸) فرعگ حکمی منصوص اولماق. — زیرا فرع نفیاً منصوص اولور
ایسه، قیاس باطل اولور. ایجاباً منصوص اولور ایسه، قیاس ضائع اولور.
(۹) فرع — اصلگ نظیری اولمق. بوگنا کوره خطایی نسیانه قیاس جائز
اولماز، تکریم طریقیله ثابت اولور حکملرده جرامی حلاله قیاس ایتمک مناسب
اولماز. زیرا حلال مستحق اولور کرامتی حرامگ ده استحقاقی عدلگ حکمنگ
اقتضاسنه مخالفدر. مثلاً: اشترا — احراز چیتیله ملکی موجب اولور ایسه،
غصبگ ایجابی ده لازم اولماز. علهده اشتراک بوراده فائده ویره مز.
(۱۰) فرعگ حکمی اصلگ حکمنه مساوی اولمق.

اگرده تعدیه قیلنه جق حکم فرعده متغیر اراجق ایسه، قیاس معتبر
اولماز. مثلاً: مسلمگ ظیارینه یهودگ ظیارینی قیاس کبی. مسلمگ ظیارینه حرمت
— کفارتله منتی اولور. اما یهودگ ظیارینده خاتونی حرام اولور ایسه، حرمتگ
مؤبدلگی لازم اولور. زیرا حرمتگ غایهسی اولان کفارت یهودیدن
معتبر دگلدر.

(۱۱) عله حکمن متأخر اولماق.

مثلاً: کلبگ عرقی نجسدر، لعاب کبی، استفادار عله سیله دیمک درست
اولماز. زیرا استفادارگ ثبوتی نجاست ثبوتنه تابعدر.

(۱۲) قیاس اعانه سیله اثبات قیلنه جق حکم — عمومی حاجتله، ضروری
مصلحتله مخالف اولماق. زیرا عموم حاجت — قیاسدن هر حالده قوئلیدر.
تعارض واقع اولور ایسه، طبیعی، قیاس اعتباردن ساقط اولور. مغلوبیت
طریقیله، یاخود فساد تهمتیله: "صحیح اولسه ایدی، هیچ بر وقت حاجت عمومییه
مخالفت ایتمز ایدی! تیمتی هر حالده اصابت ایدر.

مثلاً: ضمان درک مسئله سنده قیاسگ حکمیله حاجت عمومییه طلبی تعارض

ایدر:

صانوجى، پارەلەرى قبض ايتىدىكىن صوڭ، آلوچى بە «شومالېڭ عىبى قىسورى چىقار ايسە، پارەلرگى ضامنم» ديسە، بوڭا «ضمان درك» اطلاق قىلىنور. شويە بر ضمان فقيلرگى قىياسلرنىدە جائز دىگلىر. فقيلەر بونى يوق بور جىرە، واجب اولمامش ديونلرە قىياس ايدىرلر. ديون معدومەدە، هنوز واجب اولمامش اولمىق غەسىلە، كفالت جائز دىگىل ايسە، ضمان درك دە جائز اولماز. لىكن حاجت عمومىيە شو ضمانگى جوازىنى طلب ايدىر. انسانلرگى معاملات تجارىەلرىنى اولاي بىلور ضررلردن خىانتلردن ساقلامىق ضرورتىلە: ضمان درك البته جائز اولور. بوڭا كورە، قىياس بورادە اعتباردن ساقى اولوز. ميدان تىعارىدە مغلوبىتنە كورە، ياخود، فسادىنىڭ ظيورىنە كورە. زىرا صحىح اولسە ايدى، عمومى حاجتلرە مخالفت ايتىمىز ايدى.

تىعارى صورتلرنىدە عىب ھىر حال دە بىزم فىكرومىدە اولور. قىياس دە خطا مدخللرى، خطا ھىجومى ايجون آچىق يوللر قاپولر كىنگىر، كوبرى. باخىصوص، اصلگى غەلرلىرىنى تىعىن، فرىدە او غەللىرى تىحقىق خىدمتى آسان خىدمت دىگلىر. ھىجتىد — غەلىيى تىعىن مىسئەلىدە اصابت ايدىر ايسە، خطا مدخللرلىنىڭ اكثرى قاپانمىش اولور، فرىگى فرىقلرنىدە غىفلت ايتىمەنىڭ شىرطىلە.

قىياسگى اوزىنى، رىكنلرلىنى، اثبات قىلىنە ھىق مىسئەلرلىنى، شىرطلرلىنى بىنان ايتىدىك. ايدىنى رىكنلرگى اڭ ھىمى اولان غەلىيى بىنان ايدىدىك.

ھىر موجودگى بىر موجودى، ھىر ھىكمىگى دە بىر سىببى بىر غەلىسى واردىر. كىتب كلامىدە كىتب جىدلىيە دە شو مىسئەلى ھىقنىدە اختلفانى ھىر نە قدر نىقل قىلىنىش ايسە دە، بىن شو ھىقىقتى ھىر حال دە بىر بىنە قىطىيە كىبى حساب ايدىرم. ھىر ھىكمىگى بىر غەلىسى البته واردىر. (اوعلى — ۱) ھىكمىگى يالىگىز علامتى مى، ياخود (۲) تاثيرى يوق، فقط ظاھىرە اقترانى وار عادى سىببى مى، يا ايسە، (۳) فى نىفسە تاثير ايدىر ھىقىقى سىببى مى — ھىرەسى نىتىجەسى يوق شو اختلفلرلى ھىكمە ايتىمىدىن، بىرىنى دىگىرىنە تىرجىح ايتىمىدىن بىز ھىر حال دە صافنورز. اچاھىلرلى كىڭ، فضللرلى بىوك اھل علمگى شو اختلفلرلى تىعبىر اختلفانە عائد

اولا بیلسه ایدی، بئ البته شاد اولور ایدک. زیرا مقصد آکلانماق خطا ایتمک دگل، حقیقتی غائب ایتمک دگل.

بزه قطعاً معلوم اولدی: طبیعت ده خلقت ده عبث یوقلغی کبی، حکیم مطلق طرفندن اینمش شریعت ده عبث بولنماز. هر حکمی اقتضا ایدر بر سبب بولنور، هر حکمک اوزینه کوره مترتب اولور بر فائده سی بر حکمتی البته بولنور. حکمک مشروعیتی ایچون بر مصلحت ضروردر، حکمک ممنوعیتی ایچون بر مفسده ضروردر. حکمکرده مشروعیتی طلب ایدر بر حسن ممنوعیتی ایجاب ایدر بر قبح — ذاتیدر. شارع حکیمک حکملری بوکا قطعی صورتک موافقت ایدر. اثرک اوزینک مؤثرینه تبعیتی کبی، هر حکم اوزینک سببنه، مصلحتنه تبعیت ایدر. بوکا کوره، بزم نظر مزده هر حکمک عله سی او حکمک مؤثریدر، حقیقی سببیدر. اوتک یاندر وده سببیتی کبی، اسکار — حرمتک، نجاست — حرمت اکلاک سببیدر.

شریعت اسلامیه ده کیفی هوائی اولارق وضع قیلنمش حکم یوقدر. هر حکمک بر عله سی بر مصلحتی واردر. مثلا: آنا آنا بر فارندش آنا بر فارندش اوزرینه میراث ده تقدیم قیلنور. شو ایکی وارثک برنده ایکی قرابت، یعنی آتالق قرابتی، آتالق قرابتی واردر. دیگرنده یالکئز بر قرابت، آتالق قرابتی گنه بولنور. ایکی قرابتک اجتماعی شو مثال ده تقدیمک سببی اولشدر. عائله اعضالرنده بولنور حسیاتک در جه سنه موافقت مصلحتی ده بوراده واردر. زیرا انسانی اوز اختیارینه براقه جق اولور ایسه ک، شبهه یوق، آنا آنا بر فارندش لرینی تقدیم ایدر ایدی.

بز هر حکم ده شو یله بر سبب، شو یله بر مصلحت وجودینی دعوی ایدرز. سبب، بزم نظر مزده، حقیقی سبب اولور. هیئت اجتماعیه حیاتنه قانون اولور صفتیله تدوین قیلنور شریعت اسلامیه ده بز دقائق فلسفیه یی او هام کلامیه یی اعتبار ایتمک نکفلرندن شریعت حرمتی نامنه ترفع ایدرز. حکمک عله سی — حکمک هم علامتیدر، هم مؤثریدر، حقیقی سببیدر. بونی بزم لسانمز، عرفمز، اعتقادمز تحمل ایدر. تأثیر یی یالکئز بر اللک اوزینه حصر

ايتىك اعتقادى ھېچ بىر صورتلە بوگا منافى دىگىلىرى. بىزدە كلاميون كىبى شىوا اعتقادە
تعصب ايدە بىلورز، فقط ديگر حقيقتلرە انكار ايتىمەك شرطىلە.

حكىمى ايجاب ايدىرغىلە: (۱) يا وصف حقيقى اولور، يا (۲) وصف عرفى اولور.
وصف حقيقى: خىركى حرمتىندە اسكار، رخصت مشروعىتىندە مشقت،
حقوق مىراثدە قرابت كىبى.

وصف عرفى: ولايت بايلرىندە، نكاح خصوصلرىندە اعتبار قىلنور شرف
كىبى. زىرا شرف ھىر مەكاندە ھىر زماندە كرامت قىيلىندىن اولور حكىملىرى اقتضا ايدىر.
غەلدە علامتىك جىتيلە، ظاھر اولمىق مضبوط اولمىق شرطلىرى. عليت جىتيلە
البتە بىر حكمتى بىر مصلحتى مشتمل اولمىق ضروردىر. زىرا غەلدە عليت شارعاك
وضعنە نىسبتلە دىگىل، بلكە انسانىك امتثالانە نىسبتلەدر. انسانى امتثالە دعوت
ايدە بىلور بىر مصلحت غەلدە بولنماز ايسە، حكم عبث اولمش اولور.
شو بيانىزدىن صوڭ حىكمىك غەلسى شويىلە تعريفى قىلنە بىلور: مصلحتى
اشتمال جىتيلە حىكمىك مشروعىتىنە سبب اولور ظاھر ھىم محدود، مضبوط بىر
وصفىر، بىر معنادىر.

غەلدە غەلكى مقبول اولور ايسە، گوزل، اش تمام. اما عليت مقبول
دىگىل ايسە، ياخود معلوم دىگىل ايسە، عليتى اثبات ايجون بىر قاج مىسلىك واردىر.
(۱) بىرى عقل: بعض حىكملىرىك غەلسى عقلىك دلالتىلە معلوم اولور. مىثلا:
شىرىعت صبىلىرىك ماللىرىنى وللىرىك ولايتى نظرىنە تسليم ايتىش. صبىلىرىك ماللىرىنە
ولايت ثبوتى بىر حكمدىر. البتە بىر غەلسىدە واردىر. لىكن بورادە غەلبى آرامقى
ايجون اوقدر زحمت حاجت دىگىل. غەلە: ياشلىك بالالىق. مصلحتى مال صاقلامقى
مال آرتىزمىق، صبىلىرىك ذمەلىرىنى مسؤلىت مالىيە آغرىقلىرىندىن شىقت طرىقىلە
آزاد ايتىمىك.

(۲) حكمتى وضع ايدىر شارعاك اوزىنىك بيانى.

شارعاك بيانى يا صرىح اولور، ياخود تىنىيە، ارشاد طرىقىلە اولور.

صرىح: «فانە رجس» كىبى. شو آيت كرىمەدە حىرمىك غەلسى بالعبارە
بيان قىلىنىشىدىر.

«انما جعل الاستیذان لاجل النظر» کبی.

شو حدیث — شارع کربمک لسان بیانلرندن «یا ایها الذین آمنوا لاتدخلوا بیوتاً غیر بیوتکم حتی تستأنسوا وتسلموا علی اهلها» آیت کریمه سنه امر قیلنمش استیذانک علیه لرینی بیان یولنده صادر اولدی. یعنی: دخولدن قبل اذن طلب قیلو — عادتده اخفا قیلنوز حاللره کوز صالماق، بلکه خانه ایچنه قاراماق ایچوندر. ایشوک قاناتلری قاپامق یول باغلامق ایچون قویولمش ایسه، خانه دیوارلری مستورلک ایچون قویولمشدر. مستورلک، بیوک بر حاجت ضروریه اولمق صغیله، انسانلرک طبیعتلرنده طامورلاشمشدر. مستورلک، عموم انسانلرک اختیارى رغبتى ارادهسى اولمق معناسیله، بر قانون محترمدر. بوئا کوره، اذن معلوم دگل ایکن، خانه ایچنه کوز صالمق قطعاً ممنوعدر. شارع کبیر نبی کریم «انما جعل الاستیذان لاجل النظر» کلمه جامعسیله شو قانونی افاده قیلوب، آیت کریمهده اعتبار قیلنمش علیه ده غایت گوزل صورتده بیان ایتمشدر.

خانهده مستوریت معناسی واردر. شو معنی اعتباریله شارع کبیر حضرتلری «انما جعل الاستیذان لاجل النظر» بیورمش اولسه لار کرک.

بونک اوستنه خانهده حرملک مسکنلک معناسیله واردر. شو معنی اعتباریله اولسه کرک، قران کریم «فان لم تجدوا فیها احداً فلا تدخلوها حتی یؤذن لکم» بیورمش. یعنی: مسکون خانهده هیچ بر آدم بولنماز ایسهده، اذن ویرله دکجه، او خانهیه کریمه کز، مستوریت چیتیله دگل، بلکه مسکونلکدن ناشی حرملک هم حرمت چیتیله.

اگرده خانه مسکون دگل ایسه، او وقت استیذان ادبی ساقط اولور. بونی بیان ایچون قران کریم «لیس علیکم جناح ان تدخلوا بیوتاً غیر مسکونه فیها متاع لکم» دیمش. یعنی: مسکون دگل خانهلره کره بیلورسز، بر قدر استراحت ایتمک، کوله گه لنمک کبی فائدهلری بولنور ایسه.

خانهلره دخول کبی الک عادی واقعهلرده اینمش شو اوچ آیت کریمه بی انسان

بر قدر ملاحظه ایدر ایسه، حکملاړك علاوه اړینه شارع حکیمك اعتناسی اعتباری
 حقدنه قناعت یاخود یقین حاصل ایدر. مسکون خانهلرده اهللرینك بولنوب
 بولننامق صورتلرینك هر برنده شارع حکیم استیدانی شرط ایتمش: برنده
 مستوریت علاوه سیله، دیگرنده حرمت هم حرملك معناسیله. خانه مسکون دگل
 ایسه، استیدان ادنی اسقاط قیلنمش، مستورلك هم حرملك علاوه لرینك یوقلغی جیتیل.
 استیدان آیت کریمه لرینی بیان هم تعلیل یولنده شارع کبیر نبی محترم
 حضرتلرینك «انها الاستیدان لاجل النظر» سوزلری شریعت اسلامیه ده بیوک
 برهان اولمق صفتیله قیاسك معتبرلگنه نه قدر قطعی هم نه قدر آچیق برهاندر.
 استیدان آیت کریمه سنده ذکر قیلنمش دخولك خصوصیتی تعلیل حسبیله عمومیت
 رنگی آلوب، خانه ایچنه کوزصالو، خانه حاللرینی تجسس قیلو کبی اشلاړك
 هر بری نپی تحتنه داخل اولا بیلمشدر.

آیت کریمه لرده رسول کریمك شو قدر واضح بر تعلیلی بولنور ایکن،
 قیاس حجه لگنده فقیهلرک نیایتی یوق اختلافلری نزاعلری البته مناسب دگلدر.
 حکمك ثبوتی شارعك قصدینه تابعدر، نظمك خصوصیتنه دگل. شارعك
 قصدی احياناً نظمك عمومیله، اکثریاً معنی عمومیله ثابت اولور. قران کریم
 او قور هر بر انسانه معلومدرکه «لاتدخلوا بیوتاً» آیت کریمه سنده دخولك ده
 بیوتك ده خصوصیتی مقصود دگلدر. علاوه عمومیله آیت کریمه ده عموم واردر.
 بویله قیاس احکامی افاده ده نصوصك اوزی کبیدر. بلکه احياناً قیاسك افاده سی
 نصوصك افاده سنندن قوتلی اولور.

نص صریحله تعلیلک ۳نجی شاهدی: افطار عذرلرینی بیان ایدر «ومن
 کان مریضاً او علی سفر فعدة من ایام اخر» آیت کریمه سی صوکنده ذکر
 قیلنمش «یرید الله بکم الیسر ولا یرید بکم العسر» آیت کریمه سیدر.
 شو آیت کریمه افطار خصوصتده اینمش رخصتک علاوه لرینی عمومیتله بیان
 سیاقنده کلوب، علاوه عمومیتله رخصتک عمومیتنه ارشاد ایتمشدر. یعنی: رخصت
 بالکمز سفر بالکمز مرض عذرلرینه مقصور دگل، بلکه الله سزه هر خصوص ده
 آسانلغی افاده ایدر. که اولاد کوزو بیسی www.uyghurkitap.com آغزلغی هر حالده سزدن دفع ایدر.

آیت کریمه معناسی البته شودر. یوقسه، سفر کبی حاللرده روزه طوتو مشقتلرینی رفع ایدر شریعت اسلامییه، مشقتی سفر مشقتلری کبی یا دها آغر حاللرده روزه طوتو مشقتلرینی رفع ایتمز ایسه، او وقت "یرید الله بکم الیسر ولا یرید بکم العسر" آیت کریمهسی افاده دن یاخود صحتدن چیقار ایدی.

مقدس شریعت اسلامییه انسانک پر حاجتی اعتبار یله بر حکمی مشروع ایدر ایسه؛ احتیاجی دها بیوک صورتلرده او حکمی البته مشروع ایدهک. یوقسه، مقدس شریعتک حکملرنده انتظام اطراد بولنماق لازم اولور ایدی. اوفاق بر مشقت عندر یله افطاری حلال ایدن شریعت بیوک مشقت ساعتلرنده افطاری حرام ایدر ایسه، او شریعت ده غایت بیوک مناسب تسزک ظاهر اولور ایدی.

صریح بیانی اوچ مثال ده کوستردک. ایما طریقله بیانک بر قاج مثاللرینی ذکر ایلیک. ایما طریقله بیان ده علعلینتی عباره دالاتیله دگل، بلکه بر قرینه امانه سیله ثابت اولور. "لا یقضی القاضی وهو غضبان" کبی.

بوراده قزادن نبی غضب وصفنه مقارن ذکر قیلنمشدر. شو اقتران قرینهسی غضبک عللگنه دالات ایدر. اگرده علیت بولنماسه ایدی، حال جملهسی لغو اولور ایدی. لکن غضبک علینتی اوزینک خصوصیتیله دگل، بلکه انسانک کوکلنه اضطراب، فکرینه اختلال ویرمک جهتیله در. بوکا کوره، انسانک کوکلنه اضطراب ویرر حاللرک هر بری غضب کبی علل اولور. -لا یرت القاتل" کبی.

هر وارثک میراثدن نصیبی بولنور ایکن، قاتل میراثدن محروم قیلنمشدر. محرومیتک عللسی گویا سویلنمه مش کبی ایسه ده، اسناد قرینه سیله قتلک عللگی بیان قیلنمش کبیدر.

"وعلى الذين يطيقونه فدية طعام" کبی.

انسانلرک هر برینه روزه فرض قیلنمش ایکن، روزه دن ضرر یا کوچلک کورر انسانلر حقنده افطار مشروع قیلنمشدر. ضرر کورمک، کوچلنمک

شورخىنىڭ علمىي اولمىاسە ايدى، آيت كرىمەدە صلە باطل اولور ايدى. شو قرىنە دلالتىلە صلەدە علەلك ئىبوتى لازىمىر.

وصى دە عليتى اثبات ايدىر ايكى مسلكى بيان ايتىدك. بىرى عقلك دلالتى، ديگرى شارەك بىانى ايدى. عليتى اثبات ايدە بيلور مسلكارك يىنە بىرى (۳) مناسبت مسلگى.

يعنى: عليتى اثبات قىلنە جق وصفى ايله حكىم آرارلنەدە نظر عقل دە مقبول اولاييلور بىر مناسبتى كوسترمىك يوليله علەلگى اثبات مسلگىدىر. ايكى آرادە مناسبت وارلەك معناسى: حكىنى اوعلە اوزرىنە ترتيب دە مصلحتى تحصيل، مفسەلىيى دفع كىي معقول بىر فائىك وجودىدىر. شوبىلە كە او حكىي عقلك محاكەسەنە عرض ايدەك اولور ايسەك، عقل استحسان طرىقىلە او حكىي قبول ايدىر، هيئت اجتماعىدە او حكەك مشر وعيتنە مترتب اولاييلور مقصدك مصلحتك اهمىتى جىتيلە.

بويلە بىر مناسبتى اثبات ايدە بيلور ايسەك، وصفك عليتى اثبات قىلنىشىن اولور.

(۱) مقصد — حكەك مشر وعيتنە بعضاً يقينى قطعى صورتدە مترتب اولور. عقدارك مشر وعيتى كىي. مثلاً: بيعك مشر وعيتنە مترتب اولور ملك، تصرف مطلق، هر بىر حاجتى استيفا كىي مقصدار.

(۲) بعضاً قطعى دگل، بلكە ظنى صورتدە مترتب اولور. قصاص مشر وعيتنە مترتب اولور حفظ نفوس مصلحتى كىي. زىرا قصاص مشر وعيتى — قتل جنايتلىرىنى قطعى كلى صورتدە رفع ايتمە يور ايسەدە، ظنى يعنى اكثرى صورتدە البته رفع ايدىر.

(۳) بعضاً اكثرىت ظنىت طرىقىلەدە دگل، بلكە مأموليت طرىقىلە مترتب اولور. مثلاً: خەرك حراملغىنە مترتب اولاييلور مصلحتلىر كىي. — انسانك وجودىنى، ماللىرىنى حفظ، ھەمدە اولاييلور مفسەلەرك يوللىرىنى باغلامق مقصدىلە مسكرارك هر بىرى تحريم قىلنىشىدىر. فقط شو مقصدلر كلى اكثرى صورتلە مترتب اولمايور ايسەدە، لا اقل مساوات طرىقىلە البته مترتب اولور.

(۴) بعضاً مقصدك ترتبی نادر اولور.

شریعت اسلامیة ده، بویله بر حکمك وجودی بزه معلوم دگلندر. لکن فرض خزینه لرندن بر مثال بولا بیلور. فرض ایده يك: عقد نکاح یالکز نسلک بقاسی مقصدیله مشروع اولمشدر. شو تقدیرده قارت یا خود طوغورماز خاتونی نکاحنمك بزه گوزل مثال اولور. زیرا نکاح البته جائزدر، فقط مقصدك ترتبی علی العاده یادردر، بعیددر.

شو دورت صورتك هر بریله تعلیلی فقیهار جائز کورمشدر.

(۵) حکمك مشروعیتنه سبب اولان مقصد — احياناً قطعاً فائت اولور. شریعت اسلامیة ده بویله بر حکم بولنمق البته ممکن دگلندر. بونی ده فقیهرك فرضبری خزینه لرندن استعاره ایده يك.

فرض ایده يك: نکاح یالکز نسل بقاسی مقصدیله مشروع اولمشدر. نکاحلری صوکنده بری دیگرینی کورمه مش زوجان ده بالا بولنمق حکم عادت ده البته ممکن دگلندر.

شو صورت ده ایکی زوجك بری نسب دعوی ایدر ایسه، مسیوع اولوب میراث ثابت اولورمی؟

شو صورت ده عقد نکاح بالا جماع درستدر. لکن مقصد اولان وصال بولنما مش. بوکا کوره نسب ثبوتی مسئله سنده بزم فقیهلر اختلاف ایتمش.

سادات حنفیه عقدك اوزینی مقصد منزله سنه تنزیل قیلوب، نسبی اثبات ایتمشدر. نسب ثابت اولور بالا آتادن میراث آلور.

اما دیگر اهل علم، مقصدك قطعاً فائتکنه کوره، نسبی اثبات ایتمشدر. زیرا نسب — عقدك اثری دگل، بلکه وصالک ثمره سیدر. علی العاده وصال یوق صورت ده نسبك ثبوتی ممتنعدر.

شو مسئله یی «قواعد فقهیه» ده (۱۲۶) فاعده شرحنده (۸۵) صحیفه ده بیان ایتمش ایدک.

حکمك مشروعیتنه سبب اولا بیلور «مناسب» لری ده «قواعد فقهیه» ده

(۱۹۳ — ۱۹۴) قاعدەلرى بازار ايكن (۱۴۶ — ۲۱۴) صحيفەلردە تفصيلاتىلە
بيان ايتىش ايدىك. او تفصيلك خلاصەسى شودر:

هيئت اجتماعيه ده بر قدر اهميتى وار هر بر مصلحت هر بر ارتفاق
— حكىك مشروعيته عله اولا بيلور. شوبله مصلحتلك هر برى شريعت
نظرندە معتبردر.

شريعت نظرندە معتبر بر مصلحتى فقيه بولا بيلور ايسە، تعلقل درست
اولور، قياس اوصورندە درست اولوب، حكم اثبات قىلىنىش اولور.

اصول فقه كىتابلرندە مصلحتلە تعلقل جائز اولوب اولماق مسئله سنده
اختلافى نقل قىلىنىشدر.

دورت مذهب فقيهلر ينىك اكثرى يالگىز مصلحتلە تعلقلى كافى كورمه يوب،
بلكه مصلحتك ضابطى مظنهسى اولا بيلور وصفلە تعلقلى شرط ايتديلر. او
فقيهلر افطارك جوازىنى دفع مشقت مصلحتلە تعلقل ايتمگى جائز كورمزلر،
بلكه مشقتك مظنهسى اولان سفر وصفيلە تعلقل ايدرلر. زيرا مشقتك وارغى
يوقلغى خفى ايمش، عذر اولا بيلور مشقتك مقدارى ده معلوم دگل ايمش.
اما حكمك علامتى علهسى اولاجق شى ده ظاهر اولمق مضبوط اولمق البته
شرطدر. بوگا كوره، وجودى معلوم دگل، مقدارى ده محدود دگل مصلحتلە تعلقل،
او فقيهلر ك نظرندە، جائز دگلدر.

بز جمهورك شو گوزل سوزلر زىنى تصويب ايدر ز. حكمك مشروعيته
عله اولاجق مصلحت ده البته ظاهر اولمق محدود اولمق لازمدر. لكن معلوملك
محدودلك ايچون، مرض، سفر كى بر ايكى فردلره انحصار ضرور اولماسه
كرك. سفر ك عىتى يالگىز مشقت مظنهسى اولمق حسيبلە اولور ايسە،
مشقتك اوزى، فعلىتى البته بالاولويت عله اولور. سفر وصفى عله لك خصوصندە
مشقتك فرعيدر، فرعه عليت بولنور ايسە، اصلده عليت بولنمق البته ضرور
اولور. مشقتك مظنه سنده احتمالنه اهميت و برىن شريعت مشقتك اوزينه فعلىته دها
زياده اهميت و برور. شريعتك ك توب اساسى — خلقك حاجتلىر ينه وفا ايتمك

وظیفه سیدر. بویله ایکن، سفرک خصوصیتنه اهتمام قیلوب، دیگر همه حاجتلیری
الفا ایتیک شریعت اسلامییه حقنده هیچ بر صورتله تجویز قیلنهماز. سفرده
بولنور اوفاق مشقتلیری، یاخود هیچ بر مشقتی یوق سفری ده اعتبار ایدن
شریعت اسلامییه دها بیوک مشقتلیری، رخصت خصوصلرنده، البته اعتبار ایدر.
بزم نظرمزده شو حقیقت بر بینه در. اسلامیتک علویتی قدسیتی انتظامی
یالکز شو بینه اوزرینه تأسیس قیلته بیلور.

قیاسی، رکنلرینی، شرطلرینی، اثبات قیلنهمحق مسئله لرینی، علمسنه دائر
تفصیللری بیان ایتدکنین صوگ، قیاسک حجه لگی حقنده فقیهلرک نظرلرینی،
هر بر طرفک دلیللرینی بیان ایدهک.

احکام شرعییه ده حجه اولمق صفتیه قیاسی قبول قیلوب قیلماق مسئله سنه
فقیهای اسلام ایکی بیوک فرقه یه منقسم اولدی: (۱) آرا رنده عالم اسلامیت ده
ناملری محترم بایتاق بیوک ذوات بولنور بر فرقه — احکام شرعییه ده دلیل
شرعی اولمق ولایت نافذه سندن قیاسی عزل ایتدیله. (۲) اصحاب کرامدن،
بیوک تابعیلردن، اسلامیتک بیوک رکنلری فقیهلردن، اهل علمک اکثریتندن
تشکل ایتمش جمجور — هم دلیل عقلی هم دلیل شرعی اولا بیلیمک ولایتلرینی
قیاسک علمی اقتدارینه تسلیم ایتدیله.

بزه کوره، شو ایکی متقابل طرفدن هر بری بایتاق نقطه لرده اصابت
ایدر، هر برینک النده اوزینک فائده سنه گوزل دلیللر بولنور.

اصابت نقطه لرینی انتخاب ایتیمک، هم ده مقصد مزی اثبات ایدر ایکن
بزه فائده ویره بیلور حق سوزارندن استفاده ایتیمک املیه، هر بر طرفک
دلیللرینی بوراده نقل ایتدک.

قیاسی «دلیل شرعی» لک شرفندن محروم ایتمش اولگی منهبک دلیللری:
(۱) قیاس دلیل اولکور ایسه، یالکز حاجت ساعتلرنده ارتکاب قیلنور
«ضرورت دلیلی» اولا بیلور. لکن قیاسک دلیللگنه هیچ بر وقت ضرورت

هم احتیاج یوقدر. اصولده ضرورت یوقدر، زیرا قران کریم، سنن نبویه کافیدر. فروعده ضرورت یوقدر، زیرا هر حالده «براعت اصلیه» قاعدهسیله عمل ممکندر. قیاس براعت اصلیهیه موافق اولور ایسه، یگی بر حکم افاده ایتمش اولماز. مخالف اولور ایسه، مغلوبیت اقتضاسیله ساقط اولور، زیرا براعت متیقندر.

(۲) حکم شارعک حق مقدسیدر. — ان الحکم الاله. — اوحق مقدسده تصرف البته جائز اواماز. اوز لسانیله بیانه مقتدر شارع حکیم، غافل دگل ایکن، بر شیده سکوتی اختیار ایتمش ایسه، اوشیده ایجاب یا تحریم کبی بر حکم بیان ایتمک شارعک مقدس حقنه تعدی اولور، همده شارع حکیمی غفلته نسبت کبی بر حرکت اولور.

(۳) قیاسک بطلاننه دلالت ایدر متعدد حدیثلر کتب حدیثده وارد: «عن النبی قال: ذرونی ما ترککم! فانما هلك من کان قبلکم بکثرة سؤالهم واختلافهم علی انبیائهم. فاذا نیتکم عن شیء فاجتنبوه. واذا امرکم بامر فأتوا منه ما استطعتم.» متفق علیه.

شو حدیثک افادهسنه کوره، شارع کریم امر ایتمش ایسه ادا ایتمک، نبی ایتمش ایسه صافتمق، سکوت ایتمش ایسه بحث ایتمه مک تفتیش ایتمه مک لازمدر. شارع حکیم «ذرونی ما ترککم» سوزیله تفتیشی ترک ایتمردی، لکن تجلیل یولیله دگل، بلکه عفوی اثبات طریقیله.

امام ترمذی، امام ابن ماجه حضرتلری سلمان فارسی رضی الله عنه حضرتلرندن روایت ایتمش:

«ان النبی قال: الحلال ما احل الله فی کتابه، والحرام ما حرم الله فی کتابه. وما سکت عنه فهو مما عفا لکم.»

امام بزار، امام حاکم حضرتلری ابو الدرداء رضی الله عنه حضرتلرندن روایت ایتمش:

«ما احل الله فی کتابه فهو حلال. وما حرم فهو حرام. وما سکت عنه فهو عفو، فاقبلوا من الله عافیه. فان الله لم یکن لینسی شیئاً. وتلا: وما کان ربک نسیاً.»

صحابی ابو ثعلبه حضرتلرندن امام دارقطنی حضرتلری حدیث مرفوع اولمق صفتیله روایت ایتمش:

«ان الله فرض فرائض فلا تضيعوها. وحد حدوداً فلا تعتدوها. وسكت عن اشياء رحمة لكم من غير نسيان فلا تبثوا عنها.»

شو اڭ درست جدیثلرڭ غایت آچیق دلالتلرینه کوره، لسان شریعتده سکوت قیلنمش شیلرڭ هیچ برنده وجوب، حرمت کبی حکملری قیاس اعانه سیله بیان اینتمک جائز دگلدر. چونکه شارع حکیم سکوت ایتمش ایسه اونوتوب، غفلت قیلوب دگل، بلکه عفو یولیله، یعنی ادا سنده ترکنده خرج یوقلغینی بیلدرو طریقله سکوت ایتمشدر. شارع حکیم رحمت طریقله تخفیف جیتیله انسانلری وجوبدن حرمتدن آزاد ایتمش ایکن، قیاس اصوللریله انسانلره زحمت هم آغریق ویرمک هر حالده مردود اولور.

(۴) حدیث هم سنت اماملری شارع کبیر علیه الصلاة والسلام حضرتلرندن بالاتفاق روایت ایتمش:

«ان من اعظم المسلمين جرماً من سأل عن شيء لم يحرم فحرم على الناس من اجل مسألته.»

شارع حکیم سکوت ایتمش صورتلرده، اوزینڭ شارعدن سؤالیه حرمت نزولنه سبب اولور انسان اڭ بیوک جنایت ارنکاب ایتمش حساب قیلنور ایسه، شارع حکیمه مراجعت ایتمزدن اولور اولماز قیاسیله اوز باشنه یا ایجاب یا تحریم فرمانلری ویرمک البته دها بیوک بر جنایت اولور.

(۵) قیاسڭ بطلاننه دلالت ایدر متعدد آیت کریمه لقران کریمده اینمشدر:

«وما اختلفتم فيه من شيء فحكمه الى الله.»

بر خصوص ده اختلاف ایدر ایسه کز، حکمی سزڭ حقکز دگل، بلکه اللیڭ حقیدر.

«فان تنازعتم في شيء فردوه الى الله والى الرسول.»

بر خصوص ده نزاع ایدر ایسه کز، اللیڭ کتابنه رسولڭ سنتنه یا اوزینه فایتنر.

یعنی اوز هوا کزله اوز قیاسکزله حکم ایتمه کز.

«لتحكم بين الناس بما اراك الله» — «وان احكم بينهم بما انزل الله»
حكم ايدر ايسهك، اوز رايكده دگل، بلكه اللدين اينمش ياخود الله
سگا بيلدرمش حكمله حكم ايت.
«قل ان ضللت فانما اضل على نفسي، وان اهتديت فبما يوحي الى ربي.»
يعنى: اصابت، اهتدا بالكز وحى ربانيه اولور.

شو على الاجمال بيان قيلنمش بش دليلده قوت هم حلق اثرى البته
واردر. بوگا كوره اولسه كرك، محيى الدين ابن عربى حضرتلى فتوحات مكيهده
متعدد صحيفه لرده قياسى جرح ايدر سوزلر يازمشدر.

فتوحاتك ۳ نجى جلدنه (۳۷۵) صحيفه سنده ديمش:

«القياس ممن ليس بنبي حكم على الله في دين الله بما لا يعلم. فانه طردعلة.
وما يدريك لعل الله لا يريد طرد تلك العلة، ولو ارادها لابان عنها على لسان
النبي وامر بطردها. هذا ان كانت العلة مما نص الشارع عليها في قضية. فما
ظنك بالعلة يستخرجها الفقيه بفقيه ونظره، من غير ان يذكرها الشرع بنص
معين فيها، ثم بعد استنباطه اياها يطردها. فيذا تحكم بشرع لم يأذن به الله.
— وقد علمنا ان النبي كان يحب التخفيف في التكليف عن هذه الامة، وكان
يقول اتركوني ما تركتكم، وكان يكره السؤال في الدين خوفاً من زيادة احكم.
فكل ما سكت عنه ولم يطلع على حكم معين فيه جعل عاقبة الامر فيه الحكم
بحكم الاصل.»

فتوحات مكيهده، ۳ نجى جلدنه (۲۵۸) صحيفه سنده ديمش:

«القياس من فضول هذه الامة. وكان النبي يحب التقليل على امته من
التكليف. وبالقياس كثر بلا شك. فشغلوا نفوسهم بما كرهه النبي.»

۳ نجى جلدنه (۵۱۷) صحيفه سنده ديمش:

«قياس الغائب على الشاهد او طرد الدلالة شاهداً او غائباً في غاية الغلط.
فان الحكم على المحكوم عليه بامر ما من غير ان يعلم ذات المحكوم عليه
وحقيقته جهل عظيم من الحاكم عليه بذلك.»

قیاسی انکار ایدر اهل علمك سوزلرئده، بزم اعتقادمزہ كوره، غایت بیوك بر اصابت جیتی وارد:

قیاس — اللیك بندہ لرینه زحمت، آغریق، طارلق، تكلیف آرتدیمی خصوصلرئده هیچ بر صورتله مقبول اولماز.

یوقاری ده نقل قیلنمش دلیلر، امعانه كوز سالور ایسهك، شو حقیقتی غایت گوزل صورتده اثبات ایدرلر. اگر یالكز شو حقیقتی اثبات ایچون سوق قیلنجهق اولسهلار، او دلیللرك هیچ برینه هیچ بر جیتدن اعتراض ممکن اولماز.

شارعك نوصونه، شریعتك روخنه ایسانه هر جیتدن موافق شو حقیقتی — یوقاری ده نقل قیلنمش دلیللرك خلاصه سی، بزه حاصل اولمش گوزل ثمره سی اولمق صفتیله — حفظ ایدرز. كلهك ده بزه شاید بیوك فائده ویرور.

قیاسی دلیل اولمق صفتیله اعتبار ایدر اهل علمك برهانلری:

(۱) اللیك برلگی، وارلقی، نبوتك حقلی، حشرك كلهجگی کبی الك بیوك مسئله لره برهان اولمق صفتیله قیاس قران کریم ده یوزارچه آیت کریمه لرده كلمشدر. دین رکنلرینك الك بیوکلرئده قطعی برهان اولمق اوزره قیاسی قبول ایتمش شارع حکیم — فروع ده قیاسی البته منع ایتمز. باخصوص، قران کریم ده سنت رسول ده حکمی بولنماز یا کورنمز بر حادثه ده معقول هم مقصود علاوه جامعه حسیبله حکمی تعدیه خصوصنه اولور قیاسی. — یعنی: اصول ده قطعیت افاده ایدر قیاسی فروع ده ظنیلگی افاده ایده بیلمك شرفندن محروم ایتمك هم ممکن دگلدر، هم مناسب دگلدر.

یالكز شو دلیل بزم مقصدمزى اثباته کفیدر.

(۲) شریعت عقلك اعانه سیله قبول قیلنمشدر. شریعتك حیات انسانیده ولایتی ریاستی عقلك دلالتیله یاخود تولیه سیله حاصل اولا بیلمشدر. عقلك فرمانیله ولایت کسب ایتمش شریعت — عقلی عزل ایدر ایسه، او وقت شریعتك اوزینك اهمیتی قالماز.

بناً عليه، عقلك بيان اولمى صفتيله قياس — شريعت نظرندە البته معتبر اولور.

(۳) شريعت مقدسه حكملرينه قران كريمك آيت كريمه لرينه نظر ايدر ايسهك، كورورز: شريعت اسلاميه متماثللرى حكمده جمع ايدر، نظيري نظيرينه هر حالده الحاق ايدر. شارع حكيم آيت كريمه لرده حديثلرده احكامك عله لريني، بعضاً مستقل جمله لرله بعضاً تعلييل معناسنده استعمال قىلنور كلمه لرله، بيان ايدر.

قران كريمده عله لريله بيان قىلنمش حكملر اكرتياً احكام قدريه، وقائع تاريخيه اولور. احياناً احكام شرعيه اولور. — احكام قدريهده عله لر — خلقتده طبيعتده بولنور حكمتلرى انسانلره بيان ايتمك، اما وقائع تاريخيه عله لر — حيات انسانيهده حادث اولور حاللره اعتبار كوزيله نظر ايتدرمك قصديله ذكر قىلنور. احكام شرعيه عله لر — حكى تعميم ايتمك ايچون، يعنى عله سنه تبعاً حكى ديگر برلره تعديه ايتمك ايچون ذكر قىلنور. حكيم بر حاجت اقتضاسيله بر يرده بر حكى مشروع ايدر ايسه، او حاجتك مثلى يا زيادهسى بولنور ديگر بر يرده او حكى البته مشروع ايدر. مفسده بولنمق حسبيله بر يرده حرمت واقع اولور ايسه، مثلى يا زيادهسى بولنور ديگر يرده حرمت البته واقع اولور.

مثللرى حكمده تسويه ايتمك، نظيري نظيرينه الحاق ايتمك عقل عندنك بر حقيقت فطريه در. حقاك نظيري حق اولور، باطللك نظيريده باطل اولور. حلالك نظيري حلال، حرامك نظيري حرام اولور. انسانك همه حياتى همه حركى، اوافق بيوك هر بر فكرى شو طبيعى شعورينه تابعدر.

شارع حكيم انسانك شو طبيعى شعوريني نظر اعتباره آلوب، حكملرك اكرتيني عله لريله برابر بيان ايتمشدر. شارعك بياننه ايجاز بلاغتى، انسانك فكرينه اجتياد هم اختيار لنتى بونكله حاصل اولمشدر.

(۴) «واذا جاءهم امر من الامن او الخوف اذاعوا به. ولوردوه الى الرسول والى اولى الامر من بينم، لعامة الذين يستنبطونه منيهم.» (النساء ۸۴)

شو آیت کریمه قران کریم ده.

«افلا يتدبرون القرآن ولو كان من عند غير الله لوجدوا فيه اختلافاً كثيراً».

آیت کریمه سی سوکنده ذکر قیلنمشدر: سوزنک ظاهرینی ایشتوب،

اولیلامازدن آکللامازدن، خبر طاراتور آدملرک حرکتلرینی ذم یولنده، هم ده

استنباط ایدر اهل علمی مدح یولنده اینمشدر.

استنباط — کلامک یالکز ظاهرینه قناعت ایتمه یوب، کلامدن آکلانور

حکمک علهلرینی، نتیجه لرینی آرامق چیتارمق، متکلمک مقصدینی کلامک نظمینه

معناسنه موافق اولور صورتده آکللامقدر.

قران کریم سمای الوهیتدن اینمش «ولو ردوه الى الرسول والى اولی

الامر منیم لعلمه الذین یستنبطونه منیم» آیت کریمه سنده اهل علمک استنباطلرینی

رسول کریمک بیانیه بر درجه ده اولمق شرفنه قدر رفع ایتدی.

شارع کبیر رسول کریمک حال حیاتلرنده اهل علمک استنباطلری شارعک

اوز بیانی درجه سنده اولور ایسه، یعنی نبی محترم حاضر ایکن، سمای الوهیتدن

وحی الیی اینوب طورور ایکن، اهل علمک استنباطلری او قدر بیوک قوتی

حائز اولمش ایسه، علهلر یله بیان قیانبش حکملری تعدیه خصوصنده اهل

علمک استنباطلری بالاولویت معتبر اولور.

(د) انا انزلنا الیک الکتاب بالحق لتحکم بین الناس بما اراک الله. (۱۰۶ — نسا.)

آیت کریمه ابتدا سنده انزلنا، سوکنده «اراک الله» عبارهلرینی اختیارده

البتنه بر معنی، بر سبب واردر. هم ده «لتحکم بین الناس به» کبی موجز

بر جمله بدلنده «بما اراک الله» کبی اوزون بر نظمی اختیار ایتمکده البته

دها میتم بر فائده وجودی لازمدر. قران کریم اللیگ معجز کلامی اولمق

چیتیله نقطه سنده ده بر نکته البته واردر.

قران کریمک معنالرینه اهتمام لزومی کبی، نظملرینه ده اهتمام لازم

اولسه کزک. بن قران کریمک معجز نظملرنده بولنور خصوصیتلره علی العاده

اهتمام ایدرم. بولا بیلور ایسه، او خصوصیتلرک هر برینه توجییلر آرام.

قران كرىم انزالى نون تىكلەپ اسناد ايتىش ايكن، نەدىنەر، ارائىبى اسم جلالەيە اسناد ايتىشدر.

قران كرىم عادى بر كلام اولسە ايدى، اسناددە اختلاف اتفاقي صورتدە حاصل اولمش، ياخود تىقنن قىدىلە ارتكاب قىلىنىش دىمك ممكن اولور ايدى. لىكن اسلاميت اعتقادىنە كورە، قران كرىم سماى الوهيتدن اينىش كتاب سماويدر، نظمى حكيم مطلق الليك عنایت الپه سىلە تنظيم قىلىنىش معجز نظمدر. بوڭا كورە، اتفاقي اولمق ممكن دىگلدەر. مھارت ادبىدەن حساب قىلىنور تىقنن اوبونى اولمق الوهيت كلامنە مناسب دىگلدەر.

اسناددە اختلاف و جىلرىنى بياندىن شۇدفعە سكوت قىلۇب، انزال ارائە تىبىرلىرىنڭ مقبول اولايلىور و جىلرىنى بيان ايدەيم، قىياسڭ حىلەلگى فائەدەسندە ۵نجى دىللم اولور.

قران كرىم روح القدس واسطە سىلە رسول كرىمڭ قابل قىلبرىنە نازل اولمشدر. نزول نظم معجزىڭ خصوصىتىدر. كتابڭ سماى الوهيتدن نزولندە روح الامىنڭ واسطەلگى جىتيلە اولسە كرك، «انا انزلنا اليك الكتاب بالحق» تىبىرى اختيار قىلىنىش.

رسول كرىم شارح كىبر حضرتلرىنڭ بىن الناس حكى قران كرىمڭ اينىش تىبىلە دىگىل، بلكە آڭلانور معنالىلە اولور. معنالىرى آڭلامق دە بىلىمك دە روح القدسڭ واسطەلگى يوقدر. الليك ارادەسى علمى احاطەسندە داخل معنالىرى يالڭىز بر الله ارائە ايدەر. بوڭا كورە اولسە كرك، «لتحكم بين الناس بما اراك الله» تىبىرى اختيار قىلىنىشدر.

انزال، قران كرىم عرفندە، نىبىلرە مخصوصدر. ملك يالڭىز نىبىلرە نازل اولور. اما ارائە قران كرىم دە هر بر انسان حىقندە كلىمشدر. نزول رسول كرىمڭ حال حىاتنە محصور ايدى. اما الليك مقصودى اولايلىور معنالىرى ارائە البتە تاقىامت باقىدر. قران كرىمڭ معجزلىگى بونى اقتضا ايدەر. قران كرىمڭ بىوكلگى كىڭلىگى بوڭا توفى ايدەر.

شو ملاحظه ارده جزئی حقیقت اثری اهمیت شائبهسی وار ایسه، بما اراک
الله آیت کریمه سنک عمومیتی دائره سنه اهل علمک استنباطلری قیاسلری البته
داخل اولور. شو ملاحظه اعانه سیله، وان اهتدیت فبما یوحی الی ربی آیت
کریمه سنک ده معناسی، اهل علمک استنباطلرینی شو آیتک ده احاطهسی ظاهر
اولور. زیرا قران کریم عرفنده وحی نبیلره مخصوص دگلدر.

(۶) انسانک حیاتنه عائد تعلیماتی شریعت اسلامیه ایکی طریقه افاده
ایدن. بزی تحدید، تعیین طریقی. دیگرى تحدیدسز بیان طریقی.

عبادتلری هم ده بر حالده بقاسی مطلوب شیلری تعلیم ده شریعت اسلامیه
تحدید طریقه سلوک ایدر. اوشیلرک رکنلرینی شرطلرینی ادبلرینی تمامیه
تعیین ایدر. عبادتله، اسلامیت سنتی اولمق اوزره نقل قیلنه کلور عادتله
هر بزی شوطز یقله بیان قیلنمشدر. اهل اسلامک لسانلرینی توحید شعار یله
تزیین ایدن، یوزلرینی نمازلرده بر قبله یه توجیه ایتدرن اسلامیت — هر
بیده هر عصرده بولنور مسلملره بر رنگ بر روح ویرمک تدبیر یله اولسه کرک،
ملیت محافظه سنه عائد آیینلری تحدید یولیله کوسترمشدر.

اعلای " کلمه الله " مقصدینه یعنی دولت ده عدالتی افامت، مقصدلرینه،
هیئت اجتماعیه ده امن هم انتظام خصوصلرینه، خانه تدبیرینه، عائله مناسبتلرینه،
اخلاق تربیه سنه خدمت ایدر شیلری بیان ده تعلیم ده شریعت اسلامیه تحدیدسز،
علی الاطلاق بیان طریقه سلوک ایتمشدر. شریعت اسلامیه اوله شیلرده
عقلک دلالتیه، طبع سلیمک ذوقیه، بصیرتک رهبرلگیله اکتفا ایتمشدر. زیرا
انسانلرنک اوز فائده لرینه حرصلری رغبتلری، هم ده ضرردن مفسده دن بالطبع
نقرتلری حسبیه، عقل صحیح، قلب سلیم اوله شیلرده آسان صورتده میتدی
اولور. اوشیلرک یعنی دولت ده عدالتک، هیئت اجتماعیه ده انتظامک، خانه ارده
تدبیرک، عائله ده گوزل مناسبتک، اخلاق تربیه سنک حسنی هم ضرورتی عقلک
اوزینه، شعور طبیعی اقتضاسیله اعانه سیله، معلوم اولا بینور.

انسانیت، حالت ابتدائی سنه، طفل ایدی. طبیعت پیشوگنده قوینده
وجودی، نبیلر حمایه سنده عقلی تربیه قیلنور ایدی. بالالرینی آتالری تربیه

هم طلب ده هم نئى ده قران كرىمك عمومى خطابلرله اكتفاسى — انسانك تربيه قىلنمش، عقلنه، تجربه كورمىش اختيارينه شارع حكيمك اعتمادى جيتيله در. انسانك اوز خبرينه رغبت ايدر حرصى طبيعتى، خىرى شردن ضررى فائده دن آيرور ذوق سليمى، مصلحتى مفسده يى تعين ايدى بيلور بصيرتى، هر خصوص ده الك گوزلى انتخاب ايدر اختيارى — خدا طرفندن احسان قىلنمش شو گوزل صفتلر ك هر برى انسان ده بولنوب، اوزون عصرلر امتدادنه تربيه قىلنمىش صو ك شارع كرىم الله رب العالمين حضرتلر ينك اعتمادينه انسان البته اهليت كسب ايتىش اولور. انسانك شرفى كرامتى، شارع كرىمك حكمتى بونى اقتضا ايدر. عقلك هم اختيارك فعاليتى ده بونى طلب ايدر. آرامق بولمق انسانك عقل، اراده، اختيارىنى تربيه خصوصلر نده دها زياده مناسبدر: هر شى حاضرلنمش اولسه ايدى، انسان يالقاو اولور ايدى. هر شى كوسترلمش بيان قىلنمش اولسه ايدى، عقلك اهميتى قالماز ايدى، انسانك اختيار نده فعاليت بولنماز ايدى.

انسان اوز ينك حياتى ايچون لازم اولور غذا، اباس، مسكن كى حاجتلرى نصل آرار بولور ايسه، مدنيتى ايچون ضرور اولور حكملرى قانونلرى ده اويله آرار اويله بولور. اوبرى طبيعت خزينه لر ندىن، شو برى تاريخ بقيه لر ندىن، قران كرىمك آيت كرىم لر ندىن، تعاليم نبويه دن آرانور بولنور. اولگى حاجتلر نده فائده يى ضرردن نصل تميز ايدر ايسه، شو صو ك حاجتلر نده مصلحتى مفسده دن اويله تميز ايدر.

بوگدا كوره اولسه كرك، مصلحتلرى مفسده لرى بيان ايدر: ايكن قران كرىم تفصيلدن سكوت ايدوب، عدل، اصلاح، معروف، احسان، عفو كى جامع هم واسع خطابلرله انسانلرى خيرا ته ارشاد ايتمكه اكتفا ايتمشدر.

حقيقت حال شويله در. شريعت اسلاميه يه، قران كرىم آشنا فقيه بونى البته بيلور. شويله اولور ايسه، شارع حكيم اهل علمك استنباطلر ينه قىسلر ينه غايت بيوك قوت ويرمىش اولور، اجتيا دلرى ايچون ده الك بيوك كى ك ميدان

برافمش اولور. لکن استنباط، قیاس شارع حکیمک یا لکنز عبارہ لرندن آلنور استنباط دگل، بلکہ خالفک حکمتی عدالتی قلمیلہ تاریخ صحیفہ لرینہ ثبت قیلنمش شاہلردن عبرتلردن استفادہ قیلنہ بیلور قیاسلری دە شاملدر. اگرده تاریخ شپادتیلہ ثابت حقیقتلردن استنباط، استفادہ مطلوب اولماسہ ایدی، قران کریم دە او قدر بیوک اغتنا ایلہ حکایت قیلنمش. قصہ لر عبث کبی اولور ایدی. اولگی امتلرک صلاحنه فسادینہ، فسادلری سوکندہ هلاکلرینہ دائر آیت کریمہ لری تا قیامت تلاوت دە بر معنی بولنماق لازم اولور ایدی. قیاسک حجه لکنگہ دلیل اولمق صفتیلہ سرد قیلنمش آلتی دلیل بورادہ تمام اولدی. شو اوزون بیانمک خلاصہ سی قیلمق صورتیلہ فتوحات مکبہ دن بر قاچ بسطر بورایہ نقل ایدہ ایم.

اسلامبتک بلا خلاف الک بیوک رکنلردن حساب قیلنور محیی الدین حضرتلری فتوحات مکبہ دە دیش:

“القیاس الجلی مثل النظر الصحيح العقلي. ونحن نثبت ما اثبتناه بالنظر العقلي الذي امرنا به شرعاً. في قوله اولم ينظروا في ملكوت السماوات والارض — اولم يتفكروا ما بصاحبهم من جنة. وفي القرآن من هذا كثير. فقد اعتبر الشارع حكم النظر العقلي في اثبات الوجود اولا. وهو الركن الاعظم. ثم اعتبره في توحيدہ وفي الوهيتہ. فكلفنا النظر في أنه لا اله الا الله بعقولنا. ثم نظرنا بالدليل فيما يجب لينا الاله من الاحكام. ثم نظرنا بالنظر العقلي الذي امرنا به في تصديق ما جاء به الرسول. وكل هذه اصول لو انيد ركن منها بطلت الشرائع. ومستند ثبوتها النظر العقلي. واعتبره الشارع وامر به عباده. والقياس نظر عقلي. اترى الحق يبيحه في الاميات والاركان العظيمة ويحجره علينا في مسئلة فرعية ما وجدنا لها ذكراً في الكتاب ولا السنة ولا الاجماع ونحن نقطع انه لا بد فيه من حكم التي مشروع..

“وكل من خطأ مثبت القياس اصلاً او خطأ مجتهداً في فرع كان او اصل فانه عندى قبيح اساء الادب على الشارع. لان الشارع اثبت حكمه. والشارع

لا يثبت الباطل. ولا يجوز ان يدان الله بالرأى. وهو القول بغير حجة ولا برهان لا من كتاب ولا من سنة، ولا من اجماع. ونحن وان كنا لانقول بالقياس فلا نخطى مثبتته اذا كانت العلة الجامعة معقولة جلية يغلب على الظن انها مقصودة للشارع. وانما امتنعنا نحن من الاخذ بالقياس لانه زيادة في الحكم. وفيما من الشارع انه يريد التخفيف عن هذه الامة. وكان يقول انركوني ما تركتكم، وكان يكره المسائل خوفاً ان ينزل عليكم في ذلك حكم. فلما رأيناه على هذا منعنا القياس في الدين فيما يتنافى التخفيف ويزيد التكليف. فان حكم الاصل ان لا تكليف، وان الله خلق لنا ما في الارض جميعاً. فمن ادعى التحجير علينا فعليه البيان من كتاب او سنة او اجماع.»

صاحب فتوحاتك شو سوزلرينه كوره، قياس بلا شبيهه معتبردر. دينك توحيد، نبوت، معاد كبرى الك بيوك اصوللرندة اعتبار قيلنمش قياس — فروع فقيتهده بالاو لويت البته معتبر اولور. لكن انسانلره طارلق، آغرلق ويرمه مك، همده تكايفلرينى زياده ايتمه مك شرطيله. زيرا شارع كريم نبى محترم محمد عليه السلام حضرتلرى انسانلره طارلق آغرلق ويره بيلور شيلردن نفرت ايدر ايدى.

«لقد جاءكم رسول من انفسكم عزيز عليه ما عنتم، حريص عليكم بالمؤمنين روف رحيم.» شارع كريم طرفندن دليل اولمق صفتيله مشروع قياسى — شارعك رغبتى خلافته استعمال ايتمه مك ادبى ايچون — يالكز دفع حرج، توسيع حيات، بيان مطلوب كبرى مقصدلرده استعمال جائز اولور.

شيخ اكبر محبى الدين حضرتلرى «ديوان اكبر» ده ديمش:
 واما اصول الحكم فى ثلاثة: كتاب، واجماع، وسنة مصطفى
 ورابعيا منا قياس محقق وفيه خلاف بينهم مر وانقض
 يعنى: محقق قياسك حجه لگنده اختلاف وار ايدى. ايندى او اختلافك
 اعتبارى قالمادى. هر بر طرفك دليللرينى كوستردكن صوك، ديوان اكبرك
 «اختلاف وار ايدى، ايندى بتدى» سوزينه بنده امضا ايدى بيلورم شايد.

قياشك ججه لىكى مسئلهسندە ھەر بىر طرفك دىللىرىنى ئىعصب بىلەن سىنىپ پاك، غفلت، خىانت كىيى حاللاردىن اوزاق قىلمە يازوب، حىقىقى كوسترە يازدق. اولاي بىلوز ختالاردىن صاقلانمق امىدىلە، ايكى طرفك ھەر بىرىنە مترتب اولمش ختالرى دە بىنان ايدىر ايسەك، باشلانمش اشى تمام ايتمش اولورز. قىياس مسئلهلرندە طلبەلرە دەا زىيادە بىضىرت حاصل اولور.

قىياسى انكار ايدىر طرف دە بولنوز ختالار:

(۱) شارەك نصوصى، عقلك شىيادق، طبعەك فطرتك، دلائىلە ثابت حىقىقى يعنى تعلقى انكار ايتمك. ھم احكام قىرىيە دە، ھم احكام شرعىيە دە اعتبارى بالضرورە معلوم عللرى حكمتلرى انكار ھىچ بىر صورتلە صواب اولاماز.

(۲) وقوعى مەكن حادئەلر ك حاللر ك حكملرىنى نصوص شرعىيە احاطەسى تىختە درج ايتمك خىيالىلە، نصوصك ظاھرىنى ھم بلاغىتىن ھم احتمال دائرەلرندىن چىقار قىر توسىج نكفلر بىنە مەركىب اولمق.

(۳) دلائى لفظك ظاھرىنە حصر ايتمك. — كلام دە بولنە بىلور ايماء، ائشارە، اقتضا، عرف كىيى جھتلر ك دلائىلر بىنى اھمال ايتمك.

(۴) نصوص شرعىيە اوزلرىنك فەھملىرلە وزن ايتمك، — بىر حكىمى فەھم ايدىرلر ايسە، اثبات ايدىرلر، فەھم ايدەمزلر ايسە، سكوت اعانەسىلە ياخود استصحاب قاعدەسىلە او حكىمى نفى ايدىرلر. يعنى: اوزلرىنك فەھملىرىندە على الدوام بولنوز قصىرى شارە حكىمك بىياننە استاد ايتمش اولورلار. لىكن آكلامامق دلائىل ايتمەك دىكل. حسابى بوق اويلە حكملر بولنور كە قران كرىمك آيت كرىمەلرى احاطەستە غايت آچىق صورتنە داخل اولور، فقط بىر او دلائىلدىن غفلت ايتمش اولورز.

(۵) منصوص دىكل فردلردە بىراعت اصلىيە قاعدەسىلە حكىمى نفى ايتمك بعضاً درىست اولور ايسە دە، اكثرىيأ درىست اولاماز. زىرأ اوفردلرى بىراعت اصلىيەدىن چىقار ورناقلك يوقلغى بىر دىللك دلائىلە ثابت اولمش بىرشى دىكل، بلكە بىلمە مەكن

ناشى بىر دعوى در.

ئەۋلاد گورۇپىسى

www.ewlat.org

www.uyghurkitap.com

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي، ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىلىرى

قیاسی اثبات ایدر طرف ده بولنه بیلور خطالر:

(۱) نظر شارع ده علیتی، حیات انسانی ده اهمیت معلوم دگل شیطلری وصفلری اعتبار ایتمک، شارع نظرندہ معتبر علہلری اہمال ایتمک.

اسلامیت نامندن تدوین قیلنمش کتب فقہیہ ده، شواولگی خطا حسیلہ، حسابی نیابتی یوق فاسد قیاسلر باطل حکملر طولمشدر.

(۲) قران کریمک آیت کریمہ لرینہ، شارع کریمک حدیثلرینہ اعتنا ایتمه مک.

بوکا کوره، لسان شارع ده حکمی بیان قیلنمش شیلرک حکملرینی اثبات ایچون، فقہلر احياناً قیاس اعانہ سنہ التجا ایدر. کتب فقہیہ ده بولنور بیک کوب احکام قیاسیہ حقندہ یا خلافندہ یا وفاقندہ نصوص شرعیہ ثابت اولمشدر.

(۳) قیاس ایله نصوص شرعیہ تعارضندہ بول آچمق.

فقہلر نظرندہ قیاسی خلافندہ کلمش نصوص شرعیہ، نصوص شرعیہ خلافندہ

استنباط قیلنور قیاس کثرتله بولنور. بونسکلہ ہم نصوصک ہم قیاسک مستدل نظرندہ اهمیتلرینہ بیوک خلل کلور.

بزم اعتقاد مزہ کوره، ایکی آرادہ تعارض بولنمق ممکن دگلدر. نصوصک

هر بری علی وفق القیاس اولور. تعارض کبی بر شی بولنور ایسه، یا قیاسمزلک فسادینہ، یاخود نظرک قصورینہ عائد بر شی اولور.

(۴) بری دیگرینہ متناقض قیاسلریله احکام شرعیہ انتظامندہ خلل ویرمک.

انسان بزم کتب فقہیہ مزی مطالعه ایدر ایسه، بری دیگرینہ متناقض قیاسلرک تأثیریلہ، احکام فقہیہ ده انتظامسزلق اطرادسزلق کورور.

(۵) نصوص شرعیہ ده غایت بیوک قصورک وجودینی اعتقاد ایتمک: قیاسی

اثبات ایدر فقہلرک اعتقادلرینہ یاخود حرکتلرینہ کوره، قران کریمک آیت کریمہ لری شارع کریمک حدیثلری واقع اولا بیلور حادثه لرک ملیوندن

برینہ ده وفا ایتمز کبی، فقہلر کتب فقہیہ ده بیان قیلنور مسئله لرک یالکتر بیگدن ملیوندن برینہ نصوص شرعیہ لری دلیل ایدرلر.

کتب فقہیہ ده بیان قیلنور مسئله لرک نصوص شرعیہ لری بیان ایتمک

عادت اولياماش، ياخود مودالوق دن چيقمىش بر حالدر. درست، «بيوك نصوصدن اوفاق خصوصلى» استنباط ايتىك اسلوبيله تاليف قىلنىش بر قاچ كىتاب بزدە بولنور. او كىتابلر دة پوز، يوز ايللى قدر آيت كر يمه طوپلانمىش دة، بوتون همت فروع مذهبيه يي تايد چىتنه حصر قىلنمىشدر.

بن دة بيلورم نصوص شرعية، يعنى قران كر يمىك آيت كر يمه لرى شارع كر يمىك حديثلىرى حيات انسانبه دة واقع اولابيلور حادىه لرىك حاللارىك هر بر ينى احاطه ايتمه مىشدر. لىكن دورت مذهبىك اون مذهبىك كىتاب فقيه لرنه بولنه بيلور مسئله لرىك عد دجه بىك مىلى قدر، اهميتجه دها ز ياده مسئله لرىك هم آچىق هم هيئت اجتماعيه مصلحتلرينه دها ز ياده موافق جوابلرى بزم نصوص شرعية مزده تماميله حاضر نمىشدر. بىم نظر م دة شو سوزىك بر مبالغه سى يوقدر. درست، حجت شرعية اولابيلور نصوص البته تماميله طوپلانمىشدر. قران كر يمىك آيت كر يمه لرى مصاحف دة، رسول كر يمىك تعليم نبويلرى جامعلر دة مسندلر دة يرلر كوكلر دائم اولور ايكىن محفوظ قالور كيفيت دة تايد قىلنمىشدر. لىكن، «كىتاب سته» مؤلفى استاذ محترم رضا افندى حضرتلرىنىك سوزيله، تعبير ايدەيم، «انسان اللرى طوقنماش خزينه» اولمق صفتيله قالمىشدر. بز نصوص شرعية مزى غايت كىك غايت بيوك خزينه در ديدىك. شو سوزمى تعصب دن محبت دن كلىمىش بر اعتقاد تاثير يله، ياخود قورى بر لاف، اساسى يوق دعوى اولمق صفتيله سويله مەدىك.

حسابى معلوم دىكل عصرلر امتدادنده دوام ايدە كلىمىش مدنيت دة كمالىك اتقاننىك اىك بيوك ماھرى قارت مدبر زمان ايله اصلاح قىلنە كىوب كمالىك بيوك درجه لرينه ايرشه بىلمىش شريعتلر قانونلر صوكننده شريعت سماويه اولمق صفتيله اينمىش اسلاميت — او شريعتلرىك نخبه لرىنى اىك گوزل چىتلرىنى جمع ايتمىش اولور، وار نقصانلرىنى البته تكمىل ايتمىش اولور. شريعت اسلاميه همه شريعتلرى نسخ ايتمىش — يعنى او شريعتلرىك اىك گوزل نسخە سىك اولمق شريفلىك ظيور ايتمىشدر.

حقیقت حال البته شویله در. عطالتی بیلمز طبیعت بونی اقتضا ایدر، مدینتک سکون کورمز همان همان ترفیاتی ده بونی طلب ایدر، تاریخک یالان سویله مز لسان عدالتی ده بونی، ندب طریقله گنه ایسه ده، تغنی ایدر؛ طیشدن تأثر یوقلغی قطعاً معلوم حرم دیوارلری آراسنده تریبه قیلنوب خلافتک او لگی کونلرنده سنه لرنده یتشمش فقیلر — عالم اسلامیتک اک بپوک فقیهلری — مجسم، تاریخی برهان اولمق قوتیله شو حقیقتی تأکید هم تأیید ایدر. حقیقت شویله اولدقندن صوگ، شریعت اسلامیه دورت مذهبک، اون مذهبک کتب فقیه لرنده هیچ بر صورتله محصور فالاماز.

حدیثلردن احکام فقیهه استنباط قیلنور ایکن، فقیهلرک بوتون همتلری سند هم روایت حاللرینه، اما آیت کریمه لردن استنباط قیلنور ایکن، نظم کریمک عربیلک چیتیله دلالتنه مصروف اولمشدر. عربیت، یاروایت دائره لرنک محصور قالمش کتب فقیهه ده شریعت اسلامیه البته محصور محبوس اولاماز. مذهبک بپوک اماملرینه حسن ظن تأثیریله محصوریتی دعوی ایده بیل، چکر بولنور ایسه، بنده حسن ظنله مقابله ایده بیلورم، یعنی شریعت اسلامیه به، شارعلرینه دهاز یاده حسن ظن قیلوب، "ممکن دگل، محصور اولاماز. دعوامی دهاز یاده رفع ایده بیلورم.

استنباطی نظمک دلالتی جیتنه حصر ایدر ایسه کده، بنم سوزم، یعنی محصور اولاماق دعواسی ثابت اولا بیلور. زیرا نصوصک دلالتی متکلمک قصدینه اراده سنه نظم معجزک احتمالنه تابع اولور؛ سامعک فیمنه محصور اولماز. نصوص شرعیه دن فهم درجه لری غایت متفاوتدر. بر انسان بر معنی فیم ایدر، دیگر بری بیگ معنی فیم ایدر. بر آدم بر معنایی، دیگر بری بوکا مناقض دیگر معنایی فهم ایدر. سامعک فهیمی متکلمک قصدینه بعضاً موافق اولور، احياناً مخالف اولور. متکلمک احاطه سیله سامعک احاطه سی متفاوت اولور ایسه، او وقت نظمک دلالتیله سامعک فهیمی آراسنده غایت بپوک تفاوت حاصل اولور. اسلامیت اعتقادینه کوره، قران کریم ازلیتی ابدیتی کلیاتی جزئیاتی

علمیله احاطه ایدن حکیمک سوزیدر، حدیثلر — او حکیمک اڭ بیوک شاگردی رسول کریمک سوزیدر. او یله ایسه، نصوص شرعیه مزک دلالتی افادهسی — کتب فقیه لرک غایت طار صحیفه لرنده محصور فالاماز.

شو ملاحظه مک درست اولاجغنه قناعت حاصل ایتدم. بوکا کوره (۵) رقمه کوسترلمش خطایی یاخود قصوری فقیهلره اسناد ایتدم. احکامک اکثرنده نصوص شرعیه بولنماز کبی، هر خصوص ده قیاس اعانه سنه، استنباط مهارتنه التجا ایدر فقیهلر، بکا قالسه، نصوص شرعیه ده غایت بیوک قصور وجودینی اعتقاد ایدر کبی حرکت ایتمش اولورلار. یوقسه، نصوص شرعیه وار ایکن قیاس کبی دلیللر، مراجعت ایتمزلر ایدی.

قیاس حجه لگی مسئله سنه متناقض ایکی طرفک هر برینه مترتب اولور محذورلری بش بش صایدق. مدنیت عالمنده حسانی یوق عصرلرک معرفتیه میاریتیه اصلاح قبلنه کلمش او لگی شریعتلرک اڭ صوڭ غایه کمالیهسی اڭ گوزل نسخهسی اولمق صفتیه شریعت اسلامیه یه نظر می سویله دک. انشاء الله درست اولور شو نظر می اساس قیلوب، فقیهلرک عمومونه توجه قیلنه جق بر سوزم قالدی. او سوز می بوراده اعتراض اولور طریقله دگل، بلکه شارع حکیم نظرنده معتبر ادله شرعییه دائر فکرمی ملاحظه می عرض ایتمک طریقله یازدم. احکام شرعییه اثبات ده معتبر اولا بیلور اصل دلیللر، اصولیونک بیاننه کوره، کتاب کریم، سنت نبویه، اجماع امت، قیاس. — قران کریمک آیت کریمه لری، رسول کریمک سنن نبویه لری، اهل اجتهد نظرنده بالاتفاق دلیل اولمق صفتیه معتبردر. اهل اجتهدک، یعنی حل قیلنه جق مسئله ده اهلیتی اختصاصی معلوم مجتهدلرک اجماعلری، هم ده قیاس جلی — شو ایکی سی جمیعور نظرنده معتبردر.

فقیای کرام اصل دلیللری شو دورته حصر ایدوب، قیاس ده او لگی اوچ دلیلن برینه فرع اولمق صورتیه گنه اعتبار ایتمش لری. یعنی قیاسک

جهلگنه — تعدیه قیلنجهق حکمک اۆلگی. اوج دلیلدن بزیله ثبوتی شرط قیلنمشدر. تاریخی واقعهره، قدر الی حکمیرینه قیاس — هم جائز دگلدر، هم معتبر دگلدر.

فقیرلر احکامک حقوقک اصل دلیللرینی، منبعلرینی شو. دورته حصر ایدرلر. عبوم اهل علم شو. سوزی بر حقیقت مطلقه اولمق اوزره قبول ایتمش. قران کریمک تامنه اعتماد ایدوب، قران کریمک اۆ بیک ارشادیله چتدی اولوب، بن شو سوزه، بالاتفاق قبول قیلنمش انحصار مسئلهسنه اعتراض ایده بیلورم.

قران کریم دینک اۆ بیک رکنلرینی اثبات یولنه حقائق کونیهی حقائق عادیهی اساس برهان اولمق صفتیله اعتبار ایتمش، قران کریم اوزینک فصلرلنده حقائق تاریخیهی عبرت قیلمق صفتیله اهل عقلک اعتبارینه عرض ایتمش. حقائق تاریخیهی قران کریم "سنت الیه" تسمیه قیلوب "فلن تجد لسنة الله تبدیلا ولن تجد لسنة الله تحویلا" آیت کریمهسیله حیات انسانیهده تاریخی حقیقتلرک اعتبارینی اۆ مؤکد بیانله افاده ایتمش.

قران کریمک شو قدر آچیق ارشادی وار ایکن، استنباط خصوصنده حقائق تاریخیهی برهان اولا بیلیمک شرفندن محروم ایتیمک ممکن اولورمی؟ قران کریمک برهانلرینه فصلرینه اساس قیلنمش حقیقتلری اهمال ایدر ایسهک، اعتبار ایتمز ایسهک، شو حرکتیز قران کریمک اساسلرینی هدم ایتیمک کبی اولمازمی؟

سنت نبویه، رسول کریمک سنتی اولمق جیتیله، احکامک دلیللی، منبعی قیلنمش ایسه، سنت الیه بالاولویت البته دلیل اولا بیلور، بلکه اۆ زیاده معتبر، معتبد "منبع حقوق" اولمق — سنت الیه شأنی اولور.

شارع کریمک نصوص شرعیهسیله ثابت احکام شرعیهیه قیاس جائز اولور ایسه، خالق حکیمک حکمت الیهسیله هیئت اجتماعیهده دوام ایدر احکام قدریهیه یعنی تاریخی واقعهره قیاس البته جائز اولور. حکمت الیه تدبیریه جاری

اولور سنت الییه، حقائق تاریخیه — نصوص شرعیه افاده سیله ثابت احکام شرعیه دن هیچ بر جیتله ناقص دگلدر. عبرت اولور قصدیله حقائق تاریخیه یی قران کریمده ذکر — قیاس هم اعتبار فائده سی ایچوندور.

اصولون قیاسک حجه لگنه قاعته بروا یا اولی الابصار آیت کریمه سیله استدلال ایتمش. شو آیت کریمه قران کریمده احکام شرعیه حقیقته دگل، بلکه احکام قدریه، وقائع تاریخیه حقیقته کلمشدر. احکام قدریهده قیاسک اعتبارک مطلوب لگنه آیت کریمه عباره سیله، اما احکام شرعیهده قیاسک جوازینه اشاره سیله دلالت ایدر. عباره دلالتی اشاره دلاتندن بالاتفاق اقوی در. شو آیت کریمه احکام شرعیهده قیاسک جوازینه دلیل اولو بیلور ایسه، احکام قدریهده قیاسک یالکز جوازی دگل بلکه وجوبی بالاولویت ثابت اولور.

قران کریم دینک ال بیوک رکنلرنده عادت حکمیه قبول قیلنمش حقیقته لر یی برهان اولمق صفتیه اعتبار ایدر دیمش ایسک. بوکا مثال: قران کریم روم سوره سنده (۲۸) نجی آیت کریمهده الوهیتده، مالکیتده برک کبی ال بیوک حقیقتی اثبات بولنده دیمش:

«ضرب لکم مثلا من انفسکم: هل لکم من ما ملک ایمانکم من شرکاء فیما رزقناکم فانتم فیہ سواء، تخافونهم کخفیتکم انفسکم. کذلک نفصل الآیات اقوم یعقلون»

ماللرینه اوزلری کبی انسان بالاسی قوللرینی اورتاق قیلماق طبیعت هم عادت اقتضاسیله انسانلر کوزنده قبول قیلنمش برحقیقت عادیه در. حکم عادلانه قبول قیلنمش شو حقیقته قیاس قیلوب، الوهیتده مالکیتده اللیک برلگنه شریکی یوقلغنه قران کریم استدلال ایتمشدر.

شو ملاحظه لرمده، انشاءالله، حقلق شرفی، اصابت اثری واردور. بوکا کوره، فقیهلرک اصول شرعیه یی دورته حصرلرینه بن اشتراک ایتمدیورم. بکا کوره، نصوصک دلالتی کبی تاریخک شجاعتیهده معتبردر، شارعاک طلبی کبی، عقلاک، اجتماعک طلبلریده معتبردر. نصوص شرعیه دن شارعاک قصدینی

استنباط ايتمك دها طوغرى اولور. زيرا تاريخى واقعهلر ك دالالتى نصوصك دالالتندن هر حالده آچيقدر. نصوصك دالالتلرنده اخلاق هم تفاوت بولنور. اما واقعهلرى هر كس كورر، هر آدم آكلار.

قران كريم، بنم اعتقادده، عالم وجودك ترجمه سيدر. قران كريمك آيت كريمه لريله استدلال جائز يا مطلوب اولور ايسه، عالم وجودك آيتلريله ده استدلال مطلوب اولور. قران كريم عالم وجودك ترجمه سى اولمق جيتيله، او آيتلره بزي ارشاد ايدر.

حكيم مطلق اوزينك حكمتيله آيت وجوديهلرى انسانلر ك كوزلرى او كنه اعتبار ايجون وضع ايتمش ايسه، اوزينك كلاميله او آيتلردن استفاده ي البته منع ايتمز. يوقسه، شارع حكيم اوزينه اوزى تناقض ايتمش اولور، اوزينك حكمتلرينى كلاميله ابطال ايتمش اولور.

بو كا كوره، هيئت اجتماعيه حاللرى، تاريخى واقعهلر علوم فقييه ده اصول كى تلقى قيلنه بيلور. احكامك اصول شرعيه سى، حقوقك منبعلى قران كريم، سنت نبويه، اجماع امت، قياس دن عبارت يالكز دورت اصوله منحصر اولماز، بلكه هيئت اجتماعيه حاللرى، تاريخى واقعهلر او دورت اصول كى اصول اولمق اوزره معتبر اولور.

بويله اولمق، يعنى دورت اصوله منحصر اولماق ضروردر. اسلاميتك تا ابد بقاسى، طورماز طوقتاماز همان ترقى ايدر مدنيت ده بولنور حاللر ك مصلحتلر ك هر برينه اسلاميتك وفاسى بو كا توفى ايدر. اگر فقيهلر ك نظرلرنده قرار ايدر ايسه ك، اسلاميتك غائب اومش اهميتى بولنه جق دگل، وعد قيلنمش ظهورى ده كله جك دگل.

قران كريمك ارشاديله شوسوزلرى سويلدم. ايمانم اقتضاسيله، اسلاميته محبتم ايجابيله شوسوزلرمى يازدم. اهل علمك محاكمه سنه، برادرلرم طلبه لر ك استفاده سنه بوراده على الاختصار شو فكرمى عرض ايتدم.....

لو ان الذی قلناه یقدر قدره لنودی بین الناس یاسعد یاسعد!
اتانی به نص الکتتاب مؤیداً کلام رسول صادق، وعده الوعد.
فحقق تنله، ان کنت بالحق حقه ولا نعتمد الاعلی من له المجد.
الا ان بذل الوسع فی الدین واجب ودار الذی ما من صداقته بد.

ویالیت شعری هل یری الناس ما یری من النور فی القرآن والعلم والهدی.
الا اننی ارجو من الله ان یری بمشیده الا علی عبیداً مؤیداً.

قیاس حجه لگی مسئله سنده سویلنه جک سوزلر بوراده تمام اولدی. علوم
اسلامیه یه رغبتی وار ذوات، هم ده طلب یولنده نشاطی ثباتی وار طلبه لر او
سوزلری حقیله شاید تقدیر ایدرلر. او سوزلرک، فرض ایدیه ک، علمی قیمتلری
بولنمسه، بیگ خزینه دن ملیون زحمتلر گنه جمع قیلنه بیلرک سوزلری، دورت
بش صحیفه ده آچیق هم درست لسانله یازلمش اولمق جهتیلر گنه اولسه ده، طلبه لر
شاید رغبتله مطالعه ایدرلر.

یوقاری ده بیان هم اثبات قیلنمش سوزلر دن بزم مقصد مزه مقدمه اولا
بیلرک سوزلری بوراده اجمال ایدیه ک.

(۱) قیاس، نصوص کبی، حجه در.

(۲) تعلیل — تعمیم کبیر.

یعنی علیه ذکر ایتیک حکمی تعمیم ایتیک کبیر. «شو، شن حرام،
زیرا نجسدر.» «دیمک» هر نجس حرامدر.» «دیمک کبیر.

(۳) قیاس یا لکڑ تخفیف یا توسیع مقصد لرنده معتبر اولور.

الله بنده لرینه آغزلق آرتدومق، زحمت اوسته مک حقنده قیاس معتبر
اولمایوب، حیات یوللرینی کیگایتمک، طارلغی رفع ایتیک، مطلوب اولاییلور
حکم لری بیان ایتیک کبی خصوص لرده معتبر اولور.

شوقد کوزومبئینی
زیرا شارع کریم تکلیفی مکروه کورر ایدی. تکلیف یولنده اولور

سؤال الردين قران كريم شدتله نهى ايدوب «عفا الله عنيا» آيت كريمه سيله تشديد، تكليف قاپولرينى تا ابد باغلامشدر. (۱۵۸—۱۶۱) — ۱۶۹.

۴) تعليلده مظنه خصوصيتى معتبر دگل، بلكه حكمتك فعليتى معتبردر. مثلا: سفرده تيمم مشروع قيلنمش ايسه، سفرك خصوصيتى جيتيله دگل، بلكه صو بولنماق عله سيله مشروع قيلنمشدر. رمضان كوندوزنده مسافرله افطار رخصت اولمش ايسه، بوراده سفرك خصوصيتى منظور اولماش، بلكه سفرده روزه دن كله بيلور مشقتلرى دفع ايتك حكمتى معتبر اولمشدر.

شو مقدمه مزى هر شبيهه دن سلامت فاللا بيلور صورته ۸۲، ۸۳، ۹۲، ۹۷، ۹۸، ۹۹، ۱۰۰، ۱۲۲، ۱۲۳، ۱۵۲، ۱۵۳، ۱۵۶، ۱۵۷، ۱۶۲ صحيفه لرده اثبات ايتمش ايدك.

ايندى افطار عنرلرينى دليللريله برابر بيان ايديه يك.

افطار عنرلرى.

روزه آيت كريمه لرينى يوقارى ده (۸۵—۱۰۵) صحيفه لرده تفصيلانيله بيان ايتك. ايكى مستقل خطاب ورودينك معقول اوللا بيلور وچيلرينى ده بيان ايتمش ايدك. منطقه بارده خلقنه روزه مسئلهسى (۹۰—۹۴) صحيفه لرده بيان قيلندى. تقدير اصوللرى ابطال قيلنوب، او يرلرده عمر ايدر انسانلره روزه فرض دگللكى اثبات قيلندى.

او بيانمزدن افطار عنرلرى حقنه بزه اوچ آيت كريمه معلوم اولدى. برى «وعلى الذين يطيقونه فدية طعام مساكين» آيت كريمه سى ايدى. شو آيت كريمه يي (۱۰۰—۱۰۵) صحيفه لرده بيان ايتك. تفسيرلرده سويلنمش سوزلرى آچيق صورته جرح ايدوب، لا تقديرلرينى، تخصيص احتماللرينى، نسخ دعوالرينى، قبول قيلنه بيلور كيفيتده ابطال ايتك. لغت عربيه دلالتيله، نظم كريمك الك آچيق افاده سيله مفوم اولور مقصود شارعى ده گوزل طرزده سويلدك. — «گوزل طرزده» ديدم، زيرا حاشيه چيلرك هندسه سيله، اعلا چيلرك اليله اصلاح قيلنمق دونلگنه محتاج اولور قدر ركبلك دن نظم معجزك سلامتلكى عابليكى ثابت اولدى.

شو آیت کریمه منظوفنه کوره، طاقت قیلنور روزه یعنی قدرت بولنوبده یا آغزلق یا ضرر ویرور روزه قديه بدلنده ذمه دن ساقط اولور. قضاسی هیچ بر وقت لازم اولماز. قدرت بولمق جتیله، روزه واجب ایدی. لکن یا آغزلق یا ضرر حاصل اولا بیلیمک حسیبله، شارع کریمک مساعده سنه کوره، تخفیف قیلنوب فديه مشروع اولدی.

آیت کریمه مفهومه کوره، طاقت قیلنماز روزه، یعنی اداسنه قدرت بولنماز روزه بلابدل ساقط اولور. زیرا قدرت یوق ایکن تکلیف ممکن دگلدر. بوگا کوره، هم روزه واجب اولماز، هم فديه سی.

آیت کریمه ده حکمک یعنی تخفیفک عله سی ده. منصوص اولمشدر. زیرا بلیغ کلام ده ذکر قیلنور صلّه، البته، عبث اولماز. صلّه حکمک عله سی اولور. روزه سببیه کوچک، آغزلق کلمک روزه سقوطنه، روزه بدلنده فديه مشروعیتنه سبب اولمشدر. شو آیت کریمه دن آکلانور عنبر — مرض، سفر عنبرلرینه البته باشقهدر. مرض، خسته لک — انسانک وجودنده بولنور عارضی بر حالدر. سفر هم عادی هم خارجی، بونک اوزرینه اکثریاً، اختیاری بر اشدر. بوگا کوره، مرض، سفر کبی عنبرلر روزه سقوطنه سبب قیلنما یوب، یالکز تأخیرینه سبب قیلنمشدر.

فديه بدلنده روزه سقوطنه سبب اولور عنبرلر: مرض کبی عارضی دگل، سفر کبی اختیاری هم خارجی دگل حالدر. شارع کبیر علیه الصلاة والسلام حضرتلری او حاللری بر قاچ مثالده بیان ایتمش: (۱) قارتلق حسیبله وجودلری ضعیفلنمش ارلر خاتونلر؛ (۲) روزه حسیبله یا اوزینه یا بالاسنه ضرر کله بیلور یوکلی خاتونلر، (۳) کوکوک بالاسی وار آنالر.

شو اوج مثالی شارع کزیم اوز لسانبله بیان ایتمشدر. یوکلی خاتونلر، بالاسی وار آنالر حقنده شارع کریم — محتمل، اولا بیلور ضررلری ده محقق ضرر کبی عنبر ایتمشدر. محتمل ضررلری ده اعتبار ایدر شارع، شجه یوق، محقق ضررلری هیچ بر صورته اهنال ایتمز. بز شو دعوامری یالکز قیاس

قۇتىلە دگل، بلىكە دلالت نض اصوللەدە، محصور دگل جزئيات دن استنباط اصوللەدە تامين ايدە بيلورز.

اوافق بر آغزلق وجوديله، ياخود بيوك بر مشقت احتماليه، محصور دگل جزئيات ده شارع حكيم فرضلرى، فرضلك ركنلر ينى، شرطلر ينى انسانلار دن اسقاط ايتمش. قران كريم «وما جعل عليكم فى الدين من حرج» كىبى هم مؤكدهم مستغرق آيت كريمه لرده اولا بيلور اوافق حر جلى ده رفع ايتمش.

شارع حكيمك مقصد ينى غايت آچىق صورتده افاده ايدر شو قدر كيك هدايتلار دن فائده لىنمز اينسك، او وقت شارع حكيمك تفصيلاتى ده عبث اولور ايدى، مجتهدلر ك دقيق اجتهادلر ينده بر پاره لك قيمت قالماق لازم اولور ايدى. زيرا اجتهادك اهميتى — شارعك مقصد ينى بيان ايتمك چىتيله در. شارعك حسابى يوق شاهدلر له، مؤكدهم غايت آچىق آيت كريمه لر له بيان قىلىنش مقصدى بزه فائده ويره مز ايسه، اهل اجتهادك قۇتىلە ياخود بيك زحمته لة استخراج قىلنور خفى مقصدلر ك البته اهميتى قيمتى قالماز.

بوگنا كوره، «وعلى الدين يطبقونه فدية طعام مساكين» آيت كريمه سنك احاطه سى دائره سنه — زحمت، كوچلك و برور حاللر ك هر برى، عندر اولمق صفتيله، بلا شبهه داخل اولور:

- (۱) قارتلق حسيله وجودلر ينه ضعيفك كلمش انسانلر.
- (۲) اوزينه يا بالاسنه ضرر كله بيلور بوكلى خاتونلر.
- (۳) كوكرهك بالالرى وار آنالر.
- (۴) آغر هم مشقتلى خدمتلرده عمر ايدر انسانلر: توبى يوق قويولرده بيك مشقت اچنده ير قازر بي چاره لر، فابريقه لرده زاوودلرده جهنم كىبى اوت يانلر نده يانار عمله، كون بوي طاش يوك طاشور اشچيلر، آچىق قوياش ده اوزون كونلرده قراش لر بله بالالر ينى تربيه ايدر فقيرلر، عموميتله تعبير ايدەيك، روزه لر يله خالدين كوچدن طاباجق، بر كيسهك ايكه كدن محروم قالاچق انسانلر.
- (۵) كىچه لرى ياقتى، كوندوزلرى اوزون يرلرده عمر ايدر انسانلر. رمضان كوندوزلرى اوزون زمانه تصادق ايدر ايسه.

بارد منطقه لرده عمر ايدر انسانلر، مكانك اقتضاسيله، روزه آيت كريمة لرينه داخل دگلدر ديمش ايدك. تقدیر حيله سيله عملی ده ابطال ایتیمش ایدك. معتدل منطقه نه پایه لرنده، تونلری یافتی، كوندوزلری اوزون یا طوتاش پرلرده عمر ايدر انسانلر، رمضان اوزون كوندوزلره تصادفی ايدر ايسه، وعلی الذین يطيقونه فديه آيت كريمة سی احاطه سنه. البته داخل اولورلار. یوقاری ده سويلنمش سوزلر، عرض قيلنمش ملاحظه لر اعانه سيله شو سوزمز اصابت شرفنه نائل اولوب، قطعیت درجه سنه كلمش اولسه كرك. او سوزلرمدن برینی بوراده تکرار ایدیم:

اگر «وكلوا واشربوا حتى يتبين لكم الخيط الابيض من الخيط الاسود من الفجر ثم اتموا الصيام الى الليل» كبی محكم آيت كريمة یی ابطال ایتمه مك، اشدن چيقارماق لازم اولور ايسه، یا خود هفته لر آیلر امتدادنده آش سز صوسز قالو فرض اولماق مطلوب اولور ايسه، او وقت بزم سوزمز البته قطعاً ثابت اولور. یوقسه، ایکی محذورن بری، یا هفته لر آیلر قدر مدت آش سز صوسز قالو فرضی، یا محكم بر آيت كريمة نك بطلاقی لازم اولاجق. اوج آيت كريمة دن ۲ نجی سی: «ومن كان مريضاً او على سفر فعدة من ایام اخر» آيت كريمة سیدر.

شو آيت كريمة یی تفصیلاتیل (۹۴ — ۹۸) صحیفه لرده بیان ایتیمش ایدك. مرضك هم سفرك خصوصیتلری معتبر دگلدر ديمش ايدك. (۹۹) نجی صحیفه ده نقل قيلنمش حدیث بخاری خصوصیت یوقلغنه گوزل بر شاهد اولا بیلور. زبیرا شارع كبير عليه الصلاة والسلام حضرتلری «ذهب المفطرون اليوم بالاجر كله» ديمش ايسه، سفرده افطار چیتیل دگل ایدی. بلکه «اما الذین افطروا فبعثوا الركاب وامتحنوا وعاالجوا» جمله سنه بیان قيلنمش خدمت مصلحتیله ایدی. امام احمدك مسندی، مسلهك جامعی، ابو داودك سننی كبی حدیث كتابلرنده صحابی ابو سعید حضرتلرندن روایت قيلنمش:

سافرنا مع النبی صلی الله علیه وسلم الى مكة ونحن صیام، فبزلنا منزلاً

فقال النبي صلى الله عليه وسلم انكم دنوتم من عدوكم والفطر اقوى لكم. فكانت رخصة. فمنا من صام، ومنا من افطر. ثم نزلنا منزلا آخر فقال انكم مصبحو عدوكم والفطر اقوى لكم فافطروا. فكانت عزيمة. فافطرونا. حديثه خصوصيت. يوفلغنه دليل اولاً بيلور.

شارع كريم ايكي خطابك هيچ برنده افطاري سفرک اوزيله تعليل ايتمه يوب، بلکه حاجت اولاجق قوتی حاضرله مک معناسيله تعليل ايتمشدر. فرض ايدۀيك، شو حال — سفرده دگل، بلکه حضرده واقع اولسه ایدی، البته افطار يا مشروع يا واجب اولور ایدی.

«واعدوا لهم ما استطعتم من قوّة» آيت کریمه سی ده بونی تأیید ایدر. شارع کریم شو آیت کریمه دن استفاد معنای اعتبار قیلوب، افطاری واجب ایتمش اولسه کړک. مقابل ساعتلرنک حاجت اولاجق قوتی حاضرله مک ضرورتی افطارک جواز ینده ده وجوبنده البته سبب اولاً بيلور.

شارع کریم اعتبار ایتمش، همده آیت کریمه دن استفاد اولمش معنای اهمال ایدوب، او قدر اهمیتلری یوق خصوصیتلری اعتبار ایتمک فقیهک اولهاسه کړک.

درست، سفر عله در. لکن خصوصیتی جیتله دگل، بلکه سفرده بولنه بيلور مشقت معناسيله در.

۳نجی آیت کریمه «یرید الله بکم الیسر ولا یرید بکم العسر» آیت کریمه سیدر.

اولگی ایکی آیت کریمه دن صوگ شو آیت کریمه افطار رخصتلی رینی تعلیل یولنده تعمیم طریقیله اینمشدر. «الا ان یكون مینه او دماً مسفوفاً او لحم خنزیر فانه رجس» آیت کریمه سنده ذکر قبلنمش - عله کبی.

اگرده شو تعلیلدن تعمیم مقصود اوله ایوب، رخصت مریضله مسافرله منحصر اولاجق ایسه، او وقت «یرید الله بکم الیسر ولا یرید بکم العسر» آیت کریمه سنده صحت بولنماق لازم اولور ایدی. مشقتی سفرده بولنه

بیلور مشقتلردن بیوک صورتلرده افطار مشروع اولماسه ایدی، آیت کریمه ده نه صحت قالور ایدی، نه اطراد بولنور ایدی.

قرآن کریم افطار عندرلرینی بیان ده اهتمام ایچون اولسه کړک، افطار عندرلرینی دورت دفعه، بری دیگرینه باشقه اوچ عباره ده ذکر ایتمش. اگرده، فقیه لړک رایلری کبی، افطار مسافرله مر یضله مخصوص بر تخفیف اولسه ایدی، دورت دفعه ذکر، فائده سی حکمتی یوق، عبث اولور ایدی، هم ده اوافق حاللری اوچ دورت دفعه بیان ایدوب، ائک مهم حاجتلردن سکوت ایتمک کبی غایت بیوک قصور قرآن کریمه ده بولنمق لازم اولور ایدی.

کتابک باشندن بورابه قدر سرد قیلنمش بیانلرک اعانه سیله، اسلامیته ابدیت عمومیت ویره بیلور علویتی قدسیتی اسلامیت ده بولندرمق املیله، قرآن کریمک نظم معجزینی کتب فقیهه عبارلری کبی طار آکلانماز متون یاخود فائده ویرمز اوزون شروح قیلندن قیلماق فریضه سیله، کوکلمه ده قرار قیلمش اعتقادمه کوره او دورت دفعه ذکر قیلنمش عندرلر اولا بیلور عندرلرک هر برینی البته احاطه ایتمشدر.

“ومن کان مریضاً او علی سفر فعدة من ایام اخره آیت کریمه سی معناسیله عمومی اولوب، قضاسی واجب عندرلری احاطه ایتمشدر.

“وعلى الذین یطیقونه فدیة آیت کریمه سی — قضاسی واجب دگل، فدیة بدلنده ساقط روزه عندرلرینی منطوقیله، فدیة سی ده واجب دگل روزه عندرلرینی مفهومیله احاطه ایتمشدر.

“یرید الله بکم الیسر ولا یرید بکم العسر - آیت کریمه سی او عندرلرک هر برنده تخفیفک اساسنه حکمتنه ارشاد ایدوب، اراده الیهی تحقیق ایتمک یوللرینه فقیه لری هدایت ایتمشدر. بوکا کوره، اراده الیهی اللهک اوزینه اسناد قیلوب، “یرید الله بکم الیسر” جمله سی “ولا یرید بکم العسر” جمله سیله ده تا کید قیلنیشدر. بوکا کوره اولسه کړک، بوندن صوگ قرآن کریم عطف طریقله ابتدا قیلوب، “ولتکملوا العدة، ولتکبروا لله علی ما هدایکم، ولجلکم تشکرون” آیت کریمه سنک

اوج جمله ذکر ایتمشدر. زیرا اکمال عتق قضاسی واجب عندرلره نسبتله، امانعظیم، شکر جمله لری همه حاجتلرمزه وفا اینک بیلور رخصتلاک مشر وعیتنه نسبتله اولور. رخصتک عمومیتی، عندرلاک عدم انحصاری ایندی ثابت اولمش اولسه کراک. الله يعلم انی ما ذکرته هنا الا الذی نصه عنه بقرآن نادانی الحق لما ان علمت به خیر الموازين بالبرهان میزان فزن به وهو قرآنی. وما نطقت به التراجیح عنی فهو تیبانی بن همه سوزلرمی برهان نوریل، قلبمده قرار قیلمش یقین قوتیل یازدم. رمضان روزهسی کبی اهمیتی بیوک بر مسئلهده شوکتانم مطالعه ایدر ذوات کرام حضرتلرینه شاید بر فائده علمیه ویره بیلسه کراک. امیدم شودر.

بنا خصصت علی علم ومعرفة ولم یکن فیہ لی من قبل ذاقدم
قد یلحقی الناس فی اقوالهم ندم. وليس عندی فیما قلته ندم.

افطار عندرلری، بنم نظر مده، سفر، مرض کبی حاللره منحصر دگلدر. رخصت عمومیدر. لکن رخصتده اباحه — اصلیه دگل، اضافیه در. بز بونی قواعد فقیهده (۱۸۵) رقمی نعتنک (۱۱۸) صحیفهده بیان ایتمش اینک. اوراده سکز یول بیانمی بورایه تتمه کبی اعتبار ایدرم. افطار عندرلری حقنده بیانم بوراده تمام اولدی. بوکا مناسستی وار بر قاچ مسائل فقیهیهی بوندن صوگ بیان ایدهیم.

روزهده کفارت مسئلهسی

هیچ بر عندر یوق ایکن، رمضان کوندوزنده بر انسان قصداً افطار ایدر ایسه، کفارت واجب اولورمی؟
وصال صورتنده کفارت، دورت منهک اتفاقیه، واجبدر. اکل، شرب صورتلرنک، امام مالک امام ابوحنیفه حضرتلرینک اختیارلرینه کوره، کفارت واجب ایسهده، امام احمد امام شافعی حضرتلرینک متبصلرینه کوره، کفارت واجب دگلدر.

شۇ مسئلەدە اهل اجتياڭ دليلىرىنى كورەيك. افطار كفارتى حقنە قران كرىم دە بر سوز بر اشاره بوقدر. درست، اهل اجتياڭ ھەسنە دليل اولاييلور. بر سنت نبويه — كتب حديثه بالاتفاق روايت قىلىنمىشدر.

“عن ابى هريرة قال: جاء رجل الى النبي صلى الله عليه وسلم فقال هلك، يا رسول الله. قال ما اهلكك؟ قال واقعت على امرأتى في رمضان. قال هل تجد ما تعتق رقية؟ قال لا. قال فيل نستطيع ان تصوم شهرين متتابعين؟ قال لا. قال فيل تجد ما تطعم ستين مسكيناً؟ قال لا. ثم جلس. فأتى النبي صلى الله عليه وسلم بعرق فيه تمر. فقال تصدق بهذا: فقال اعلى افقر منا؟ فما بين لابتئها اهل بيت احوج اليه منا. فضحك النبي صلى الله عليه وسلم حتى بدت انيابيه. ثم قال اذهب، فاطعمه اهلك.”

شۇ حديثى امام احمد، امام بخارى، امام مسلم، امام ابو داود، امام ترمذى، امام نسائى، امام ابن ماجه كى اهل علمك هر برى اسناديلر روايت ايتىش. شبيهه يوق، شۇ حديث البئنه صحيحدر. حديثك عبارەلرى نە قدر مختلف ايسەدە، معنالىرى همان بردر. خاتونيل رمضان كوندوزندە افطار ايتىش انسان ذمەسندە كفارتك وجوبنە دلالت ايدىر. كفارتىدە — مجادله سورەسندە بيان قىلىنمىش ظهار كفارتى كىبدر: (۱) بر انساني آزاد ايتىك، — فقيرلىگى چىتىلە بوگا قدرتى يوق ايسە، (۲) ايكى آى طوناش روزە طومتقى، — ضعيفلىگى چىتىلە بوگادە كوچى يوق ايسە، (۳) آلتىش مسكىنى طويدىرمق. شۇ حديثك موردى — خاتونيله افطار حادثەسىدر. بوگا كورە، كفارت وجوبى مسئلەسندە دورت مذهب اتقاق ايتىش.

اما اكل، شرب افطارندە كفارتى ايجاب ايدىر ايكى مذهب، شۇ ايكى صورتدە شارح كرىمك نصوصى بوقلغنه كورە، قياس اعانەسنە التجا ايتىشلىر. امام احمد امام شافعى حضرتلرى سنت نبويهدە نقل قىلىنمىش افطارك خصوصيتنە اهميت ويروب، ايكى افطار آراسندە تفاوتك بيوكلىگنە اعتبار ايدوب، كفارتى ديگر فرعلەر تعديه ايتىمىشلىر.

سادات جنفيه، سادات مالكيه مذهبلىرنە كفارت، حدود كىي بايلردە

قیاس جائز دگل ایسه‌ده، ایکی افطار آرالرنده جامع یوقلوق، تفاوت بیوکک کبی مانعلا بولنور ایسه‌ده، بز شو ایکی-چیتدن اعتراضی برافوب، اهل علمک اجتهادلرینی دلیللرینی قبول ایندک کبی اولایق. افطار کفارتی حقنده همه اهل علم طرفندن دلیل قیلنمش سنت نبویه تمام دیگر بر چیتدن نظر ایده‌یک.

رمضان کوندوزنده خاتونیه افطار ایتمش انسانک ذمه‌سنه شارع کریم نیچون علی الخصوص کفارت ظهاری ایجاب ایتمش؟

افطار جنایتیه، ظهار جنایتی آراسنده عجباً بر مناسبتی وارد؟
درست، ایکی آراهه ضدیت مناسبتی بولنه ییلور: ظهار خاتونی برافوق، اما افطار جنایتی کیچه کوندوز خاتونی قوچاقدن قویندن بوشتامق.

رمضان کوندوزنده رمضان حرمتنه جنایت ایتمش او آدمک بر رقبه آزاد ایدر قدر، یاخود آلمش مسکینی طویدرور قدر بایلیغی بولنماش ایسه‌ده، شبیه یوق او آدم وجودی صاع، قوئلی غایت صاعلام ایدی، قصه سیاقی، امام احمد مسندنه یازلش سوزلر بوکا دلالت ایدر. او یله ایسه، فقیرلگی حسبیه اعتاقدن اطعامدن عاجز قالمش او آدمه شارع کریم ایکی آی روزهی علی التعیین نیچون ایجاب ایتمه‌مش؟

بز شو مسئله‌لری حل قصدیه حدیثلری تفتیش ایندک. حادثیهی تمامیه آکلامق امیدیه، حدیث‌ده "جاء رجل به عباره‌سنده مبهم صورته ذکر قیلنمش آدمی تعین ایدوب، شارع کریمک او قدر بیوک مساحه‌سنه سبب اولمش حاللری آرامق بولوق جیتلرینه همتزی صرف ایندک. عین شو قصه‌یی اهل حدیث دیگر بابلرده نقل ایدر ایکن او آدمی تعین فیلوب، شارع حکیمک بیوک مساحه‌سنه سبب اولای ییلور حاللرینی ده غایت آچیق صورته یازمشلار.

امام احمد بن حنبل حضرتلری اورینک مسندنه دیمش:
"عن سلمة بن صخر الانصاری قال كنت أقرأ قد أوتيت من القوة على

النساء ما لم يوت غيري. فلما دخل رمضان ظهرت من امرأتى حتى ينسلخ
رمضان فرقا من ان اصيب في ليلتى شيئاً فاتتابع في ذلك الى ان يدركنى النهار
وانا لا اقدر ان انزع. فبينما هي تخدمنى من الليل تكشف لى شئ منها فوثبت
عليها. فلما اصبحت غدوت على اهلى فاخبرتهم خبرى. وقلت لهم انطلقوا معى
الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فاخبره بامرى. فقالوا والله ما نفعل. نتخوف
ان ينزل فينا قرآن، او يقول فينا رسول الله صلى الله عليه وسلم مقالة تبقى
علينا عارها. ولكن اذهب فاصنع ما بدالك. فخرجت حتى اتيت النبى صلى
الله عليه وسلم. فاخبرته خبرى. فقال لى انت بدالك. فقلت انا بدالك. فقال
انت بدالك. قلت انا بدالك. فقال انت بدالك. قلت نعم! ها انا ذا. فامض فى
حكم الله فانا صابر له. قال اعتق رقبة. قال فضربت صفحة رقبتي بيدي وقلت
لا والذى بعثك بالحق ما اصبحت املك غيرها. قال فصم شهرين متتابعين. قال
قلت يا رسول الله وهل اصابنى ما اصابنى الا فى الصوم. قال فتصدق. قال قلت
والذى بعثك بالحق لقد بتنا ليلتنا هذه وحشاء ما لنا عشاء. قال اذهب الى
صاحب صدقة بنى زريق فقل له فليدفعها اليك. فاطعم عنك وسقاً من تمرستين
مسكيناً. ثم استعن بسائره عليك وعلى عيالك. قال فرجعت الى قومي فقلت
وجدت عندكم الضيق وسوء الرأى ووجدت عند رسول الله صلى الله عليه وسلم
السعة والبركة. وقد امر لى بصدقتكم فادفعوها لى. قال فدفعوها لى. (طبع
مصر. ج. ۴۰، ص. ۳۷)

اؤلگى حديثله شو حديثده نقل قيلنمش قصه لركى برلگى ابن ابى
شيبه كى امامك همده حافظ ابن حجر كى محققك نوصيله تأييد قيلنمشدر.
امام حافظ ابن حجر حضرتلرى شو حديثى = بلوغ المرام من ادلة
الاحكام كتابنده ايكى دفعه ذكر قلوب، ايكنچى دفعهده صاحب قصهين
اسميله تعيين ايتمشدر.

= عن سلمة بن صخر قال دخل رمضان فخفت ان اصيب امرأتى فظاهرت
منها، فانكشفت لى شئ منها ليلة فوقعتم عليها. فقال لى رسول الله صلى الله عليه

وسلم حریر رفته. فقلت ما املك الارقتی. قال فصم شهرین متتابعین. قلت وهل اصبت الذی اصبت الامن الصیام. قال اطعم فرقا من تمر ستین مسکینا. (بلوغ المرام — باب الظهار).

عبارہ لری مختلف شوحدینلرک حادثہ لری البتہ بردر. حادثہ لرک تعددینہ بر برہان یوقدر. تعدد لری بالکزیب احتمالدر، احتمال هیچ بر صورتہ دلیل اولماز. ظہار حادثہ سیلہ تصادق ایتہ مش افطارک عصر رسالتہ وقوعنہ قطعہ بر بینہ یوق ایکن، نقل قیلنمش اوحدینلرک هیچ بری افطار کفارتہ دلیل اولماز. زیرا اوحدینلردہ الزام قیلنمش کفارت ظہار کفارتیدر.

ظہارک کفارتی مجادلہ آیت کریمہ لریلہ قطعاً ثابتدر. بناءً علیہ شارع کریم لساننہ ثابت اولمش کفارتی آیت کریمہ لردہ ثابت اولمش کفارتہ حمل ایتہک ضرور اولور. یوقسہ، رسول کریم آیت کریمہ لری اہمال ایتمش اولور ایدی. کفارت — ظہار کفارتی اولور ایسہ، افطار جنایتی بلا کفارت قالور. بن شوکرمی حدیثلردہ نقل قیلنمش متعدد حال قرینہ لریلہ تأیید ایہ ییلورم. امام احمد مسندنہ مفطراک اوز آغزندن نقل قیلنمش سوزلر حادثہ یی غایت آچیق صورتہ تصویر ایدر، بلوغ المرامدن نقل قیلنمش حدیثی دہ تفسیر ایدر، مسامحہ سبیلرینی دہ ایضاح ہم بیان ایدر.

رمضان حرمتنہ تعدی ایتمکن اوزینی منع ایتہک قصدیلہ، پسلمہ بن صخر ظہار ایتمش. لکن اوزینی ضبط ایده مه یوب، کونلرک برندہ رمضان کوندوزندہ افطار ایتمش.

بورادہ ایکی جنایت تصادق ایتمشدر. بری ظہار جنایتی. جزاسی مجادلہ آیت کریمہ لردہ بیان قیلنوب، صحابہ لردہ معلوم ایدی. زیرا اوس بن الصامت خاتونی خولہ یاخود جمیلہ قصہ سی مقدم ایدی. دیگر ی رمضان کوندوزندہ افطار جنایتی. جزاسی معلوم دگل ایدی. بوکا کورہ «والله ما نفعنا تنصیہ ان ینزل فینا قرآن» لو یقول فینا رسول الله مقالة یبقی علینا عارها» سورینی سلمہ قومی سوبل مش اولسہ کرک.

صحابى سلمه بن صخر واقعهى تماميل شارع كريم عليه الصلاة والسلام
حضرتلرينه استفتا يوليله بيان ايتمش.

شارع كريم حضرتلرى افطار جنايتى حقنده سلمه بى "انت بذاك!"
خطابيله اوچ دفعه عتاب ايدوب، ابن ماجه ابوداود روايتلرنده نقل قيلنمش
"وصم يوماً مكانه" عباره سيله قضايى ايجاب ايتمش..

ظهار جنايتى حقنده شارع كريم — مجادله آيت كزيمه لرنده بيان
قيلنمش كفارتى بيان قيلمش. لکن سلمه بن صخرک ظهار حادثهسى خاتوننه
ظلم ايتمک داعيه سيله اولمايوب، بلکه رمضان حرمتنه تعدى ايتمکن اوزينى
صافلامق قصديله واقع اولمشدر. رمضان احترام قصديله واقع اولمش ظهار البته
جنايت اولماز، بلکه ايمان قوتيله وجود بولمش گوزل بر تدبير اولور.

بوگئا كوره اولسه كرك، شارع كريم كفارتى عاقبتده اسقاط ايدوب،
قدرتى وار ايكن، ايكى آي روزه بى ايجاب ايتمه مشدر.

بويله اولور ايسه، شو سنت نبويه جزا قانونلرينه اساس اولما بيلور
بيوك ايكى حقيقتى بزه كشف ايدر: (۱) جزا — جنايتى احاطه ايدر احوالك
اختلافيله مختلف اولور. (۲) عفو — مذنبى اصلاح خصوصنده احياناً ده زياته
تأثير ايدمه بيلور.

چانى — مسؤلمى دگلمى؟ مسؤليتنگ درجهسى نه قدر؟ شو اوچ مسئله بى
حل ايتمک ايچون جنايتى احاطه ايدر ادبى مادى جاللك هر برينى تقدير
ايتمک ضروردر. احواللى تفصيلاتيله تعيين قيلنماش ايكن، قانونده كوسترلمش
جزالرى الزام ايتمک على الدوام درست اولماز.

انساننگ افعال اختياريهسى اراده سنه تابع ايسهده، لکن اراده مستقل
دگلدنر، حسابى يوق مؤثرلردن متأثر اولور، خارجى مؤثرلك تأثيرى قهرننه
ضعيف فالور. انساننگ احوال بدنیهسى كى احوال روحیهسىده بر كون
سلامت اولور ايسه؛ اكثر ياً ايكى طرفنگ برينه انحراف ايدر.

ئەۆلاد بوگئا كوره، جنايتلرده مسؤليت درجهلرى متفاوت اولور. خارجى

مؤثر لرك شدتنه كوره، مسئوليت صفر در جهسنه اينه بيلور. اويله صورتده جزا الزام ايتمك شفا و يرزم، دوا اولماز، بلكه عفو ايتمك اڭ گوزل دوا اولور. سلمه بن صخر ك حديثي بوڭا اڭ آچيق بر شاهد در. ظياردن مقصدينه، افطار ينك سبيلرينه كوره، سلمه يي شارع كريم عفو ايتمش. شو عفو — حكمت نظر ننه اڭ معقول بر حال اولوب، تر بيه هم اصلاح جهنيله اڭ گوزل بر تدبير اولمشدر. شو قدر مهم بر سنت نبويه يي اهل تأليف، نه دندر، اهمال ايتمش. حديثلرده نقل قيلنمش حادثه حقيقتي بزم بيانمز كبي اولور ايسه، افطارده كفارت وجوبنه دلالت ايدنه بيلور بر دليل اهل علمك الله قالماز. بدائع، هدايه كبي اڭ معتبر كتب حنفيه ده حديث اولمق صفتيله روايت قيلنور. من افطر في رمضان متعمداً فعليه ما على المظاهر. جمله سى حديث دگل، بلكه يوقارى ده (۱۸۸) صحيفه ده صحابي ابو هريره حضرتلردن نقل قيلنمش حديثك بالمعنى اختصاريدر. همه حديث كتابلريني ابتدالردنن اخيرلرينه قدر نقتيش ايدر آدم شو سوزي تصديق ايدر.

«وان جيل الافوام قولي ومقصدي يري ما رأيناه فقيه محقق.»

مسئله يي دليللريله ايضاح ايتدك. قران كريمك آيت كريمه سى، شارع كريمك سنت نبويه سى بزم طرف ده قالدى. بوڭا كوره، دورت منهيك اڭ بيوك اماملرينه اهل علمك هيئت عموميه سنه مخالفت ايدر قووي بز اوز طرفه زده كوردك. كفارت وجوبي مسئله سنده اهل علمك عمومته مخالفت ايتدك. يعنى اهل علم سوزي شارع حكيم حضرتلرينك حكمنه مخالفدر ديدك. هم اثبات ايتدك. بن شو سوزمي بنم شرفه صافلانوب قالمش اڭ بيوك كشفياتنه بن حساب ايدر م. علوم اسلاميه خزينه سنده اون دورت عصر قدر مدت ده محفوظ قالوب، بنم حقمده اڭ بيوك الطاق الهيه دن اولمق بويله، شو كون كشف قيلنمش، قيمتي تقدير قيلنمه ماز اڭ بيوك بر حقيقت كبي تلقى ايدر م.

بنا خصصت على علم ومعرفة ولم يكن فيه لى من قبل ذا قدم.

شو حقيقتك بكا انكشافى حسييله كوكلمه ده امل قوتلندى. اللهاك «عمومى

رحمت الیه سی» در گاهنه طعم اللرینی اوزانتم. امیدم اجابتی حقنده حسن ظنم گویا تحقیق قیلندی. دها میم دیگر مسئله لرده انشاء الله اصابتم تأمین قیلنمش کبی اولدی. هر مسئله ده میدان کیکلگی، بول آچیلغی کوردی. مسائل فقیه لرک اکثرینی، علی الخصوص عائله مسئله لرینی دقتله تفتیش ایتهج اولدی. اللهک اعانه سیله ایتدک. شاید عنقریب نشر قیلنهجق «احکام عائله» مجله سنده انشاء الله گوزل صورتده بسط قیلنهجقدر.

ان اللیب کدی القرین شیمه ما ینقضی سبب الا ابتغی سببا

وسارع الی الخیرات سبقاً فان من یسارع الی الخیرات یحمد سعیه
ونافس کما قد نافس الناس وارتق رقی الذی ما زال یعصم وعیه.

بنم نظر مده رمضان افطارنده کفارت مشروع دگلدر. روزه — نماز
کبیدر، قضاسی واجب اولور، کفارتی بولنماز.

قضا وجوبی ده بنم نظر مده عمومی اولماسه ایدی دها گوزل اولور ایدی.
زیرا قضا وجوبی ده غایت بیوک کرامتدر. انسانک سمای اسلامیت ده ارتفاعنه،
کرسی دیانتده قرارینه گوزل بر شاهد اولا بیلور. دین رکنلرینک هر
برینی اهمال ایدر انسانلرک هر برینه اوله بیوک کرامتی ویرمک مناسب
اولماسه کرک. دین رکنلرینی اهمال ایدر انسانلرک اولرینی ده اهمال ایتمک
دها گوزل تربیه اولور.

دین قدرینی بیلور انسان شو سوزی البته تقدیر ایدر.

«ومن کفر فان الله غنی عن العالمین»

ابن عربی حضرتلری فتوحاتک برنجی جلدنده (۶۲۷) صحیفه سنده دیمش:

«وصل فی فصل: من اکل او شرب متعمداً فقال قوم علیه القضاء والکفارة.

وقال آخرون لا کفارة علیه. والذی اقول به انه لا قضاء علیه ولا کفارة. فانه

لا یقضیه ابداً. ولكن یكثر من صوم التطوع لتکبیل له فریضته من تطوعه.

www.ewlat.org

www.uyghurkitap.com

فان الفرائض عندنا المقيدة بالاوقات اذا ذهب وقتها بتعمد من الواجبة عليه لا يقضيها ابدأً مطلقاً..

يعنى: فائت اولمش وقتك شرفى قضا ايله ندارك قيلنهماز. بوراده قضا يوقلتى تخفيف دگل، تشديددر. اعراض جيتيله قضاى اسقاط ايتك دها ز ياده تشديد اولور.

بوگا كوره، قضا وجوبى ترك اختلافيله مختلفى اولور ديمك ممكندر: استخفافى قصديله دگل، بلکه ديگر طر يقركڭ بربله فرضلى ترك ايتمش انسانلره قضا واجب اولمق اسلاميتڭ مسامحه سنه، اما استخفافى طر يقيله فرضلى ترك ايدر انسانلردن قضا سقوطى اسلاميتڭ عزتنه غناسنه دها ز ياده مناسبدر. بزم راييمز شودر. فرضلكڭ بيوك اهميتى، اسلاميتڭ هم بيوك مسامحهسى هم بيوك عزتى علويتى غناسنى بونى اقتضا ايدر.

سادات حنفيه مذهبنه كوره، عمداً افطاركڭ هر برنده كفارت واجبدر. وصال صورتنده سنت قطعيله دلالتيله، اما اكل، شرب صورتلرنده قياس اعانه سيله. لكن بر انسان رمضان كوندوزنده روزهى نيت ايتمه يوب، افطار ايدر ايسه، امام اعظم ابو حنيفه حضرتلرينڭ مذهبنه كوره، كفارت واجب اولماز. كتب حنفيه آراسنده مثلى بولنماز هدايه ديمش:

“ومن اصبح غير تاول للصوم فافطر فلا كفارة عليه. لان الكفارة تعلقت بالافساد وهذا امتناع. اذ لا صوم الا بالنية..

هدايه مأخذى همده هدايه كى معتبر بدائع كتابى ديمش:

“ومن اصبح فى رمضان لا ينوى الصوم فاكل او شرب او جامع، عليه قضاء ذلك اليوم. ولا كفارة عليه عند اصحابنا الثلاثة. وعند زفر عليه الكفارة بناءً على ان صوم رمضان يتأدى بدون النية عنده، فوجد افساد صوم رمضان بشرائطه. وعندنا لا يتأدى فلم يوجد الصوم، فاستحال الافساد..

يعنى: نيت يوق ايكى، روزه بولنماز، بوگا كوره، روزه بوزمق جنايتى ده

بولنەماز. جنایت یوق ایکن، كفارت البته مېکن اولماز. منھېڭ دلیلی شۇدر!
شۇ مسئله شریعت اسلامیہ اصولنە دگل، بلکه منھب اصولنە تفریح
قیلمش بر مسئله فرعیہدر. بویله مسئله لر هر منھبده کترله بولنور. کتب
فقیہده ذکر قیلنور مسئله لرك اکثری، لااقل، اوندن طوقزی، منھب اصولرینه
تفریح قیلنش، اھیتی یوق فرضی مسئله لردن عبارت اولور. اویله مسئله لر
آراسنەدە شۇ مسئله کبی هم غریب هم مشکل مسئله لردە بولنور.
شۇ مسئله، یعنی نیت ایتمەش مفطرلرہ كفارت یوقلق مسئله سی هم
غریبدر، هم مشکلدر.

غریبدر، بز قاچ جھندن:

(۱) کریم مطلق الله رب العالمین حضرتلرینک خطاب الوھیتی، حرمت
چیتیلە، انسانک نیت ضعیفە سندن دە دون اولماسە کرك. ضعیف نیتی بوزمق
كفارتی ایجاب ایدر ایسە، خطاب الوھیتی اھمال ایتمک، عرش عزتدن اینمش
خطاب الوھیتی اھمال آیاقلری آسنە براقمق دھا زیادە كفارتی یاخود جزایی
ایجاب ایتمە کرك.

(۲) نیتی ترك ایتمک جنایتدر، كفارتک سقوطنە سبب اولماز. نیت —
عبادتدر، بلکه عبادتک روحیدر، جزا اولمق صفتیلە الزام قیلنور كفارتک
وجودنە هیچ بر صورتلە سبب اولماز. رمضان کوندوزندە افطار ایتمک جنایت
ایسە، نیت ایتمەمک دھا بیوک جنایتدر. ایکی جنایتک اجتماعی — جزا
سقوطنە سبب اولماز.

مشکلدر، بز قاچ جھندن:

(۱) نیت ایتمەمک كفارتی اسقاط ایدر ایسە، كفارتک مشروعیتی عبت
اولور. زیرا افطار ایلمک آدم نیت ایتمزده كفارتدن قوتولور. كفارتدە نہ
زجر معناسی فالور، نہ تدارک فضیلتی.

(۲) کونکولده مېکن ایمان قوتیلە انسانک نیتی — عاقبت كفارت وجودنە،
جزا نیتلە سبب اولما بیلور ایسە، اویله نیت تردد شائبە سندن پاک اولماز.

تيتك خالصكى پاكلىكى ايچون هم ابتدا سنده هم دوامنده مجبوريت كى طارلق بولنماق البته لازمدر.

شو ديقهده منعقد اولور نيت — هر قاچ ساعت صوڭ كفارت وجوبنه سبب اولور ايسه، اويله نيتك انعقادنده عزم بولنماز، زيرا كله بيله چك حالئردن انسانك خبرى يوقدر. اويله نيتك دوامنده حسن اختيار فالماز، زيرا گويا كرها ادا قيلنور عملده حسن اختيار بولنوق ممكن دگلدنر.

(۳) دينك اڭ بيوك ركنلرنده مساهله ايدر آدملره يول آچموق اولور. «شوگون نيت ايتمه مشم!» بيهانه سى اويله آدملر الله اڭ گوزل بر بيهانه اولاييلور. «اظهار ايده يم، بر وقت قضا ايدر م!» ديه بيله چك اويله انسانلر الله او گوزل بيهانه غايت گوزل حيله اولور.

بز شو مسئله ي هم غر بيدر، هم مشكلدر ديدك، اماملر امامى ابو حنيفه رضى الله عنه حضرتلرينه نسبت قيلنوق جيتيله، كتب فقيهه مزده ذكر قيلنوق جيتيله دگل. زيرا معناسى يوق مسئله لر، بطلانى معلوم حيله لر بزم كتب فقيهه مزده طولودر. او غر بل الفقه كيما يعدم السقط لها تحصل شىء فى الغرا بيل.

بزم اعتقاد مزه كوره، روزه، نماز كى، فرضدر. هر فرضك هر عملك اڭ بيوك ركنى نيتدر. روزهده نيت — روزه كى — فرضدر. انسان، مسلم اولموق صفتيله، هر فرضى اڭ خالص اڭ جدى اڭ پاك نيتيله ادا ايدر. هر عملده حسن اختيار بولنوق، مجبوريتدن بر اثر بولنماق اڭ مهم اڭ معتبر شرطدر.

بوڭا كوره، روزهده جزا اولموق صفتيله كفارتك مشروعيتى ممكن دگلدنر. روزه قالور ايسه، قضاسى واجب اولور. هر فرضك قضاسى واجبدر. قضا وجوبى شارع كر يملك اڭ بيوك مساحه سيدر، غايت بيوك كرامتيدر. فرض ترك قيلنوش ايكن، عمداً ترك قيلنماش ايسه، قضا — شرف ادابى تدارك ايدر. «شرف وقت فائت اولدى، تدارك قيلنماز!» ديمك غايت كيك رحمت الهيهي تعجير كى بر سوز اولور.

روزه فرضدر، فضلغى غايت مؤكدر، روزه اسلاميتك اڭ بيوك بر
ركنيدر. بونكله برابر روزهده رخصلر غايت كيڭدر.
روزه وجودمى زحمتلەك ايچون دگل، بلکہ روهمى نربيه ايچون
گوزل بر عبادتدر، غايت مفيد بر تدبير شرعيدر.
اسلاميتك اڭ بيوك فضيلتى، ديگر دينلرده بولنماز علويتى — همه حاجتلمزه
وفاسيدر، اڭ كيڭ مساعده سيدر.
حقيقى مسلم — همه عبادتى اڭ بيوك نشاطله، كوكل طولو رغبتله ادا ايدر.
حقيقى دين — انسانك همه عبادتلىرىنى امين ايماننه امانت ايدر.
لكل صنف من الاصناف دينهم ولى انا دين شرع الله فى القدم.

صوڭ سوز.

روزه مسئلهسى برهانيله برابر، بيلورم، دورت بش صحيفهده تمام اولا
ييلهك بر مسئلهدر.
لكن شو كتابم تاليفنه شروعدن قبل، بن مسئلهنى صورت اجماليسيله
تصور ايتدم. اولا بيلور فائدهلرۇ رغبت ايدوب، بعض مسئلهلرده بر قدر
تفصيل ايتىڭى او وقت مناسب كورمىش ايدم. قلم آلمده، كتابده درج
فيلنه جق مسئلهلرى على الاجمال سايدم. مېدى حقنە اهل علمك فكرلرېنى،
اوز نظرمى بيان ايدەك اولمش ايدم. ياوروبيا علماسنك مېدى مسئلهسنە
ياكلش فكرلرېنى، بزم درويشلمزك خطا خياللرېنى، اسلاميتك استقبالنە
دائر كتب حديثده نقل فيلنه كلمش قتن. حديثلرېنك حقيقتلرېنى بيان
ايدوب، اوافق ايسەدە بنم ايچون اهميتى وار بر فائده آلاجق اولمش ايدم.
فقط شو ساعت او مسئلهنى تفصيلانيله يازمقندن يا بن عاجزم، ياخود كتابك
حجمى مساعده ايتمەيور، ياخود زمين وزمان. لکن مأمول فائدهدن محروم
قالماق ايچون، بوراده فتوحات مكبهدن بر قاچ سطر نقل ايدەيم.

ئەۋلاد كۆرۈپچىسى
صحيفەلەندە دېمىش:

« ان لله خليفة يخرج، يظهر من الدين ما هو الدين عليه في نفسه ما لو كان رسول الله صلى الله عليه وسلم لحكم به، يرفع المذاهب من الارض فلا يبقى الا الدين الخالص. اعداؤه مقلدة العلماء اهل الاجتياد، لما يرونه من الحكم بخلاف ما ذهبت اليه ائمتهم. فيدخلون كرهاً تحت حكمه، خوفاً من سيفه وصولته، ورغبة فيما لديه. »

٣ نجى جلدك (٣٧٤) نجى صحيفه سنده:

« واذا خرج هذا الامام المهدي فليس له عدو مبين الا الفقهاء خاصة. فانه لا يبقى لهم رياسة ولا امتيازاً عن العامة. بل لا يبقى لهم علم بحكم الاقليل. ويرتفع الخلاف من العالم في الاحكام بوجود هذا الامام. ولولا ان السيف بيد المهدي لافتي الفقهاء بقتله. ولكن الله يظوره بالسيف والكرم. فيطمعون ويخافون، ويقبلون حكمه من غير ايمان، بل يضمرون خلافه ويعتقدون فيه اذا حكم فيهم بغير مذهبيهم انه على ضلالة في ذلك الحكم لانهم يعتقدون ان زمان الاجتياد قد انقطع، وما بقى في العالم مجتهد، وان الله لا يوجد بعد ائمتهم احداً له درجة الاجتياد. واما من يدعى التعريف الاولي في الاحكام الشرعية فهو عندهم مجنون فاسد الخيال لا يلتفتون اليه. فاذا كان ذامال وسلطان انقادوا اليه في الظاهر رغبة في ماله، وخوفاً من سلطانه، وهم في الباطن كافرون به. »
شو سوزلري بورايه نقلدن مقصدم آكلانمش اواسه كرك. بر كون فالفه جق مذهبلرك شريعت اسلاميهه نسبتلري ده كورنمش اواسه كرك.

حقيقت رجاليله زمان فقييلرينك معامل لري شويله ايدى، شويله اولاجق. لكن فقييلرك او معامل لري اهل حقيقتك عزملرينه خلل، حركتلرينه سكته ويوره بيله جك دگل!

الليك رحمت اليه سندن اميد اوزمه مك، الليك خزينه لرندنه وار شيلره طمع ايتمك، الده بولنور شيلره شكر ايتمك مؤمنك الك گوزل حاليدر.
اخلاص فاپولرينى قاغار انسانلره — الله نور حقيقتى البته كشف ايدر.
الليك رحمت الهبسى قدر كيك، انسان قدر حريص، انسانك ارادهسى

قدر كوچلى، اجتهادى قدر غالب، عمل قدر بركتلى، درست امل قدر مفيد، مشغوليت قدر ثوابلى، فكر قدر تيز، عقل قدر مهتدى، قران كريم قدر جامع، اسلاميت قدر على، حقيقت قدر مطلوب، حق قدر جميل، جمال قدر محبوب — بر شى بولنماز.

شو گوزللك هر برينه بن ده مفتون ايدم. ايمان مساعده سيله، امل قياده سيله، قران كريمك دعوتنه اجابت ايدوب، بن ده حرکت ايتدم. اسلاميتي كلام چيليانلارندن پا كله مك، شريعت مقدسه ني مذهب روايتلارندن يوقارى طونمق، قران كريمى مهجوريت زاويه سندن چيقارمق كى مقصدلر بنم ائك بيوك مقصدلرم ايدى.

لكن او مقصدلر انتخاب طريقيه، اقتدار دعواسيله التزام قيلنمش مقصدلردن دگل ايدى. بلكه احوالك انسان بيانيله تعيين قيلنمش، اسلاميتك تلقيناتيله التزام قيلنمش، ايمان قوتيله التزام قيلنمش مقصدلر جمله سندن ايدى. عاجل احتياج ائك بيوك قاهر، ائك بيوك سائقدر.

او مقصدلر ائك بيوك مقصد دگل ائك بيوك حاجت ايدى. حاجت بيوكلگى، حرصك شديدلگى ضعيفلرى ده قوى ايدر، روحسزله روح ويرور، تنبللره نشاط ويرور. حاجت دقيقه لرده اضطرار ساعتلرنده هر انسان اقدام ايدر. يول اوزونلغنه وسيله لرلك آغرلغنه التفات ايتمز.

اضطرار حرکتى مقصده دائماً ايصال ايدر.

«ام من يجيب المضطر اذا دعاه ويكشف السوء».

بنم ده او مقصدلره حرکتى اضطرار حرکتى ايدى. درست، استعدادمه نسبتله غايت آغر ايدى. لكن شو فاني حياتك ائك بيوك لذتى ده مقصد بولنك تصادق ايدر آغرلقلره غلبه ده در.

قران كريم ده ذكر قيلنمش ذى القرنين قصه سندن ائك بيوك حصه شو اولسه كرك.

ان اللبيب كنى القرنين شيمته ما ينقضى سبب الا ابتغى سببا.

كئى محترم موسى حضرتلرينك الكوف سورهنده ذكر قيلنمش بيوك

عبرتلى غايت گوزل قصه سندن اڭ مهم مقصد «لابرح حتى ابلغ مجمع البحرين او امضى حقبا» — «آنا غدا لنا لقد لقينا من سفرنا هذا نصبا» كى آيت كريمه ارك ارشادلى اولسه كرك.

طلب يولنه چيقيش ده قايتماش يكتلىرى، شاگردك امليله اوزون سفرى التزام ايتىش نيبلرى، اڭ بيوك همتله فتوحات هم اصلاح قىدىل همه يريوزىنى يورمش عادى بر بنده ي قران كرىمك اورتا سورىسنده ذكر ايتىك ده شو مقصدله اولسه كرك. بيوك جامعلرده هر هفته جماعت خورنده شو سورىي جبعدهن قبل تلاوت ايتىك — مؤمنارڭ قىلبلىرىنه روح املى ويرىك ملاحظه سيله مسنون اولمش اولسه كرك.

ملت بالالىرىنه، طلبه لره امل بيوكلىكى، همت عاليلىكى هر حالده لازىمدر.

درويش روحانىلر، فنندىر استاذلر النده تريبه قىلنه كالمش ملت بالالىرنده اڭ ناقص جهت امل بوقلىق، همت دونلك، روحسزلىق، اقدام كىلك جىتلىرىدر. امل بيوكلىكى — خياللىر ورك دىكلدر، مغرورىت دىكلدر. ايكى آراده نيايه سى يوق تفاوت واردر.

صوك عصرلرده — (۱) زاهد فقيرلرڭ، (۲) جاهل مفسرلرڭ، (۳) غافل محدثلرڭ، (۴) آلدار واعظلرڭ، (۵) مكار مداحلرڭ، (۶) صاتلىق شاعرلرڭ، (۷) سورى قورت صوفيلرڭ، (۸) مداهن عالمرڭ، (۹) طريقت چى شىخلرڭ، (۱۰) فالچى دعاخوانلرڭ، (۱۱) بىگچى پىرلرڭ، (۱۲) كلام سفسطه لريله عدللىرى دىنللىرى ضائع اولمش استاذلرڭ، (۱۳) يالقاولق يوللرىنه مال وقف ايدىر قىر بنده للى واقفلرڭ، (۱۴) اخلاق اسلاميه ي مسكىنلك ذىللك فلسفه سىنه دوندرمش اوفاتق قلملرڭ، (۱۵) همه بالالىلرى اڭ مىلك بطالتى هر هفته مومنلره تلقىن ايدىر منبرلرڭ، (۱۶) وجودللى دماغللى قىلبلىرى خراب ايدىر مدرسه لرڭ، (۱۷) كوڭلله پاكلك جانلره راحت، روحلره نشاط ويرىك لازم ايكىن، تامىيله عكسىنه خدمت ايدىر مسجدلرڭ، (۱۸) بيوك فائده لىر ملاحظه سيله وضع قىلنىش مشروعاتى ركنللىرى شارح رضاسى خلافنده يولسىز استعماللرڭ ادرلرڭ، (۱۹) عائله لرده حرملزده دىن،

ادب اولمق صفتيله رعايه قىلنه كلىمىش جالارك — شو اون طوقز يادها زياده سببلك نائيريله عالم اسلاميتده اخلاق اسلاميه تاماميله بوزولوب يتدى. هر كمال ضديله خلافيله تفسير قىلنوب، مهلك صفتلك هر برى ايمان قوتيله فضيلت كىي تلقى قىلنور ايدى.

(۱) آيت كريمه لوده حديثلرده مدح قىلنىش توكلى — عاجزلكه بطالتله تفسير قىلوب، ملت اسلاميه يي مسكينك فقيرلك اسيرلك بندهلك يوللرينه جبراً سوق ايتدىلر. حسابى يوق خزائن الهيه اللرنده ضائع اواندى. مسكنت اعانه سيله عزت بدلنه ذلت كلدى.....

(۲) ايمانده اهميتى يوق قضا وقدرى ايمانك اڭ بيوك ركنلرندن حساب ايتىدىكن صوڭ، قضا وقدرى صوڭ درجه خطا تفسيرلريله، اهل اسلامك كوڭللىرىنى املدن، اللرىنى عملدن، آياقلىرىنى حركىتىن منع ايتدىلر. همه فسادك آناسى بطالتى = اللك حكملرينه راضى اولمق» كىي مزخرف تعبيرلرله تزيين قىلوب، ايمانك ركنى اولمق صفتيله كوسترديلر.....

(۳) فكرده حرىتى، همده فكرى كفر ديدىلرده، جاهليتده قزلرىنى قتل ايدر بدويلر كىي، اهل اسلامك عقللرىنى فكرلرىنى قتل ايتديار. جاهليتك قزلرىنى قتللىرى ذلتدن قاچمق داعيه سيله ايدى. اما عقللرى قتل اڭ بيوك ذلتك اڭ قوى سببى اولدى. دماغك عطالتى اقتضاسيله روح اسلاميتى دهشتلى سكته باصدى.....

(۴) كوزلرمزى جمالدىن، قولالرمزى موسيقىدىن گوزل غنالردىن، اللرمزى گوزل صناعتلردىن منع ايتدىلرده، قىلبلمز حسيات عاليه دن، مقدس اڭ لطيف شعورلردىن محروم قالىدى. گوزل هم نفىس شيلره رغبت ضعيفلشكچه، كوڭللمز دون شيلره الفت ايدر اولدى. راحتى يابطالتده ياسفاهتده آرار اولدق...

(۵) سلام طورمق، ذلت تزلرى اوستنه مسكنت اللرى قويوب اوطورمق، صومق، باشدىن قوش اوچورماز قدر جانىز حرىكت سز قالمق، كلور كىدر ساعتلرده ركوع سلاملرى وپىرمك، آياق توپراقلىرىنى قوللوق باشى اوزرىنه

آلمق كىبى الك اوفاق حاللرى ادب اشته شودر ديديلرده، اسلام بالالربنى مسكينك بنده لك روحيله تربيه ايندر اولديلار. بالالرده همت، فعاليت، اقدام، نشاط اثرلرى قالمادى. عزت روحى تماميله سوندى.....

(۶) اوفاقلى نواضع، ذلتى صبر، رضاي طاعت، بوش بوغازلى فصاحت، شجاعتى جنون، حميتى حماقت، مهابتى كبر، عزتى تكبر، وسوسه احتياط، كرمى اسراف، صارانلى اقتصاد، مبادره عجل، تنبيلگى تانى، منافسه حسد كىبى كوسترديلر. هر فضيلتى خلايله هر رذيله تفسير قيلوب، اخلاق اسلاميه يوزديلار، مملك صفلرلك هر برينه مومنلرى عادلندرديلر. اهل اسلام ده حس شرف قالمادى.

(۷) خاتون قز مسئله لرده عائله حاللرنده اوزلرينك طبيعتلربنى، ضعيف تدبيرلربنى مقدس شريعتك كيك هم گوزل حكملرندن مقدم اعتبار ايتديلر. يا احترام يامرحمت طريقيه معامله لازم ايكن، احتقار هم شدت طريقريله خاتون قزله معامله ايدر اولديلار. خاتون خانه سيدهسى رجال شقيقهسى دگل، آش خانه خادمهسى رجال فراشى كىبى اعتبار قيلنور اولدى. همت اجتماعيه خاتون قزلرلك وار قدر اهميتلرينه نظرلرى هر حال ده غيرت حيوانيه حسياتيله، سوء ظن كوزيله، تيمت يوليله ايدى.

اعتبارسىز، امه لركى احترامسىز حقوقسىز، خيانت ايدر كىبى اعتمادسىز قالمش خاتون قزلرلك روحلرنك عزت، شرف حسياتى، طبيعتلرنك استقلال، حریت امانت فضيلتى قالمادى.

مغلوبيت روحيله تربيه قيلنه كلمش خاتون قزلرى « كورسهك، هجوم ايت! - اصوليله بسلنه كلمش ار ككلردن صاقلامق ايچون، خاتون قزلرى خانه ديوارلرى آراسنه مؤبد صورتده حبس قيلمق، يوزلرينه پرده اورتمك تدبيرى اختراع قيلندى.

الك صوك در جهده ضعيف شونديبير — خاتون قزلرى الك ذليل الك ضعيف مخلوق در جهسنه ايندردى. عقل سوندى، قلب اولدى، كوكل ده حریت، استقلال

امانت، عزت حسیاتی قالمادی. هم دینی هم ادبی تربیه‌دن خاتون قزلب محروم قالدی. عائله پاكلگگی، خاتون قز عفتی بوز پرده‌سی کبی الکی ضعیف بر تدبیرله صاقلامق ضرور اولور قدر دون درجه‌لره ایندی. عفتک قیمنی بر قاچ پاره‌لک پرده قیمنی اولدی. عفت فضیلت اولمق شرفندن چیقدی. محبوسلک مستورلک قوتیل الزام قیلنور مکروه هم غایت ضعیف بز قید اولدی. بوزدن پرده‌یی بر اقمق، خانه‌دن آیاقله چیقمق نه قدر آسان نه قدر عادی بر حال ایسه، عفتی فدا ایتمک حرکتی ده او قدر عادی او قدر اهمیت‌سز، مسئولیت‌سز بر حرکت اولا بیلمک قرارینه کلدی.

خاتون قزلبک یعنی آنارک همه حاللری، احوال روحیه‌لری احوال عقلیه‌لری، بالالره کوچوب، اهل اسلام هر یزده هر چیتدن تدنی ایتدی. دین ضعیف‌لشدی، علوم، معارف، صنائع، سیاست عالملرنده اهل اسلامک ذره قدر اهمیتی قالمادی.

بالالرده فعالیت هم روح یوقلق، قلب ضعیفلک، عقل اوقلق، عالم اسلامیت‌ده رجال یوقلق، بر سبیدن ناشی اولور متعدد اثرلر کبی، عائله‌ده خاتون قزلبک یعنی آنارک حاللرندن ناشی اولمشدر.

ملت — آنا نسخه‌سی اولور. بالا — آنا آناسنک کماللرینه قصورلرینه وارث اولور. یالکز آنا آناسنک دگل، بلکه عائله‌ده نسلده ملت‌ده بولنور کماللرک الکی میملرینه ده بالا حائز اولور.

«والبلد الطیب یخرج نباته باذن ربه. والندی خبث لایخرج الا نکداً. کذلک نصر ف الآیات لقوم یشکرن.» (الاعراف — ۵۸)

یعنی: پاک اصلدن، سنت اییه حکمیله، پاک بالا کلور. اصل خبیث اولور ایسه، فائده‌سی یوق خار چیقار.

«فیب لی من لبدنک ولیاً یرثنی ویرث من آل یعقوب.»
یعنی: بالا هم آتاسنده هم عائله‌ده نسلده بولنور حاللرک هر برینه وارث اولور. عائله‌ده بولنور ریاست روحی، ولایت قوتی بالالرده ظاهر اولور.

شو حال بر سنت الهیه در، بر عدل الهی در، حکمت اقتضاسیله دوام
ایدر، تخلف اینمز بیوک بر قانون الهی در. تاریخ مقدس ده نقل قیلنه کلور
قصه، آنا آنا گناهیل بالالری مواخذه قصه سی او بیوک قانونک غایت گوزل
ترجمه سی اولسه کرک.

خاتون قزلرک هیئت اجتماعیه ده حاللری درجه لری، آنالرک عائله ده
اهمیتلری اعتبارلری نصل هم نه قدر اولور ایسه، ملتک ملتیر آراسنده
اعتباری ده اهمیتیه ده او یله هم او قدر او اور.

«الجنة تحت اقدام الامهات.»

یعنی: ملتک سعادتق انالرک محترمگیله بیوکگیله اولور.

بنم نظرم ده ملتیزده وار قصور، او قصورکده اسباب اجتماعیه سی شودر.
«شورا» عدلرینک برنده، شوکونگی احوال اجتماعیه مزک اسباب اجتماعیه سی
حقنده غایت بیوک سوال عرض قیلنمش ایدی. خسته لگی خسته لرک اوزلرندن
سویله تور طیب کبی، استاذ محترم رضا افندی حضرتلری، شبهه یوق، حکمت
بولیله حرکت ایتدی!

بن مسائل اعتقادیه ده مسائل فقهیه ده دلیل آرامق زحمتلرینی التزام ایده
بیلورم، اصابت شرفنده البته رغبت ایدرم اهل اجتیداک ال بیوکلرینه ده
مخالفت ایدرسه م، ایدرم. لکن شورا صحیفه لرنده عرض قیلنمش مسئله کبی
اهمیتی بیوک بر مسئله اجتماعیه عرض قیلنور ایسه، بن علی العاده سکوت
ایدرم. مسئله بیوکگی کوزم اوکنده تمثیل ایدرده، بنی دهشت آلور. بازار
قلملری اوقورم، جواب ویرور لسانلری طکلارم. خسته لک آچیق صورتنه
کورنور، اوفالری ده بیوکلری ده میدانه چیقار. بوندن صوکن بن ده سبیلرینی آرامم.
بکا قالسه، بزده، ملت بالالرنه ال مهلک خسته لک — امل یوقلق، اقدام
یوقلق، امیدسزک، همت ذونلک، اوزلرینه اعتماد یوقلق خسته لکلریدر. هر
بری میراث اولمق طریقیه آنالردن بالالرینه کوچمش احوال روحیه در.
زمان آنالرمزى اصلاح ایدر ایسه، بالالری البته صاغ اولور.

استقبال مزه امید کوزیله نظر ایده یك. شوساعت عقلمزی قلبمزی اوهامدن
وسوسه لردن پاك قیلوب، اللرمزی آیاقلمزی تقلید قیودلرندن آزاد ایده یك.
قران کریمی حفظ ایدر درجه ده مطالعه ایده یك، احادیث نبویه پی تامیله
خبط ایده یك. قران کریمك شارع کبیرك ارشادیله حرکت ایدر ایسه ك، عالم
مندیته اهیتی غائب اولمش شریعت اسلامییه ایجا ایدرز، انشاء الله.
طلبه لره بنم وصیتم شودر. اسلامیته الله نسخ ایتمه مش ایسه؛ بر وقت
کلمش ابوحنیفه لر، مالک لر، بخاری لر، مسلم لر بلکه دها بیوکلر البته دها کلور.
شو امید قران کریمك محقق بشارتیله تأمین قیلنمش گوزل امیددر.
غرور دگلدر، خیال پرورلك دگلدر.
غرور اولاچق ایسه، نه ضرر؟

عزت و پرور غرور — ذات و پرور اوافق حقیقتلردن ملیون دفعه قیمتلیدر.
اسلامیته سعت اصلیه سیله علویت قدسیه سیله کوسترمك املی بنی تحریك
ایتدی. بنم اقتدارمی بگا تنبیه ایده بیله جك ذوات بولنه بیلور ایسه ده، املمی
رغبتمی تجدید ایده بیله جك ذوات بولنمسه كرك.
انسان حرکت ایدر ایکن، اللیك نیایتی یوق خصوصیتی یوق رحمت
اییه سی. خزینه لرینه کیدر ایکن، املیله رغبتیله کیدر، اقتداریله دگل.
اهندا — اقتدار اثری دگل، بلکه اجتیاد ثمره سیدر.
«والذین جاهدوا فینا لنهیدینهم سبلنا. وان الله لمع المحسنین.»

فهرست

- ۳ — ۲ كتابك مقدمهسى
- ۱۱ — ۴ اجتهاد بقاسى، تقليد بطلانى
- ۱۸ — ۱۵ یر یوزنده عمارت
- ۲۲ — ۱۹ آدم خلقتى حقنده كلمش جديئرلر
- ۲۷ — ۲۳ حوا خلقتى حقنده اهل علمك نظرينى ابطال
- عمارت حدودى، كيچه لرك كوندوزلرك تفاوتى
- ۳۴ — ۲۸ حقنده هيئت دن معلومات
- ۳۳ ذوالقرنين حقنده ملاحظه
- ۳۵ — ۳۴ } بش نماز وقتلىرى
- ۶۳ — ۶۰ }
- .۷۱
- ۳۶ — ۳۵ یر یوزنده عمارت حدودى
- ۳۷ — ۳۶ طبيعت ده، حادثه لرنده بولنور جمال
- سحر قوياشینی كورو ايچون، فينله نديه
- ۴۸ — ۳۸ نپايتنه سياحت
- تون اون ايكى ده قوياشى كورو ساعتلرنده
- ۵۲ — ۴۹ كلمش تاثيرات
- نماز وقتلرنده اختلافى ايدر فقيهلر حقنده
- ۵۳ — ۵۲ فيلسوف ابوالعلا فكرى.
- ۵۶ — ۵۳ مشهور اوچ ساعت ده نماز دن نهيك حكمتى
- ديانتك منشالرى، عبادتك اساسلى، عبادته زك
- ۶۱ — ۵۷ } فيمتى، نماز وقتلرنده بشلك معناسى
- دجال قصه سبله نماز وقتلرينه استدلال
- ۶۳

II

- عقلاڭ فېركڭ قران كرىم نظرنده حرمتى علويتى، قران كرىم ده
 ذكر قىلنمىش امه واحده — كلمه سابقه تفسىرلىرى، دجال
 حدىتى حقنده ملاحظه
 ۶۴ — ۷۰
- شريعته اسلاميه نظرنده روزه دن قصد قىلنە بىلەڭ
 مقصدلر، رمضانڭ اھىتى
 ۷۲ — ۷۶
- روزه حقنده مستقل؛ لکن برى جمل، ديگرى معين ايكى
 آيت كرىمە نزولنە سببلر، حكمتلر
 ۷۶ — ۸۲
- شعود شېرك معناسى، اهل تفسىرك تفسىرىنى جرح
 مسائل شرعيەده فېركڭ حرىتى حقنده شاعرانە بر
 صحيفە لك بيان
 ۸۲ — ۸۳
- روزه آيت كرىمەلر ينىڭ تفسىرى
 قران كرىم دە روزه نىچون يالڭز بر دفعە ذكر قىلنمىش؟
 - مسائل ثلاث لاجواب لها، جوابلرى
 ۸۵ — ۱۰۵
- روزهده تقدير حبلەلر ينى ابطال
 استطاعت مسئلەسى، تكليف بما لا يطاق مسئلەسنده اهل
 كلامڭ اصوليونڭ فېركلر ينى ابطال
 ۹۰ — ۹۳
- عذر اولور سفر، مرض، مشقت بيانى
 وعلى الدين يطيقونه تفسىرىنده اهل علمڭ سوزلر ينى
 خطى صورتده ابطال
 ۹۳ — ۹۴
- نسخڭ دورت معناسى
 شريعتلرده نسخڭ ضرورلىقى، قران كرىم آيتلرنده
 ۹۷ — ۱۰۰
- ۱۰۰ — ۱۰۵
- ۱۰۶ — ۱۰۷
- ۱۰۸ — ۱۱۸

نسخڭ يوقلىقى

www.ewlat.org

www.uyghurkitap.com

III

- دعوت اسلاميەدە اوج مرتبه
 ۱۱۴ — ۱۱۶
- تلاوتى نسخ مسئلەسندە اهل علمك نظرلرينى ابطال
 ۱۱۹ — ۱۲۰
- قران كريمده اعجاز جهتى — قران كريمك احاطەسىدر
 ۱۲۱ — ۱۲۴
- قياس مسئلەلرينى نيچون درج ايتدم؟
 ۱۲۵
- قياس مسئلەلرى
 ۱۲۶ — ۱۲۹
- دليلك برهانك اهميتلىرى
 ۱۲۶ — ۱۲۹
- فن منطقده وار الك بيوك قضور
 ۱۲۷ — ۱۲۸
- برهانك حقيقتى
 ۱۲۹
- برهانده فقيا ايله منطقينونك اختلافى
 ۱۲۹ — ۱۳۰
- قران كريمده ذكر قىلنور برهانلرك بيانى
 ۱۳۰ — ۱۳۲
- برهانك اساسى، برهانك اقسامى
 ۱۳۳ — ۱۳۵
- منطق قياسيله اصول فقه قياسى آراسنده بيوك فرق
 ۱۳۵ — ۱۳۶
- اصول فقهده معتبر قياسك حقيقتى، اقسامى، مثاللىرى
 ۱۳۷ — ۱۳۸
- حدودى تنصيف مسئلەسندە اهل علمك مذہبلرينى
 ابطال
 ۱۳۸ — ۱۳۹
- “ولا تکرهوا فتيا تکره” آيت كريمه سنك تفسيرنك مفسرلرك
 تفسيرلرينى آچيق صورنده ابطال
 ۱۳۹ — ۱۴۴
- قياسك ركنلىرى، شرطلىرى، اثبات قىلنەجق مسئلەلرى
 ۱۴۵ — ۱۴۸
- قياسده معتبر عل حقيقتى، اهل علمك اختلافى
 ۱۴۸ — ۱۵۰
- علده عليتى اثبات مسلکلىرى
 ۱۵۰ — ۱۵۶
- حکمت مجردە ايله تحليل مسئلەسى
 ۱۵۶ — ۱۵۷
- قياسك جهلگنده اهل علمك اختلافى
 ۱۵۷
- جهلگى انكار ايدر طرفك دليللىرى
 ۱۵۷ — ۱۶۰
- جهتتى انكار ايدر طرفده اصابت نقطەسى
 ۱۶۱

VI

- ۱۶۹ — ۱۶۶ قیاسی قبول ایدر طرفك دلیلیری
- ۱۶۷ — ۱۶۵ شریعت اسلامیة تعلیماتی ایکی طریقه بیان قیلنور
- ۱۶۷ — ۱۶۶ خاتم النبیین معناسی
- ۱۷۰ قیاسی انکار ایدر طرفده بولنور خطالر
- ۱۷۱ قیاسی قبول ایدر طرفده بولنه بیلور خطالر
- ۱۷۴ — ۱۷۲ نصوص شرعیهدده وار کیکک، تصوصك احاطهسی
- اصولك دلیلارك انحصاری مسئلهسنده فقیلرارك
عمومنه اعتراض
- ۱۷۷ — ۱۷۴ قیاس مسئلهسنده اوزون بیانك خلاصهسی
- ۱۷۹ — ۱۷۸ افطار عذرلری
- ۱۸۵ — ۱۷۹ کفارت مسئلهسنده دورت مذهبك هر برینی جرح
- جنایت قانونلری حقنده سنت نبویهدن استفاده
قیلنه بیلور ایکی بیوک اساس
- ۱۹۱ — ۱۹۰ رمضان روزهنده قضا مسئلهسی
- ۱۹۳ — ۱۹۲ کفارت مسئلهسنده حنفیلرک مذهبنه قوتلی اعتراض
- ۱۹۵ — ۱۹۳ فرضلرده قضا نه وقت واجب اولور؟ قضا فضیلتده
ادا کبی اولای بیلورمی؟
- ۱۹۶ — ۱۹۵ صوگ سوز، حقیقت رجالیله زمان فقییلرینك معاملهلری
- طلبهلره بر وصیت
- ۱۹۷ — ۱۹۶ شو کونگی حالمزك سبیلری، شورا مجله علمیهسنك
- ۱۹۹ — ۱۹۷ بیوک سؤالنه جواب
- ۲۰۳ — ۱۹۹